Iulian Boldea
Cornel Sigmirean
Dumitru-Mircea Buda
(coord.)

New Perspectives on Multiculturality: Literature and Dialogue

SOCIAL SCIENCES

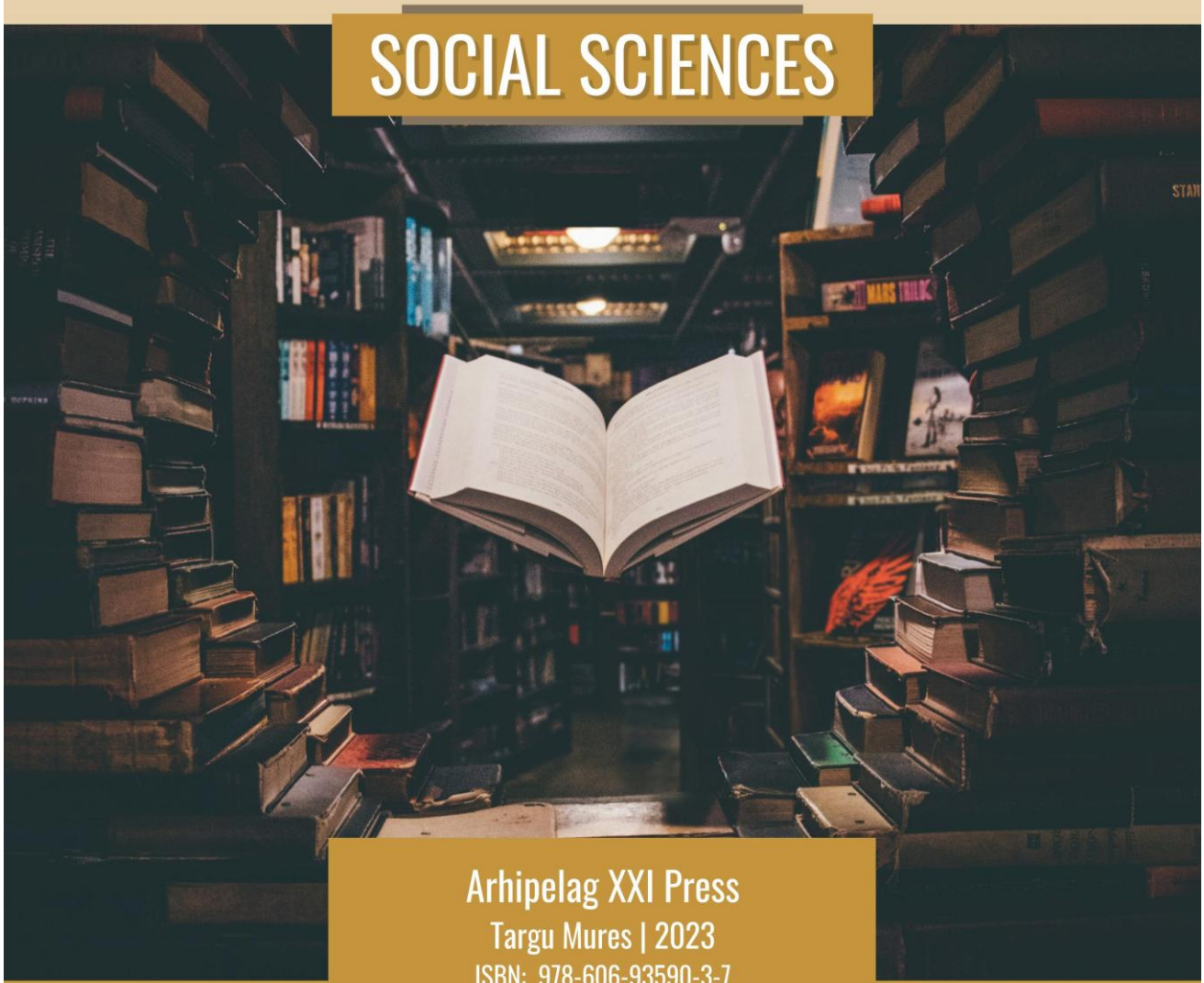

Arhipelag XXI Press
Targu Mures | 2023
ISBN: 978-606-93590-3-7

Date: 9-10 December 2023

Location: „DIMITRIE CANTEMIR" University, Tîrgu Mureș

NEW PERSPECTIVES ON MULTICULTURALITY: LITERATURE AND DIALOGUE

Section: Social Sciences

ISBN: 978-606-93590-3-7

Edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies

Moldovei Street, 8 540522, Tîrgu Mureș, România

Phone no: +40-744-511546 Published by: "Arhipelag XXI" Press, Tîrgu Mureș, 2023

Email: tehnoredactare.ldmd@gmail.com

Contents

DETERMINISM AND CAUSALITY IN THE CRIMINOGENIC PROCESS 7
Lucreția Dogaru 7
Prof., PhD, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 7
THE ROLE OF POPULAR TRADITION IN THE DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM. THE CONTRIBUTION OF POPULAR CULTURE INSTITUTIONS IN THE PROMOTION OF ROMANIAN CULTURAL HERITAGE 13
Petruța Blaga 13
Prof., PhD, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 13
THE CRIMINAL POLICY OF THE ROMANIAN STATE REGARDING THE GUARANTEE OF SEXUAL FREEDOM AND INTEGRITY 21
Anca-Lelia Lorincz 21
Prof., PhD, ,,Dunărea de Jos" University of Galați 21
PARTICULAR ASPECTS RELATED TO WASTE FROM PHOTOVOLTAIC PANELS IN EUROPEAN UNION LAW 28
Anca Ileana Dușcă 28
Prof., PhD, University of Craiova 28
FROM THE STAGE DIRECTION OF BAYREUTH TO NEW THEORIES OF MISE-EN-SCÈNE IN MUSICAL THEATRE 38
Alba Simina Stanciu 38
Assoc. Prof., PhD, ,,Lucian Blaga" University of Sibiu 38
REFLECTIONS ON THE OPTIONAL NATURE OF SOME MEANS OF ALTERNATIVE RESOLUTION OF DISPUTES BETWEEN THE ADMINISTRATION AND THE ADMINISTERED 51
Elena Mădălina Nica 51
Assoc. Prof., PhD, University of Craiova 51
THE RIGHT TO PRIVATE ACTION IN COMPETITION MATTERS - A WAY TO PROTECT THE LEGITIMATE RIGHTS OF INJURED/PREJUDICED PERSONS 64
Oana Elena Iacob 64
Assoc. Prof., PhD, ,,Dunărea de Jos" University of Galați 64
THE SOCIAL PILLAR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN ROMANIA. THEORETICAL CONSIDERATIONS, COMPARISONS, PERSPECTIVES 68
Ramona-Flavia Rațiu, Maria Oroian, Ioan Moldovan, Raluca Emilia Moldovan 68
Assoc. Prof., PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Assoc. Prof., PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Lecturer, PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Lecturer, PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș 68

THE IMPACT OF DIGITIZATION ON THE EFFECTS OF CONCLUDING AN INSURANCE CONTRACT FOR A HOUSE BUILT WITHOUT A BUILDING AUTHORIZATION 78
Gabi-Daniela Gărăiman, Daniela-Isabela Scarlat 78
Assoc. Prof., PhD, University of Craiova, Lecturer, PhD, University of Craiova 78
BRIEF CONSIDERATIONS ON THE JURISDICTIONAL BODIES IN PUBLIC PROCUREMENT 84
Silviu Gabriel Barbu, Alexandru Petruț Constantin 84
Assoc. Prof., PhD, ,,Transilvania" University of Brașov, MA Student, University of Bucharest 84
EXPLORING ETHICAL CONCERNS SOROUNDING ARTIFICIAL INTELLIGENCE .. 94
Arthur Mihăilă 94
Lecturer, PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 94
JURIDICAL TYPE OF THE TERM SUCCESSIONAL OPTION 103
Maria-Marieta Soreață 103
Lecturer, PhD, University of Craiova 103
RELATIVIST THEORIES IN SCIENTIFIC KNOWLEDGE 116
Niadi-Corina Cernica 116
Lecturer, PhD, ,,Ștefan cel Mare" University of Suceava 116
THE MAGICAL, RITUAL COSTUME – AS A FORM OF METAMORPHOSIS OF THE PERSON THROUGH CLOTHING 120
Sandra Celia Chira 120
Lecturer, PhD, West University of Timișoara 120
ACHIEVING A GOOD ADMINISTRATION BY SIMPLIFYING THE PROCEDURES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION IN ROMANIA 131
Elisabeta Slabu 131
Lecturer, PhD, ,,Dunărea de Jos" University of Galați 131
DIGITAL AND MATERIAL IN CONTEMPORARY ARCHITECTURE 136
Claudiu-Alexandru Tudoran 136
Assist. Prof., PhD, ,,Ion Mincu" University of Architecture and Urbanism 136
FORMS OF CIVIL LIABILITY 140
Ionela Cecilia Șulea, Zamfira Maria Căbuz 140
Assist. Prof., PhD, ,,Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Teacher in state gymnasium education and Educational adviser, Mureș County School Inspectorate 140

NEW APPROACHES IN THE INVESTIGATION AND TREATMENT OF POSTURAL DYSFUNCTIONS – MAJOR IMPORTANCE IN INCREASING THE QUALITY OF LIFE
Maricela Dragomir 149
Assist. Prof., PhD, „Dunărea de Jos" University of Galați 149
THE NEED FOR PHYSICAL ACTIVITY AND POSTURAL ASSESSMENT IN SCHOOL-AGE CHILDREN 161
Maricela Dragomir 161
Assist. Prof., PhD, „Dunărea de Jos" University of Galați 161
LEVINESQUE NUANCES UNDER AN UNPREJUDICED AEGIS 169
Corina Tonita 169
PhD 169
THE SYLLOGISM RHETORIC MODEL: DEPARTING POINTS, COMPONENTS AND DISCURSIVE RESOURCES 172
Cosmin Colțun 172
PhD, "Moise Nicoară" National College of Arad 172
PARTICULAR ASPECTS OF THE CRIMINAL LIABILITY OF THE LEGAL PERSON IN ENVIRONMENTAL LAW 179
Ciprian Raicea 179
PhD Student, University of Craiova 179
LANTHIMOS, MENTAL MUTILATION. TRIER, PHYSICAL MUTILATION 196
Daniel Mihalcea 196
PhD Student, „Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 196
SMUGGLING CRIME IN THE LIGHT OF THE NEW LEGISLATIVE CHANGES 200
Corina-Maria Tudor (Barbu) 200
PhD Student, Police Academy „Alexandru Ioan Cuza", Bucharest 200
PHILOSOPHY AND THEOLOGY AS INTERWEAVED IN GREGORY OF NYSSA'S WORKS. A PHILOSOPHICAL APPROACH 205
Marius Golea 205
PhD Student, West University of Timișoara 205
THE PARTICULARS OF THE SUSTAINABILITY OF FOREST RESOURCES IN ROMANIA 212
Cătălin Ionel Idriceanu 212
PhD Student, State University of Moldova, Chișinău, Republic of Moldova 212
THE „STREET PEOPLE" PHENOMEN – RISK AND CONSEQUENCES OF STREET LIFE 227
Ionela Maria Braşoveanu (Ion) 227
PhD Student, University of Craiova 227

SOME THEORETICAL CONSIDERATIONS REGARDING THE WEALTH IN ROMANIA. TAX ON WEALTH 232
Nicoleta Mihăilă 232
Scientific Researcher III, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, România 232
ROMANIA – THE IMPACT OF THE COVID-19 CRISIS AT THE EU LEVEL 241
Georgiana Chițiga 241
Scientific Researcher, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, România 241
I. AUREL CANDREA AND THE MEDICAL FOLKLORE 248
Loredana-Maria Ilin-Grozoiu 248
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, "C. S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova, of the Romanian Academy 248
SOCIAL RELATIONS AND CRIME – SIDES OF THE SAME COIN 254
Costina Sfinteş 254
Scientific Researcher, Constantin Brâncuşi University, Institute of Research, Development and Innovation 254
COLOR, SYMBOL AND FORM OF COMMUNICATION IN THE ICONS OF THE TULCEA ART MUSEUM 259
Gabriela Radu 259
Scientific Researcher III, „Gavrilă Simion" Eco-Museum Research Institute, Tulcea 259
MODEL(S) OF COMBINING THE EMOTIONAL REGISTER WITH COMMUNICATION STRATEGIES APPROACHED BY PROMOTERS AND OPPONENTS OF THE DACIAN AUTOCHTHONY 265
Ileana-Cinziana Surdu 265
Postdoctoral researcher, "Mihai Viteazul" National Intelligence Academy, Bucharest, Romania 265
THE TRANSITION TO THE CIRCULAR ECONOMY IN ROMANIA 274
Gabriela-Cornelia Piciu 274
Senior Researcher, „Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, România 274
ON THE REVIEW OF TAX ADMINISTRATION PROCESSES - FROM THE PERSPECTIVE OF EFFICIENCY OF TAX SYSTEMS 281
Ionel Leonida, PhD, ... 281
Scientific Researcher III, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, Romania 281

DETERMINISM AND CAUSALITY IN THE CRIMINOGENIC PROCESS

Lucreția Dogaru
Prof., PhD, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: The determinants of the criminogenic phenomenon make up a system within which two large categories of elements are distinguished, according to the criterion of the action mechanism, respectively, the causes and conditions or circumstances, located in a complex interaction. The causes are considered to be the primary element of the criminogenic system, expressing those complex contradictions of social life that generate antisocial motivation.
Theoretical approach to the determinism of certain factors on crime was difficult, often contradictory, but constant and important in the whole equation that prevents and combats this phenomenon. The difficulty of classifying criminogenic factors results not only from their variability but also from the fact that the criminogenic phenomenon is the result of their combined action. From a scientific point of view, the precise identification of the role played by each factor is impossible, so the difficulties of classification and interpretation remain.
In this paper, we will proceed to a brief exposition and analysis of the factors that determine crime as a social phenomenon, grouping them into economic, socio-cultural, demographic and political factors.

Keywords: criminogenic phenomenon; economic factors; political factors; demographic factors.

1.1. Scurte consideraţii

Demersurile ştiinţifice ale criminologiei, oferă o imagine complexă asupra cauzalităţii fenomenului criminal, în care un ansamblu de factori biologici, sociali, psihologici şi juridici, interferează în mod diferenţiat[1].

Analiza individului criminalul relevă faptul că acţiunile sale ilicite sunt consecinţa impactului dintre structura sa biopsihologică şi condiţionările mediului extern căruia îi aparţine. O analiză sistemică a criminalităţii presupune delimitarea de cazul individual şi identificarea acelor procese şi contexte care, prin impactul lor social şi prin repetabilitate în timp devin cauze şi condiţii necesare şi suficiente producerii actului criminal.

Cauzele şi condiţiile ajung astfel în raporturi de ambivalenţă şi de probabilitate, motiv pentru care poartă denumirea de factori sociali ai criminalităţii sau factori criminogeni.

Procesul de clasificare a factorilor criminogeni este unul dificil deoarece presupune, pe de o parte, variabilitatea acestor factori, iar pe de altă parte, faptul că fenomenul criminogen este rezultatul acţiunii conjugate al acestor factori[2].

Studiile arată că există factori criminogeni ce pot fi incluşi în categorii diverse, precum şi factori ce pot fi analizaţi atât ca şi cauze generale ale criminalităţii cât şi ca factori ai actului criminal individual. Sunt considerente pentru care se procedează la o analiză mai succintă a

[1] Detalii, **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa**, *Teorii criminologice. Repere teoretice*, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2022, p. 28-30.
[2] Celebrul sociolog francez Jean Pinatel, consideră că factorii criminogeni se grupează în factori geografici, economici, culturali şi politici, sens în care invocă cercetări ale statisticienilor criminologi care au formulat legea termică a criminalităţii, şi ale celor care au invocat rolul factorilor fizici sau cosmo-telurici, a celor economici ori culturali. În timp ce, criminologul Raymond Gassin, invocă scepticismul în considerarea mediului geografic ca şi factor criminogen relevant.

factorilor ce determinaă criminalitatea ca şi fenomen social, fiind clasificaţi în grupe de factori economici, demografici, culturali şi politici.

1.2.Impactul factorilor economici în criminalitate[3]

O teorie economică general acceptată este cea potrivit căreia baza economică este cea care determină suprastructura socială, politică, culturală şi instituţională, starea economică a unui stat sau a unei zone fiind capabilă a determina tipuri comportamentele, inclusiv deviante.

În acest context, cercetările sociologice au evidenţiat, pornind de la complexitatea fenomenului criminal, că acesta poate fi generat atât de prosperitate şi bunăstare cât şi de sărăcie.

Concepţiile de sorginte antropologică, legate de implicaţiile sărăciei asupra conduitei umane, au avut meritul de a aduce în centrul atenţiei importanţa studierii acestei stări ca problemă socio-culturală şi nu exclusiv economică. Multe alte studii au arătat că starea de sărăcie nu constituie o cauză determinantă a criminalităţii ci o condiţie favorizantă a acesteia.

Alte studii în materie, au inclus în grupa factorilor economici cu caracter criminogen mai pronunţat unele fenomene precum, industrializarea, şomajul şi nivelul de trai.

Industrializarea, un factor important de progres economic şi social a fost însoţit de creşterea criminalităţii datorită efectelor sale secundare (cum ar fi, de pildă, creşterea mobilităţii orizontale a populaţiei rurale care migrând spre zonele industrializate, se desprinde din sistemul relaţional apropiat în detrimentul unui mediu impersonal, ceea ce generează mutaţii în structura personalităţii, mutaţii seseori sunt însoţite şi de eşec). Acest fenomen generează efecte de înstrăinare şi de limitare a spiritului creator, efecte care accentuează starea de stres şi pot astfel predispune la delincvenţă. Mai mult, dezvoltarea economică accentuată în unele state a dus la un deficit de forţă de muncă din partea populaţiei autohtone, aspect ce a generat migraţia populaţiei din alte state spre acele zone, şi implicit o dezrădăcinare şi înstrăinare a acestora, o expunere la stres şi riscuri.

Relaţia de determinism dintre şomaj şi criminalitate, a fost de asemenea, supusă analizei. Lipsa angajării profesionale, a fost mereu o situaţie care a generat scăderea bruscă şi excesivă a nivelului de trai, concomitent cu instalarea unei instabilităţi emoţionale şi demoralizări, stări capabile să afecteze grav nu doar structura familială dar şi echilibrul interior al individului ce se percepe neputincios în realizarea de o manieră legală a aspiraţiilor sale. Pornind de la astfel de abordări, şomajul apare ca o stare socială capabilă să inducă un efect triplu asupra criminalităţii, anume, de subminare şi destabilizare a comunităţilor, de afectare a nivelului de trai familial, şi de deschidere de facilităţi înspre delincvenţă.

Nivelul de trai este un alt factor care ar putea afecta tendinţele spre violenţă, un factor criminogen real ce include nu doar sărăcia dar şi starea acelor persoane care, fără a fi sărace, sunt posedate de dorinţa de îmbogăţire cu orice preţ, astfel că recurg la delincvenţă (criminalitatea gulerelor albe). Sărăcia, ca factor determinant al devianţei pentru unii indivizi, are atât o dimensiune economică obiectivă (raportată la un nivel de trai mediu într-o societate sau epocă dată), cât şi o dimensiune spirituală, subiectivă (raportată la percepţia individului cu privire la statutul său economic). Majoritatea studiilor au arătat că scăderea nivelului de trai al categoriilor sociale defavorizate se accentuează în timpul crizelor economice, când acestea se află la limita riscului comiterii de fapte antisociale.

[3] **Lucretia Dogaru**, *Criminologie*, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2017, p. 146-148; **Costică Păun**, **Gheorghe Nistoreanu**, *Criminologie*, suport de curs, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2023, p. 142-145; **Valerian Cioclei**, *Criminologie*, ediţia 10, Ed. C. H. Beck, Bucureşti, 2022.

1.3. Impactul factorilor demografici în criminalitate[4]

Cercetările legate de relaţiile dintre factorii demografici şi criminalitate au o latură statistică care arată că fenomenul de creştere a natalităţii, structura demografică, mobilitatea geografică şi socială a populaţiei constituie factori criminogeni relevanţi.

În criminologie este în general acceptată ideea potrivit căreia criminalitatea este un fenomen mai frecvent în zonele şi regiunile mai populate. Astfel, primele studii de criminologie modernă au examinat distribuția criminalității în interiorul unor state, dezvăluind faptul că unele zone au fost mai afectate de crime decât altele. Pentru compararea acestor zone cercetătorii au realizat că trebuie să se adapteze la dimensiunea populației, astfel că au folosit metoda de analiză a ratelor criminalității și nu a cifrelor brute, eliminând astfel efectul liniar al mărimii populației asupra numărului de infracțiuni. O abordare ce omite potențialele efecte neliniare ale populației și oferă o înțelegere limitată a relației populație-crimă.

Sunt perspective teoretice (amintim aici pe cea structurală, a controlului social și subcultural), ce au prezis apariția unei relații între dimensiunea populației și criminalitate, considerând că un număr mai mare de oameni într-o zonă conduce la mai multe crime, astfel că în orașe dimensiunea populației este un predictor real și puternic al criminalității[5]. Majoritatea autorilor susţin în studiile lor ideea că exploziile demografice sunt urmate de creşteri semnificative ale delincvenţei, cu precădere ale celei juvenile, relaţia dintre aceste două fenomene fiind indirectă, deoarece la amplificarea acestui tip de delincvenţă contribuie şi alţi factori (familia, şcoala, mass-media, religia, mediul social).

Mobilitatea socială, ca fenomen ce presupune mişcarea populaţiei în plan geografic (asociată procesului de migraţie), a provocat deseori schimbări calitative în relaţiile interumane, în structurarea grupurilor şi în dezvoltarea personalităţii umane. Astfel că mulţi cercetători criminologi au fost preocupaţi de consecinţele acestui fenomen asupra volumului criminalităţii. Îl amintim aici pe celebrul criminolog italian Cesare Lombroso, care în lucrarea sa, *Criminal Man*, din 1896, arăta că: „Statistici recente pentru Statele Unite (…) documentează rate ridicate ale criminalității în state cu un număr mare de imigranți", conturând în felul acesta ideea care asociază mobilitatea și pericolul. Sunt de asemenea, multe studii care arată că, perspectiva comparativă şi istorică a relaţiei dintre criminalitate şi migraţiune indică faptul că aceste procese sunt direct condiţionate de normele și practicile interne ale țărilor în care se petrec[6].

Consecinţa acestui fenomen fiind pluralismul cultural, suprapunerea de norme şi valori ce cârmuiesc conduitele umane, apare ocazia favorabilă pentru manifestarea conflictului de culturi ce generează inadaptaţi şi delincvenţi. Mobilitatea socială ce presupune mişcarea în plan profesional sau social generează efecte negative în situaţiile în care este determinată de nevoia schimbării locului de muncă datorită recesiunii economice sau falimentelor.

1.4. Determinismul factorilor socio-culturali[7]

Factorii culturali ce deţin un rol predominant în socializarea pozitivă sau negativă a indivizilor şi care îi poate îndrepta spre devianţă sunt variaţi şi prezintă complexitate[8].

---

[4] **Costică Păun, Gheorghe Nistoreanu**, *op.cit.*, 2023, p. 145-147.

[5] Detalii, **Marcos Oliveira**, *More crime in cities? On the scaling laws of crime and the inadequacy of per capita rankings—a cross-country study*, *Crime Science*, Volume 10, Issue 27, 2021; **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa**, *op. cit.*, 2022, p. 33-34.

[6] **Dario Melossi**, *Crime, Punishment and Migration*, Sage Publications Ltd, London, 2015; **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa**, *op. cit.*, 2022, p. 35.

[7] **Lucretia Dogaru**, *op. cit*., 2017, p.148-149.

[8] **Rodica M. Stănoiu**, *Criminologie*, Ed. Oscar Print, Bucureşti, 2011, p. 33-37; **Lucretia Dogaru**, *Criminologie*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Ed. Pro Universitaria, 2019, p.167 şi urm.

Pentru cele mai multe persoane, idealul cultural al familiei pune accent pe afecţiune, consens, armonie şi sprijin. Cu toate că familiile funcționează preponderent ca o sursă importantă de sprijin, există şi o altă latură a acestora, astfel că multe categorii de comportament antisocial îşi află sorgintea în procesele familiale sau sunt direcționate spre membrii familiei. Familia ca factor cu multiple valenţe, cu rol de socializare, deoarece imprimă copilului abilităţi sociale fundamentale, un standard valoric, atitudini de aderare sau dimpotrivă, de inadaptare faţă de anumite valori sociale. Aceasta oferă contextul pentru învățarea valorilor morale, pentru autocontrol, afecţiune și încredere, o siguranţă indispensabilă în atingerea maturităţii intelectuale, sociale şi culturale pentru copil, dar şi o identitate proprie.

Studiile efectuate în acest sens, aparţinând sociologilor, psihologilor şi criminologilor arată că, deși indivizii din societatea modernă sunt influențați de multe surse, factorii familiali explică mai multe variații în ratele comportamentului antisocial decât orice altă variabilă.

O idee larg acceptată în criminologie și psihologia dezvoltării este aceea că, problemele de conduită din copilărie sunt un predictor puternic al implicării ulterioare în comportamente antisociale, rădăcinile unui stil de viață antisocial adult fiind plantate în anii formativi, părinții fiind agenții primari ai socializării în primii ani de viață ai copilului[9].

Deseori, personalitatea copiilor delincvenți este afectată de stresul cauzat de lipsa coeziunii familiilor lor, de starea de conflict familial şi a atmosferei nefavorabile, a lipsei de supraveghere ori a monitorizării excesive din partea părinţilor. Părintele coleric, dur, abuziv şi dominator tinde să se angajeze în scanarea negativă a comportamentului copilului său. Dar, cu toate că familia este agentul principal de socializare pentru copii, aceasta este încorporată într-un mediu social mai larg, ce poate îmbunătăți sau submina eficiența parentală. De aceea, capacitatea familiei de a-și îndeplini eficient funcția de socializare este afectată considerabil de contextul social în care este încorporată (ce include economia, sistemul politic, biserica și comunitatea), context ce influențează funcționarea și eficacitatea acesteia. Sunt de asemenea studii ce indică faptul că sărăcia tinde să aibă un efect perturbator asupra calității parentale, crescând șansele copilului de a avea un comportament deviant. Pe considerent că, părinții cu dificultăţi financiare sau stresați economic, oferă mai puțin sprijin, monitorizare și niveluri mai ridicate de disciplină inconsecventă și severă decât cei cu o stare materială bună. Alte studii au arătat că elemente precum, influenţa exercitată de violenţa interparentală şi cea a familiilor divorţate ori cu conduite deviante, sunt factori criminogeni majori pentru copii, întrucât le oferă precepte morale contrare eticii societăţii.

În concluzie, expunerea la practici parentale inepte crește considerabil riscul delincvenţei juvenile. Un risc despre care se crede că poate fi moderat de alți factori cum ar fi, succesul educațional, o rețea convențională de prieteni, o căsnicie fericită, un loc de muncă satisfăcător, o stare materială bună. O educație ineptă posedă adesea caracteristici antisociale capabile să reducă probabilitatea de a dobândi acces la astfel de factori moderatori.

O influenţă calitativă şi cantitativă exercită şi nivelul de instruire şcolară asupra conduitelor criminale. Dacă în plan cantitativ consecinţele nu sunt atât de vizibile, în plan calitativ, nivelul de educaţie se reflectă în alegerea formelor delincvente sau infracţionale.

Alți factori ce s-au dovedit a influența implicarea în comportamente delincvente sunt consideraţi a fi, lipsa oportunităților profesionale, rezidenţa în cartiere dezavantajate, evenimentele stresante ori discriminarea rasială.

La fel, implicaţiile religiei ca factor criminogen au generat numeroase controverse, cu toate că religia a avut recunoscut rolul puternic în prevenţia şi combaterea criminalităţii.

[9] O primă teorie criminologică care a inclus relația părinte-copil ca parte a unei explicații pentru comportamentul deviant a fost teoria controlului social, formulată de Travis Hirschi, în1969; **Ronald Simons, Leslie Simons, Lora Wallace**, *Families, delinquency, and crime: Linking society's most basic institution to antisocial behavior*, New York: Oxford University Press, 2004, p. 17-55; **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa**, *op. cit.*, 2022, p. 36-37.

În privinţa stării civile a infractorilor, s-au formulat unele supoziţii cum ar fi acelea că, persoanele necăsătorite sunt mai predispuse la comiterea de delicte sexuale, iar persoanele căsătorite spre neînţelegeri ce pot degenera în violenţă domestică. Efectul căsătoriei asupra criminogenezei a fost subiect al criminologiei intens studiat, consensul contemporan fiind acela că această instituţie promovează rezistenţa la crimă şi devianţă. Mulţi autori percep căsătoria ca fiind o pârghie importantă pentru rezistenţa criminală în special în rândul bărbaților, efectul căsătoriei asupra criminalității fiind dependent de calitatea sau puterea legăturilor conjugale. Numeroase studii empirice susţin că rezistenţa la crimă a persoanelor căsătorite provine din controlul social informal care îi leagă pe soți, din calitatea căsătoriei precum şi din evitarea partenerilor delincvenți[10].

Sunt de asemenea, studii ce au relevat influenţa negativă a mijloacelor de informare în masă, prin furnizarea de modele comportamentale negative, promovarea de emisiuni sau filme ce determină creşterea nivelului agresiv al consumatorului, desensibilizarea sa şi în consecinţă formarea de atitudini neconforme. Modul în care mass-media descrie criminalitatea influenţează comportamentele, atitudinile şi caracterul indivizilor, în special al copiilor şi adolescenților. Este perceput a fi un mare pericol faptul că, mass-media prezintă violența ca fiind normală sau acceptabilă, acţionând ca un adevărat gardian al acoperirii criminalității ca pe o amenințare publică imediată.

Un factor criminogen important este apreciat a fi fenomenul discriminării, pe considerent că sentimentele discriminatorii sunt reale obstacole culturale cu importanţă aparte în conduita infracţională. Discriminarea socială, etnică, religioasă, a sexelor ori a instruirii, a emigrarii, sau de orice alt fel, indică preferinţe ce nasc prejudecăţi sau atitudini negative la adresa grupurilor minoritare. Intensitatea discriminărilor a fost condiţionată constant de criterii economice, sociale şi politice, iar prejudecăţile au generat sentimente de frustrare însoţinte de porniri agresive şi de dorinţe de revanşă a celor consideraţi discriminaţi.

Se poate adăuga în paleta factorilor de risc criminogen şi toxicomania, ce include consumul de droguri şi alcoolismul, doi factori criminogeni importanţi ce determină tulburări mentale cu efecte în plan comportamental ce pot conduce spre devianţă.

Referitor la delincvenţa profesională, statisticile indică o rată diversă a acesteia, de la criminalitatea oamenilor de afaceri, a celor din administraţie şi justiţie, a oamenilor politici şi din sănătate, la alte categorii infracţionale. Dacă la prima categorie de delincvenţi factorii criminogeni obişnuiţi (lipsa de instruire, nivelul de trai, familia etc.), nu au un rol relevant în etiologia infracţiunilor comise, determinantă este structura personalităţii lor. Devianţa se înfăptuieşte cel mai adesea prin ignorarea şi interpretarea falsă a legilor, prin confuzia voită între limitele licitului şi ilicitului, prin profitarea de ambiguitatea unor legi în scopul atingerii interesului ilicit urmărit.

1.4.Implicarea factorilor politici în criminalitate

Studiile arată că implicarea factorilor politici în criminogeneză este mai puternică în două situaţii specifice, şi anume, în caz de război şi în caz de revoluţie.

Războiul este un advărat dezastru social ce afectează ratele criminalităţii, fie că regulile războiului sunt încălcate de cei care îl poartă, fie că determină schimbări considerabile ale structurii demografice, economice și sociale, ale legii și administrației. Un alt aspect este acela legat de crimele de război sau crimele împotriva umanităţii, dovedite a fi forme extreme de violenţă colectivă etnică sau de clasă. Totodată, războiul poate afecta direct sau indirect criminalitatea din interiorul statelor combatante, cu imediate ori pe termen lung. Mai mult, în timp de război, statele sunt focusate pe securitate în detrimentul drepturilor civile, astfel că libertatea cetățenilor este pusă în pericol. Sub aspect economic, penuria de

[10] **Signe H. Anderson & others**, *Effect of Marriage and Spousal Criminality on Recidivism, Journal of Marriage and the Family*, PMC PubMed Central, 2015, Volume 77 (2), p. 496-509.

război și raționalizarea pot duce la creșterea ponderii populației fără resurse, la intensificarea disperării celor dezavantajați dinainte, concomitent cu crearea de economii de pe piața neagră. Delincvenţa juvenilă este afectată de război de o manieră aparte faţă de cea adultă, fluctuațiile ratelor oficiale ale acestui tip de delincvență fiind condiţionate şi de alte mecanisme ce leagă războiul de comportamentul delincvent. Şi războiul civil, ca expresie a unei crize politice statale, determină efecte puternic criminogene, prin aceea că se creează poli de putere antagonici, indivizii se polarizează, legile se ignoră, se instalează anarhia socială şi economică. Starea de haos şi anarhie oferă câmpul de acţiune ideal pentru infractorii de profesie, la fel cum îi încurajează şi pe noninfractori spre delincvenţă. Sunt studii ce arată că în astfel de împrejurări este posibil să apară şi terorismul ca formă a luptei pentru putere, context în care luptele armate depăşesc ororile războiului clasic, în baza motivaţiilor psihologice puternice ale combatanţilor.

Dovezile indică faptul că războaiele sunt adesea urmate de aşa numita violenţă postbelică, în moduri complexe, contradictorii şi îngrijorătoare.

La fel, revoluţia, ca formă a luptei pentru câştigarea puterii politice determină momente de criză ce se repercuteaza grav asupra legislaţiei care se nesocoteşte, dar şi asupra organelor de securitate şi control social. Sunt momente în care criminalitatea cunoaşte o escaladare, revenirea ulterioară la stabilitate fiind dificilă şi îngreunată de multe modificări structurale şi de readaptare a structurilor de personalitate a indivizilor. Aristotel, afirma într-un eseu al său că, „mama revoluţiei şi a crimei este sărăcia". În ceea ce ne priveşte, considerăm că, sărăcia poate fi combustibil pentru crimă și revoluție dar fără a i se atribui toate crimele și revoluțiile.

În concluzie, factorii expuşi precum şi mulţi alţii pot afecta, determină şi explică un mediu plin de valenţe criminogene ce predispun anumite persoane spre nesocotirea legilor.

BIBLIOGRAPHY

1. **Dario Melossi**, *Crime, Punishment and Migration*, Sage Publications Ltd, London, 2015;
2. **Costică Păun**, **Gheorghe Nistoreanu**, *Criminologie*, suport de curs, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2023;
3. **Lucretia Dogaru**, *Criminologie*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2019;
4. **Lucretia Dogaru**, *Criminologie*, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2017;
5. **Lucretia Dogaru, Andrea Kajcsa**, *Teorii criminologice. Repere teoretice*, Ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2022;
6. **Marcos Oliveira**, *More crime in cities? On the scaling laws of crime and the inadequacy of per capita rankings—a cross-country study*, *Crime Science*, Volume 10, Issue 27, 2021;
7. **Ronald Simons, Leslie Simons, Lora Wallace**, *Families, delinquency, and crime: Linking society's most basic institution to antisocial behavior*, New York: Oxford University Press, 2004;
8. **Signe H. Anderson & others**, *Effect of Marriage and Spousal Criminality on Recidivism*, *Journal of Marriage and the Family*, PMC PubMed Central, 2015, Volume 77 (2);
9. **Valerian Cioclei**, *Criminologie*, ediţia 10, Ed. C. H. Beck, Bucureşti, 2022.

THE ROLE OF POPULAR TRADITION IN THE DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM. THE CONTRIBUTION OF POPULAR CULTURE INSTITUTIONS IN THE PROMOTION OF ROMANIAN CULTURAL HERITAGE

Petruța Blaga
Prof., PhD, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: The cultural identity of a region is an important source for local development and for the development of local cultural tourism and is characterized by a diverse cultural, material and immaterial heritage.
The purpose of this paper is to highlight the fact that cultural tourism, as an alternative to classic tourism, represents a topic of great topicality and perspective, the paper aligning with the current trend of reconsidering and revitalizing cultural tourism. The paper highlighted the contribution of the "Muresul" Artistic Ensemble to the preservation of cultural heritage and to the promotion of folklore, traditions, and customs, but also to the revival of cultural activity in Mureș County.

Keywords: tourism, cultural tourism, cultural heritage, cultural identity, folklore

Cultura se prezintă ca un factor motivant al turismului și participă la consolidarea identității naționale și joacă un rol important în crearea patrimoniului turistic cultural. Atât la nivel național, cât și la nivel global, cultura și tradițiile joacă un rol important în stabilirea și prezervarea identității oamenilor, creând un sentiment de apartenență la un anumit specific. Noțiunea de moștenire culturală este strâns legată de modul de viață a popoarelor, cultura fiind definită ca un cadru larg, în care un anumit grup își respectă și perpetuează trăsăturile specifice și tradițiile culturale comune. Astfel, cultura este înțeleasă sau poate fi înțeleasă numai dacă este cunoscută prin intermediul activităților turistice.

Identitatea culturală a unei regiuni reprezintă o importantă sursă pentru dezvoltarea locală și pentru dezvoltarea turismului cultural local și este caracterizată de un patrimoniu cultural, material și imaterial divers. Moștenirea culturală este o sursă însemnată de evoluție atât la nivel regional, cât și local, capitalul simbolic fiind esențial pentru identitatea culturală reprezentată prin valori, obiceiuri, îndeletniciri, credințe și simboluri împărtășite de comunitate. Folclorul reflectă o anumita viziune despre lume, viață, exprimă noianul de idei, sentimente, convingeri pe care poporul le-a trăit și pentru care a luptat în decursul istoriei sale milenare. Începând cu obiceiurile prilejuite de fiecare eveniment important din viața poporului și terminând cu cântecele, dansurile și strigăturile nelipsite la aceste datini, izvorul lor e nesecat pentru cel ce vrea să le cunoască și să le adune în mănunchi pentru a le dărui din nou.

Folclorul românesc, fiind deosebit de bogat, constituie una din mândriile noastre naționale, o enciclopedie poetică a vieții. El oglindește, în forme multiple și variate, sentimentele, gândurile și năzuințele poporului nostru, exprimate în diverse forme artistice, literare, muzicale, coregrafice, mimice, etc. (Sandu, 2013)

1. Turismul etnofolcloric – formă de manifestare a turismului cultural

Turismul reprezintă o activitate de recreere, de instruire, de cunoaștere, o activitate cu mai multe fațete care presupune deplasarea, staționarea și realizarea unui scop de îmbogățire spirituală a omului. De asemenea, este un proces social complex cu puternice implicații

economice (Snack et al., 2001), iar în ultimul timp, acesta include și protejarea și conservarea mediului.

În funcție de criteriile alese, turismul poate fi clasificat în funcție de specificul activității în: turism de afaceri, turism balneoclimateric, turism cultural-folcloric, turism cinegetic, turism nautic, turism montan, turism pentru alpinism, turism pentru sporturi de iarnă, turism piscicol; după destinație în: turism citadin, turism montan, turism rural, turism itinerant; după forma de organizare în: turism individual, turism prin intermediul unei organizații sau asociații de profil, turism colectiv. De asemenea, spațiul unde se desfășoară activitatea turistică poate fi considerat un criteriu de clasificare a acesteia în: turism regional, național și turism internațional.

Potențialul turistic se referă la ansamblul elementelor naturale și antropice de pe un teritoriu care stârnesc interesul turiștilor conducând la realizarea unor activități turistice (Gheorghilaș, 2009). Se poate vorbi despre un potențial turistic latent în care elementele, deși există, nu sunt în suficientă măsură cunoscute – un potențial turistic natural (elementele naturale care sunt introduse în cadrul activităților turistice) și un potențial turistic antropic (elemente create de om de-a lungul timpului), ce cuprinde vestigii arheologice, monumente istorice, de arhitectură, artă, etnografie și folclor, economie, construcții, toate cu valoare turistică – și un potențial turistic cunoscut, ce include ansamblul elementelor de pe un teritoriu care sunt cunoscute, popularizate și care conduc la organizarea unor activități turistice.

Una din formele cele mai importante ale turismului o reprezintă turismul cultural, care își are originile la începutul secolului al XX-lea, dar abia în anul 2002 Consiliul Internațional pentru Monumente Culturale și Istorice (ICOMOS, https://www.icomos.org/fr) a dat o definiție formală acestuia: „Turismul cultural și cultural-cognitiv este acea formă de turism care se concentrează asupra mediului cultural și care, la rândul ei include reperele culturale și istorice ale unei destinații sau moștenirea cultural-istorică, valorile și stilul de viață a populației locale, artele, meșteșugurile, tradițiile și obiceiurile populației locale". Mai mult, Consiliul Internațional al Monumentelor și Siturilor subliniază că activitățile culturale și de folclor pot include și o vizită sau participare la activități și evenimente culturale, vizite la muzee, concerte, expoziții, galerii, festivaluri.

Organizația Mondială a Turismului definește turismul cultural ca fiind excursii al căror scop principal sau secundar îl constituie vizitarea siturilor și acele evenimente a căror valoare culturală și istorică le-a făcut o parte a moștenirii culturale a unei comunități. Aceeași organizație consideră că turismul cultural include turismul pentru tineret în care predomină aspectul cultural-educativ, inclusiv călătorii de studii, pentru învățarea unei limbi străine, schimburi reciproce de artiști sau scriitori precum și manifestările organizate cu acest prilej, turismul rural, sejururi la familiile regiunii vizitate, sejururi în sate de vacanță integrate mediului cultural local, participarea la festivaluri de muzică și dans tradițional regionale, naționale sau internaționale, circuite cu temă culturală care includ vizitarea de muzee, locuri istorice, dar și participarea la diferite manifestări culturale, pelerinaje la locuri și monumente istorice sau religioase. Pe baza definiției anterioare se poate vorbi de subcategorii ale turismului cultural: turism de patrimoniu, turism artistic, turism etnografic, turism creativ, turism cultural urban, turism cultural rural, turism cultural local, turism cultural contemporan (UNWTO, https://www.unwto.org/es/tourism-and-culture).

Obiectivele turismului cultural sunt de natură antropică (obiective turistice de natură istorică reprezentate de urme de cultură materială și vestigii de așezări și cetăți din epoci diferite), cu însemnătate arhitectonică și artistică (biserici, mănăstiri, moschee, sinagogi, cetăți, palate, monumente comemorative, grupuri statuare, etc. care au fost construite și refăcute în diferite secole), dar cuprind și obiective artistice sau comemorative (festivalurile

artistice – îndeosebi muzicale, locurile în aer liber unde sunt adunate rezultate ale creației artistice populare, precum taberele de sculpturi în lemn, cimitire ale eroilor, etc.).

Obiective turistice cu caracter etno-folcloric evidențiază obiceiuri și tradiții străbune și festivaluri artistice populare (MCDR, 2014). Trăsăturile fundamentale ale culturii populare românești sunt autenticitatea, originalitatea, unitatea în varietate a fenomenelor și continuitatea, toate acestea împletindu-se cu ingeniozitatea și inventivitatea reflectate în creații de civilizație materială, în datini, obiceiuri, dar și în creația literară orală, în cântecul și dansul popular.

Turismul cultural, ca formă a recreerii și a cunoașterii, se bazează pe trei componente esențiale: protejarea și conservarea întregului patrimoniu cultural-național și internațional, asigurarea unor servicii turistice de înaltă calitate și respectarea tradițiilor și modului de viață a populațiilor autohtone. În această privință este necesară o strânsă legătură și interconectare între turismul cultural și celelalte forme de turism, precum cel de odihnă, recreativ și balnear.

Turismul cultural are un caracter complex, acesta bazându-se pe o mare diversitate de resurse, precum artiști, artizani, obiecte tangibile și intangibile, care au condus la apariția unor subforme de turism, precum turismul folcloric, religios, etnografic, etc. În teoria și practica de specialitate, se regăsesc mai multe modalități de ierarhizare a formelor turismului cultural. Astfel, în funcție de specificul obiectivelor și călătoriilor, se poate vorbi de: vizitarea obiectivelor patrimoniului istoric: vestigii, monumente, castele, ansambluri urbane și rurale, etc., vizitarea muzeelor, participarea la evenimente culturale: spectacole de operă, balet, teatru, festivaluri de muzică, dans, film, folclorice, sărbători tradiționale, expoziții, târguri, turism industrial și tehnic, caracterizat prin vizitarea unor obiective economice: baraje, viaducte, canale, tunele).

În turismul cultural, se remarcă faptul că nu există o delimitare strict geografică, deoarece există bunuri culturale care se găsesc în stațiuni balneare, montane sau pe litoral. Însă se poate vorbi de o îmbogățire permanentă a conținutului turismului cultural dar și de o diversificare continuă a formelor sale de manifestare datorată evoluției potențialului economic prin apariția de noi locații atractive și reabilitarea altora. De aici rezultă că o resursă turistică poate fi valorificată în mai multe moduri în funcție de nevoile și aspirațiilor viitorilor turiști. Un exemplu de interferență îl pot constitui festivalurile organizate în orașe sau sate care pot oferi și manifestări ale unor alte forme de artă, precum sculptură, arhitectură, astfel încât turiștii vor fi satisfăcuți nu doar de actul artistic în sine, ci și de vizitarea unui patrimoniu cultural deosebit (Stoican et al., 2017).

Una dintre formele de manifestare a turismului cultural o constituie turismul etnofolcloric, concretizat în special în organizarea și participarea la festivaluri artistice. Acestea reprezintă o parte însemnată a experiențelor și trăirilor umane, fie prin celebrarea unor momente din viața personală a comunităților, fie prin punerea în valoare a unor obiceiuri legate de trecerea anotimpurilor sau de consolidarea convingerilor, valorilor și culturii. Acestea constituie o sursă inepuizabilă de spiritualitate, iar punerea în scenă a evenimentelor culturale pentru turiști poate constitui o sursă clară de venit și de mândrie pentru cei care le practică. Festivalurile folclorice și nu numai, prin organizarea fie în locații închise, fie în spații deschise, atrag un număr mare de turiști și oferă acestora posibilitatea să cunoască alte culturi, să se bucure de spectacole pregătite de artiști pricepuți (Dorobanțu, 2012). De asemenea, turiștii pot interacționa cu comunitatea locală, lăsându-se impresionați de costumațiile specifice zonelor (Ursu, 2019), de dansurile tradiționale, având totodată posibilitatea de a-și îmbogăți cultura și de a-și dezvolta simțul estetic. Aceste festivaluri reprezintă și o înaltă formă de acceptare a diversității, a toleranței și înțelegerii între oameni.

Începând cu anul 1960 noțiunea de festival începe să prindă contur și se remarcă o amploare a festivalurilor prin faptul că unele dintre acestea, cu o istorie îndelungată au fost

redescoperite și revigorate, în timp ce altele au fost inventate, ca răspuns la realitățile sociale, politice, demografice și economice. O explicație pentru amploarea acestora se găsește în faptul că multe comunități caută să-și reintegreze identitatea culturală care a fost prejudiciată de schimbările sociale și procesul de globalizare. Aceste evenimente atrag un număr mare de turiști și contribuie la promovarea imaginii unei regiuni sau țări, devenind branduri naționale sau regionale. Ca ramură a turismului, festivalurile și evenimentele speciale sunt acum larg recunoscute ca fiind unul dintre cele mai rapide tipuri de turism aflate în creștere.

Uneori, festivalurile devin motivația principală pentru care se realizează turismul. În termeni comerciali, pachetele turistice achiziționate au în centrul atracției festivalul respectiv, dar promovează, în același timp, și locul de desfășurare a festivalului. Alteori, festivalurile formează o mică parte din destinație și sunt organizate în scopul promovării culturale a destinației respective (Mihailuc et al., 2013).

Pretextele care stau la baza organizării unor astfel de festivaluri sau evenimente speciale se regăsesc în literatura de specialitate: creșterea numărului de vizitatori într-o regiune, impact economic pozitiv, creșterea ocupării forței de muncă, îmbunătățirea imaginii unei destinații, animația tradițiilor și obiceiurilor, consolidarea comunității. Accentul care trebuie pus în organizarea festivalurilor îl reprezintă posibilii consumatori, întrucât aceștia reprezintă un indicator de măsurare a succesului festivalului respectiv, succesul fiind asigurat de numărul participanților și distanța parcursă de aceștia pentru a participa la festival. Participanții la turismul festivalier au cerințe înalte față de cazare, transport, alimentație publică, serviciile ghizilor sau ale translatorilor. Dacă turismul cultural, în special cel festivalier, este privit ca pe un element de dezvoltare superioară a societății, acesta trebuie să imprime societății o notă de autenticitate, manifestată prin diversitatea tradițiilor și obiceiurilor locale, regionale sau naționale (Niculescu, 2023). Privit ca un asigurator de beneficii, turismul cultural-folcloric valorifică obiectivele turistice culturale ale unei localități, zone sau țări, insistând asuprea celor mai însemnate resurse, precum sărbătorile și festivalurile tradiționale.

În consecință, festivalurile artistice sunt o formă superioară a turismului cultural și contribuie la promovarea și valorificarea potențialului turistic al unei zone, regiuni, țări, etc.

2. Ansamblul artistic Mureșul – instituție de cultură populară

Ansamblul Artistic Profesionist Mureșul din Târgu Mureș și-a propus să cerceteze valorile cultural-artistice ale populațiilor din arealul Mureșului, îmbinând armonios manifestări culturale tradiționale ale românilor, maghiarilor, sașilor și rromilor (https://www.ansamblulmuresul.ro/ro_index.php). Scopul acestor acțiuni depășește granițele județului, tinzând să promoveze și să transmită pe plan național și internațional valorile inestimabile ale folclorului mureșean.

Începând din anul 1990, Ansamblul Artistic Profesionist Mureșul funcționează cu două secții, română și maghiară, aspect unic în România și care a promovat toleranța, respectul pentru valori diferite dar și respectarea identității culturale a mureșenilor, indiferent de etnie. Ansamblul a reușit să se impună pe plan cultural național prin devotamentul, talentul și profesionalitatea artiștilor săi, fiind foarte apreciat și așezat la loc de cinste printre cele mai valoroase ansambluri de acest gen din România. În repertoriul formațiilor ansamblului se regăsesc atât învârtitele de pe Mureș, Târnave, Câmpie, cât și ceardașul de pe Valea Nirajului sau Glodeni, dar și virtuozitatea jocurilor din Câmpia Transilvaniei, Banat, Oltenia, Dobrogea, Sic, Moldova, Bihor, Maramureș, Bistrița, Calata, Voivodeni, Aluniș Mureș, etc.

Mediul în care își desfășoară activitatea ansamblul este județul Mureș, județ înzestrat cu un climat cultural bine conturat și determinat de varietatea spațiilor de habitat, de valorile culturale transmise de-a lungul istoriei, precum și de structura etnică și confesională a populației, care asigură diversitatea culturală fiind, în același timp, generatoare de cultură.

Județul Mureș este situat în partea central-nordică a României, între Podișul Transilvaniei, bazinele râurilor Târnava Mare și Târnava Mică, beneficiind de condiții naturale variate și propice pentru o amplă dezvoltare economică și culturală. Îmbrățișat de arcul carpatic, județul beneficiază de un relief armonios care coboară în trepte de la est spre vest. Numărul ridicat al satelor precum și ponderea relativ ridicată a populației rurale și a zonelor etnografice indică o accentuată diversificare a elementelor tradiționale ale culturii populare și ale tradițiilor locale.

Artiștii ansamblului (https://www.ansamblulmuresul.ro/korr.php) au fost mesagerii spiritualității populare românești si maghiare pe mai toate continentele lumii: Europa (Ungaria, Franța, Olanda, Belgia, Italia, Spania, Germania, Austria, Cipru), Asia (Japonia, Taiwan), Africa (Egipt) și S.U.A, acestea fiind doar câteva din țările unde am cucerit aplauzele a sute de mii de spectatori. În anul 2021 instituția a împlinit 65 de ani de activitate neîntreruptă.

Printre instituțiile culturale conexe care își desfășoară activitatea în domeniul cercetării, conservării și promovării culturii tradiționale și a educației artistice și cu care ansamblul are strânse legături, se pot menționa: Muzeul Județean Mureș are secție de Artă, care prin expozițiile sale prezintă atât valorile artei plastice mureșene cât și cele naționale; Muzeul Județean Mureș prin Secția de Etnografie și Artă Populară care, prin expozițiile, proiectele de cercetare și publicațiile sale, reprezintă cultura populară din toate zonele etnografice a județului; Muzeul Etnografic Reghin unde se conservă și valorifică expozițional monumente de arhitectură, instalații tehnice și obiecte de artă populară de pe Valea Superioară a Mureșului respectiv din Valea Gurghiului; Muzeul municipal Târnăveni care la rândul său cuprinde în colecțiile sale și obiecte etnografie de pe Târnave. În foarte multe comune, unde funcționează ansambluri folclorice există și mici muzee sau colecții private de etnografie și istorie locală care, la rândul lor, contribuie în mod semnificativ la conservarea culturii tradiționale. Centrul Județean pentru Cultură Tradițională și Educație Artistică Mureș are ca misiune asigurarea protejării patrimoniului cultural tradițional și a valorilor care aparțin moștenirii culturale a comunității, de a le promova în circuitul național de valori, de asemenea de a menține învățământul artistic în domeniul educației permanente, al culturii tradiționale și al creației populare, asigurând cetățenilor județului Mureș posibilitatea de a învăța la orice vârstă în cadrul unei forme de învățământ organizat în alte forme decât cele specifice sistemului național de învățământ. De asemenea, casele de cultură constituie focarul de propagare a actului cultural-artistic realizat de Ansamblul Mureșul. Casa municipală de cultură „Eugen Nicoară" Reghin unde își desfășoară activitatea și două ansambluri folclorice; Casa municipală de cultură unde activează un ansamblu folcloric și o orchestră de muzică populară; Casa de cultură „Pompei Hărășteanu" din Luduș unde își desfășoară activitatea două ansambluri folclorice și funcționează o Universitate Populară; Casa orășenească de cultură Iernut unde își desfășoară activitatea și un ansamblu artistic; Casa de cultură Târnăveni unde activează și un ansamblu folcloric foarte activ și renumit; Casa de cultură a tineretului „George Enescu" din Reghin unde se organizează și evenimente dedicate promovării culturii populare și Casa de cultură a studenților „Mihai Eminescu" din Târgu-Mureș. În câteva cămine culturale din mediul rural directorii sau responsabilii căminelor culturale au activități care vizează păstrarea și promovarea culturii tradiționale locale.

În municipiul Târgu-Mureș educația artistică are un trecut onorabil. Încă din anul 1908 a fost înființată o școală cu profil artistic, aceasta fiind predecesorul Școlii de Artă respectiv a Liceului de Artă. În prezent, în Târgu-Mureș funcționează un liceu de artă și o universitate de profil: Universitatea de Artă Teatrală Târgu-Mureș, care este preocupată și de promovarea activităților creative în domeniul artelor muzicale și coregrafiei. De asemenea, la Sighișoara este o școală de muzică și o extensie academică în teritoriu a Universității de Arte și Design Cluj. În județul Mureș activează aproape 100 de ansambluri folclorice și câteva asociații care

anual organizează evenimente care au ca scop promovarea culturii populare locale sau regionale.

Proiectele și programele Ansamblului Artistic Mureșul

Ansamblul Artistic Mureșul, prin programele sale, a urmărit realizarea unor obiective și sarcini care-i sunt caracteristice și care sunt prevăzute de legislația în vigoare. Aceste obiective și sarcini s-au îndreptat în două direcții: modernizarea mijloacelor tehnice și de spațiu, realizarea programului manifestărilor culturale. În activitatea sa, Ansamblul se conduce după principiile următoare: deplina libertate de exprimare a spiritului creator, recunoașterea culturii populare românești în diversitatea ei, precum și respectarea dreptului minorităților de a-și păstra și transmite tradițiile și valorile etnice proprii.

Activitatea Ansamblului s-a concretizat în ultimii zece ani în:

- spectacole, studii, culegeri și cercetări pe teren;
- sesiuni, simpozioane, colocvii, concursuri, gale și alte acțiuni de stimulare a creativității;
- festivaluri, sărbători și alte manifestări culturale;
- nuclee proprii de viață culturală concretizate în asociații și societăți științifice cu profil etno-cultural, ansambluri și formații artistice;
- cursuri, colocvii, consfătuiri, seminarii și alte acțiuni metodologice destinate pregătirii și perfecționării personalului angajat în această activitate, schimburi culturale, științifice, artistice, profesionale cu instituții similare din țară și străinătate.

Pentru perioada mai sus amintită, obiectivele propuse pentru a fi îndeplinite au fost:

- continuarea programului de manifestări culturale, având la bază calendarul activităților culturale;
- participarea la proiecte europene în vederea participării la diferite evenimente folclorice, turnee în țară și în străinătate;
- participarea la proiecte europene în vederea modernizării instituției.

Ansamblul Artistic Mureșul are ca scop esențial cercetarea, păstrarea și valorificarea culturii tradiționale și creației populare aparținând tuturor etniilor din zonele etno-folclorice locale, dar și din alte zone ale țării și transmiterea în timp a acestor valori:

- cultivarea dragostei față de valorile artistice și estetice ale creației populare și culturii tradiționale;
- conservarea și transmiterea valorilor morale, artistice și tehnice ale comunităților locale precum și ale patrimoniului cultural național și universal;
- păstrarea si cultivarea specificului spațiului cultural în care trăim;
- stimularea creativității și talentului, a inovației în arta spectacolului;
- dezvoltarea schimburilor culturale pe plan județean, național și internațional;
- promovarea diversității culturale.

Pe plan social, instituția și-a propus satisfacerea cerințelor, necesităților culturale a diferitelor comunități umane, atragerea unui număr cât mai mare de spectatori din toate categoriile socio-profesionale indiferent de vârstă, sex, naționalitate și religie, elaborarea și susținerea unor proiecte care să vină în întâmpinarea intereselor și preocupărilor de petrecere a timpului liber plecând de la valorificarea obiceiurilor tradiționale, întărirea relațiilor de prietenie, a respectului reciproc, prezentarea în lume a unei imagini realiste a ceea ce înseamnă spiritualitatea populară a celor ce trăiesc pe aceste meleaguri (Marisia, 2013).

Promovarea Ansamblului, a activității acestuia, sub toate spectrele sale, constituie cheia succesului Ansamblului Artistic Mureșul, elementul de bază care-i conferă stabilitate în timp, aprecieri pozitive și o largă recunoaștere a meritelor pe care, de altfel, le are prin tot ceea ce face. Activitatea de promovare se regăsește în toate acțiunile întreprinse, se contopește

și se confundă, practic, cu ceea ce face ansamblul, prin natura activității sale. Activitatea instituției a fost destul de bine reflectată în mass-media locală. Serviciul de informare a popularizat prezența instituției, semnalând fiecare apariție, în scris sau audio-video.

3. Rolul spectacolelor folclorice în afirmarea Ansamblului Artistic Mureșul și dezvoltarea turismului cultural

Dezvoltarea turismului din arealul în care își desfășoară activitatea Ansamblul Mureșul oferă posibilitatea de a încheia noi parteneriate cu agențiile de turism din zonă și nu numai, ansamblul fiind solicitat și de agențiile turistice pentru spectacole pentru grupuri de turiști sau cursuri de dans popular (https://www.ansamblulmuresul.ro/tars.php). Acesta își propune efectuarea unor campanii anuale de informare a instituțiilor publice și a altor organizații din cadrul comunității, referitoare la specificul ofertei de servicii și potențialului ansamblului artistic. Invitațiile adresate specialiștilor și reprezentanților mass-media, îi dau posibilitatea ca în urma fiecărui spectacol-premieră să apară articole în presă despre conținutul și tema spectacolului, despre coregrafii și teme muzicale. De asemenea, popularizează prin toate mijloacele festivalurile de folclor, precum și instituțiile sau formațiile cu care colaborează.

Este bine cunoscut faptul că formele de artă, oricare ar fi ele, muzică, dans, sculptură nu pot exista fără un suport economic solid. Ele sunt alcătuite și dintr-o latură lucrativă care asigură o logistică bine pusă la punct, alcătuită din venituri și cheltuieli. Ansamblul Mureșul este susținut și tutelat de către Consiliul Județean, dar își realizează o parte din resursele bănești din sponsorizări și mai ales din organizarea de spectacole. Dincolo, însă, de aspectul material, atât de important, trebuie subliniat referitor la Ansamblul Mureșul și rolul pe care îl are de propagator al valorilor dansului și cântecului mureșean, dincolo de granițele județului și chiar ale țării.

Studiul activității Ansamblului Artistic Mureșul realizat pe parcursul ultimilor zece ani s-a concentrat pe următoarele aspecte: numărul de spectacole susținute în deplasare și local; prețul mediu al biletelor; prețul mediu al ofertelor; veniturile medii anuale; cheltuielile medii anuale ale spectacolelor; venitul net mediu. De asemenea, s-a realizat suplimentar și o analiză comparativă a două spectacole, unul susținut în deplasare și celălalt organizat la sediul ansamblului. S-a remarcat faptul că ansamblul a obținut venituri mult mai mari realizate din spectacolele prestate în deplasare, față de cele organizate la sediu, deși numărul acestora din urmă a fost mai mare în perioada analizată.

Analizând activitatea Ansamblului Artistic Mureșul se poate afirma că Ansamblul Artistic Mureșul ar trebui să își îndrepte atenția înspre spectacole organizate în deplasare, deoarece acestea prezintă un profit mult mai mare decât cele organizate la sediul ansamblului. Deși un spectacol organizat în deplasare presupune mai mult efort, s-a ajuns la concluzia că gradul de profitabilitate este mai mare. De asemenea, dintr-un alt punct de vedere, spectacolele organizate în deplasare sunt un bun prilej de promovare a imaginii ansamblului, precum și a tradițiilor de pe meleagurile mureșene. Cu toate că cheltuielile cu deplasările sunt semnificativ mai mari, profitabilitatea este mai mare datorită ofertei realizată prin contractele cu locațiile în care se deplasează ansamblul.

Concluzii

Rolul turismului în dezvoltarea, formarea culturii și lărgirii orizontului de cunoaștere a oamenilor, educația și instrucția acestora în satisfacerea unor nevoi culturale ale turiștilor a crescut foarte mult în ultimi ani. Turismul este un fenomen cultural, deoarece cultura unei țări însumează tot ce a creat omul până acum. Legătura dintre turism și cultură poate fi reliefată în diferite moduri, turismul fiind o manifestare a culturii, dar și un element permanent de cultură. De fapt, turismul se transpune într-un act de cunoaștere, de cultură, întrucât turistul acumulează în timpul călătoriilor o cantitate semnificativă de cunoștințe din domenii diferite.

Turismul cultural îmbină dorința și efortul oamenilor de a se deplasa pentru a lua cunoștință de moduri de viață diverse. Turismul cultural poate fi considerat ca un element de dezvoltare care contribuie la o mai bună cunoaștere a culturii și istoriei celorlalte țări și la îmbunătățirea contactelor între oameni.

BIBLIOGRAPHY

1. Dorobanțu Maria-Roxana, Satul turistic vâlcean – promotor al turismului etnofolcloric din România, Revista Strategii Manageriale, nr 1, 2012, http://www.strategiimanageriale.ro/images/images_site/articole/article_6241b3c19eaf0976b80831be89c3eb1d.pdf
2. Gheorghilaș, Aurel, *Geografia Turismului*, Editura Credis, București, 2009
3. Mihailuc, O., Noni, L., Crestenco, N., Gârneţ, S., *Locul şi rolul festivalurilor în promovarea şi valorificarea potenţialului turistic din raionul Cahul,* Buletinul Ştiinţific al Universităţii de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul No. 1 (9), 2013
4. Ministerul Culturii și Dezvoltării Rurale (MCDR), *Valoarea tradițiilor și obiceiurilor românești*, 2014, https://madr.ro/docs/dezvoltare-rurala/rndr/buletine-tematice/PT12.pdf
5. Niculescu, G., *Turismul cultural – vector de promovare și păstrare a tradițiilor*, Simpozionul internațional de etnologie: tradiții și procese etnice. Ediția a IV-a, Chișinău, Moldova, 2023
6. Sandu Ionela, Școala gimnazială Sascut, implicată în promovarea și cultivarea culturii tradiționale românești, 2013, https://www.scoalasascut.ro/artistice/artistice.html, accesat în 8 noiembrie 2023
7. Snak, O., Baron, P., Neacșu, N., *Economia turismului*, Editura Expert, București, 2001.
8. Stoican M., Dascălu C., Camarda A.L., Duță G., Irimia I., Vișan C.C., Filip N., *Values of Etnofolcloric Tourism in the Country of Vrancei. Sitting - The Form of Promoting the Village Vizantea – Livezi,* Conferința internațională „Turismul rural românesc în context internațional. Actualitate și perspective", a XIX-a ediție, Vatra Dornei Romania, 2017
9. Ursu, A., *Portul nostru, comoara noastră,* Festivalului Național „Interculturalitate și Spiritualitate", Revista electronică nr.1 "Tradiții și obiceiuri în cultura românească – mijloace de păstrare și valorificare", 2019, https://scoala.idsirbu.ro/wp-content/uploads/2019/11/Revista-Simpozion-2019-%C8%98coala-Gimnazial%C4%83-%E2%80%9EI.D.-S%C3%AErbu%E2%80%9D-Petrila-Hunedoara-Nr.11.pdf
10. * * *, *Ansamblul Artistic Mureşul*, https://www.ansamblulmuresul.ro/ro_index.php, accesat în 13 noiembrie 2023
11. * * *, Consiliul Internațional pentru Monumente Culturale și Istorice / International Council on Monuments and Sites – ICOMOS, https://www.icomos.org/fr
12. * * *, *Tourism and culture*, The World Tourism Organization (UNWTO), https://www.unwto.org/, https://www.unwto.org/es/tourism-and-culture
13. * * *, *Marisia*, nr. XXX, seria etnografie-artă populară, Muzeul Județean Mures, Biblioteca Digitală a Publicațiilor Culturale, 2013

THE CRIMINAL POLICY OF THE ROMANIAN STATE REGARDING THE GUARANTEE OF SEXUAL FREEDOM AND INTEGRITY

Anca-Lelia Lorincz
Prof., PhD, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: From the perspective of legislate, as an aspect of the criminal policy of the Romanian state, the legislator's preoccupation with amending the criminal and procedural-criminal legislation is noteworthy, as a response to the scale registered, in recent years, by the criminal phenomenon manifested by the violation of the freedom and sexual integrity of the person.
In this context, it was adopted the Law no. 217/2023, which made substantial changes in criminal and criminal procedural matters, in particular with the aim of increasing the degree of protection of minors against sexual assaults. Some of these legislative changes (expected to enter into force on January 1, 2024) have led to numerous criticisms, both from theorists and practitioners, a new legislative initiative being already promoted to amend and supplement Law no. 217/2023.
To the controversial provisions, adopted by Law no. 217/2023, aimed at amending and supplementing the Criminal Code, we also add those that refer to supplementing the Audiovisual Law no. 504/2002 (provisions that entered into force), also advancing a concrete proposal, of law ferenda, regarding their amendment.

Keywords: human dignity; sexual freedom and integrity; criminal policy; protection of minors; legislative changes.

1. Libertatea și integritatea sexuală la nivel european și național

Printre drepturile și libertățile recunoscute și reafirmate de Uniunea Europeană în Carta drepturilor fundamentale[1], așa cum rezultă acestea din documentele internaționale, din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale[2], din alte documente adoptate la nivel european de Uniune și de Consiliul Europei, precum și din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și a Curții Europene a Drepturilor Omului, se înscriu demnitatea umană[3] și dreptul la integritate al persoanei[4].

Ocrotirea libertății și integrității sexuale, ca și componente esențiale ale unei vieți sociale armonioase, reprezintă, în acest context, una dintre laturile respectării dreptului fundamental la demnitate; de altfel, "demnității" îi este consacrat întreg titlul I al Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

În condițiile în care exploatarea sexuală și abuzurile sexuale comise asupra copiilor au luat o amploare îngrijorătoare atât la nivel intern, cât și în plan internațional, cu atât mai mult a devenit imperativă instituirea unor măsuri de protecție a dreptului la integritate sexuală al persoanelor minore; acesta este și motivul pentru care, la nivel european, Consiliul Europei a

[1] Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. C 202 din 7 iunie 2016.
[2] Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată prin Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 135 din 31 mai 1994.
[3] Art. 1 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene: "*Demnitatea umană este inviolabilă. Aceasta trebuie respectată și protejată*".
[4] Art. 3 alin. (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene: "*Orice persoană are dreptul la integritate fizică și psihică*".

adoptat[5] Convenția pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, convenție ratificată și de România[6] în 2010.

La nivel național, reglementarea-cadru în privința garantării dreptului la integritate al persoanei se află în art. 22 alin. (1) din Constituția României[7] (”*Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate*”).

De asemenea, protejarea dreptului la libertate și integritate sexuală, prin mijloace de drept penal, la nivel intern, se realizează și prin incriminarea (în Capitolul VIII – ”Infracțiuni contra libertății și integrității sexuale” al Titlului I – ”Infracțiuni contra persoanei” din Partea specială a Codului penal român[8]) unei serii de fapte prin care se aduce atingere demnității umane (viol, agresiune sexuală, act sexual cu un minor, corupere sexuală a minorilor, racolare a minorilor în scopuri sexuale, hărțuire sexuală).

De altfel, ”ansamblul de măsuri și mijloace de prevenire și combatere a fenomenului infracțional, precum și ansamblul principiilor de elaborare și aplicare a acestor mijloace și măsuri, adoptate la un moment dat” reprezintă ceea ce, în literatura de specialitate[9] a fost definit ca ”politică penală a statului”.

Din perspectiva legiferării, ca aspect de politică penală a statului român, este de remarcat preocuparea legiuitorului (începând cu modificările aduse Codului penal de la 1969[10] și continuând cu adoptarea actualului Cod penal și, apoi, cu modificările și completările aduse acestuia în privința reglementării relațiilor sociale stabilite în legătură cu viața sexuală) în ameliorarea legislației corespunzător noilor realități sociale. De pildă, dacă ne referim numai la faptul că în Codul penal intrat în vigoare în 1969 nu era incriminat violul asupra bărbatului, că era prevăzută, ca și cauză de nepedepsire, căsătoria dintre autorul violului și victimă, sau că era incriminată homosexualitatea liber-consimțită, constatăm un evident progres în ceea ce privește garantarea, la nivel de legislație penală națională, a libertății și integrității sexuale a persoanei.

2. Modificări legislative recente în materie penală și procesual-penală, la nivel național, în privința protejării libertății și integrității sexuale

Pornind de la constatarea faptului că ”România rămâne pe primul loc în Europa în ce privește originea victimelor traficului de persoane”, că ”România se plasează și în topul listei cu cel mai mare număr de victime ale infracțiunilor sexuale din Europa, 80% dintre aceste victime fiind femei și copii” și că, începând cu anul 2020, a crescut numărul minorilor victime ale abuzurilor sexuale pe Internet și pe rețelele sociale[11], Parlamentul României a adoptat Legea nr. 217/2023[12] prin care a adus modificări substanțiale, în materie penală și procesual-

[5] La Lanzarote la 25 octombrie 2007.
[6] Prin Legea nr. 252/2010, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 885 din 29 decembrie 2010.
[7] Constituția României, adoptată în 1991, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31 octombrie 2003.
[8] Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare.
[9] Constantin Bulai, *Drept penal român. Partea generală*, vol. I, (București: Casa de editură și presă ”Șansa” SRL, 1992), 17.
[10] Codul penal român adoptat în 1968, republicat în Monitorul Oficial al României nr. 65 din 16 aprilie 1997, cu modificările și completările ulterioare.
[11] Expunerea de motive la propunerea legislativă din 2022 privind proiectul Legii pentru modificarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal și pentru modificarea și completarea Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, document disponibil la adresa https://www.cdep.ro/proiecte/2022/400/50/7/em549.pdf, accesat la data de 12.11.2023.
[12] Legea nr. 217/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și a Legii audiovizualului nr. 504/2002, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 634 din 11 iulie 2023.

penală, în special cu scopul de a spori gradul de protecție a minorilor față de agresiunile de natură sexuală.

● Raportat la prevederile Codului penal, prin Legea nr. 217/2023 sunt operate mai multe intervenții legislative[13], care vor intra în vigoare la 1 ianuarie 2024, și prin care se reconfigurează sfera faptelor incriminate ca infracțiuni contra libertății și integrității sexuale, astfel: viol, viol săvârșit asupra unui minor, agresiune sexuală, agresiune sexuală săvârșită asupra unui minor, determinare sau înlesnire a întreținerii de acte sexuale sau de natură sexuală între minori, racolare a minorilor în scopuri sexuale, hărțuire sexuală.

Conducând la dezincriminarea unor fapte care, potrivit actualelor reglementări, constituie infracțiuni, la crearea unor dificultăți privind încadrarea juridică a faptelor (ca urmare a unor paralelisme sau suprapuneri normative) sau la apariția unei ambiguități în privința regimului răspunderii penale a minorilor (prin prevederea pedepsei cu închisoarea pentru infracțiuni săvârșite de minori, în condițiile în care, potrivit normelor Părții generale a Codului penal, sancțiunile de drept penal care pot fi aplicate minorilor sunt măsurile educative), aceste modificări și completări legislative au fost deja criticate în doctrină[14].

Criticile aduse, atât de către teoreticieni, cât și de către practicieni, au determinat inițierea unei noi propuneri legislative privind un proiect de lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 217/2023 anterior intrării sale în vigoare, prin care ”forul legislativ să corecteze aceste neajunsuri”[15].

De asemenea, Avocatul Poporului a formulat o excepție de neconstituționalitate[16] cu privire la dispozițiile introduse prin Legea nr. 217/2023, care în mod nejustificat instituie o cauză de nepedepsire a faptei de viol săvârșit asupra unui minor, încălcând mai multe prevederi constituționale, printre care pe cele referitoare la dreptul la viață și la integritate fizică și psihică (art. 22), precum și pe cele privind protecția copiilor și a tinerilor (art. 49). Mai mult, în excepția transmisă Curții Constituționale se arată că ”modificările aduse nu îndeplinesc cerințele de previzibilitate a legii”, modul de formulare fiind neclar și echivoc, ceea ce duce la încălcarea art. 7 paragraf (1) din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (care consacră principiul legalității incriminării și pedepsei).

---

[13] Modificarea art. 153 alin. (2) lit. c), art. 216^1, art. 218 alin. (3) lit. c), art. 218 alin. (6), art. 219 alin. (1) partea introductivă și alin. (2) lit. a) - c), art. 219 alin. (3) si (6), art. 221 alin. (1) si (2), art. 221 alin. (3) - (6), art. 222, art. 222^1 și art. 377; introducerea lit. g) la art. 218 alin. (3), alin. (3^2) la art. 218, art. 218^1, lit. g) la art. 219 alin. (2), alin. (2^2) la art. 219, art. 219^1, art. 219^2, alin. (4^1) la art. 221 si alin. (3^2) la art. 374; abrogarea art. 218 alin. (3) lit. e), art. 218 alin. (3^1), art. 219 alin. (2) lit. e), art. 219 alin. (2^1), art. 220 si art. 221 alin. (2^1) din Codul penal.

[14] Cristina Rotaru Radu, ”Pe cine și cum protejăm împotriva abuzurilor sexuale? Scurte referiri la modificările legislației penale intervenite prin Legea nr. 217/2023”, *Analele Universității București seria Drept* (*AUBD) - Forum Juridic* nr. 2/2023: 76, document disponibil la adresa https://drept.unibuc.ro/Nr.-2-2023-s1319-ro.htm, accesat la data de 14.11.2023.

[15] Expunerea de motive la propunerea legislativă din 2023 privind proiectul Legii pentru modificarea și completarea Legea nr. 217/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și a Legii audiovizualului nr. 504/2002, document disponibil la adresa https://www.ces.ro/newlib/PDF/proiecte/2023/b601.pdf, accesat la data de 14.11.2023.

[16] Excepția de neconstituționalitate având ca obiect prevederile art. I pct. 9 din Legea nr. 217/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și a Legii audiovizualului nr. 504/2002, cu referire la art. 218^1 alin. (7) din Codul penal, document disponibil la adresa https://avp.ro/wp-content/uploads/2023/09/Exc-art-I-pct-9-Lg-217-2023.pdf, accesat la data de 14.11.2023.

● În ceea ce privește modificările și completările aduse Codului de procedură penală[17], observăm că, prin Legea nr. 217/2023, s-a urmărit, în special, așa cum se afirmă în Expunerea de motive la proiectul acestei legi, asigurarea unei mai bune protecții juridice și psihologice a victimelor minore pe durata procesului penal în cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale. De altfel, această modificare a dispozițiilor procesuale a avut în vedere standardele europene instituite prin Directiva 2012/29/UE de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității[18].

Astfel, ca urmare a acestor modificări și completări legislative, care vor intra în vigoare la 1 ianuarie 2024, se reglementează sub aspect procedural, în principal:

- obligativitatea asistenței juridice a persoanei vătămate sau a părții civile atunci când aceasta este victima infracțiunilor de rele tratamente aplicate minorului, violență în familie, trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile, precum și a infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale;

- obligativitatea dispunerii, de către organele judiciare, a unor măsuri suplimentare prevăzute de lege, cu ocazia audierii persoanelor vătămate pentru care a fost stabilită existența unor nevoi specifice de protecție;

- judecarea de urgență și cu precădere a cauzelor cu persoane vătămate minore, victime ale infracțiunilor de rele tratamente aplicate minorului, violență în familie, trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile, precum și a infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale;

- dreptul persoanei vătămate de a fi informată cu celeritate cu privire la orice măsuri relevante adoptate pentru protecția sa în caz de eliberare sau evadare a autorului infracțiunii.

Apreciind pozitiv aceste intervenții la nivel legislativ în materie procesual-penală, trebuie evidențiat faptul că ele își vor atinge finalitatea doar în măsura în care statul va asigura și infrastructura necesară aplicării lor, precum și resursa umană (organe judiciare, psihologi, experți, personal din cadrul structurilor de asistență socială etc.) cu pregătirea și experiența profesională potrivite în interacțiunea cu asemenea persoane vătămate vulnerabile.

● Pe lângă modificările și completările aduse Codului penal și Codului de procedură penală, prin Legea nr. 217/2023 a mai fost adăugată o dispoziție[19] și în Legea audiovizualului nr. 504/2002[20], dispoziție care a intrat în vigoare odată cu legea de completare (adică la 14 iulie 2023), și potrivit căreia: ”La sfârșitul calupurilor publicitare, difuzate în intervalul orar 18.00-22.00, cu excepția programelor dedicate copiilor, posturile de radio și televiziune sunt obligate să difuzeze următorul mesaj de avertizare:

Actul sexual comis de un major cu un minor sub 16 ani constituie viol, dacă diferența de vârstă este mai mare de 5 ani, și se pedepsește cu închisoarea.”.

3. Concluzii

Prezentarea succintă a modificărilor și completărilor legislative operate prin Legea nr. 217/2023 conduce la sublinierea necesității unei politici penale coerente a statului în privința ocrotirii libertății și integrității sexuale a persoanei, inclusiv prin elaborarea și punerea în practică a unei ”strategii preventive inteligente”[21], care presupune mai mult decât simpla

[17] Modificarea art. 93 alin. (4), art. 111 alin. (6) - (8), art. 113 alin. (1) și art. 281 alin. (1) lit. f); introducerea lit. a[1]) la art. 81 alin. (1), alin. (3[1]) și (3[2]) la art. 352, art. 355[1] și alin. (6) - (8) la art. 509 din Codul de procedură penală.

[18] Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 315 din 14 noiembrie 2012.

[19] Introducerea alin. (8) la art. 28 din Legea audiovizualului nr. 504/2002.

[20] Legea audiovizualului nr. 504/2002, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 534 din 22 iulie 2002, cu modificările și completările ulterioare.

[21] Valerian Cioclei, *Viață sexuală și politică penală*, (București: Editura Holding Reporter, 1994), 125.

reglementare la nivel normativ. De altfel, rolul prevenirii, ca mijloc de luptă împotriva criminalității[22], este recunoscut din ce în ce mai mult, atât în plan intern, național, cât și global.

Referitor la completarea adusă Legii audiovizualului nr. 504/2002, alăturându-ne altor autori[23] care au abordat această problematică, punem în discuție, dincolo de însuși conținutul criticabil al mesajului de avertizare, chiar și oportunitatea unei asemenea intervenții legislative, sub aspectul generării riscului de a fi invocată (contrar principiului *nemo censetur ignorare legem*) o necunoaștere a dispozițiilor legale care nu au beneficiat de o publicitate similară prin promovarea pe canale mass-media. Mai mult, în lipsa prevederii exprese a unei limite temporale, ne punem întrebarea: până când va fi avertizată populația României prin acest mesaj difuzat, la orele de vârf, pe posturile de radio și televiziune?

Constatăm, de altfel, că această completare nu a fost preconizată de inițiator prin Expunerea de motive la propunerea legislativă din 2022, ci a intervenit pe parcursul procesului legislativ, fără a fi motivată în vreun fel. Chiar dacă un asemenea mesaj ar putea fi justificat prin necesitatea informării publicului și a conștientizării asupra gravității faptei de act sexual cu un minor, ca manifestare a strategiei de prevenire, considerăm că obligativitatea unei asemenea informări prin canale mass-media nu ar trebui să fie instituită *sine die*, ci doar până la data intrării în vigoare a modificărilor legislative aduse Codului penal, adică 1 ianuarie 2024. Prin urmare, propunem *de lege ferenda*, modificarea alin. (8) al art. 28 din Legea nr. 504/2002, prin completare cu sintagma ”până la data de 1 ianuarie 2024”, astfel: ”... posturile de radio și televiziune sunt obligate să difuzeze, până la data de 1 ianuarie 2024, următorul mesaj de avertizare:...”.

În concluzie, parafrazând un alt autor[24] care a abordat subiectul politicii penale actuale a statului român în domeniul infracționalității referitoare la viața sexuală, încă nu s-a descoperit un vaccin împotriva ”virusului 3P” (”politica penală populistă”). Se pare că o imunitate naturală în fața unui asemenea virus s-ar putea dobândi fie prin instaurarea unei societăți în care toți oamenii respectă din convingere normele juridice penale (ceea ce este utopic), fie prin renunțarea la democrație (ceea ce niciun om conștient și responsabil nu-și poate dori). Așadar, ne rămâne să ”experimentăm”, inclusiv prin intervenții legislative oportune, care să asigure o coerență a politicii penale în ansamblu, astfel încât aceasta să fie atât adaptată realităților sociale, cât și eficientă.

BIBLIOGRAPHY

- Bulai, Constantin. *Drept penal român. Partea generală*, vol. I. București: Casa de editură și presă ”Șansa” SRL, 1992.

- Cioclei, Valerian. *Viață sexuală și politică penală*. București: Editura Holding Reporter, 1994.

- Cioclei, Valerian. ”3P, un «virus» reactivat, care amenință sănătatea justiției penale.” *Analele Universității București seria Drept* (*AUBD) - Forum Juridic* nr. 2/2020: 1-9.

DOI: https://www.doi.org/10.31178/AUBD-FJ.2020.2.07.

[22] Adriana-Iuliana Stancu, Mihaela Agheniței, ”Global crime prevention”, *International Journal of Legal and Social Order* 1 no. 1, (December 2022): 308, document disponibil la adresa https://doi.org/10.55516/ijlso.v1i1, accesat la data de 23.11.2023.

[23] Cristina Rotaru Radu, ”Pe cine și cum protejăm,” 65.

[24] Valerian Cioclei, ”3P, un «virus» reactivat, care amenință sănătatea justiției penale”, *Analele Universității București seria Drept* (*AUBD) - Forum Juridic* nr. 2/2020: 1-9, document disponibil la adresa https://www.doi.org/10.31178/AUBD-FJ.2020.2.07, accesat la data de 24.11.2023.

- Rotaru Radu, Cristina. ”Pe cine și cum protejăm împotriva abuzurilor sexuale? Scurte referiri la modificările legislației penale intervenite prin Legea nr. 217/2023.” *Analele Universității București seria Drept* (*AUBD) - Forum Juridic* nr. 2/2023: 64-76.
https://drept.unibuc.ro/Nr.-2-2023-s1319-ro.htm.
- Stancu, Adriana-Iuliana, și Mihaela Agheniței. ”Global crime prevention.” *International Journal of Legal and Social Order* 1 no. 1, (December 2022): 305-310.
DOI: https://doi.org/10.55516/ijlso.v1i1.
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. C 202 din 7 iunie 2016.
- Constituția României, adoptată în 1991, republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31 octombrie 2003.
- Codul penal român, adoptat în 2009 (prin Legea nr. 286/2009), publicat în Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare.
- Codul de procedură penală român, adoptat în 2010 (prin Legea nr. 135/2010), publicat în Monitorul Oficial al României nr. 486 din 15 iulie 2010, cu modificările și completările ulterioare.
- Legea nr. 217/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și a Legii audiovizualului nr. 504/2002, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 634 din 11 iulie 2023.
- Expunerea de motive la propunerea legislativă din 2022 privind proiectul Legii pentru modificarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal și pentru modificarea și completarea Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală.
https://www.cdep.ro/proiecte/2022/400/50/7/em549.pdf.
- Expunerea de motive la propunerea legislativă din 2023 privind proiectul Legii pentru modificarea și completarea Legea nr. 217/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și a Legii audiovizualului nr. 504/2002.
https://www.ces.ro/newlib/PDF/proiecte/2023/b601.pdf.

Bibliographical references:

- Bulai, Constantin. *Drept penal român. Partea generală (Romanian criminal law. The general part),* vol. I. Bucharest: Publishing house and press "Șansa" SRL, 1992.
- Cioclei, Valerian. *Viață sexuală și politică penală (Sexual life and criminal policy)*. Bucharest: Holding Reporter Publishing House, 1994.
- Cioclei, Valerian. "3P, un «virus» reactivat, care amenință sănătatea justiției penale." ('3P, a reactivated "virus", which threatens the health of criminal justice.') *Analele Universității București seria Drept* (*AUBD) - Forum Juridic* no. 2/2020: 1-9.
DOI: https://www.doi.org/10.31178/AUBD-FJ.2020.2.07.
- Rotaru Radu, Cristina. "Pe cine și cum protejăm împotriva abuzurilor sexuale? Scurte referiri la modificările legislației penale intervenite prin Legea nr. 217/2023." ("Who and how do we protect against sexual abuse? Brief references to the changes in criminal legislation introduced by Law no. 217/2023.") *Analele Universității București seria Drept* (*AUBD) - Forum Juridic* no. 2/2023: 64-76.
https://drept.unibuc.ro/Nr.-2-2023-s1319-ro.htm.
- Stancu, Adriana-Iuliana, and Mihaela Agheniței. "Global crime prevention." *International Journal of Legal and Social Order* 1 no. 1, (December 2022): 305-310.
DOI: https://doi.org/10.55516/ijlso.v1i1.

- The Charter of Fundamental Rights of the European Union, published in the Official Journal of the European Union no. C 202 of June 7, 2016.

- The Constitution of Romania, adopted in 1991, republished in the Official Gazette of Romania no. 767 of October 31, 2003.

- The Romanian Criminal Code, adopted in 2009 (by Law no. 286/2009), published in the Official Gazette of Romania no. 510 of July 24, 2009, with subsequent amendments and additions.

- The Romanian Criminal Procedure Code, adopted in 2010 (by Law no. 135/2010), published in the Official Gazette of Romania no. 486 of July 15, 2010, with subsequent amendments and additions.

- Law no. 217/2023 for the amendment and completion of Law no. 286/2009 regarding the Criminal Code, of Law no. 135/2010 regarding the Criminal Procedure Code, as well as the Audiovisual Law no. 504/2002, published in the Official Gazette of Romania no. 634 of July 11, 2023.

- Explanation of reasons for the 2022 legislative proposal regarding the draft Law for the amendment of Law no. 286/2009 regarding the Criminal Code and for the amendment and completion of Law no. 135/2010 regarding the Criminal Procedure Code.

https://www.cdep.ro/proiecte/2022/400/50/7/em549.pdf.

- Explanation of reasons for the legislative proposal of 2023 regarding the draft Law for the amendment and completion of Law no. 217/2023 for the amendment and completion of Law no. 286/2009 regarding the Criminal Code, of Law no. 135/2010 regarding the Criminal Procedure Code, as well as the Audiovisual Law no. 504/2002.

https://www.ces.ro/newlib/PDF/proiecte/2023/b601.pdf.

PARTICULAR ASPECTS RELATED TO WASTE FROM PHOTOVOLTAIC PANELS IN EUROPEAN UNION LAW

Anca Ileana Duşcă
Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: A society in continuous evolution, in which the amount of waste generated is growing at an alarming rate, needs not only the adoption of measures to prevent the negative impact they have on human health and quality of life but also solutions to reduce the amount of waste generated. From the statistical data provided by various European or international institutions, it follows that the nature of waste itself is always changing and due to the explosion in the use of hi-tech products and increasingly synthetic raw materials and materials, which means that waste now contains an increasingly complex mix of materials, including plastics, precious metals and hazardous materials, which are very difficult to manage, which is why a number of special programs have been implemented both at national and European level for the collection and recycling of waste electrical and electronic equipment. In particular, for the European Union, waste management policies aim to reduce the impact on the environment and human health and improve the efficiency of resource use in Europe. In this context, one of the important objectives considered by these policies is the reduction of the amount of waste generated.

Keywords: European Union, photovoltaic panels, waste, waste management policies, hi-tech products

De lege lata

Conştientizarea efectelor negative ale poluării, „a ruperii dramatice a echilibrului ecologic, a consecinţelor crizei ecologice declanşate în al şaselea deceniu al secolului al XX-lea” a dus la o reacţie fermă în sensul apărării mediului, inclusiv pe plan legislativ, în sensul trecerii de la un „drept asupra mediului”, ca un drept ce urmărea, mai ales, stipularea unor interdicţii şi realizarea unor obiective şi finalităţi economice, la un „drept pentru mediu”, element însemnat al unui sistem de gestiune a resurselor naturale în concordanţă cu şi în beneficiul ecosistemelor umane[1].

În anii de început ai construcţiei comunitare, politicile acesteia[2] au urmărit reclădirea economică a Europei zdruncinată de război şi asigurarea păcii în viitor astfel că Tratatul CEE nu a prevăzut măsuri pentru protecţia mediului[3]. Dar, pentru că de-a lungul anilor '60 s-au

[1] D. Marinescu, M.-C. Petre, *Tratat de dreptul mediului, Ed. a V-a,* Ed. Universitară, Bucureşti, 2014, p. 534-535, citat de M. S. Mic, *Regimul juridic al deşeurilor de orice fel,* teză de doctorat, susţinută la Facultatea de Drept, Universitatea Bucureşti, 2023, p. 91.

[2] A.I.Duşcă, T.E.Danciu, *Politica europeană de mediu - prezent şi perspective,* Bienala, Timişoara 2008, Ed. Wolters Kluwer, 2011, pag. 976 şi urm. În 1973 au fost înfiinţate Comitetul de Mediu şi Protecţia Consumatorului – DG III, în cadrul Comisiei şi Comitetul de Mediu în cadrul Parlamentului European; în 1981, reorganizarea Comisiei a făcut ca responsabilităţile de mediu să fie transferate, de la DG III (Politici Industriale), la DG XI (Mediu, Siguranţă Nucleară şi Protecţie Civilă). Pe parcursul perioadei `73 -`83 s-au realizat numeroase transformări în legislaţie, în special referitor la limitarea poluării, prin introducerea unor standarde minime, printr-o serie de directive pentru managementul deşeurilor, înlăturarea zgomotelor, protecţia resurselor naturale, apa şi aerul, conservarea naturii. J.P.Fitoussi, É.Laurent, J.Le Cacheux, *La stratégie environnementale de l'Union européenne,* Revue de l'OFCE, 2007/3 (n° 102), p. 69; É.Laurent, P.Crifo, M.Glachant, S.Hallegatte, G.Raphael, *L'économie verte contre la crise 30 propositions pour une France plus soutenable*, Coll. Hors collection, P.U.F., 2012, p. 203.

[3] A se vedea: A.Fl.Gavriluţă Vătămanu, *Implications of Government on Sustainable development*, Journal of Public Administration, Finance and Law, Issue 10/2016, p. 32; C.J.Bennett, M.Howlett, *The lessons of learning: Reconciling theories of policy learning and policy change*, Policy Sciences, nr.25, 1992, p. 275-294; S.Bernstein,

înmulţit semnalele de alarmă şi protestele pentru puritatea aerului şi a apei, pentru oraşe în care să se poată respira, pentru hrană necontaminată cu chimicale, pentru un mediu în care să se poată trăi fără teamă şi pe care generaţia aceasta să-l poată lăsa moştenire generaţiilor viitoare, poluarea mediului, la nivel global, a devenit evidentă, astfel că la Stockholm, 5-12 iunie 1972, Conferinţa Naţiunilor Unite cu privire la mediul înconjurător a stabilit o serie de principii comune în vederea îmbunătăţirii mediului[4]. În urma Conferinţei de la Stockholm şi pe baza acestor principii comune, Comunitatea a adoptat un număr de opt programe de acţiune în domeniul mediului, stabilind principiile în materie, pentru viitor[5].

Al şaselea program comunitar de acţiune pentru mediu (intitulat *Mediul 2010, viitorul nostru, alegerea noastră* şi stabilit prin Decizia nr. 1600/2002/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 22 iulie 2002[6]) punea pe picior de egalitate creşterea economică, dezvoltarea socială echilibrată şi utilizarea prudentă a resurselor naturale în realizarea unei dezvoltări durabile în următorii termeni: „utilizarea prudentă a resurselor naturale şi protejarea ecosistemului global, împreună cu prosperitatea economică şi cu o dezvoltare socială echilibrată sunt condiţii necesare unei dezvoltări durabile". Programul arăta legătura directă şi imediată dintre starea mediului şi starea de sănătate a oamenilor, deoarece „viza garantarea unui nivel ridicat de protecţie a mediului şi a sănătăţii umane şi o ameliorare generală a calităţii vieţii şi mediului înconjurător", insistând asupra caracterului necesar al prevenirii şi punerii în aplicare a principiului precauţiei la elaborarea de strategii de protecţie a sănătăţii oamenilor şi a mediului. Pentru o perioadă de 10 ani (cu începere de la 22 iulie 2002), cele patru domenii de acţiune prioritară au avut în vedere: schimbările climatice, considerate ca fiind marea provocare a următorilor 10 ani[7]; natura şi biodiversitatea prin „protejarea, conservarea, restaurarea şi dezvoltarea sistemelor naturale, a habitatelor naturale, a florei şi faunei sălbatice, în scopul opririi deşertificării şi a procesului de dispariţie a biodiversităţii, inclusiv celei a resurselor genetice, atât în interiorul Uniunii Europene, cât şi la scară globală"; mediul, sănătatea şi calitatea vieţii prin „asigurarea unui mediu în care nivelul poluării să nu aibă efecte periculoase asupra sănătăţii umane şi asupra mediului şi prin încurajarea unei dezvoltări urbane durabile"; resursele naturale şi deşeurile printr-o „utilizare

---

Liberal environmentalism and global environmental governance, Global Environmental Politics, nr.2(3), 2002, p. 1-16; C.Burghelea, *The sustainable development model*, Theoretical and Applied Economics, 2012, p. 96-107; P.Calanter, *Sustainable Urban Development Policies Quality-Access to Success*, 2011; Sustainable urban development policies | Request PDF (researchgate.net) – consultat la data de 4.10.2023.

[4]United Nations (1993). *Report of the United Nations Conference on Environment and Development*, Rio de Janeiro, 3-14 June 1992, vol. I, *Resolutions Adopted by the Conference*, Sales No. E.93.I.8 and corrigendum. Resolution I, annex I (Rio Declaration on Environment and Development). Resolution I, annex II (Agenda 21). https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2843WESS2013.pdf – consultat la data de 4.10.2023.

[5] A. I. Duşcă, *Provocări europene şi româneşti referitoare la deşeuri în lumina celui de-al şaptelea plan de acţiune în materia mediului al Uniunii Europene*, Dreptul, nr. 9/ 2018, p.184.

[6] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002D1600&from=RO; J.O.C.E - L 242/1, – consultat la data de 4.10.2023.

[7] Obiectivul pe termen lung este stabilizarea concentraţiei de gaze cu efect de seră, din atmosferă la un nivel care să prevină interferenţe antropice periculoase cu sistemul climatic, - "se urmăreşte realizarea obiectivului de limitare a creşterii temperaturii globale cu maximum 2^0 Celsius la nivelurile preindustriale; pe termen şi mai lung, aceasta va implica reducerea globală a emisiilor de gaze cu efect de seră cu 70% faţă de nivelul anului 1990" (art. 2 alin. 2 din Decizia 1600/2002/CE a Parlamentului European şi a Consiliului).

A se vedea: É.Laurent, *La stratégie climatique européenne: vers une nouvelle ambition?,* L'économie européenne, 2016, La Découverte; É.Laurent, *La politique climatique européenne: vers une nouvelle ambition?*, L'économie européenne 2018, La Découverte; É.Laurent, Ph.Pochet, *Pour une transition sociale-écologique. Quelle solidarité face aux défis environnementaux?*, Les Petits Matins/Institut Veblen, 2015.

eficientă a resurselor şi o mai bună gestionare a resurselor şi a deşeurilor, pentru stimularea unei producţii de bunuri şi a unor modele de consum durabile”[8].

Al şaptelea program de acţiune pentru mediu[9], (intitulat *Un mediu mai bun pentru o viaţă mai bună*[10] şi stabilit prin Decizia nr. 1386/2013/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 20 noiembrie 2013 privind un Program general al Uniunii de acţiune pentru mediu până în 2020 „O viaţă bună, în limitele planetei noastre”)[11], avea la bază o serie de iniţiative strategice în domeniu, cum ar fi Foaia de parcurs privind eficienţa utilizării resurselor[12], Strategia în domeniul biodiversităţii pentru 2020[13] şi Foaia de parcurs pentru trecerea la o economie cu emisii scăzute de carbon[14], şi urmărea, în principal, trei priorități: implementare şi consolidare, integrare, și o dimensiune internațională. În ce priveşte implementarea, pornind de la constatarea că aplicarea acquis-lui în domeniul mediului era în continuare insuficientă, se considera că aplicarea și executarea deplină, la toate nivelurile, a normelor ce ţin de schimbările climatice, biodiversitate, resurse, mediu și sănătate, sunt hotărâtoare. Integrarea aspectelor legate de mediu în alte politici sectoriale relevante, în special agricultura, pescuitul, politica de coeziune, transporturile, industria, energia, comerțul, ocuparea forței de muncă şi cercetarea, ar fi trebuit să fie o prioritate esențială, motiv pentru care Comisia trebuia să dezvolte indicatori care să permită măsurarea gradului de îmbunătățire a integrării. Dimensiunea internațională ţinea de obiectivul declarat al integrării aspectelor de mediu în ansamblul relațiilor externe ale UE, în special în ajutorul pentru dezvoltare şi acordurile comerciale, UE urmând a sprijini activitatea ONU privind contabilitatea de mediu, în vederea creării unui sistem de contabilitate de mediu armonizat la nivel mondial[15].

---

[8] După adoptarea programului, organisme europene (ex. confederația europeană a angajatorilor) au adus o *serie de critici,* de ex.: „al şaselea PAM se înscrie în cadrul mai general al dezvoltării durabile, de aceea inițiativele viitoare trebuie să aibă o abordare sistematică care să cuprindă nu doar analiza impactului economic dar și analiza transparentă a costurilor și beneficiilor*; trebuia să se realizeze punerea în lucru a legislației existente înainte de a crea o nouă reglementare*; cu privire la mediu și sănătate, orice nouă politică trebuie să fie fondată pe o evaluare a riscurilor care să se bazeze pe fapte științifice; cu privire la utilizarea durabilă a resurselor naturale, reciclarea nu este întotdeauna o soluție eficace, astfel că trebuie avută în vedere o abordare ciclică; *trebuia găsit un just echilibru între exigențele de protecție a mediului și un climat favorabil întreprinderilor*; trebuie utilizate instrumentele esențiale: cum ar fi taxele de mediu, eliminate subvențiilor „perverse“, dezvoltate aspectele ce țin de răspunderea extinsă a producătorului și responsabilitatea față de mediu; cu privire la schimbările climatice, *obiectivul de reducere până în 2020 de la 20 la 40% a emisiilor de gaze cu efect de seră este prea vag și pentru UE neconstrângător*.
https://www.euractiv.fr/section/climat/linksdossier/6eme-programme-d-action-pour-l-environnement-fr/ – consultat la data de 4.10.2023.

[9] http://ec.europa.eu/environment/action-programme/; http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013D1386&from=EN – consultat la data de 4.10.2023.

[10] Rezoluția Parlamentului European din 20 aprilie 2012 pe tema „*Evaluarea PAM 6 şi stabilirea priorităţilor PAM 7: un mediu mai bun pentru o viaţă mai bună”* (2011/2194(INI).

[11] JO L 354, 28.12.2013, p. 171.

[12] Eficiența utilizării resurselor înseamnă să producem mai multă valoare cu mai puține resurse și să ne schimbăm obiceiurile de consum. Aceasta va limita riscul apariției de deficite și va menține impactul asupra mediului în limitele naturale ale planetei. Este un principiu general care se aplică tuturor resurselor naturale, de la alimente, lemn și biodiversitate până la energie, metale, sol, apă, minerale, atmosferă și pământ.
http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/documents/factsheet_ro.pdf – consultat la data de 4.10.2023.

[13] http://ec.europa.eu/environment/nature/index_en.htm – consultat la data de 4.10.2023.

[14] O economie cu emisii scăzute de carbon până în 2050: http://ec.europa.eu/clima/policies/roadmap/index_en.htm – consultat la data de 4.10.2023.

[15] Avizul Comitetului Economic şi Social European privind Cel de-al şaptelea Program de acţiune pentru mediu (PAM) și monitorizarea celui de-al şaselea PAM (aviz exploratoriu) (J.O.U.E. C191/1, 29.6.2012). C_2012191RO.01000101.xml (europa.eu) – consultat la data de 4.10.2023.

Al optulea program de acțiune pentru mediu, stabilit prin Decizia (UE) 2022/591 a Parlamentului European și a Consiliului din 6 aprilie 2022[16] urmărește, potrivit primului articol din decizie „să accelereze tranziția verde către o economie circulară[17] neutră din punct de vedere climatic, sustenabilă, netoxică, eficientă din punctul de vedere al utilizării resurselor, bazată pe energie din surse regenerabile, reziliență și competitivă, într-un mod just, echitabil și favorabil incluziunii, și să protejeze, să restabilească și să îmbunătățească starea mediului, printre altele, prin oprirea și inversarea tendinței de pierdere a biodiversității"[18]. Articolul 2 Obiective prioritare din decizie stabilește că: (1) „Obiectivul prioritar pe termen lung al PAM 8 este ca până în 2050 cel târziu oamenii să ducă o viață bună, în limitele planetei noastre, într-o economie a bunăstării, în care nu se irosește nimic, creșterea este regenerativă, s-a atins neutralitatea climatică în Uniune și s-au redus considerabil inegalitățile. Un mediu sănătos stă la baza bunăstării tuturor oamenilor, este un mediu în care biodiversitatea este conservată, ecosistemele prosperă și natura este protejată și refăcută, ceea ce duce la o mai bună reziliență la schimbările climatice, la dezastrele meteorologice și climatice și la alte riscuri de mediu. Uniunea stabilește ritmul eforturilor de a asigura prosperitatea generațiilor prezente și viitoare la nivel global, ghidată de responsabilitatea intergenerațională. (2) PAM 8 are următoarele șase obiective tematice prioritare interconectate, pentru perioada până la 31 decembrie 2030: (a) reducerea rapidă și previzibilă a emisiilor de gaze cu efect de seră și, în același timp, o mai bună absorbție cu ajutorul absorbanților naturali în Uniune pentru a realiza ținta de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră pentru 2030, astfel cum se prevede în Regulamentul (UE) 2021/1119[19], în conformitate cu obiectivele climatice și de mediu ale Uniunii, asigurând totodată o tranziție justă, care să nu lase pe nimeni în urmă; (b) progrese continue în îmbunătățirea și punerea în prim-plan a capacității de adaptare, inclusiv pe baza abordărilor ecosistemice, consolidarea rezilienței și o mai bună adaptare și reducerea vulnerabilității mediului, a societății, și a tuturor sectoarelor economiei la schimbările climatice, ameliorând prevenirea dezastrelor meteorologice și climatice și pregătirea pentru acestea; (c) progrese către o economie a

[16] Privind un Program general al Uniunii de acțiune pentru mediu până în 2030. J. O.U. E., L 114/22 RO, 12.4.2022. Publications Office (europa.eu) – consultat la data de 4.10.2023.

[17] *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, cu privire la punerea în aplicare a pachetului de măsuri privind economia circulară: opțiuni pentru abordarea interfeței dintre legile privind substanțele chimice, produsele și deșeurile*, Strasbourg, 16.1.2018 COM(2018) 32 final. În decembrie 2015, Comisia Europeană a adoptat un nou pachet ambițios de măsuri privind *economia circulară* pentru a ajuta întreprinderile și consumatorii din UE să realizeze tranziția către o economie mai puternică și mai circulară, în care resursele sunt utilizate într-un mod mai sustenabil. Scopul urmărit este de a se extrage valoarea maximă și de a se utiliza la maximum toate materiile prime, produsele și deșeurile, astfel încât să se stimuleze economia de energie și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0032&from=EN – consultat la data de 4.10.2023.

A se vedea: P. Ghisellini, C. Cialani, S. Ulgiati, *A review on circular economy: The expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems*, Journal of Clenear Production, 114 no. 7/ 2016, p. 11-32; B. Su, A. Heshmati, Y. Geng, X. Yu, *A review of the circular economy in China: moving from rhetoric to implementation*, Journal of Clenear Production 42 (2013), p. 215-227, citați de M. S. Mic, *Regimul juridic al deșeurilor de orice fel,* teză de doctorat, susținută la Facultatea de Drept, Universitatea București, 2023, p. 101.

[18] Articolul 1 (3) PAM 8 stă la baza realizării obiectivelor în materie de mediu și climă definite în temeiul Agendei 2030 a ONU și al ODD ale acesteia, precum și a celor vizate de acordurile multilaterale în domeniul mediului și climei. (4) Cadrul de monitorizare al PAM 8 contribuie la eforturile Uniunii de măsurare a progreselor înregistrate în direcția durabilității, a bunăstării și a rezilienței. (5) PAM 8 se bazează pe principiul precauției, pe principiile acțiunii preventive și remedierii poluării la sursă și pe principiul „poluatorul plătește".

[19] Regulamentul (UE) 2021/1119 al Parlamentului European și al Consiliului din 30 iunie 2021 de instituire a cadrului pentru realizarea neutralității climatice și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 401/2009 și (UE) 2018/1999 („Legea europeană a climei"), J.O.U.E., L 243/1, 9.7.2021, Publications Office (europa.eu) – consultat la data de 4.10.2023.

bunăstării, care să dea înapoi planetei mai mult decât ia de la aceasta și accelerarea tranziției către o economie circulară netoxică, în care creșterea este regenerativă, resursele sunt folosite eficient și sustenabil și se aplică ierarhia deșeurilor[20]; (d) urmărirea unui obiectiv de reducere la zero a poluării, inclusiv în privința produselor chimice periculoase, pentru a obține un mediu fără substanțe toxice, inclusiv pentru aer, apă și sol, precum și în privința poluării luminoase și fonice, și protejarea sănătății și prosperității oamenilor, animalelor și ecosistemelor de riscurile legate de mediu și de impactul negativ aferent; (e) protecția, conservarea și refacerea biodiversității marine și terestre și a biodiversității apelor interioare în interiorul și în afara zonelor protejate, printre altele prin oprirea și inversarea declinului biodiversității și prin ameliorarea stării ecosistemelor și a funcțiilor și serviciilor pe care le oferă, și prin ameliorarea stării mediului, în special a aerului, a apei și a solului, precum și prin combaterea deșertificării și degradării solului; (f) promovarea aspectelor de sustenabilitate ale mediului și reducerea semnificativă a presiunilor principale asupra mediului și a climei asociate cu producția și consumul Uniunii, în special în domeniul energiei, industriei, clădirilor și infrastructurii, mobilității, turismului, comerțului internațional și sistemului alimentar".

Directiva 2006/12/CE a Parlamentului European și a Consiliului, din 5 aprilie 2006, privind deșeurile[21], care precedă actuala Directivă-cadru privind regimul deșeurilor din 2008, a stabilit pentru o scurtă perioadă de timp, cadrul legislativ privind administrarea deșeurilor în cadrul Uniunii Europene. Aceasta a definit noțiuni fundamentale, anume: „deșeuri"[22], „gestionare"[23], „eliminare"[24] și a stabilit condițiile esențiale în materia gestionării deșeurilor, inclusiv obligația unității sau întreprinderii care desfășoară operațiuni cu deșeuri, de a fi autorizată sau înregistrată, cât și obligația statelor membre de a elabora planuri de gestionare a deșeurilor. Directiva a instituit, în plus, o serie de obligații importante, cum este obligația de tratare a deșeurilor astfel încât să nu fie afectate negativ mediul ori sănătatea populației, sau obligația care impune ca toate costurile aferente eliminării deșeurilor să fie achitate de deținătorul actual, anterior ori de fabricanții produsului din care au reieșit respectivele deșeuri, în conformitate cu principiul „poluatorul plătește". Reexaminarea Directivei-cadru din 2006 a fost necesară din mai multe motive, în special cel al: clarificării unor noțiuni esențiale, chiar și definițiile referitoare la deșeuri, valorificare și eliminare; întăririi măsurilor care trebuie luate pentru prevenirea generării deșeurilor; introducerii unei abordări care să nu ia în calcul doar stadiul de deșeu, ci ciclul integral de viață al produselor și materialelor; punerii accentului pe diminuarea efectelor pe care generarea și gestionarea deșeurilor le au asupra mediului,

[20] Considerentul (31) din Directiva 2008/98/CE, privind deșeurile precizează că „Ierarhia deșeurilor stabilește în general o ordine de priorități pentru ceea ce reprezintă cea mai bună opțiune din punct de vedere al protecției mediului în legislația și politica în materie de deșeuri, în timp ce abaterea de la o astfel de ierarhie poate fi necesară pentru fluxuri specifice de deșeuri în cazul în care se justifică, printre altele, din motive de fezabilitate tehnică, de viabilitate economică și de protecție a mediului". Articolul 4 *Ierarhia deșeurilor* prevede: (1) „Ierarhia deșeurilor, astfel cum este prezentată mai jos, se aplică în calitate de ordine a priorităților în cadrul legislației și al politicii în materie de prevenire a generării și de gestionare a deșeurilor: (a) prevenirea; (b) pregătirea pentru reutilizare; (c) reciclarea; (d) alte operațiuni de valorificare, de exemplu valorificarea energetică; și (e) eliminarea". Directiva 2008/98/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind deșeurile și de abrogare a anumitor directive, J.O.U.E., L 312/3, 22.11.2008.

[21] eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0012 – consultat la data de 4.10.2023.

[22] Articolul 1 (1) În sensul prezentei directive: (a) „deșeu" înseamnă orice substanță sau obiect inclus în categoriile prevăzute de anexa I pe care titularul le elimină ori intenționează sau are obligația să le elimine".

[23] Articolul 1 (1) În sensul prezentei directive: (d) „gestionare" înseamnă colectarea, transportul, recuperarea și depozitarea deșeurilor, inclusiv supervizarea unor asemenea operațiuni și supravegherea după dezafectarea spațiilor de eliminare".

[24] Articolul 1 (1) În sensul prezentei directive: (e) „eliminare" înseamnă orice operațiune prevăzută de anexa II A".

valoarea economică a reziduurilor fiind astfel consolidată; reunirii reglementărilor privind deșeurile periculoase în același act, fiind abrogată cu această ocazie fosta Directivă a Consiliului nr. 91/689/CEE[25]. Strategia a dus la adoptarea *Directivei cadru privind deșeurile 2008/98/CE* a *Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008*[26], care constituie până în prezent, baza politicii Uniunii privind colectarea, distribuirea, neutralizarea și reciclarea deșeurilor. Această revizuire a legislației europene a condus la o modernizare a abordării privind managementul deșeurilor, marcând tranziția de la ideea de deșeu ca povară la considerarea deșeului o resursă.

Directiva 2012/19/UE a Parlamentului european și a Consiliului din 4 iulie 2012 privind deșeurile de echipamente electrice și electronice[27] (DEEE)[28] completează legislația generală a Uniunii în domeniul gestionării deșeurilor, anume Directiva 2008/98/CE și face trimitere la definițiile din respectiva directivă, inclusiv la definițiile deșeurilor[29] și ale operațiunilor generale de gestionare a deșeurilor[30]. Astfel, chiar primul articol prevede că directiva: „stabilește măsuri vizând protejarea mediului și a sănătății umane prin prevenirea sau reducerea efectelor negative ale generării și gestionării deșeurilor de echipamente electrice și electronice (DEEE), precum și prin reducerea efectelor globale ale utilizării resurselor și îmbunătățirea eficienței utilizării acestora, în conformitate cu articolele 1 și 4 din Directiva 2008/98/CE, contribuind astfel la o dezvoltare durabilă".

Jurisprudență

Hotărârea Curții (Marea Cameră) din 25 ianuarie 2022, dată în cauza C-181/20[31], a avut ca obiect o cererea de decizie preliminară care privea interpretarea articolului 13 din Directiva 2012/19/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 iulie 2012 privind deșeurile de echipamente electrice și electronice (DEEE). Cererea a fost formulată în cadrul unui litigiu între o întreprindere care exploata o centrală de energie solară, VYSOČINA WIND a.s., pe de o parte, și Česká republika – Ministerstvo životního prostředí (Ministerul Mediului, Republica Cehă), pe de altă parte, în legătură cu o cerere de despăgubire introdusă de această societate pentru prejudiciul pe care l-ar fi suferit ca urmare a transpunerii pretins incorecte a Directivei 2012/19.

---

[25] M. S. Mic, *Regimul juridic al deșeurilor de orice fel,* teză de doctorat, susținută la Facultatea de Drept, Universitatea București, 2023, p. 101.

[26] J.O.C.E., L 312 din 22 noiembrie 2008.

[27] Articolul 3 Definiții (1) În sensul prezentei directive, se aplică următoarele definiții: (a) „echipamente electrice și electronice" sau „EEE" înseamnă echipamente care sunt dependente de curenți electrici sau câmpuri electromagnetice pentru a funcționa corespunzător și echipamente pentru generarea, transferul și măsurarea acestor curenți și câmpuri și proiectate pentru utilizarea la o tensiune nominală de maximum 1 000 de volți, pentru curent alternativ, și 1 500 de volți, pentru curent continuu".

[28] J.O.U.E., L 197/38, 24.7.2012. Directiva 2012/19/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 4 iulie 2012 privind deșeurile de echipamente electrice și electronice (DEEE)Text cu relevanță pentru SEE (europa.eu) – consultat la data de 4.10.2023.

[29] Articolul 3 Definiții (1) (e) „deșeuri de echipamente electrice și electronice" sau „DEEE" înseamnă echipamentele electrice și electronice care constituie deșeuri în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2008/98/CE, inclusiv toate componentele, subansamblele și produsele consumabile care fac parte integrantă din produs în momentul în care acesta devine deșeu".

[30] Articolul 3 Definiții (1) (l) „înlăturare" înseamnă manipularea manuală, mecanică, chimică sau metalurgică ce are ca rezultat faptul că substanțele, amestecurile și componentele periculoase sunt reținute într-un flux identificabil sau reprezintă o parte identificabilă a unui flux din cadrul procesului de tratare. O substanță, un amestec sau o componentă este identificabilă dacă poate fi monitorizată pentru a se verifica dacă tratarea sa este sigură din punct de vedere al protecției mediului".

Articolul 3 Definiții (2) În plus, se aplică definițiile termenilor „deșeuri periculoase", „colectare", „colectare separată", „prevenire", „reutilizare", „tratare", „valorificare", „pregătirea pentru reutilizare", „reciclare" și „eliminare", prevăzute la articolul 3 din Directiva 2008/98/CE".

[31] VYSOČINA WIND (europa.eu) - consultat la data de 4.10.2023.

Pe scurt, despre istoricul cauzei reținem că VYSOČINA WIND exploata o centrală de energie solară, care a fost pusă în funcțiune în anul 2009 și care era echipată cu panouri fotovoltaice introduse pe piață după 13 august 2005, dar înainte de 1 ianuarie 2013; în conformitate cu obligația prevăzută la articolul 37p[32] din Legea privind deșeurile, această societate a participat la finanțarea costurilor aferente gestionării deșeurilor provenite din panouri fotovoltaice și a plătit, în acest sens, contribuții în cuantum total de 1 613 773,24 coroane cehe (CZK) (aproximativ 59 500 de euro) în cursul anilor 2015 și 2016. Întrucât a considerat că această obligație rezulta direct dintr-o transpunere incorectă a Directivei 2012/19 de către Republica Cehă și că plata contribuțiilor menționate constituia un prejudiciu, VYSOČINA WIND a introdus la Obvodní soud pro Prahu 10 (Tribunalul Sectorului Praga 10, Republica Cehă) o acțiune în despăgubire îndreptată împotriva statului membru respectiv. În special, ea a apreciat că articolul 37p din Legea privind deșeurile contravine articolului 13 alineatul (1) din Directiva 2012/19[33], care pune în sarcina producătorului de EEE, iar nu a utilizatorului acestora, finanțarea costurilor aferente gestionării deșeurilor provenite din panourile fotovoltaice introduse pe piață după 13 august 2005[34]. Prin hotărârea din 6 aprilie 2018, instanța a admis în întregime acțiunea respectivă. Republica Cehă a formulat apel împotriva acestei hotărâri la Městský soud v Praze (Tribunalul Municipal din Praga, Republica Cehă), care l-a respins ca nefondat prin hotărârea din 14 noiembrie 2018, în care se precizează: „reiese cu claritate din modul de redactare a articolului 13 alineatul (1) din Directiva 2012/19 că finanțarea costurilor aferente gestionării deșeurilor provenite din panourile fotovoltaice introduse pe piață după 13 august 2005 trebuie să fie asigurată de producători, astfel încât articolul 37p din Legea privind deșeurile, întrucât continuă să pună această obligație în sarcina utilizatorilor, nu este conform cu directiva menționată. Prin urmare, Republica Cehă a formulat recurs la Nejvyšší soud (Curtea Supremă, Republica Cehă), susținând că: „o asemenea interpretare a articolului 13 alineatul (1) din Directiva 2012/19 conferă acestei dispoziții un caracter retroactiv ilicit; o serie de producători care au introdus pe piață panouri fotovoltaice între anii 2005 și 2013 nu ar mai fi în activitate, ceea ce ar împiedica asigurarea finanțării costurilor aferente gestionării deșeurilor generate de panourile menționate; Republica Cehă consideră că inexistența unor observații formulate de Comisie în cadrul procedurii EU Pilot privind transpunerea în dreptul național a Directivei 2012/19, precum și lipsa unei proceduri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor inițiate de această instituție împotriva sa atestă că acest stat membru a transpus corect Directiva 2012/19,

[32] Articol care instituie un mecanism de finanțare a costurilor aferente gestionării deșeurilor generate de panouri fotovoltaice. Potrivit acestui articol, operatorul unei centrale solare are obligația, prin intermediul unor contribuții pentru reciclare, să finanțeze costurile aferente gestionării deșeurilor generate de panouri fotovoltaice introduse pe piață cel târziu la 1 ianuarie 2013. În acest scop, a fost prevăzută obligația operatorului respectiv de a încheia, cel târziu la 30 iunie 2013, un contract care să garanteze un sistem colectiv de finanțare, astfel încât finanțarea menționată să fie asigurată cel târziu la 1 ianuarie 2019. În ceea ce privește panourile fotovoltaice introduse pe piață după 1 ianuarie 2013, obligația menționată revine producătorului acestora.

[33] Articolul 13 Finanțarea cu privire la DEEE provenite de la alți utilizatori decât gospodăriile particulare (1) „Statele membre se asigură ca finanțarea costurilor de colectare, tratare, valorificare și eliminare în condiții de protecție a mediului a DEEE provenite de la alți utilizatori decât gospodăriile particulare și generate de produse introduse pe piață după 13 august 2005 să fie asigurată de producători. În cazul deșeurilor istorice înlocuite cu noi produse echivalente sau cu noi produse care îndeplinesc aceeași funcție, finanțarea costurilor de gestionare este asigurată de producătorii acestor produse la furnizarea acestora. Statele membre pot prevedea, ca soluție alternativă, ca și alți utilizatori decât gospodăriile particulare să participe, de asemenea, parțial sau în totalitate, la finanțarea costurilor de gestionare. În cazul altor deșeuri istorice, finanțarea costurilor de gestionare este asigurată de utilizatori, alții decât gospodăriile particulare. (2) Fără a aduce atingere dispozițiilor prezentei directive, producătorii și alți utilizatori decât gospodăriile particulare pot încheia acorduri care stabilesc alte metode de finanțare”.

[34] Pct. 23-25.

astfel cum ar fi confirmat Comisia în cursul unei reuniuni bilaterale care a avut loc la 1 octombrie 2018".

Acesta este contextul în care instanța de trimitere ridică problema interpretării articolului 13 alineatul (1) din Directiva 2012/19, întrucât, „deşi este cert că această dispoziție constrânge statele membre să impună producătorilor obligația de a finanța costurile aferente gestionării deșeurilor generate de panouri fotovoltaice, în măsura în care este vorba despre panouri introduse pe piață după expirarea, la 14 februarie 2014, a termenului de transpunere a directivei amintite, și că, pentru „deșeurile istorice" generate de panouri fotovoltaice introduse pe piață înainte de 13 august 2005, statele membre pot impune această obligație utilizatorilor, se pune, în schimb, problema aplicării obligației de finanțare respective în cazul deșeurilor generate de panouri fotovoltaice introduse pe piață între 13 august 2005 și 14 februarie 2014"[35].

În aprecierile sale curtea arată, mai întâi că, „potrivit unei jurisprudențe constante, o interpretare a unei dispoziții din dreptul Uniunii nu poate avea ca rezultat să lipsească de orice efect util textul clar și precis al acestei dispoziții[36]. Astfel, din moment ce sensul unei dispoziții a dreptului Uniunii reiese fără ambiguitate chiar din modul de redactare a acesteia, Curtea nu se poate abate de la această interpretare[37]. Or, în temeiul articolului 13 alineatul (1) din Directiva 2012/19, statele membre se asigură ca finanțarea costurilor de colectare, tratare, valorificare și eliminare în condiții de protecție a mediului a DEEE provenite de la alți utilizatori decât gospodăriile particulare și generate de produse introduse pe piață după 13 august 2005 să fie asigurată de producători"[38]". Apoi, referindu-se la aprecierea doamnei avocat general că „legiuitorul Uniunii și-a manifestat intenția, fără nicio posibilă ambiguitate, ca panourile fotovoltaice să fie considerate EEE, în sensul articolului 3 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2012/19, și să intre, prin urmare, în domeniul de aplicare al acestei directive"[39], curtea constată că „articolul 13 alineatul (1) din Directiva 2012/19 impune ca statele membre să adopte actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a atribui responsabilitatea finanțării costurilor aferente gestionării deșeurilor generate de panouri fotovoltaice producătorilor acestora, iar nu utilizatorilor, atunci când panourile menționate au fost introduse pe piață după 13 august 2005"[40].

În fine, referitor la validitatea dispoziției amintite, curtea amintește că „principiul securității juridice, care face parte dintre principiile generale ale dreptului Uniunii, impune ca

[35] Întrebările preliminare formulate de Nejvyšší soud (Curtea Supremă) au fost: „1) Articolul 13 din Directiva 2012/19 trebuie interpretat în sensul că se opune ca un stat membru să impună utilizatorilor acestora, iar nu producătorilor, obligația de a finanța costurile de colectare, tratare, valorificare și eliminare în condiții de protecție a mediului a DEEE provenite de la panouri fotovoltaice introduse pe piață cel târziu la 1 ianuarie 2013? 2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare, este relevantă, în vederea aprecierii condițiilor răspunderii unui stat membru pentru un prejudiciu cauzat unui particular ca urmare a unei încălcări a dreptului Uniunii, o împrejurare precum cea în discuție în litigiul principal, potrivit căreia acest stat membru a stabilit el însuși modalitățile de finanțare a deșeurilor panourilor fotovoltaice chiar înainte de adoptarea Directivei 2012/19, prin care panourile fotovoltaice au intrat în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii, iar producătorilor le-a revenit sarcina de a suporta costurile aferente, inclusiv în ceea ce privește perioada anterioară expirării termenului de transpunere a acestei directive, precum și anterior adoptării reglementării la nivelul dreptului Uniunii?"

[36] Hotărârea din 6 septembrie 2012, Czop și Punakova, C-147/11 și C-148/11, EU:C:2012:538, punctul 32și jurisprudența citată.

[37] Pct. 39.

[38] Pct. 40.

[39] Pct. 43.

[40] Pct. 44. În consecință, „fără a se aduce atingere examinării validității la care se face referire la punctul 38 din prezenta hotărâre, articolul 13 alineatul (1) din Directiva 2012/19 trebuie să fie interpretat în sensul că se opune unei legislații naționale care impune finanțarea costurilor aferente gestionării deșeurilor generate de panouri fotovoltaice introduse pe piață după 13 august 2005utilizatorilor panourilor respective, iar nu producătorilor acestora". Pct. 45.

normele de drept să fie clare și precise, iar efectele lor să fie previzibile, mai ales atunci când pot produce consecințe defavorabile pentru persoanele fizice și pentru întreprinderi, pentru ca justițiabilii să își poată cunoaște fără ambiguitate drepturile și obligațiile și să ia decizii în consecință[41]. Pe de altă parte, potrivit unei jurisprudențe constante, deși principiul securității juridice se opune aplicării retroactive a unei norme juridice noi, cu alte cuvinte, unei situații împlinite anterior intrării sale în vigoare, același principiu impune ca orice situație de fapt să fie în mod normal apreciată, în lipsa unei dispoziții exprese contrare, în lumina normelor de drept în vigoare la data producerii sale"[42]. Cu toate acestea, situația poate să fie diferită, cu titlu de excepție, așa cum a arătat doamna avocat general la punctul 63 din concluzii, atunci când acest lucru este impus de un scop de interes general și când încrederea legitimă a persoanelor interesate este pe deplin respectată[43]. Or, „în speță, din articolul 2 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2012/19 rezultă că această directivă se aplică echipamentelor prevăzute în anexa I, printre care se numără panourile fotovoltaice, începând de la 13 august 2012, dată care coincide, de altfel, cu cea a intrării sale în vigoare, și anume, în conformitate cu articolul 26 din directiva menționată, cu a douăzecea zi de la publicarea sa în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, la 24 iulie 2012. În schimb, potrivit articolului 24 alineatul (1) din aceeași directivă, statele membre trebuiau să se conformeze dispozițiilor acesteia cel târziu la 14 februarie 2014"[44].

În concluzie, așa cum rezultă și din considerentele Directivei 2012/19 „obiectivele politicii de mediu a Uniunii sunt, în special, conservarea, protecția și îmbunătățirea calității mediului, protecția sănătății umane și utilizarea prudentă și rațională a resurselor naturale; această politică se bazează pe principiul precauției, precum și pe principiul acțiunii preventive, pe principiul remedierii cu prioritate la sursă a daunelor aduse mediului și pe principiul „poluatorul plătește"[45]. Programul comunitar de politică și acțiune în domeniul mediului și al dezvoltării durabile (Al cincilea program de acțiune pentru mediu) prevede că realizarea unei dezvoltări durabile necesită modificări profunde ale tipurilor actuale de creștere, producție, consum și conduită și pledează, între altele, pentru reducerea risipei de resurse naturale și prevenirea poluării. Acest program menționează deșeurile de echipamente electrice și electronice (DEEE) ca fiind unul dintre domeniile țintă care trebuie reglementate, în vederea aplicării principiilor prevenirii, valorificării și eliminării sigure a deșeurilor"[46]. În plus, „pe măsură ce piața continuă să se dezvolte și ciclurile de inovare devin din ce în ce mai scurte, înlocuirea echipamentelor se accelerează, ceea ce face ca EEE să devină o sursă de

[41] Pct. 47. În acest sens este Hotărârea din 28 martie 2017, Rosneft, C-72/15, EU:C:2017:236, punctul 161, și Hotărârea din 30 aprilie 2019, Italia/Consiliul (Cota de pescuit pentru peștele-spadă mediteraneean), C-611/17, EU:C:2019:332, punctul 111, precum și jurisprudența citată.

[42] Pct. 47. În acest sens este Hotărârea din 3 septembrie 2015, A2A, C-89/14, EU:C:2015:537, punctul 37, precum și Hotărârea din 26 martie 2020, Hungeod și alții, C-496/18 și C-497/18, EU:C:2020:240, punctul 94 și jurisprudența citată.

În plus, o normă juridică nouă se aplică imediat efectelor viitoare ale unei situații care a apărut sub imperiul legii vechi, precum și situațiilor juridice noi (Hotărârea din 15 ianuarie 2019, E.B., C-258/17, EU:C:2019:17, punctul 50, și Hotărârea din 14 mai 2020, Azienda Municipale Ambiente, C-15/19, EU:C:2020:371, punctul 57, precum și jurisprudența citată). Soluția poate fi însă diferită, sub rezerva respectării principiului neretroactivității actelor juridice, dacă noua normă este însoțită de dispoziții speciale care stabilesc în mod specific condițiile de aplicare în timp a acesteia (Hotărârea din 16 decembrie 2010, Stichting Natuur en Milieu și alții, C-266/09, EU:C:2010:779, punctul 32, Hotărârea din 26 martie 2015, Comisia/Moravia Gas Storage, C-596/13 P, EU:C:2015:203, punctul 32, și Hotărârea din 15 ianuarie 2019, E.B., C-258/17, EU:C:2019:17, punctul 50).

[43] Pct. 49. Hotărârea din 26 aprilie 2005, „Goed Wonen", C-376/02, EU:C:2005:251, punctul 33, și Hotărârea din 19 martie 2009, Mitsui & Co. Deutschland, C-256/07, EU:C:2009:167, punctul 32.

[44] Pct. 50.

[45] Considerentul 2.

[46] Considerentul 3.

deşeuri în creştere rapidă. Cu toate că Directiva 2002/95/CE a contribuit efectiv la reducerea substanţelor periculoase conţinute în noile EEE, DEEE vor continua totuşi să conţină, timp de mulţi ani, substanţe periculoase precum mercurul, cadmiul, plumbul, cromul hexavalent şi bifenilii policloruraţi (PCB), precum şi substanţe care diminuează stratul de ozon. Prezenţa componentelor periculoase în EEE reprezintă o problemă importantă în faza de gestionare a deşeurilor, iar reciclarea DEEE nu se realizează la un nivel suficient astfel că în absenţa reciclării se pierd resurse valoroase”[47].

BIBLIOGRAPHY

- C.J.Bennett, M.Howlett, *The lessons of learning: Reconciling theories of policy learning and policy change*, Policy Sciences, nr.25, 1992;

- S.Bernstein, *Liberal environmentalism and global environmental governance*, Global Environmental Politics, nr.2(3), 2002;

- C.Burghelea, *The sustainable development model*, Theoretical and Applied Economics, 2012;

- P.Calanter, *Sustainable Urban Development Policies Quality-Access to Success*, 2011; Sustainable urban development policies | Request PDF (researchgate.net);

- A.I.Duşcă, T.E.Danciu, *Politica europeană de mediu - prezent şi perspective,* Bienala, Timişoara 2008, Ed. Wolters Kluwer, 2011;

- A. I. Duşcă, *Provocări europene şi româneşti referitoare la deşeuri în lumina celui de-al şaptelea plan de acţiune în materia mediului al Uniunii Europene*, Dreptul, nr. 9/ 2018;

- P.Fitoussi, É.Laurent, J.Le Cacheux, *La stratégie environnementale de l’Union européenne,* Revue de l'OFCE, 2007/3 (n° 102);

- A.Fl.Gavriluță Vătămanu, *Implications of Government on Sustainable development*, Journal of Public Administration, Finance and Law, Issue 10/2016;

- P. Ghisellini, C. Cialani, S. Ulgiati, *A review on circular economy: The expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems*, Journal of Clenear Production, 114 no. 7/ 2016;

- É.Laurent, P.Crifo, M.Glachant, S.Hallegatte, G.Raphael, *L’économie verte contre la crise 30 propositions pour une France plus soutenable*, Coll. Hors collection, P.U.F., 2012;

- É.Laurent, *La stratégie climatique européenne: vers une nouvelle ambition?*, L'économie européenne, 2016, La Découverte;

- É.Laurent, *La politique climatique européenne: vers une nouvelle ambition?*, L’économie européenne 2018, La Découverte;

- É.Laurent, Ph.Pochet, *Pour une transition sociale-écologique. Quelle solidarité face aux défis environnementaux?*, Les Petits Matins/Institut Veblen, 2015;

- D. Marinescu, M.-C. Petre, *Tratat de dreptul mediului, Ed. a V-a*, Ed. Universitară, Bucureşti, 2014;

- M. S. Mic, *Regimul juridic al deşeurilor de orice fel,* teză de doctorat, suţinută la Facultatea de Drept, Universitatea Bucureşti, 2023;

- B. Su, A. Heshmati, Y. Geng, X. Yu, *A review of the circular economy in China: moving from rhetoric to implementation*, Journal of Clenear Production 42/2013.

[47] Considerentul 5.

FROM THE STAGE DIRECTION OF BAYREUTH TO NEW THEORIES OF MISE-EN-SCÈNE IN MUSICAL THEATRE

Alba Simina Stanciu
Assoc. Prof., PhD, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The complex image of contemporary musical performance, opera or choreography, allows connections with the interesting path of the Bayreuth Festival, whose course creates a coherent picture since the first attempts to introduce the avant-garde into the process of constructing of mise-en-scène to the current consistency. A „key" moment that marks the evolution of the stage directing of musical theatre is the year 1951 and the New Bayreuth programme, synonymous with the investment of symbolism. From this stage, the wagnerian Gesamtkustwerk, followed by deconstruction, irony and interest in diversity, difference, scenic taboos and marginal elements both artistic and human, become the essential instruments of director. The musical performance, especially opera, becomes a composition generated by the conjugation between body, interdisciplinarity and visual arts, mixture which culminates in the artistic perimeter of Bayreuth, demonstrated by the involvement of artists such as Christoph Schlingensief, Christoph Marthaler, Tankred Dorst, Katharina Wagner and Stefan Herheim.

Keywords:deconstructivism, scenical writtoing, postdramatic, new materialism, geometry, teatricallity

Interesantele orientări ale studiilor teatrale – a căror obiectiv este menținerea echilibrului dintre imaginea contemporaneității, direcțiile artelor vizuale, multiculturalism și traseul labirintic al spectacolului – stimulează abordări analitice fără precedent. Studiul *De la regia de la Bayreuth la noi teorii ale mizanscenei muzicale* propune liante între teorie și practica genului scenic muzical ce impune condiții specifice, fixând ca punct de pornire și sprijin al teatralizării, continua „avangardizare" a operei. Având ca model scena wagneriană, impactul crescând al scenografiei montată în acest perimetru într-o perioadă caracterizată de alternanțe între regia deconstructivă și prelucrări scenice compatibile cu ideile teatrului postdramatic, se află într-o continuă extindere spre formule vizuale inedite, spre obținerea unei dramaturgii proprii a spațiului, ancorat în actualitate și în prioritățile artistice ale secolului XXI. Scena de la Bayreuh a fost și este laboratorul destinat transformării acestuia în componentă dramaturgică, deschizând în permanență posibilitatea experimentării imaginii pe coordonate spiritual - geometrice consolidată de etapa „teatrului de regie". Mizanscena va trece de la abordarea postmodernă spre cea postdramatică prin intermediul „rescrierii scenice", mai târziu a interdisciplinarității.

Privit ca o extensie a tentativelor de analiză a regiei teatrului muzical centrat pe montările festivalului de la Bayreuth, legat în mod necesar de evoluția acesteia în secolul

XX[1], prezentul studiu intenționează o evaluare dinspre texte teoretice preocupate de analiza „noului teatru" prin concepte ce privesc etapa postmodernă și postdramatică, vizând totodată aplicarea acestor structuri și argumente pe un capitol al artei spectacolului privit în continuare cu reținere, opera. După 2000, Bayreuth-ul etalează curente curajoase ale spectacolului, ceea ce permite evaluări orientate de fenomenul deconstrucției și reconstrucției prin referințe ce implică „scriitura scenică" sistematizată de Lorenzo Mango[2], dar mai ales de sistemul *Teatrului postdramatic* al lui Hans-Thies Lehmann. Studiul menționează și o nouă direcție a spectacolului, comentată de Rebecca Schneider[3 ce indică] „noul materialism", curent ce atrage cercetări, cum sunt lucrările lui Andrew Sofer, *The Stage Life of Props* (2003) sau Jane Bennet, *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things* (2010). Tranziția pe care o presupune decada 2000 – 2010 reprezintă obiectivul cercetării, conturat prin evaluarea trecerii spectacolului prin două etape, de la managementul lui Wolfgang Wagner (1967-2008) la acela al Evei Wagner-Pasquier și a Katharinei Wagner (2009-2015), trasând imaginea teatralității prin deconstructivism (anii '70-'80) și prin *Regieoper.*

Invocând anii '50 și turnura spre simbolism a lui Wieland Wagner care distilează teoriile lui Adolphe Appia (geometria, cercul concentric, vidul) este evidentă consolidarea teatralității operei ca „spectacol de regizor". Absorbția instrumentelor „teatrului de regie" german și a influențelor venite dinspre teoriile lui Bertolt Brecht (amplificate de generația '68 și de regia deconstructivă a anilor '70) contribuie la crearea unor arhitecturi spațiale ale mizanscenei orientate treptat spre interdisciplinaritate, spre produsele laboratoarelor de cercetare care vor evolua spre un spectacol postdramatic, nu doar teatral dar și muzical. Acestea însoțesc turnurile wagnerianului *Gesamtkustwerk* completându-l prin teme contemporane leitmotivice cum sunt: ironia, cultul diversității și al diferenței, etalarea tabuurilor scenice, generând prelucrări create în termenii actualității ce demonstrează eșuarea valorilor romantice în formule banale, în elemente marginale atât artistice cât și umane, în jocul cu contradicția și iraționalul ce stabilesc traseul spre etapa postdramatică.

Recent intrate în sfera de interes al studiilor teatrale, „noul materialism" apare ca un fenomen embrionar după 2000, încă transparent pe scena de la Bayreuth, dar cu toate

1 Alba Simina Stanciu, Bayreuth, *A Musical Stage for Stage Directing,* Literature, Discourse and Multicultural Dialogue, Arhipelag XXI Press, Tg Mureș, 2022, pag. 51.

2 Lorenzo Mango, *La scriitura scenica. Un codice e le sue pratiche nel teatro del Novecento*, Bulzoni Editore, Roma, 2003.

3 Rebecca Schneider, *New Materialisms and Performance Studies*, TDR: The Drama Review, Volume 59, Number 4, Winter 2015 (T228), Published by the MIT Press, pp. 7-17.

acestea evident prin scenografia și propunerile creatorilor de imagine adepți ai obiectelor și materiei solide. Acesta se afirmă treptat ca o tendință post-antropocentrică, alternând cu creații asociate cu cele din curentul postdramatic ce excelează prin implicarea tehnologiei, prin dematerializarea spațiului scenic datorată soluțiilor multi-media.

Deconstructivism și posibilități postdramatice

Decada 2000 poate fi privită din mai multe direcții, fie că este vorba despre o etapă matură, chiar târzie, a curentului deconstructiv, fie un moment de stabilizare al noului alfabet al teatralității operei decis de avangardele perioadei anterioare. Fiecare spectacol care își face intrarea anual, și menținut timp de cinci ani accelerează expansivitatea regiei atât spre rațiuni deconstructive cât și postdramatice. Apelând la textul lui Hans-Thies Lehmann primul argument în favoarea aplicării teoriilor sale operei este inspirat de menționarea de către autor a expoziției din 1985, *Les Imateriaux* a lui Jean François Lyotard. Pentru spectacol, evenimentul înseamnă despărțirea de vechea imagine a teatrului care „se caracterizează în foarte mare măsură prin «materialitatea comunicării» ... se distinge printr-o greutate materială considerabilă a materialelor și mijloacelor sale”4. Momentul aruncă în joc termenii „dramaturgie” și „postmodernism”, arta contemporană vizând nivelul superior al percepției, în esență a sensibilității și multiplele niveluri ale realității. În 1996, aprofundând ideea subliniată de Lyotard, autorul lucrării *Critical Aestetics of Postmodernism*, Paul Crawther indică parcursul labirintic al expoziției, sinonim cu un drum inițiatic printr-un *corpus* metaforic al noii realități care provoacă termenul *matériau,* ce prin referințe metaforice „include corpul uman, sexualitatea, forma umană reprodusă prin mijloace video, hărți, materialele crude ale industriei, și noile texturi folosite în producțiile artistice...mesaje ale vieții contemporane care sunt instabile, evazive și care trec prin transformări rapide...”5. Este evident procesul de transformare a cadrului scenic în *environment,* ca o compoziție creată prin de-materializare, ce evoluează de la spațiul/scenografia conceptuală - caracteristică regiei deconstructive - la o etapă favorizată de dezvoltarea tehnologiei, ce permite liante între ideea propusă de Lyotard și direcțiile postdramatice ale spectacolului, și evident ale operei. Linia transparentă care separă trăsăturile regiei deconstructive de direcțiile teatrului postdramatic este dominantă în interpretările operei în primul rând wagneriene la Bayreuth, conturându-se astfel imaginea

4 *Idem, ibidem*, pag. 6.

5 Paul Crawther, *Critical Aestethics of Postmodernism*, Clarendon Press, 1996, pag. 163.

unui început de decadă operistică pregătită de fenomenul *Regieoper* încă din anii '90. De pildă montarea din anul 2000 a *Ring*-ului, în regia lui Jürgen Flimm și scenografia lui Erich Wonder, în timp ce menține inconflundabilul cod bayreutian - sfera, cercul, cilindul - orientează mizanscena spre imaginea „imaterială", "bifurcând" narativul uman și divin6.

Revenind la permisivitatea textului teoretic al lui Hans-Thies Lehmann de a fi aplicat în alte genuri de spectacol (cu trimiteri spre regizori care nu sunt cuprinși în lista de nume oferită de Lehmann7), metoda argumentează implicația artiștilor multidisciplinari în opera de la Bayreuth după 2000, cum sunt Christof Schlingensief. Menționat trecător de Lehmann în relație cu efectele artistice create de Frank Castorf8, Schlingensief intervine pe scena wagneriană cu o poetică descrisă de teoretician ca „situată undeva între pop, dada, suprarealism, politică și teatru al mediilor"9. Aceasta înseamnă un discurs specific al scenei muzicale culte, redefinită teatral prin mixturi stilistice și reformulările imaginii, dar mai ales prin actualitatea tratării subiectului, prin care regia „ ... a reușit să impună ... o serie de probleme politice – într-o manieră care pendulează între show, scandal și politică, care ajung nu o dată să se confunde"10. Pentru montarea operei *Parsifal* din 2004, aceste trăsături sunt recognoscibile. Colaborarea regizorului cu scenografii Thomas Goerge/Daniel Angermayr distilează interesul vechi al regizorului german pentru personajul impozant romantic german Richard Wagner, demonstrat încă de la proiecte de tip *Searching for Germany '99, Sinking Germany, Atta Atta11.* Regizorul devine compozitorul Richard Wagner în 2003 în *Bambiland*, ideea continând și în 2009 prin inedita combinație între sculptură și *ready made opera*, centrată pe tema morții apropiate a artistului, a corpului care se dezintegrează datorită suferinței, acesta invocând din nou un alt personaj „cheie" al gândirii sale artistice, artistul de *performance art* Josef Beuys, în *Mea Culpa, A Ready Made Opera.* Pentru viziunea lui *Parsifal* de la Bayreuth, regizorul german reciclează temele care au însoțit în permanență

6 Articol: Agnes Heller, *Modern Hermeneutics and the Presentation of Opera*, Edited by Eduardo de la Fuente, Peter Murphy, Brill, Leiden, 2010, pag 21.

7 Hans Thies Lehmann, *Teatrul postdramatic*, Editura Unitext, București, 2009, pag. 16.

8 Considerat de teoreticianul german Hans Thies Lehmann ca unul dintre modelele teatrului postdramatic, Franc Castorf este prezent pe scena de la Bayreuth cu montarea *Ring*-ului în anul 2013.

9 Hans Thies Lehmann, *Teatrul postdramatic*, Editura Unitext, București, 2009, pag. 169.

10 *Idem, ibidem*, pag. 169.

11 Ilinca Todoruț, *Christoph Schlingensief's Realist Theatre*, Routledge, 2022, pag. 108.

wagnerismul, forța revoluționară, idealismul romantic, pulsul războinic al miturilor nordice. Montarea din 2004 acumulează etapele gândirii filosofice muzicale a regizorului german, concentrate în jurul deja menționatei „folosiri" a figurii compozitorului romantic ca o „cheie metonimică pentru realitățile politice curente, pentru a analiza ce se întâmplă atunci când teatrul devine politică și ca o cheie ce răspunde propriilor sale anxietăți legate de faptul că este un artist politizat german, alb"12. Deja o strategie frecventă în decada 2000, de interpretare a operei prin suprapunerea autorului de spectacol cu compozitorul, acesta orientează mizanscena spre rațiuni de tip *performance art*, ideea este de asemeni prezentă în această concepție regizorală, unde artistul "se identifică cu maximalismul și supraabundența lui Wagner îngrămădite în forma *Gesamtkunstwerk* … Ambii au conectat mitologia cu materialismul și au visat să salveze lumea prin intermediul artei. Fără a fi creștini dogmatici, ambii au simțit și au folosit puterea religiei reflectată în moarte și suferință și au împins arta spre imitarea funcțiilor spirituale"13. Apar congruențe cu ideile politice din partidul în care Christof Schlingensief activează, *Chance 2000,* adaptând ideile ce consolidează leitmotivul wagnerian *Kunstreligion*. Intervin teme ca sculptura socială ce materializează ideea invocată în 1850, *Opera de artă a viitorului*14, reconfigurând tema inițială a compoziției teatral muzicale concentrată în termenul *Bühnenweihfestspiel*, în calitatea sacră a operei *Parsifal* păzită cu insistență de generațiile de după compozitorul german15. Este reformulat traseul inițiatic al eroului prin etape ale vieții și experiențe, susținut de transformarea imaginii ce conjugă simboluri creștine cu elemente asiatice, atingând un ritual universal și atemporal. Apar reciclări din creațiile anterioare ale lui Christof Schlingensief, și mai ales din preocupările artistului pentru religia și *performance*-ul primitiv, voodoo sau simboluri sacrificale africane. Acestea devin referințe în egală măsură materiale și imateriale datorate proiecțiilor de film, metodă specifică strategiilor postdramatice prin care este revitalizată eficacitatea ritualului și suportul său religios, conjugat cu actualele consistențe politice, ca un liant fluid între regizor și compozitor: „La fel ca și Schlingensief, religiozitatea lui Wagner a fost expresia instrumentalizării mitului pentru scopuri estetice și politice. El a visat o operă care ar fi generată de fuziunea dintre artă, religie și *civitas* într-o manieră similară cu cea a

12 *Idem, ibidem*, pag. 109.

13 *Idem, ibidem*, pag. 110.

14 Richard Wagner, *The Art-work of the Future, and Other Works*, University of Nebraska Press, 1993.

15 Oliver Hilmes, *Cosima Wagner, The Lady of Bayreuth,* Yale University Press, 2010.

tragediei antice ateniene care se desfășura în Dionysia, însă germanizată”16. Finalul apoteotic al operei, scena Graal-ului culminează în *kitsch,* interpretată ca o procesiune abundentă a figurilor politice și artistice ce invocă ideea centrală a filosofiei wagneriene, arta și politica, *Kunstreligion.* În viziunea regizorului german, deziluzia contemporană și energia zdrobită de eșec sunt capătul de drum al sistemelor politice, materializate în montare printr-un colaj de figuri ce se unesc într-un banal și carnavalesc „dans macabru datorat nu doar aplatizării impulsului religios dar mai ales ratării ideilor revoluționare, plângând pierderea direcției politice și a credinței în schimbarea socială”[17].

Sunt evidente mai multe niveluri ale imaginii spectacolului lui Christof Schlingensief, care corespund parcursului sacru al personajului principal ce pornesc de la viziuni constructiviste până la formule spațiale proiectate ce etalează momente ale evoluției științifice, microbiologia, construiesc totodată un spațiu aglomerat, marginal, cu posibile aluzii spre un lagăr de concentrare (designerii Daniel Angermayr/Thomas Goerge). Este esențial efectul de deșeu al substanțelor, regia concentrând în acest univers ideea suferinței, a rănii care nu se vindecă, prin expresivitatea adusă de interpreți ce excelează prin „diferență”, suprapuse referințelor din direcția artei lui Josef Beuys în care culminantă este instalația din 1977, *Show Your Wound* și *Homogenous infiltrations for grand piano* din 1966. Cavalerii Graalului devin cavalerii suferinței umane din variate cauze și din diverse puncte geografice, însă modelate prin interesul regizorului pentru Namibia. Aceste mixaje conduc spre o înțelegere universală a mesajului artistic, prin care regizorul prelucrează mitul lui Parsifal „explicat” prin imaginea iepurelui lui Beueys. Sunt preponderente imagini ale corpurilor în descompunere, în care degradarea materialului organic contribuie la dramaturgia scenei ce excelează în „superabundența imaginilor, care trec cu mare viteză prin simboluri, asocieri de referințe, metafore, conexiuni, efigii, ritualuri și alegorii ce pot crea amețeală”18.

Teatralitate ca ironie postdramatică

Un regizor al cărui stil și gramatică performativă reprezintă un important exemplu pentru recentele materiale teoretice destinate sistematizării traseului noii regii - cazul lui Hans Thies Lehmann și lucrarea *Teatrul postdramatic* sau al lui Marvin Carlson și *Theatre*

16 Ilinca Todoruț, *Christoph Schlingensief's Realist Theatre*, Routledge, 2022, pag. 118.

17 *Idem, ibidem*, pag. 122.

18 *Idem, ibidem*, pag. 115.

is More Beautiful than War - Christof Marthaler este menţionat în cuprinsul acestui studiu datorită montării din anul 2004 a operei *Tristan şi Isolda.* Păstrând ideea teatrului care „operează dincolo de dramă”19, formula stilistică a regizorului, în teatru şi operă, înseamnă trasarea unor „structuri lirico muzicale ... nu o dinamică a secvenţei şi consecinţei ci o rotire mozaicală ...”20. „Spaţiul traumatic”21 evoluează ca şi cod al teatralităţii pe parcursul anilor ‘90, menţinându-se şi amplificându-se în opera montată în decada 2000. Acest context auster specific şi mai ales recognoscibil este stabilit de coordonatele unui „decor oniric, traumatic ... spaţii ale memoriei, de istorie de cele mai multe ori germană ... încăperi înspăimântător de mari, respingătoare, imense în care ai fost pierdut ...”22, fond pe care Christoph Marthaler jonglează cu consistența mitului, de la personajul creat de Gottfried von Strassbourg până la interpretarea eminamente contemporană și mai ales detașată. În montarea regizorului german, ironia este suprapusă absurdului, subliniată de artificialitatea imaginii de prezentare și consum specifică anilor ‘50 și ‘60. Personajele sunt formale și obiectivele lipsite de finalitate, conturând un anturaj al austerității mentale. Acestea plonjează în relații și situații absurde, regizorul deteriorând pulsul afectiv, sterilizând anturajul urban și inevitabil uman. Obsedanta banalizare a situațiilor care alterează ideea centrală a operei wagneriene, iubirea metafizică, este recuperată treptat din abundența banală contemporană. Este vorba de o concepție regizorală ce distilează o interpretare aparte a totalității, Marthaler prelucrând mizanscena printr-o meticuloasă cunoaștere a gramaticii muzicale, prin precizia interpretării corporale și relaționale ce trasează teatralitatea, ca o consecință a studiilor aprofundate în ambele domenii, muzică și actorie.

Din punct de vedere teatral, mișcarea și gestul apar ca rezonanță a școlii de teatru a lui Jacques Lecoq cu care Marthaler este familiarizat după 1968 şi care stimulează o abordare inedită a fuziunii artistice, dinspre muzică spre actorie. Aceasta se transformă într-o linie expresivă ce materializează logica programatică a narativului, sistemul leitmotivic wagnerian, prin particularităţile gestului susţinător al ironiei, specifice teatrului său. Montarea evoluează de la poetica austerităţii şi a parodiei spre surprinderea nucleului universal al operei romanticului german, esenţializat în duetul dintre *Tristan și Isolda* din momentul peşterii.

19 Hans Thies Lehmann, *Teatrul postdramatic*, Editura Unitext, București, 2009, pag. 21.

20 *Idem, ibidem,* pag. 183.

21 *Idem, ibidem*, pag. 232.

22 *Idem, ibidem,* pag. 233.

Scena este transferată de Marthaler într-un cadru auster contemporan, apreciat ca „inseparabil de muzică”23, punct de unde este motivat finalul, patul de spital în care Marthaler stabileşte deznodământul teatral al operei şi al celor două personaje principale. În acest sens, unul dintre cele mai relevante studii destinate analizei operei lui Richard Wagner *Tristan şi Isolda,* aduce argumente care justifică strania legătură a acesteia cu ideea mizanscenei lui Christoph Marthaler. Eric Chafe invocă simbioza dintre „tragic şi extatic” ambele eşuate în artisticitate absurdă, interdependenţă subliniată încă din introducerea cercetării sale: „Tristan incorporează o viziune a existenţei umane în care tragicul şi extaticul se împletesc, o viziune care în mod formal aparţinea religiei iar acum autorul său îl proclamă ca domeniu al artei”24.

***Regieoper*, un joc deconstructiv - reconstructiv**

Implicând un termen ce reprezintă un mod de gândire al mizanscenei ce răspunde provocărilor postmodernismului, care creează o necesară coerenţă a spectacolului muzical (privit dinspre cel teatral) de la regia deconstructivă, etapa postdramatică, permisiv intrării în sfera noului materialism (care anunţă schimbări semnificative în mentalitatea mizanscenei contemporane), *Regieoper* este fenomenul care pune problema rolului creativ al regiei. Impus iniţial ca termen opus al tradiţionalismului - militant al congruenţei stilistice între muzică şi mizanscenă ce obligă regia să rămână într-o poziţie docilă faţa de partitura muzicală - *Regieoper* este în continuare un provocator mod de abordare. Deşi acuzat nu doar de aberante discrepanţe stilistice între cele două registre ale spectacolului dar mai ales de „dispreţ”25 faţă de valoarea artistică, acesta găseşte adepţi atât în sferă practică cât şi teoretică, dar mai ales stârneşte entuziasm în perimetrul bayreutian deschis reformelor excesive ale regiei teatrului muzical, demonstrat de montările lui Tankred Dorst, Katharina Wagner şi Stefen Herheim.

Reorientările teatrale ale Bayreuth-ului după 2000 sunt marcate de alternanţe stilistice, care deşi evoluează prin prisma unicităţii creaţiei impusă de „spectacolul de

23 Eric Chafe, *The tragic and the extatic, The Musical Revolution of Wagner's Tristan and Isolde*, Oxford University Press, 2008, pag. 4.

24 *Idem, ibidem*, pag 3.

25 Meyer-Dinkgräfe, Daniel, *Consciousness, Performing Arts and Literature, Trajectories, 2014-2018*, Cambridge Scholars Publishing, 2018, pag. 58.

regizor", gravitează în jurul modelului operei ca produs al reformelor teatrale. Montarea *Ring*-ului din 2006 în regia lui Tancred Dorst împreună cu scenograful Frank Phillipp Schlößmann - care urmează viziunii întunecate romantice propusă de Jürgen Flimm în 2000 - subliniază o dată în plus eficacitatea interpretării operei prin raţiunile creative ale autorului de spectacol, regizorul. Fără îndoială, una dintre ancorele solide ale regiei deconstructive – care înseamnă reteatralizarea operei odată cu anii '70 până în '90 - este geometria, menţinută ca soluţie universală, prelucrată în termenii simplificării spaţiului şi a resurelor vizuale. Stilul specific al regizorului german ale cărui preocupări nu privesc doar latura vizuală dar şi o interpretare a operei prin echilibrul dintre absurd şi politic, implică temele care i-au construit personalitatea artistică şi care îl plasează în prim-planul curentului *Regieoper*. Este vorba de individ şi context, de energia sa contestatoare şi reformatoare în raport cu arhitectura socială. Jocul de ironie şi parodie ce duce spre latura politică, între vid şi abundenţa de referinţe care suprapun miturile romantice şi complicatul parcurs social şi politic al secolului XX sunt esenţializate prin simbolul plastic.

Fără a putea elimina necesara ordine a derulării spectacolului wagnerian pe scena bayreutiană prin reperele teoretice ale *Teatrului postdramatic*, prin jocul dintre deconstrucție și reconstrucție a spațiului prin salturi între soluții scenice virtuale și materiale (aceasta din urmă fiind apreciate de Lehmann ca și „corpuri grele"26 sau „arte ale obiectului"27) acesta susține prin argumentele reformelor teatrale montările în maniera *Regieoper* din anii următori. *Maeștrii cântăreți din Nürenberg* (2007) de Katharina Wagner reprezintă o dată în plus eficacitatea suprapunerii dintre nonconfomismul interpretării textelor muzicale prin „rescrierea scenică", prin ironia teatrului de regie. Postdramatica colaborare dintre regizor și scenograf actualizează experiența operei aducând-o într-un prezent critic și lucid, "rescrie" opera prin trecerile mizanscenei de la realismul generat de abundenţa picturală şi decorativă - forma ideală a germanismului - la culminaţii cu esenţiale valenţe postdramatice (concursul maeştrilor cântăreţi urmat de un *show* definit de imaginea „artei degenerate"). Sistemul lui Lehmann este valabil şi cazul montării *Parsifal* de Stefan Herheim, a cărei teatralitate „filosofică" funcționează prin liantul dintre prezent și interpretarea critică a trecutului28. Bayreutianul cerc concentric este suprapus obsedantului germanism legat de festival, ca un parcurs de la etapa de început în 1876 până la turnurile anilor '50. Rolul regiei este concentrat în jurul rescrierii scenice, a jocului de referințe al contextului legat prin traseul

26 Hans-Thies Lehmann, *Teatrul postdramatic*, Editura Unitext, București, 2009, pag. 6.
27 *Idem, ibidem*, pag. 6.
28 *Idem, ibidem*, pag 231. (capitolul: Spații-timp)

vieții personajului principal, prin etape ale existenței și maturizării. Intervine dramaturgic densitatea stilistică a informației, de la peisajul realist ai operei romantice (casa Wahnfied - un spațiu al creației și libertății fanteziei compozitorului romantic) la saltul în ritmicitatea circulară cazonă a perimetrului, zidul Berlinului construit de Parsifal, etc.), subliniate de o teatralitate ce privește deopotrivă ruina și reconstrucția, distrugerea și resuscitarea casei Wahnfried, denazificarea Festivalului de la Bayreuth prin revenirea sa la formula sa pură, spirituală.

Regia spre *Noul Materialism*

Decada 2000-2010 a Festivalului de la Bayreuth conturează procesul de transformare a regiei, datorat celor mai complicate etape ale teatralității, stimulate de reformele perioadei mediane a secolului XX și de parcursul acestora prin viziuni deconstructive sau postdramatice. Etapa nu reprezintă un final de drum sau un moment de criză, beneficiile sale stabilind condiții pentru noi orientări ale spectacolului muzical. Scena wagneriană rămâne o favorizantă a ideilor noi, pertinente conjugării cu strategii teoretice și cercetări de ultim moment, cum este cazul „noului materialism" ce demonstrează un interes crescând pentru studiile teatrale și care va culmina la Bayreuth prin scenografi ca Neo Rausch/Rosa Loy pentru montarea *Lohengrin* din 2018. Aceste idei apar ca o etapă post-antropocentrică a operei, care extinde teorii ca cele aparținând lui Andrew Sofer sau *The Stage Life of Props* sau Jane Bennet prin *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things,* reinterpretând spectacolul prin ridicarea de semne de întrebare referitoare la valoarea componentei umane în corpus-ul teatralității. Ceea ce subliniază noul curent este prioritatea obiectului în spectacol, stimulând imaginația scenografiei. Obiectul este reinvestit cu forța simbolică, nu este privit doar ca element funcțional în narativ și acțiune. Prioritățile aparțin așadar mizanscenei materiale, vitalizată de componenta tehnică în defavoarea celei poetice, idee subliniată de menționatul Andrew Sofer în introducerea lucrării *The Stage Life of Props.* Este vorba de o calitate coregrafică a materialelor scenice ce oferă un nou tip de discurs, dinspre acțiunea materiei spre componenta umană, vie a spectacolului. Este un moment al teatralității care provoacă materia să se despartă de dependența de latura umană, să funcționeze – din punct de vedere teatral - separat, impunându-și propriul narativ dincolo de cursivitate temporală. Menționarea noului materialism în cuprinsul acestui studiu înseamnă și o concluzie pentru etapa de tranziție a regiei dar totodată pasajul spre o nouă abordare a

mizanscenei care se dezvoltă, stimulată de apariția formulelor colaborative încurajate de căutările scenografiei.

***

Festivalul de la Bayreuth este eternul model al permisivității datorat încurajării creativității, deschis exceselor regiei și în egală măsură fanteziilor artistului plastic, totodată o scenă gândită ca un liant între romantismul german și contemporaneitate. Însă "densificarea" teatralității operei după 2000 impune înțelegerea fenomenului prin argumente teoretice, ce creează un necesar liant cu studiile destinate spectacolului ce au fost concentrate în mod prioritar pe teatru și pe relațiile sale cu strategiile interdisciplinare.

Concluziile acestui studiu al etapei 2000-2010 - care la Bayreuth înseamnă tranziția și derularea simultană a imixtiunii experimentelor teatrale – intenționează să sublinieze compatibilitatea între opera decadei analizate cu textul teoretic al lui Hans-Thies Lehmann, echivalând „postdramaticitatea" genului cu strategiile curentului *Regieoper.* Textul teoretic lehmannian surprinde esența fizionomiei și a consistenței noului *performance* muzical, favorizând extinderi ale analizei spre noi orientări, cum este cazul emergentului nou materialism.

BIBLIOGRAFIE:

ABBATE, Carolyn, PARKER, Roger, *A History of Opera,* W.W. Norton, 2015.

ABBATE, Carolyn, PARKER, Roger, *Analysing Opera, Verdi and Wagner*, University of California Press, 1989.

ABBATE, Carolyn, *In Search of Opera*, Princeton University Press, 2014.

ABBATE, *Unsung Voices, Opera and Musical Narrative în the Nineteenth Century*, Princeton University Press, 1996.

ARONSON, Arnold, *The Routlege Companion to Scenography,* Routledge, 2017.

ARONSON, Arnold, *Looking into the Abyss: Essays on Scenography*, University of Michigan Press, 2005.

BENNET, Jane, *Vibrat Matter, A Political Ecology of Things,* Duke University Press, Durham and London, 2010.

BERRY, Mark, *After Wagner: Histories of Modernist Music Drama from Parsifal to Nono*, Boydell&Brewer, 2014

CARLSON, Marvin, *Theatre is More Beautiful than War, German Stage Directing în the Late Twentieth Century,* University of Iowa Press, 2009.

CHAFE, Eric, *The tragic and the extatic, The Musical Revolution of Wagner's Tristan and Isolde*, Oxford University Press, 2008.

CRAWTHER, Crawther, *Critical Aestethics of Postmodernism*, Clarendon Press, 1996.

DIGAETANI, John Louis, *Richard Wagner, A New Light on a Musical Life*, McFarland, Incorporated Publishers, 2013.

DIGAETANI, John Louis, *Wagner Outside the Ring: Essays on the Operas, Their Performance and their Connections with other Arts*, McFarland, 2009.

HILMES, Oliver, *Cosima Wagner, The Lady of Bayreuth,* Yale University Press, 2010.

LEHMANN, Hans-Thies, Teatrul postdramatic, Editura Unitext, București, 2009.

MANGO, Lorenzo, *La scriitura scenica: Un codice e le sue pratiche nel teatro del Novecento*, Bulzoni Editore, 2003.

MARINIS, Marco de, *Capire il Teatro, Lineamenti di una nuova teatrologia,* Firenze, La Casa Uscher, 1988.

MARINIS, Marco de, *Il nuovo teatro,* 1947 – 1970, Milano, Gruppo editoriale Fabbri-Bompiani-Sonzogno-ETAS, 1987.

MARINIS, Marco de, *Semiotica del teatro: l'analisi testuale dello spettacolo,* Milano, Bompiani, 1982.

MEYER-DINKGRÄFE, Daniel, *Consciousness, Performing Arts and Literature, Trajectories, 2014-2018*, Cambridge Scholars Publishing, 2018.

RUSSELL, Peter, *Delphi Masterworks of Richard Wagner,* Delphi Classics, 2018.

SALTER, Chris, *Entangled: Technology and the Transformation of Performance*, MIT Press, 2010.

SMITH, Matthew Wilson, *The Total Work of Art. From Bayreuth to Cyberspace*, Taylor&Francis, 2007.

SCHEER, Anna Teresa, *Christoph Schlingensief, Staging Chaos, Performing Politics and Theatrical Phantasmagoria,* Bloomsbury Publishing, 2018.

SOFER, Andrew, *The Stage Life of Props,* Ann Arbor: University of Michigan Press, 2003.

TODORUȚ, Ilinca, *Christoph Schlingensief's Realist Theatre*, Routledge, 2022.

WAGNER, Richard, *The Art-work of the Future, and Other Works*, University of Nebraska Press, 1993.

WIENS, Birgit E., *Contemporary Scenography: Practices and Aesthetics în German Theatre, Arts and Design,* Bloomsbury Publishing, 2019.

Articole:

Heller, Agnes, *Modern Hermeneutics and the Presentation of Opera*, Edited by Eduardo de la Fuente, Peter Murphy, Brill, Leiden, 2010, pag 21.

Schneider, Rebecca, *New Materialisms and Performance Studies*, TDR: The Drama Review, Volume 59, Number 4, Winter 2015 (T228), Published by the MIT Press, pp. 7-17.

REFLECTIONS ON THE OPTIONAL NATURE OF SOME MEANS OF ALTERNATIVE RESOLUTION OF DISPUTES BETWEEN THE ADMINISTRATION AND THE ADMINISTERED

Elena Mădălina Nica
Assoc. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: Like any alternative means of resolving disputes in general, the alternative means of resolving disputes between the administration and the administered must preserve their optional character, as imposed by the free access to justice carried out by the judicial courts. The present contribution aims to bring to attention some situations in which the legislator and even the Constitutional Court have positioned themselves and are still positioning themselves problematically in relation to the optional nature of three such means of resolving disputes: mediation, special administrative jurisdictions and the preliminary complaint regulated by article 7 of the Administrative Litigation Law no. 554 of 2004, thus affecting not only the efficiency of the alternative resolution of disputes between the administration and the administered, but also the effectiveness of the latter's free access to justice.

Keywords: mediation, special administrative jurisdictions, preliminary complaint, free acces to justice, Law no. 554 of 2004, constitutional case law.

Din perspectiva scopului sistemic liberal, tipic statului de drept impus prin art. 1 alin. (3) din Constituție, acela de protecţie cât mai efectivă a drepturilor şi libertăţilor prin intermediul dreptului ca sistem normativ, pentru ca mijloacele alternative de soluţionare a litigiilor în general şi a celor dintre administraţie şi administraţi în particular să fie într-adevăr alternative, pentru particulari, la soluţionarea prin intermediul instanţelor judecătoreşti, singurele care înfăptuiesc justiţia, conform art. 126 alin. (1) din Constituţie, aceste mijloace ar trebui să fie facultative, deci accesarea lor să fie opţională. Reglementarea lor, în sistemele care aleg să le instituţionalizeze, cum este şi cazul sistemului român, ar trebui să respecte acest caracter.

Fundamentul constituţional general al mijloacelor alternative de soluţionare a litigiilor este dreptatea, instituită ca valoare supremă în statul de drept prin acelaşi art. 1 alin. (3) din Constituţie. În cazul litigiilor dintre particulari şi administraţie, generate de vătămarea de către aceasta din urmă, în calitate de autoritate publică, a unui drept ori a unui interes legitim al persoanei, printr-un act administrativ sau prin nesoluţionarea în termenul legal a unei cereri, un fundament constituţional specific al mijloacelor alternative de soluţionare a atari litigii este art. 52 alin. (1) din Constituţie, ce garantează dreptul persoanei de a obţine recunoaşterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului şi repararea pagubei[1].

Legiuitorul nu ar trebui să transforme mijloacele alternative de soluţionare a litigiilor în general, şi, în contextul demersului nostru, a litigiilor dintre administraţie şi administraţi, ele însele mijloace de protecţie a drepturilor, din forme de distribuire a dreptăţii în substitute ale procesului judiciar şi nici să le încorporeze acestuia ca etapă obligatorie fără de

[1] Art. 52 se exprimă generic, fără să restrângă ca la calea judiciară. În acelaşi sens, C.-L. Popescu, *Contenciosul administrativ potrivit dispoziţiilor constituţionale revizuite*, Dreptul, nr. 3/ 2004, p. 7, arată, cu privire la art. 48 din Constituţia din 1991 (devenit, în urma revizuirii, art. 52), că sub aspect procedural se referă la calea judiciară, recursul administrativ graţios, recursul administrativ ierarhic, recursul la un organ administrativ autonom sau la un organ administrativ-jurisdicţional.

parcurgerea căreia accesarea instanței să fie imposibilă. Subiecții particulari trebuie să poată opta pentru a recurge la procesul judiciar sau la alte metode de soluționare a litigiilor. Dacă interpretăm astfel caracterul alternativ, pornind de la scopul sistemului, centrat pe efectivitatea drepturilor subiecților particulari, caracterul opțional al mijloacelor alternative de soluționare a litigiilor apare ca de la sine înțeles. Ne alăturăm așadar celor care consideră că accesarea mijloacelor alternative de soluționare a litigiilor poate fi doar stimulată, nu impusă.

Legiuitorul, când reglementează mijloacele alternative de soluționare a litigiilor, trebuie să aleagă soluțiile cele mai adecvate satisfacerii finalității sistemice de protecție efectivă a drepturilor subiecților prin intermediul acestor mijloace, ceea ce implică și efectivitatea liberului acces la justiție, drept-principiu, normă constituțională, de care depinde efectivitatea protecției celorlalte drepturi și a satisfacerii intereselor legitime prin intermediul justiției. Or, aceasta înseamnă în primul rând că legiuitorului îi este interzis ca prin măsurile alese în materia mijloacelor alternative de soluționare a litigiilor să blocheze, să afecteze disproporționat, în însăși substanța sa, accesul la instanța de judecată. Adecvarea măsurilor alese de legiuitor presupune complementarizarea eficientă între, pe de o parte, procesul judiciar și, pe de altă parte, mijloacele alternative de soluționare a litigiilor. Fiindcă acestea din urmă nu se exclud reciproc, este de preferat ca la rândul lor să se complementarizeze și să se bucure de unitate de tratament juridic în ce privește caracterul lor opțional, facultativ.

În privința jurisdicțiilor speciale administrative ca mijloc alternativ de soluționare a litigiilor, prin revizuirea constituțională din 2003 a fost expres instituit, ca garanție a liberului acces la justiție, caracterul lor facultativ (și gratuit), în alin. (4) al art. 21 din legea supremă. Cu toate acestea, subzistă probleme pe care le ridică, din perspectiva liberului acces la justiție, de pildă, lipsa caracterului opțional al unor atari jurisdicții sau existența unor proceduri administrativ-jurisdicționale obligatorii cu elemente de jurisdicționalizare greu de calificat drept jurisdicții speciale administrative în sensul în care acestea din urmă sunt definite de Legea nr. 554/2004, ceea ce elimină, în cazul lor, beneficiul facultativității[2].

Păstrând logica art. 21 alin. (4) din Constituție, orice mijloc alternativ de soluționare și/sau reglare a conflictelor este în mod constituțional compatibil cu liberul acces la justiție câtă vreme rămâne facultativ.

În ce privește medierea și, respectiv, plângerea prealabilă, procedura prealabilă a recursului administrativ (grațios sau ierarhic) în cazul acțiunilor în anularea actelor administrative (fie individuale, fie normative) sau ale contractelor administrative vătămătoare de drepturi sau interese legitime, instituită de art. 7 din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004[3], poziționarea legiuitorului nu a fost consecvent concordantă și, respectiv, încă nu este concordantă cu efectivitatea liberului acces la justiție. La rândul său, Curtea Constituțională nu are o viziune unitară asupra relației dintre metodele alternative de

[2] Pentru detalii, E. M. Nica, *Liberul acces la justiție și jurisdicțiile speciale administrative sub imperiul Constituției din 1991 revizuită în 2003 versus spiritul Constituției din 1923: câteva reflecții,* inclusiv referințele bibliografice incidente. La data elaborării prezentei lucrări, studiul se află în curs de publicare în Revista de Științe Juridice nr. 1/2023, inclusiv autorii citați în referințele bibliografice.

[3] Publicată în M. Of. nr. 1154 din 7 decembrie 2004. Conform art. 2 alin. (1) lit. j) din lege, plângerea prealabilă este „cererea prin care se solicită autorității publice emitente sau celei ierarhic superioare, după caz, reexaminarea unui act administrativ cu caracter individual sau normativ, în sensul revocării sau modificării acestuia". Art. 7 din lege se referă la „procedura prealabilă" și în alin. (1) instituie caracterul obligatoriu al plângerii prealabile: „Înainte de a se adresa instanței de contencios administrativ competente, persoana care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim printr-un act administrativ individual care i se adresează trebuie să solicite autorității publice emitente sau autorității ierarhic superioare, dacă aceasta există, în termen de 30 de zile de la data comunicării actului, revocarea, în tot sau în parte, a acestuia. Pentru motive temeinice, persoana vătămată, destinatar al actului, poate introduce plângerea prealabilă, în cazul actelor administrative unilaterale, și peste termenul prevăzut la alin. (1), dar nu mai târziu de 6 luni de la data emiterii actului."

soluţionare a litigiilor şi liberul acces la justiţie: pe de o parte, a consacrat caracterul facultativ al medierii, tocmai prin raportare la liberul acces la justiţie, cenzurând alegerile legiuitorului contrare acestui caracter facultativ; pe de altă parte, de o manieră pe care o considerăm regretabilă, s-a pronunţat constant în sensul constituţionalităţii caracterului obligatoriu al plângerii prealabile/procedurii prealabile din contenciosul administrativ în raport de acelaşi liber acces la justiţie. Nici legiuitorul, nici Curtea Constituţională nu s-au înscris aşadar în logica art. 21 alin. (4) din Constituţie prin felul în care s-au poziţionat cu privire la recursul administrativ obligatoriu.

Ne-am propus să aducem în atenţie aceste situaţii şi prin prezentul demers[4], întrucât le considerăm ilustrative, dacă nu chiar simptomatice, tocmai pentru maniera în care finalitatea liberală a sistemului în statul de drept, reamintită de la bun început, nu pare să fie pe deplin asimilată şi avută în vedere ca o exigenţă constantă în comportamentul instituţional, cu consecinţa slăbirii efectivităţii drepturilor în general (nu doar a liberului acces la justiţie), inclusiv prin contribuţia la descurajarea recurgerii la mijloace alternative de soluţionare a litigiilor (în general, cât şi a celor dintre administraţie şi administraţi), aspect asupra căruia dorim să invităm la reflecţie.

1. Caracterul facultativ al medierii salvgardat de către Curtea Constituţională

Din perspectiva medierii litigiilor dintre administraţie şi administraţi, la fel de regretabilă precum alegerile legiuitorului la care vom face referire este lipsa unui consens doctrinar cu privire la compatibilitatea însăşi dintre mediere şi soluţionarea unor asemenea litigii. S-a afirmat tranşant că procedura de soluţionare a litigiilor de contencios administrativ reglementată de Legea nr. 554/2004 exclude procedura medierii şi instituie „procedura administrativă prealabilă ca modalitate de soluţionare amiabilă a litigiilor generate de actele administrative care emană de la autorităţile publice”[5], medierea neputând fi utilizată „în soluţionarea litigiilor izvorâte din activitatea administraţiei publice centrale şi locale, indiferent că este vorba de raporturi care se stabilesc între autorităţile publice ori raporturi între acestea şi persoane fizice şi juridice”[6].

În contrapartidă, încă din anul adoptării Legii nr. 192/2006 privind medierea şi organizarea profesiei de mediator[7], s-a considerat[8], cu justeţe, că medierea este admisibilă în principiu în materia litigiilor administrative în cadrul procedurii prealabile administrative, cu

---

[4] În spiritul unor mai vechi preocupări ale noastre. Astfel, anumite consideraţii din prezenta lucrare au fost fie atinse cu ocazia abordării mai pe larg şi amănunţit, a medierii şi a jurisdicţiilor speciale administrative, fie doar antamate, în privinţa recursului administrativ, în: livrabile, inclusiv studii de caz, în care au fost analizate medierea şi jurisdicţiile special administrative, redactate în perioada aprilie-octombrie 2019 şi folosite în cadrul activităţilor desfăşurate în calitate de consultant drept public şi contencios administrativ în proiectul strategic „Servicii de consiliere juridică pentru victime ale unor abuzuri sau nereguli din administraţie şi justiţie”, Cod SIPOCA 377; D.-C. Dănişor şi E. M. Nica, *Medierea: între mijloc alternativ voluntar de soluţionare a conflictelor şi obiect al obligativizării,* lucrare susţinută de E. M. Nica în cadrul conferinţei *Medierea şi accesul la justiţie,* organizată de către Asociaţia „Centrul de Mediere şi Arbitraj Propact”, Baroul Dolj şi Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Craiova, 14 iunie 2019; E. M. Nica, *Liberul acces ..., op. cit*., în care lansam întrebarea de ce recursul administrativ graţios sau ierarhic pot bloca accesul la instanţă, referindu-ne, desigur, la obligativitatea parcurgerii lor.

[5] V. Vedinaş, V.-C. Gentimir, *Poate fi utilizată procedura medierii în litigiile generate de activitatea administraţiei publice? Aspecte rezultate din activitatea Curţii de Conturi a României,* Dreptul nr. 1/2017, sintact.ro.

[6] *Ibidem.* Aceeaşi opinie a fost semnalată şi de către G. Manu, *Soluţionarea alternativă a litigiilor de contencios administrativ*, Dreptul nr. 5/2020, pp. 117-118, ca punct de vedere al Curţii de Conturi, formulat în răspuns la un demers al Consiliului de Mediere.

[7] Publicată în M. Of. nr. 441 din 22 mai 2006.

[8] I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă, vol. I, ed. 2,* Ed. C. H. Beck, Bucureşti, 2006. Autorul reiterează aceste consideraţii şi în *Medierea în procesul civil,* Dreptul nr. 10/2006, după cum semnalează V. Vedinaş, G. Gentimir, *op. cit.*

privire la repararea pagubei cauzate, dacă autoritatea publică ar înţelege, după caz, să revoce actul, să-l modifice sau să-l emită; în cursul procesului în faţa instanţei de contencios administrativ în legătură cu despăgubirile pentru daunele materiale şi morale cauzate, dacă instanţa ar anula actul administrativ, ar obliga la emiterea acestuia sau a unui alt înscris; dacă persoana vătămată se adresează instanţei doar pentru acordarea despăgubirilor; în considerarea componentei civile a contractului administrativ. În aceeaşi direcţie, s-a susţinut, mai recent, aplicabilitatea medierii în litigiile având ca obiect plata de despăgubiri pentru pagube cauzate prin ordonanţele Guvernului declarate neconstituţionale şi plata de despăgubiri, solicitate ulterior promovării acţiunii în anularea actului administrativ, cereri care s-ar încadra, sub aspectul cuantumului, în prevederile art. 60 alin. (1^1) lit. f) din Legea nr. 192/2006 privind medierea si profesia de mediator[9].

Medierea nu poate avea ca obiect exercitarea însăşi a atribuţiilor de autoritate ale organelor administraţiei, care sunt competenţe, nu drepturi, aşa încât în ce le priveşte nu se aplică principiul disponibilităţii ce guvernează materia medierii[10]. Sfera conflictelor cu administraţia care pot fi soluţionate prin mediere cuprinde însă orice aspect conflictual generat de contractele civile pe care administraţia le încheie cu un particular şi care privesc dreptul de proprietate privată al administraţiei publice locale sau centrale, conflictele ce pot apărea ca urmare a emiterii uni act administrativ individual prin care administraţia publică oferă un serviciu şi conflictele din domeniul protecţiei consumatorului[11].

Poziționarea legiuitorului în ce priveşte medierea a fost paradoxală. Cu scopul încurajării recurgerii la ea[12], în 2012 a schimbat filosofia Legii nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator[13], obligativizând participarea la şedinţa de informare asupra avantajelor medierii, sub sancţiunea inadmisibilităţii cererii de chemare în judecată dacă reclamantul nu făcea dovada acestei participări[14], aspect cenzurat de către Curtea

---

[9] V. Dobranici, *Medierea în cauzele din domeniul contenciosului administrativ,* Juridice.ro in 12 februarie 2014, disponibil la https://www.juridice.ro/308659/medierea-in-cauzeledin-domeniul-contenciosului-administrativ.html, *apud* G. Manu, *op. cit.*, p.117.

[10] Implicat şi de art. 2 alin. (4) din Legea nr. 192/2006, ale cărui prevederi, contrar normelor de tehnică legislativă, sunt reluate în alin. (10) al aceluiaşi articol, introdus prin Legea nr. 154/2019, publicată în M. Of. nr. 623 din 26 iulie 2019.

[11] E.-M. Fodor, I. M. Costea, D. M. Vesmaş, V. Alistar, M. C. Dănişor, B. Dima, A. Verteş-Olteanu, C. Achimescu, S. Puţ, *Ghid privind drepturile cetăţenilor în raporturile cu administraţia publică şi sistemul judiciar*, Transparency International Romania, Bucureşti, 2019, pp. 141-142, transparency.org.ro/site/default/files/download/files/GhidDrepturileCetatenilor.pdf, accesat la 4. 12. 2023. Cu privire la conflictele din domeniul protecţiei consumatorilor, a se vedea art. 2 alin. (7) din Legea nr. 192/2006, astfel cum a fost completat prin Legea nr. 154/2019.

[12] C.-A. N. Gavrilă, *Medierea şi accesul la justiţie,* Editura Simbol, Craiova, 2019, p. 137 afirmă că legiuitorul a observat „efectele nesemnificative pe care le-a avut medierea, cel puţin la nivelul sistemului judiciar, fapt care a demonstrat că părţile, persoane fizice sau juridice de drept public sau privat nu au încredere să apeleze la mediere de bunăvoie": La n. s. 394, sunt semnalate datele statistice din Raportul privind Starea Justiţiei în anul 2010 al Consiliului Superior al Magistraturii, 2011, www.csm1909.ro.

[13] Publicată în M. Of. nr. 441 din 22 mai 2006. Art. 2 alin. (1) din lege dispunea: „Dacă legea nu prevede altfel, părţile, persoane fizice sau persoane juridice, pot recurge la mediere în mod voluntar, inclusiv după declanşarea unui proces în faţa instanţelor competente" . În forma actualmente în vigoare, instituită de Legea nr. 154/2019, art. 2 alin. (1) prevede:„dacă legea nu prevede altfel, părţile, persoane fizice sau juridice, îşi pot soluţiona conflictele de orice natură prin procedura medierii, chiar şi după declanşarea unui proces în faţa instanţei de judecată."

[14] Art. 2 alin. (1) din Legea nr. 192/2006, modificat prin Legea nr. 115/2012, publicată în M. Of. nr. 462 din 9 iulie 2012 şi O.U.G. nr. 90/2012, publicată în M. Of. nr. 878 din 21 decembrie 2012, dispunea: „Dacă legea nu prevede altfel, părţile, persoane fizice sau persoane juridice, sunt obligate să participe la şedinţa de informare privind avantajele medierii, inclusiv, dacă este cazul, după declanşarea unui proces în faţa instanţelor competente, în vederea soluţionării pe această cale a conflictelor în materie civilă, de familie, precum şi în alte materii, în condiţiile prevăzute de lege", Art. 2 alin. (1^2), introdus prin O.U.G. nr. 90/2012, prevedea: „Instanța

Constituţională, prin Decizia nr. 266/2014[15], pentru încălcarea liberului acces la justiţie. Mijloacele alese de legiuitor au fost contrare scopului urmărit, precum şi finalităţii sistemice de protecţie efectivă a drepturilor, prin încălcarea liberului acces la justiţie.

Dintre considerentele Curţii amintim: Legea nr. 192/2006, Codul de procedură civilă [art. 227 alin. (2) teza finală] şi Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European şi a Consiliului consacră medierea ca fiind o procedură facultativă, alternativă şi informală; obligaţia de a participa la şedinţa de informare despre avantajele medierii răstoarnă prezumţia irefragrabilă *nemo censetur ignorare legem* şi, „instituită sub orice sancțiune", este contrară art. 21 din Constituție; „Obligativitatea participării la informarea despre avantajele medierii reprezintă o îngrădire a accesului liber la justiție, deoarece se constituie într-un filtru pentru exercitarea acestui drept constituțional, iar prin sancțiunea inadmisibilității cererii de chemare în judecată, acest drept este nu doar îngrădit, ci chiar interzis"; nu le este permis persoanelor fizice şi juridice care doresc ca soluționarea conflictului să se facă exclusiv de către instanța de judecată, să aprecieze singuri dacă au sau nu nevoie de această informare; „procedura prealabilă obligatorie a informării asupra avantajelor medierii apare ca fiind o piedică în calea realizării și obținerii de către cetățean a drepturilor sale în justiție"; „o procedură constând în informarea asupra existenței unei legi apare (…) ca o încălcare a dreptului de acces la justiție, ce pune asupra justițiabilului o sarcină inoportună, cu atât mai mult cu cât procedura se rezumă la o simplă obligație de informare, și nu la încercarea efectivă de soluționare a conflictului prin mediere, (…) participarea părților la ședința de informare în fața mediatorului este una cu caracter formal."

În acest din urmă sens, Curtea a considerat că orice limitare a dreptului de acces liber la justiţie, „oricât de neînsemnată ar fi, trebuie să fie temeinic justificată, analizându-se în ce măsură dezavantajele create de ea nu cumva depăşesc posibilele avantaje", fiind vorba, deşi Curtea nu a spus-o explicit, despre proporţionalitate, accesul la justiţie neputând fi condiţionat *a priori* de suportarea unei sarcini disproporţionate sub raportul echilibrului ce trebuie să existe între ceea ce sarcina impune justiţiabilului şi, respectiv, avantajele oferite acestuia. Curtea a adăugat că „simpla consacrare legală, chiar şi la nivelul suprem, prin Constituţie" a liberului acces la justiţie, „nu este de natură a asigura o eficacitate reală a acestuia, atât timp cât, în practică, exercitarea sa întâmpină obstacole. Accesul la justiţie trebuie să fie asigurat, în consecinţă, în mod efectiv şi eficace"[16].

După cum vom vedea, Curtea nu a urmat acest tip de problematizare în jurisprudenţa privind caracterul obligatoriu al plângerii prealabile instituite de Legea nr. 554/2004.

Legiuitorul nu a pus de acord Legea nr. 192/2006 cu Decizia nr. 266/2014 în termenul de 45 de zile instituit de art. 147 alin. (1) Constituţie. Contrar art. 147 alin. (4) din legea supremă, ce instituie caracterul general obligatoriu deciziilor Curţii Constituţionale, a încercat, în 2018, să obligativizeze medierea, de o manieră chiar mai fermă. Curtea, prin

---

va respinge cererea de chemare în judecată ca inadmisibilă în caz de neîndeplinire de către reclamant a obligației de a participa la ședința de informare privind medierea, anterior introducerii cererii de chemare în judecată, sau după declanșarea procesului până la termenul dat de instanță în acest scop, pentru litigiile în materiile prevăzute de art.60[1] alin.(1) lit.a)—f)." Potrivit dispozițiilor tranzitorii din art. VII al O.U.G. nr.4/2013, care modifică art. III din O.U.G. nr. 90/2012, dispozițiile art.2 alin. (1[2]) din Legea nr.192/2006 referitoare la sancțiunea inadmisibilității cererii de chemare în judecată, se aplică numai proceselor începute după data de 1 august 2013. Art. 60[1] din Legea nr. 192/2006, actualmente în vigoare, a fost introdus prin pct. 13 al art. I din Legea nr. 115/2012.

[15] Publicată în M. Of. nr. 464 din 25 iunie 2014. Pentru a analiză a deciziei realizată de către un mediator, care o consideră „corectă", dar cu o motivare „pe alocuri criticabilă", C.-A. N. Gavrilă, *op. cit.*, pp. 138-142.

[16] Se trimite, în acest sens, la jurisprudenţa CEDO invocată în Decizia nr. 670 din 18 mai 2011, publicată în M. Of. Nr. 421 din 16 iunie 2011.

Decizia nr. 560/2018[17], a blocat intrarea în vigoare a legii în forma ce cuprindea prevederile cenzurate ca neconstituţionale în raport de liberul acces la justiţie şi de obligaţia respectării deciziilor Curţii, cu referire la cele statuate în Decizia nr. 266/2014.

Conform legii adoptate în 2018, art. 43 alin. (2¹) din Legea nr, 192/2006 dispunea că „În cauzele prevăzute la art. 60¹, înainte de introducerea cererii de chemare în judecată, părţile vor încerca soluţionarea litigiului prin mediere." şi art. 60¹, partea introductivă a alin. (1) prevedea că „În litigiile ce pot face, potrivit legii, obiect al medierii sau al altei forme alternative de soluţionare a conflictelor, părţile şi/sau partea interesată, după caz, sunt ţinute să facă dovada că au încercat procedura medierii". Se introducea art. 76: „Judecătorul, în baza rolului activ, aplicând dispoziţiile art. 227 din Codul de procedură civilă, dispune trimiterea părţilor la mediere, în cauzele ce pot face, potrivit legii, obiect al medierii, şi care se află pe rolul primei instanţe de judecată de mai mult de 18 luni de la învestirea acesteia, fără a fi soluţionate, exceptând cauzele în care acestea au încercat soluţionarea prin mediere".

Despre modificarea art. 43 alin. (2¹) şi a părţii introductive a art. 60¹ alin. (1) Curtea a considerat, printre altele, că deşi legiuitorul nu a instituit nicio sancţiune pentru neîndeplinirea încercării soluţionării litigiului prin mediere, ele reprezintă norme imperative onerative, care obligă părţile să încerce soluţionarea litigiului prin mediere, că „obligaţia impusă părţilor de a încerca soluţionarea litigiului prin mediere, chiar şi atunci când părţile doresc ca soluţionarea litigiului să se facă exclusiv de instanţele judecătoreşti, apare ca fiind o piedică în calea realizării şi obţinerii de către cetăţean a drepturilor sale în justiţie", că „deşi legiuitorul a eliminat obligativitatea participării la şedinţa de informare asupra medierii, s-a instituit obligaţia părţilor de a încerca soluţionarea litigiului prin mediere, dispunând ca părţile să facă dovada acestei încercări, contrar celor avute în vedere în considerentele Deciziei nr. 266 din 7 mai 2014, referitor la caracterul facultativ al procedurii de mediere."

Despre introducerea art. 76 Curtea a reţinut că „obligativitatea trimiterii părţilor la mediere, chiar limitată la anumite cauze şi în anumite condiţii este contrară celor statuate prin Decizia Curţii Constituţionale nr. 266 din 7 mai 2014 (…) care consacră medierea ca fiind o procedură facultativă, alternativă şi informală" şi încalcă liberul acces la justiţie, deoarece, în aceste cazuri, „instituie caracterul obligatoriu al medierii"[18].

Dincolo de caracterul salutar[19], din perspectiva liberului acces la justiţie, al deciziilor Curţii Constituţionale aduse în atenţie, s-a apreciat că au avut ca afect să descurajeze apelul la

[17] Publicată în M. Of. 957 din 13 noiembrie 2018.

[18] Acest considerent a fost asimilat prin modificarea Legii nr. 192/2006 prin Legea nr. 154/2019 în sensul introducerii alin. (6) la art. 2: „judecătorul, procurorul, notarul public, avocatul, executorul judecătoresc şi consilierul juridic recomandă părţilor, respectiv părţii pe care o reprezintă soluţionarea amiabilă a litigiului, respectiv a conflictului, prin procedura medierii, potrivit legii speciale". În forma iniţială, art. 6 prevedea că organele judiciare şi arbitrale, precum şi alte autorităţi cu atribuţii jurisdicţionale vor informa părţile asupra posibilităţii şi avantajelor folosirii procedurii medierii şi le pot îndruma să recurgă la aceasta pentru soluţionarea conflictelor dintre ele. Legea nr. 370 din 26 noiembrie 2009, publicată în M. Of. nr. 831 din 3 decembrie 2009, a înlocuit „vor informa" cu „informează" şi „le pot îndruma" cu „le îndrumă". I. Lazăr, *Avantajele jurisdicţiilor administrative in procesul de înfăptuire a justiţiei, cu privire specială asupra medierii*, Revista de Drept Public nr. 1/2009, p. 79 a susţinut că „Se impune ca legiuitorul să reglementeze în concret sancţiunile ce se impun în situaţia nerespectării prevederilor art. 6 din Legea nr. 192/2006 **(…)** în cazurile in care instanţele judecătoreşti sau organismele administraţiei investite cu putere de jurisdicţie, ca urmare a unei greşeli sau din dorinţa de a soluţiona cu orice preţ acel litigiu, chiar din raţiunea de a îndrepta o nedreptate evidentă, nu vor informa părţile asupra posibilităţii şi avantajelor folosirii procedurii medierii şi nu le vor îndruma să recurgă la aceasta pentru soluţionarea conflictelor dintre ele."

[19] M. Avram, F. Lişman, *Medierea după Decizia Curţii Constituţionale – quo vadis?*, Juridice.ro, 22 septembrie 2014, https://www.juridice.ro/medierea-dupa-decizia-curtii-constitutionale-quo-vadis.html, accesat la 4. 12. 2023, precizează că în cadrul dezbaterilor din Comisia Consultativă a Corpului Profesional al Mediatorilor, cu obiectivul formulării principalelor teze care să constituie baza modificării legii medierii în acord cu Decizia Curţii Constituţionale nr. 266/2014, a fost adoptată teza a III-a – „fără sancţiuni pentru neîndeplinirea etapei

mediere[20]. În pofida acestui efect, precum şi a reticenţei cu privire la utilizarea modalităţilor alternative de soluţionare a litigiilor între administraţie şi particulari[21], au fost semnalate totuşi exemple de mediere reuşită în cazul unor atari litigii[22].

2. Plângerea prealabilă obligatorie instituită de art. 7 din Legea nr. 554/2004

Opţiunea legiuitorului pentru caracterul obligatoriu al plângerii prealabile[23] poate fi considerată tradiţională[24], fiind introdusă prin Legea nr, 1/1967, menţinută prin Legea contenciosului administrativ nr. 29/1990 şi prin Legea nr. 554/2004[25], care nu a transpus logica art. 21 alin. (4) din Constituţie şi în privinţa recursului administrativ graţios sau ierarhic, nici în art. 7 alin. (1), în pofida formei iniţiale din proiectul de lege, conform căreia „cel ce se considera vătămat putea solicita revocarea în tot sau în parte a actului administrativ”[26], şi nici în art. 7 alin. (2) din lege, prin care a menţinut obligaţia plângerii

---

prealabile sesizării instanţei de încercare de soluţionare a conflictului prin mediere”, apreciindu-se că „nu este vorba doar de faptul că orice sancţiune directă sau indirectă riscă să fie calificată ca o îngrădire a liberului acces la justiţie. (…) Aplicarea unor sancţiuni sau mijloace de constrângere directă sau indirectă nu ar face decât să trezească reacţii de aversiune a părţilor faţă de mediere, să contravină liberului lor arbitru şi, în final, să pervertească ideea de mediere şi imaginea mediatorului (…)”.

[20] I.-A. Filote-Iovu, *Medierea, ca metodă alternativă de soluţionare a diferendelor*, Dreptul nr. 11/2022, p. 22: „legea nr. 192/2006 nu-şi atinge scopul, devenind în timp din ce în ce mai puţin aplicată”. La pp. 12-13, semnalează cele două decizii la Curţii la care am făcut şi noi referire. M. Avram, F. Lişman, *op. cit.:* „În primele luni ale anului 2014 s-a înregistrat un trend scăzător în activitatea de mediere. Pe acest fundal a venit şi Decizia Curţii Constituţionale care nu a făcut decât să accentueze acest trend”.

[21] *E. g.,* E.-M. Fodor, I. M. Costea, D. M. Vesmaş, V. Alistar, M. C. Dănişor, B. Dima, A. Verteş-Olteanu, C. Achimescu, S. Puţ, *op. cit.*, p. 149, cu date statistice conform cărora municipiul Craiova sau organele administraţiei publice locale autonome ale municipiului nu au solicitat medierea în nicio cauză în perioada 2016-2017, iar persoanele fizice şi juridice au solicitat medierea în 4 situaţii în 2016 şi într-o situaţie în 2017..

[22] E.-M. Fodor, I. M. Costea, D. M. Vesmaş, V. Alistar, M. C. Dănişor, B. Dima, A. Verteş-Olteanu, C. Achimescu, S. Puţ, *op. cit.,,* pp. 149-159, pentru cinci asemenea exemple.

[23] Doctrina consideră că fundamentele juridice ale plângerii prealabile sunt posibilitatea revocării actului administrativ (considerată iniţial argument în sensul inutilităţii recursului administrativ, de către A. Iorgovan în ediţia din 1996 a Tratatului său de drept administrativ, cf. N-A. Ceslea, *op. cit,*, p. 51) şi dreptul de petiţionare, cf. D. C. Dragoş, *op. cit.*, p. 213, inclusiv referinţele bibliografice din n. s. 1 şi 2. E. Marin, *op. cit.,* p. 184, semnalează că revocarea este apreciată în practica instanţelor ca raţiune a instituirii procedurii prealabile obligatorii, cu scopul rezolvării cu celeritate a situaţiei conflictuale ivite prin adoptarea actului administrativ vătămător – ca mecanism de înfăptuire a unei „bune administrări”.

[24] Sub imperiul primei legi a contenciosului administrativ, din 1925, plângerea prealabilă nu avea caracter obligatoriu, cf. E. Marin, *Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004. Comentariu pe articole,* Editura Hamangiu, Bucureşti, 2020, p. 186, n. s. 1, Este citat autorul interbelic C. G. Rarincescu, cu privire la sublinierea neajunsurilor recursului administrativ: „administraţiunea” este un judecător în propria cauză şi va fi cu atât mai puţin înclinată să dea dreptate particularului; administraţia rezolvă de obicei aceste plângeri fără ascultarea părţilor interesate., fără administrarea de probe, fără dezbateri contradictorii. În paragraful 29 din Decizia nr. 12/2020, publicată în M. Of. nr. 198 din 11 martie 2020, Curtea Constituţională semnalează, în termeni aproape identici, aceleaşi neajunsuri, pe care le consideră aspecte vulnerabile ale recursului administrativ (decizia autorităţii publice emitente sau ierarhic superioare la care se exercită recursul administrativ, judecător în propria sa cauză, este lipsită de garanţia independenţei şi imparţialităţii, soluţionarea plângerii prealabile făcându-se în cadrul unei proceduri nepublice, necontradictorii şi fără administrarea de probe).

[25] D. C. Dragoş, *Legea contenciosului administrativ. Comentarii şi explicaţii*. Ediţia 2, Editura C. H. Beck, Bucureşti, 2009, p. 222.

[26] N-A. Ceslea, *Procedura administrativă prealabilă sesizării instanţei de contencios administrativ*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2023, p. 51. Schimbarea de optică din forma adoptată a Legii nr. 554/2004 a fost calificată drept „acceptarea unui compromis politic” chiar de către cel mai reprezentativ contestatar iniţial al caracterului obligatoriu al recursului administrativ, explicându-se că menţinerea soluţiei plângerii prealabile a fost aleasă ca urmare a observării mai ales a sistemului german, cf. A. Iorgovan, *Tratat de drept administrativ. Volumul II, Ediţia 4,* Editura All Beck, Bucureşti, 2005, pp. 583-584, a realităţilor juridice din ţările Uniunii Europene, a textelor din Constituţia Uniunii Europene, îndeosebi includerea dreptului la o bună administrare, fiind preferabil ca administraţia, într-o procedură necontencioasă, să rezolve starea conflictuală rezultată în urma intrării în vigoare a actelor sale, *Idem*, p. 588.

prealabile pentru justiţiabilul care, având opţiunea de a recurge la o procedură administrativ-jurisdicţională în faţa unei atari jurisdicţii, nu o activează.

Această poziţionare a fost criticată pentru caracterul său contestabil în raport cu art. 21 din Constituţie, în sprijinul susţinerii că „procedura prealabilă este sau trebuie se fie facultativă" avansându-se argumentarea că raţiunea revizuirii art. 21 alin,. (4) din Constituţie a fost garantarea efectivităţii şi deplinătăţii accesului liber la justiţie şi că deşi alin. (4) priveşte jurisdicţiile speciale administrative, pentru similitudine de situaţie şi pentru identitate de raţiune, trebuie interpretat că aceste prevederi sunt aplicabile în toate celelalte ipoteze de natură să îngrădească accesul liber la justiţie, caracterul facultativ al procedurilor prealabile altele decât jurisdicţiile speciale administrative impunându-se cu atât mai mult cu cât nu oferă garanţiile tipice acestor jurisdicţii[27]. În continuarea acestui raţionament, pe care îl considerăm corect, s-a adăugat că prin art. 7 alin. (2) Legea nr. 554/2004, „a fost deformat sensul prevederilor constituţionale de la art. 21 alin. (4) din Legea fundamentală", legiuitorul mergând „mai departe" şi „neconstituţional", întrucât « dacă procedura administrativ-jurisdicţională era „facultativă" (…) de ce partea este „sancţionată" prin obligarea ei la parcurgerea procedurii prealabile administrative?»[28]

Legiuitorul nu s-a înscris în logica art. 21 alin. (4) din legea supremă nici atunci când, prin modificarea, în 2007[29], a art. 6 alin. (2), (3) şi (4) din Legea nr. 554/2004, a încurajat recurgerea la jurisdicţiile speciale administrative prin aceea că a eliminat plângerea prealabilă şi pentru ipoteza în care justiţiabilul care a optat pentru jurisdicţia specială administrativă alege să renunţe la ea pe parcurs şi să se adreseze instanţei, şi pentru situaţia în care justiţiabilul care a recurs la o jurisdicţie specială administrativă alege să nu recurgă la calea de atac prevăzută de legea specială în faţa altei jurisdicţii speciale administrative şi să se adreseze instanţei, precum şi în situaţia în care, dacă a optat pentru respectiva cale de atac, a ales să renunţe pe parcurs la ea. Alegerea legiuitorului de a favoriza recursul la jurisdicţii speciale administrative în detrimentul facilitării şi a accesului la instanţa de judecată, condiţionat încă de recursul administrativ prealabil, a fost secondată de Curtea Constituţională: „art. 21 alin. (4) din Constituie conferă caracter facultativ procedurilor administrativ-jurisdicţionale, lăsând deschisă posibilitatea ca, prin lege, să se impună parcurgea unei proceduri fără caracter jurisdicţional"[30].

În ce priveşte eficienţa plângerii prealabile obligatorii ca modalitate de soluţionare a litigiilor, s-a remarcat, în doctrina recentă, că ea contribuie doar în situaţii izolate la soluţionarea conflictelor administrative şi, în consecinţă, la degrevarea instanţelor de contencios administrativ[31], recursului administrativ intern (graţios sau ierarhic) fiindu-i

---

[27] I. Deleanu, *Unele observaţii cu privire la procedura prealabilă în procesul civil, în condiţiile prevăzute de art. 193 alin. (1)-(2) din noul Cod de procedură civilă*, Dreptul nr. 7/2014, p. 12.

[28] *Idem*, pp. 12-13. Aceste aprecieri sunt citate şi de către O. Puie, *Analiza constituţionalităţii jurisdicţiilor speciale administrative reglementate prin Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004*, Dreptul nr. 2/2017, p. 109 n. s. 11. La p. 110 n. s. 12 şi 13 sunt citate şi alte ocazii în care I. Deleanu a iterat acelaşi raţionament. O. Puie, *Aspecte privind corelarea normelor procesual-civile instituite prin art. 109 alin. 2 şi art. 720 din Codul de procedură civilă cu dispoziţiile Legii contenciosului administrativ şi ale Codului de procedură fiscală*, Dreptul nr. 9/2006, p. 147, îl citează, în acelaşi sens, pe acelaşi I. Deleanu, *Instituţii şi proceduri constituţionale în dreptul comparat şi în dreptul român,* Editura Servo-Sat, Arad, 2003, pp. 146 şi urm

[29] Prin Legea nr. 262/2007 pentru modificarea şi completarea Legii contenciosului administrativ nr. 554/2004, publicată în M. Of. nr. 510 din 30 iulie 2007.

[30] Decizia nr. 475/2008, publicată în M. Of. nr. 398 din 27 mai 2008. Pentru o critică a deciziei, O. Puie, *op. cit.*, pp. 113-114, în contextul argumentării susţinerii că art. 6 alin. (2), (3) şi (4) şi art. 7 alin. (2) din Legea nr. 554/2004, sunt neconstituţionale. Nu achiesăm la raţionamentul autorului, pentru argumentele pe care le vom dezvolta în lucrarea viitoare dedicată recursului administrativ obligatoriu.

[31] G. Manu, *op. cit.*, p. 106, inclusiv referinţele bibliografice de la n. s. 4. În acelaşi sens, puternicul susţinător al obligativităţii recursului administrativ. D. C. Dragoş, *op. cit.*, p. 213: „analizând alte dispoziţii ale legii şi mai

contestată calitatea de modalitate alternativă de soluţionare a litigiilor administrative, în pofida reglementării sale în versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană şi a Tratatului privind funcţionarea Uniunii Europene (art. 265) şi a recomandării sale de către Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei, în Recomandarea (2001) 9 către statele membre ale Consiliului Europei asupra modalităţilor alternative de reglementare a litigiilor dintre autorităţile administrative şi persoanele private, acest recurs „fiind în realitate un apendice al procesului decizional, respectiv o simplă condiţie de sesizare a instanţei”[32]. Deşi Recomandarea se exprimă în sensul că „recursurile administrative interne pot deveni obligatorii în anumite cazuri, ca o condiţie prealabilă a recurgerii la instanţă”, nefăcându-se referire la necesitatea impunerii principiale a caracterului lor obligatoriu, Legiuitorul român a interpretat o posibilitate ca fiind unica posibilitate.

Din observarea felului în care a fost concepută procedura prealabilă, ca nefiind, de pildă, necesară, în cazul contenciosului obiectiv, inclusiv în ce priveşte acţiunile introduse de organele emitente atunci când ele nu mai pot revoca actele administrative emise[33], precum şi a celorlalte excepţii de la parcurgea procedurii prealabile, cum rezultă inclusiv din modificările aduse Legii nr. 554/2004 în anul 2007 şi din anul 2018[34], la care se adaugă, de pildă, cazul litigiilor decurgând din contractele de achiziţii publice[35], coroborată cu luarea în calcul a relativizării excepţiei de inadmisibilitate în cazul neparcurgerii procedurii prealabile, prin modificarea Codului de procedură civilă intrată în vigoare în 2013[36], putem interpreta că asistăm la o lărgire anevoioasă a liberului acces la justiţie, prin înaintarea recursului administrativ pe drumul către dobândirea statutului de metodă alternativă facultativă de soluţionare a litigiilor.

În pofida reducerii treptate a sferei de incidenţă a plângerii prealabile obligatorii, paşii făcuţi de legiuitor sunt insuficienţi pentru a o transforma într-un veritabil şi eficient mijloc alternativ de soluţionare a litigiilor dintre administraţie şi administraţi, care să nu contravină efectivităţii liberului acces la justiţie. Îşi va asuma legiuitorul o schimbare principială de optică, fără să fie nevoie ca aceasta să fie impusă nici de o revizuire constituţională prin care să se prevadă expres că recursul administrativ este facultativ (precum s-a întâmplat în cazul jurisdicţiilor speciale administrative, care în mod tradiţional erau obligatorii[37], deşi instanţa de contencios constituţional ar fi putut să consacre pe cale jurisprudenţială ceea ce revizuirea constituţională a impus), de altfel nenecesară, şi nici de un reviriment prealabil al jurisprudenţei constituţionale (chiar dacă ar fi salutar în ipoteza pasivităţii legiuitorului)? Deocamdată, legiuitorul nu îmbrăţişează o asemenea schimbare. Nici Curtea Constituţională[38].

---

ales modul de reglementare a instituţiei revocării, am realizat că eficienţa recursului administrativ, aşa cum este el reglementat în prezent nu poate fi decât una foarte restrânsă”.

[32] *Ibidem,* inclusiv referinţa bibliografice de la n .s. 7.

[33] N-A. Ceslea, *op. cit.*, p. 52, inclusiv autorul citat la n. s. nr. 1.

[34] Legea nr. 212 din 25 iulie 2018 pentru modificarea şi completarea Legii contenciosului administrativ nr. 554/2004 şi a altor acte normative, publicată în M. Of. nr. 658 din 30 iulie 2018.

[35] Ca urmare a modificării Legii nr. 101/2016 prin O.U.G. nr. 107/2017, publicată în M. Of. nr. 1022 din 22 decembrie 2017.

[36] Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, republicată în M. Of. nr. 545 din 3 august 2012, cu completările ulterioare, a intrat în vigoare la 15 februarie 2013, conform art. 81 din Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, publicată în M. Of. nr. 365 din 30 mai 2012, cu modificările şi completările ulterioare. Conform art. 193 alin. (2) C. proc. civ., neîndeplinirea procedurii prealabile poate fi invocată numai de către pârât prin întâmpinare, sub sancţiunea decăderii.

[37] Pentru detalii, E. M. Nica, *Liberul acces ..., op. cit.*

[38] Cu atât mai curioasă este jurisprudenţa Curţii Constituţionale cu cât o raportăm la poziţionarea sa faţă de facultativitatea medierii, precum şi, în ce priveşte jurisdicţiile speciale administrative, cu, de pildă, revirimentul jurisprudenţial prin care, deşi târziu după revizuirea constituţională din 2003, a reţinut neconstituţionalitatea unei

Conform poziționării principiale și constante a Curții, procedura prealabilă instituită de art. 7 alin. (1) din Legea nr. 554/2004 nu este contrară liberului acces la justiție. De pildă, în Decizia nr. 840/2020[39], Curtea, trimițând la jurisprudență anterioară[40], reiterează, printre altele, că a statuat cu valoare de principiu că această procedură[41] nu este de natură să afecteze accesul liber la justiție, că „nicio dispoziție constituțională nu interzice ca prin lege să se instituie o procedură administrativă prealabilă, fără caracter jurisdicțional, cum este, de exemplu, procedura recursului administrativ grațios sau a celui ierarhic (…) parcurgerea unei proceduri administrative prealabile, obligatorii, fără caracter jurisdicțional, nu îngrădește dreptul de acces liber la justiție, atât timp cât decizia organului administrativ poate fi atacată în fața unei instanțe judecătorești (…) textul constituțional care se referă la caracterul facultativ al jurisdicțiilor speciale administrative nu este aplicabil prevederilor criticate care instituie obligația persoanei vătămate de a se adresa cu reclamație organului administrativ emitent mai înainte de sesizarea instanței de judecată cu anularea actului considerat ilegal. Dispoziția constituțională invocată a desființat condiția prealabilă numai pentru procedura administrativă jurisdicțională".

În opinia noastră, lipsa unei prevederi constituționale care să interzică expres instituirea recursul administrativ obligatoriu nu trebuie interpretată în sensul unei autorizări implicite de a institui asemenea proceduri, mai ales dacă sancțiunea neparcurgerii lor blochează sau afectează disproporționat accesul la instanță. În ce privește exercitarea competenței de legiferare, nefiind vorba despre exercitarea unui drept, nu se aplică principiul conform căruia tot ce nu este expres interzis este permis, consecință a principiului libertății subiecților particulari, ci imperativul ca amenajarea exercițiului drepturilor să urmărească o cât mai mare efectivitate a acestora.

Raționamentul Curții conform căruia accesul este liber la instanța de judecată doar posterior încercării de soluționare a litigiului prin parcurgerea procedurii prealabile a recursului administrativ obligatoriu, cu ignorarea faptului că particularul nu poate opta pentru această încercare, ci se vede obligat la ea, este același precum cel aplicat în poziționarea sa față de jurisdicțiile speciale administrative anterior revizuirii constituționale din 2003, când Curtea a considerat, cu titlu de principiu, că sunt constituționale jurisdicțiile speciale administrative obligatorii, apreciind că liberul acces la justiție este respectat prin posibilitatea justițiabilului de a se adresa instanței de judecată ulterior parcurgerii procedurii în fața jurisdicției speciale administrative, pentru a ataca decizia respectivei jurisdicții[42].

Nici printre doctrinari, instituirea cu caracter principial a facultativității plângerii prealabile nu se bucură de consens. De pildă, într-o opinie s-a susținut de-a dreptul că se

---

jurisdicții speciale administrative obligatorii instituite anterior revizuirii Este vorba despre Decizia nr. 34/2016, publicată în M. Of. nr. 286 din 15 aprilie 2016, semnalată critic și în E. M- Nica, *Liberul acces…., op. cit.*

[39] Publicată în M. Of. nr. 354 din 7 aprilie 2021.

[40] Decizia Plenului nr. 1 din 8 februarie 1994, publicată în M. Of. nr. 69 din 16 martie 1994, Decizia nr. 39 din 27 ianuarie 2005, publicată în M. Of. nr. 165 din 24 februarie 2005, Decizia nr. 834/2017, publicată în M. Of. nr. 183 din 28 februarie 2018, Decizia nr. 1.224/2011, publicată în M. Of. nr. 796 din 10 noiembrie 2011 și Decizia nr. 973/2010, publicată în M. Of. nr. 561 din 10 august 2010.

[41] Curtea apreciază că „instituirea recursului prealabil sau grațios reprezintă o modalitate simplă, rapidă și scutită de taxa de timbru, prin care persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică are posibilitatea de a obține recunoașterea dreptului pretins sau a interesului său legitim direct de la organul emitent. Se realizează astfel, pe de o parte, protecția persoanei vătămate și a administrației, iar, pe de altă parte, degrevarea instanțelor judecătorești de contencios administrativ de acele litigii care pot fi soluționate pe cale administrativă, dându-se expresie principiului celerității (...)".

[42] *E. g.,,* Decizia Plenului Curții Constituționale nr. 1/1994, publicată în M. Of. nr. 69 din 16 martie 1994, semnalată și în E. M- Nica, *Liberul acces …, op. cit.*

impune abrogarea art. 193 alin. (2) din Codul de procedură civilă[43]. Apoi, modificarea punctuală a art. 7 alin. (5) din Legea nr. 554/2004, în anul 2018, în sensul în care plângerea prealabilă nu este obligatorie în cazul acţiunilor îndreptate împotriva actelor administrative care nu mai pot fi revocate întrucât au intrat în circuitul civil şi au produs efecte juridice, a fost criticată pentru neclaritate şi a stârnit divergenţe de interpretare[44], nefiind salutată ca pas către o eventuală schimbare de filosofie, în sensul eliminării principiale a obligativităţii plângerii prealabile. S-a exprimat însă opinia că prin aceste modificări, considerate neriguroase, se deschide calea facultativizării plângerii prealabile şi că facultativizarea a devenit un curent în ansamblul procedurilor administrative prealabile, fie recursuri graţioase sau ierarhice, fie procedurile administrative care sunt şi jurisdicţionale, al căror caracter facultativ este instituit constituţional şi reluat în art. 6 alin. (1) din Legea nr. 554/2004[45].

Un alt autor a apreciat despre aceleaşi modificări că nu au introdus concepte noi, întrucât procedura prealabilă nu mai era obligatorie în cazul atacării în instanţă a actelor administrative irevocabile, soluţie ce se regăsea şi în practica instanţelor[46], accentuându-se că nu trebuie interpretat că actul administrativ, odată ce a produs efecte juridice, a şi intrat în circuitul civil, căci „s-ar nega evoluţia legislativă şi doctrina tradiţională din dreptul românesc, respectiv 50 de ani de când procedura prealabilă este obligatorie şi mai bine de 150 de ani de când sunt recunoscute revocarea şi recursul administrativ”[47].

Credem că evoluţia legislativă şi doctrina tradiţională nu pot justifica menţinerea obligativităţii plângerii prealabile. Scopul sistemului de a efectiviza garantarea drepturilor şi libertăţilor trebuie să primeze. Să păstrăm deci în vedere că « din perspectiva dreptului de acces „liber” la justiţie, „condiţia” imperativă a parcurgerii unei proceduri prealabile sesizării instanţei semnifică o îngrădire a efectivităţii exerciţiului acestui drept, fiind, poate, mai conform cu substanţa şi rosturile lui ca orice procedură prealabilă se fie facultativă»[48]

Deşi ideea că accesul oricărui justiţiabil la justiţie nu poate fi condiţionat de obligaţia prealabilă de a accesa forme de distribuire a dreptăţii, precum mijloacele alternative de soluţionare a conflictelor, nu face obiectul unui consens, nici doctrinar, nici instituţional, rămânem în aşteptarea, deloc lipsită de speranță, unei schimbări de optică a legiuitorului, precedată sau nu de un reviriment al jurisprudenței constituționale, prin care procedura prealabilă a recursului administrativ să se alăture, din perspectiva caracterului facultativ, medierii şi jurisdicţiilor speciale administrative, problematică asupra căreia, în spiritul unei aşteptări active, ne vom menţine pe calea reflecţiei.

BIBLIOGRAPHY

C.-L. Popescu, *Contenciosul administrativ potrivit dispoziţiilor constituţionale revizuite*, Dreptul, nr. 3/ 2004

[43] M.-L. Haiduc, *Implicaţiile codificării procedurii administrative asupra procedurii prealabile în cadrul procesului de soluţionare a cererilor în contenciosul administrativ*, Curierul Judiciar nr. 6/2018, p. 340.

[44] E. Marin, *op. cit.*, pp. 190-192, inclusiv autorii semnalaţi în referinţele bibliografice.

[45] C. Clipa, *Ne îndreptăm spre facultativitatea plângerii administrative prealabile? Câteva observaţii pe marginea modificării neriguroase a art. 7 alin. (5) din Legea cu nr. 554/2004 a contenciosului administrativ*, Juridice.ro, 1 octombrie 2018, juridice.ro/605452/ne-indreptam-spre-facultativitatea-plangerii-administrative-prealabile-cateva-observatii-pe-marginea-modificarii-neriguroase-a-art-7-alin-5-din-legea-cu-nr-554-2004-a.contenciosului-administrativ, accesat la 4. 12. 2023. Se concluzionează că „germenii” trendului „au fost sădiţi cu mai bine de 10 ani în urmă”, cu referire la modificarea din 2007 a art. 6 alin. (4) din Legea nr. 554/2004.

[46] N-A. Ceslea, *op. cit.*, p. 55. Autorul adaugă că modificarea legislativă a avut „ca scop atragerea atenţiei instanţelor de judecată care aleg să nu ţină cont de faptul că pentru un act administrativ care nu mai poate fi revocat nu este necesară plângerea prealabilă”.

[47] *Idem*, p. 57.

[48] I. Deleanu, *Unele observaţii ..., op. cit.*,, pp. 23-24.

C.-A. N. Gavrilă, *Medierea şi accesul la justiţie,* Editura Simbol, Craiova, 2019

V. Vedinaş, V.-C. Gentimir, *Poate fi utilizată procedura medierii în litigiile generate de activitatea administraţiei publice? Aspecte rezultate din activitatea Curţii de Conturi a României,* Dreptul nr. 1/2017

G. Manu, *Soluţionarea alternativă a litigiilor de contencios administrativ*, Dreptul nr. 5/2020

I. Deleanu, *Unele observaţii cu privire la procedura prealabilă în procesul civil, în condiţiile prevăzute de art. 193 alin. (1)-(2) din noul Cod de procedură civilă*, Dreptul nr. 7/2014

I. Deleanu*, Tratat de procedură civilă, vol. I, ed. 2,* Ed. C. H. Beck, Bucureşti, 2006.

E.-M. Fodor, I. M. Costea, D. M. Vesmaş, V. Alistar, M. C. Dănişor, B. Dima, A. Verteș-Olteanu, C. Achimescu, S. Puţ, *Ghid privind drepturile cetăţenilor în raporturile cu administraţia publică şi sistemul judiciar,* Transparency International Romania, Bucureşti, 2019, transparency.org.ro/site/default/files/download/files/GhidDrepturileCetatenilor.pdf, accesat la 4. 12. 2023.

I.-A. Filote-Iovu, *Medierea, ca metodă alternativă de soluţionare a diferendelor*, Dreptul nr. 11/2022

I. Lazăr, *Avantajele jurisdicţiilor administrative in procesul de înfăptuire a justiţiei, cu privire specială asupra medieri*i, Revista de Drept Public nr. 1/2009

M. Avram, F. Lişman, *Medierea după Decizia Curţii Constituţionale – quo vadis?*, Juridice.ro, 22 septembrie 2014, https://www.juridice.ro/medierea-dupa-decizia-curtii-constitutionale-quo-vadis.html, accesat la 4. 12. 2023

E. Marin, *Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004. Comentariu pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2020

A. Iorgovan, *Tratat de drept administrativ. Volumul II, Ediţia 4,* Editura All Beck, Bucureşti, 2005

D. C. Dragoş, *Legea contenciosului administrativ. Comentarii şi explicaţii*. Ediţia 2, Editura C. H. Beck, Bucureşti, 2009

N-A. Ceslea, *Procedura administrativă prealabilă sesizării instanţei de contencios administrativ*, Editura Hamangiu, București, 2023

M.-L. Haiduc, *Implicaţiile codificării procedurii administrative asupra procedurii prealabile în cadrul procesului de soluţionare a cererilor în contenciosul administrativ*, Curierul Judiciar nr. 6/2018

C. Clipa, *Ne îndreptăm spre facultativitatea plângerii administrative prealabile? Câteva observaţii pe marginea modificării neriguroase a art. 7 alin. (5) din Legea cu nr. 554/2004 a contenciosului administrativ*, juridice.ro/605452/ne-indreptam-spre-facultativitatea-plangerii-administrative-prealabile-cateva-observatii-pe-marginea-modificarii-neriguroase-a-art-7-alin-5-din-legea-cu-nr-554-2004-a-contenciosului-administrativ, accesat la 4. 12. 2023.

O. Puie, *Analiza constituţionalităţii jurisdicţiilor speciale administrative reglementate prin Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004*, Dreptul nr. 2/2017

O. Puie, *Aspecte privind corelarea normelor procesual-civile instituite prin art. 109 alin. 2 şi art. 720 din Codul de procedură civilă cu dispoziţiile Legii contenciosului administrativ şi ale Codului de procedură fiscală*, Dreptul nr. 9/2006

Decizia Curţii Constituţionale nr. 266/2014, publicată în M. Of. nr. 464 din 25 iunie 2014

Decizia Curţii Constituţionale nr. 560/2018, publicată în M. Of. 957 din 13 noiembrie 2018

Decizia Curţii Constituţionale nr. 840/2020, publicată în M. Of. nr. 354 din 7 aprilie 2021

Decizia Curţii Constituţionale nr. 12/2020, publicată în M. Of. nr. 198 din 11 martie 2020

Decizia Curţii Constituţionale nr. 475/2008, publicată în M. Of. nr. 398 din 27 mai 2008

THE RIGHT TO PRIVATE ACTION IN COMPETITION MATTERS - A WAY TO PROTECT THE LEGITIMATE RIGHTS OF INJURED/PREJUDICED PERSONS

Oana Elena Iacob
Assoc. Prof., PhD, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: The study presents the legal norms that come to the support of individuals and legal entities harmed as a result of the commission of anti-competitive acts on the market, allowing them to go directly to the courts for their compensation. At the same time, it is highlighted the way in which, within the judicial procedure, the plaintiffs are supported in proving their action and in recovering the real damage suffered.

Keywords: commercial competition, compensation action, prejudiced persons, the court

I. La nivel mondial persoanelor le sunt recunoscute o serie de drepturi absolute și relative cu efectul respectării și protejării acestora atât la nivel internațional, cât și național.

Printre aceste drepturi se numără și dreptul economic al persoanei. Acest drept este unul cu caracter transversal care îi este recunoscut persoanei în materiile dreptului comercial, dreptului muncii, dreptului administrativ.[1] Acest drept urmărește să încurajeze eficiența politicilor statale, să sancționeze acele acte prin care se intenționează încălcarea normelor economice, și să susțină activitățile economice echitabile, productive și legale.

În plan economic cetățenilor, la nivel național și nu numai, le sunt protejate drepturile și în calitatea lor de profesioniști și de consumatori, prin includerea explicită a atare drepturi și a măsurilor care se iau pentru apărarea lor, printr-o multitudine de legi speciale care, fiecare, se referă la un anumit domeniu al vieții sociale. Un exemplu în acest sens este domeniul concurenței comerciale unde a fost adoptată OUG nr.39/2017 ce transpune de fapt în sistemul legislativ național reglementările Directivei 2014/104/UE a Parlamentului European și Consiliului din 26.11.2014 care se referă la anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene.

Prin Directiva menționată se susține dreptul la acțiune al oricărei persoane fizice sau juridice prejudiciată de o încălcare a legislației în materia concurenței, fiind accentuat aspectul referitor la dreptul de despăgubire care a fost practic consacrat anterior adoptării ei în jurisprudența CJUE.

Prin OUG nr.39/2017[2] privind acțiunile în despăgubire în cazurile de încălcare a dispozițiilor legislației în materie de concurență, precum și pentru modificarea și completarea Legii concurenței nr. 21/1996 s-a constituit temeiul legal pentru acțiunile în despăgubire în acest domeniu al concurenței. În baza acestui act normativ orice persoană care a fost păgubită urmare a comiterii, de către o intreprindere sau asociație de intreprinderi, a unei fapte anticoncurențiale, beneficiază de dreptul de a se adresa direct instanței de judecată în vederea obținerii despăgubirii totale pentru paguba suferită.

[1] Definebusinessterms.com/ro/drepturi economice
[2] Publicată în M.Of nr. 422/8.06.2017

II. Aspecte privind dispozițiile cuprinse în Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.39/2017 referitoare la drepturile recunoscute persoanelor prejudiciate și la aspectele de procedură ce țin de soluționarea acțiunilor în despăgubiri formulate de cei în drept

Dreptul la obținerea de despăgubiri include, conform dispozițiilor Ordonanței la care ne referim, prejudiciile produse urmare a înțelegerii anticoncurențiale concrete, cât și pe cele suferite ca efect al comiterii pe piața în cauză a unui abuz de poziție dominantă.

Despăgubirea va include prejudiciul concret suferit de persoana vătămată, profitul nerealizat și dobânda care va fi evaluată de la momentul producerii prejudiciului și până la momentul plății efective. Întreprinderile care în comun au comis o faptă anticoncurențială prin care au creat un prejudiciu, vor răspunde, conform acestui act normativ, în solidar pentru prejudiciul cauzat, respectiv fiecare va fi obligată să despăgubească întreaga pagubă. Totodată, persoana păgubită este îndreptățită să pretindă compensarea totală de la oricare dintre întreprinderi, până la despăgubirea sa integrală prin formularea acțiunii în regres. Fiecare dintre intreprinderile responsabile de prejudiciul suferit va fi obligată la cuantumul corespunzător răspunderii ei pentru acesta. În acest scop vor fi analizate aspectele de individualizare a contribuției pentru acoperirea prejudiciului, care sunt, de exemplu, rolul intreprinderii în înțelegere/cartel, cifra de afaceri a ei, cota de piață.

De la această regulă există și o excepție. Aceasta îi vizează pe întreprinzătorii care s-au bucurat de imunitate prin aplicarea politicii de clemență, respectiv IMM-urile care vor răspunde în solidar față de cumpărătorii lor direcți sau indirecți și față de alte părți păgubite, numai dacă nu e posibilă obținerea despăgubirii totale de la celelalte întreprinderi implicate în fapta anticoncurențială. Această excepție este operabilă doar dacă IMM–urile în cauză nu au inițiat ele faptele sancționabile sau nu au constrâns alte părți să o facă, aspecte prevăzute în art.11 alin.(2) lit. a, b și alin.(3) al OUG 39/2017.

În cazurile în care întreprinzătorul contravenient aplică față de proprii clienți un preț provenit ca efect al unei fapte anticoncurențiale, pentru a da eficiență dreptului la despăgubiri complete, orice persoană căreia i s-a produs un prejudiciu e în drept să solicite daune, chiar dacă este cumpărător direct sau unul indirect al respectivului întreprinzător. Prin aceste dispoziții se respectă cele recunoscute în Directiva europeană(în art. 12 și art.13 de exemplu).

În concret, și conform dispozițiilor naționale, beneficiază de dreptul de a obține despăgubiri următoarele categorii de persoane care au suferit o pagubă generată de o încăcare a dispozițiilor privind concurența din Legea 21/1996 cu modificările ulterioare și/sau ale art. 101 și art.102 ale Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene(TFUE):

- cumpărătorul direct- respectiv acea persoană fizică sau juridică ce a achiziționat direct de la autorul încălcării bunuri sau servicii care au făcut obiect al unei încălcări a legislației privind concurența(art.2 lit.(f) din OUG 39/2017)
- cumpărătorul indirect- adică acea persoană fizică sau juridică ce a procurat nu direct de la autorul încălcării, ci de la un cumpărător direct sau de la unul ulterior, produse sau servicii care au făcut obiectul unei încălcări a legislației în materie de concurență, sau produse ori servicii rezultând din bunurile sau serviciile respective sau conținând astfel de bunuri sau servicii.

Acțiunile în despăgubire pot fi introduse de reclamanți care se află la nivele diferite ale lanțului de aprovizionare, așa cum se deduce din dispozițiile art.15 alin.(2) al OUG 39/2017.

Instanța națională competentă a soluționa acțiunile de reparare a prejudiciului produs de intreprinderi ca efect al încălcării dispozițiilor legale menționate este, potrivit disp. art. 4 al OUG 39/2017, Tribunalul București. Hotărârea acestuia va putea fi atacată cu apel la Curtea de Apel București, iar hotărârea acesteia poate fi recurată la Inalta Curte de Casație și Justiție.

În cazul formulării unei cereri/acțiuni private de reparare a prejudiciului cauzat în condițiile comiterii unei încălcări a dispozițiilor legale privind concurența comercială menționate, reclamantul este cel care va prezenta instanței toate faptele și mijloacele de probă de care dispune, pentru a face dovada temeiniciei cererii sale de despăgubiri, conform dispozițiilor prevăzute în OUG nr.39/2017, dispoziții similare celor cuprinse în Directiva unională. Ulterior, instanța va putea dispune *divulgarea de probe relevante* și de către reclamant sau de un terț(potrivit dispozițiilor art.5 alin.(1) din OUG 39/2017).

Totodată, în situația în care, încheindu-se procedurile legale, s-a dat o decizie de către o autoritate de concurență prin care s-a sancționat o practică anticoncurențială, pentru rezolvarea cererilor referitoare la acordarea de despăgubiri, instanța poate solicita respectivei autorități documentele din dosarul în care s-a emis decizia(conform art.6 alin.(4) coroborate cu art. 6 alin.(8) al Ordonanței), asigurând confidențialitatea acelor informații ce constituie secrete de afaceri și a celor considerate confidențiale.

Această terminologie de *aplicare privtă/acțiune privată* se apreciază[3] că poate fi definită ca fiind acțiunea în justiție inițiată de o persoană fizică, de o persoană juridică, de o organizație sau entitate publică, prin care se dorește a se dispune de către instanță recuperarea prejudiciilor suferite sau să se impună măsuri reparatorii, aplicarea privată desemnând caracterul părților din cauzele respective.

Dreptul de a formula o acțiune în despăgubire pentru prejudicii suferite urmare a comiterii unei/unor fapte anticoncurențiale se prescrie într-un termen de 5 ani, care curge după ce a încetat comiterea acestor fapte și după ce reclamantul a conoscut ori ar fi trebuit să aibă cunoștință de următoarele aspecte, așa cum sunt prevăzute în art.10 al.(1) al Ordonanței la cere ne referim:

- fapta și aspectul că aceasta e o încălcare a legislației în sfera concurenței
- încălcarea respectivă i-a produs un prejudiciu
- identitatea autorului încălcării

Prescripția nu va opera, iar dacă a început să curgă se va suspenda, pe durata cât o autoritate în materie de concurență derulează acțiuni de investigare ori proceduri referitoare la o încălcare a normelor în materie de concurență la care se referă acțiunea în despăgubire. Suspendarea va înceta la un an după ce decizia de constatare a încălcării a rămas definitivă ori după ce procedurile au încetat în alt mod.(art.10 alin.(2) OUG 39/2017).

Stabilirea cuantumului prejudiciului în fiecare cauză concretă este de competența instanței. Instanța poate fi sprijinită în această estimare de Consiliul Concurenței care îi va putea acorda asistență, dacă acesta apreciază că asistența este oportună. Aceste aspecte sunt prevăzute expres în art.16 alin.(1) și (3) al OUG 39/2017.

Despăgubirile pentru paguba înregistrată nu vor putea fi mai mari decât aceasta. Părțile prejudiciate vor avea posibilitatea să solicite în instanță despăgubiri și pentru nedobândirea profitului ca urmare a transferului parțial ori total al supraprețului.

În cazurile în care întreprinzătorul contravenient aplică față de proprii clienți un preț provenit ca efect al unei fapte anticoncurențiale, pentru a da eficiență dreptului la despăgubire totală, orice persoană căreia i s-a produs un prejudiciu este în drept să solicite daune, indiferent că este un cumpărător direct sau unul indirect al autorului încălcării.

Instanțele au îndatorirea de a determina prejudiciul cât mai exact, în așa măsură încât plata să nu genereze pentru petent nici plata unei sume mai mari decât cea datorată, nici o subcompensare a lui, și să sprijine restabilirea situației ce exista pe piață mai înainte de recurgerea la respectivele practici anticoncurențiale.

[3] www.competitionrules.eu

III.Concluzii

Din dispozițiile Ordonanței de Guvern la care am făcut referire în studiul de față se constată că aceasta statornicește, în materie de concurență comercială, dreptul de a formula acțiuni în despăgubire în fața instanțelor în vederea recuperării de prejudicii oricărei persoane, putând deci fi vorba de consumatori, întreprinzători sau autorități publice fără a exista obligativitatea existenței unui raport contractual ori o constatare premergătoare a autorității de concurență competente referitoare la încălcarea prevederilor legale.

Acest act normativ este deosebit de important pentru că prin el se realizează la nivel național, în concordanță cu normele unionale, cadrul legal necesar în sfera concurenței pentru regimul juridic al acțiunilor în despăgubire prin care să fie posibil, la nivel național, exercițiul dreptului oricărei persoane prejudiciate prin fapte anticoncurențiale la despăgubiri integrale.

Adoptarea la nivel națioanal a acestui act normativ era necesară și este benefică pentru garantarea unor măsuri concrete prin care să se realizeze o procedură eficace de aplicare privată a normelor de concurență pe teritoriul țării noastre și pe cel unoinal. Această necesitate a fost considerată că se impune a fi acoperită la nivelul Uniunii Europene, fundamentată pe dreptul recunoscut la o apărare jurisdicțională concretă, prevăzut de TFUE la art.19 alin.(1) și în Carta drepturilor fundamentale a UE în art.47 par.1. Drept urmare, la nivelui UE s-a emis Directiva 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului, așa cum am menționat și în studiu.

În baza acestei Directive, a căror dispoziții au fost preluate și prin OUG 39/2017, acțiunile în despăgubire în sfera concurenței, în condițiile pe care le-am precizat și în studiul de față, pot fi inițiate, după caz, de clienții direcți ai producătorilor antrenați în înțelegerea anticoncurențială, de producătorii care nu sunt parte la aceasta, de clienții direcți ai acestora și de toți clienții finali.

În ceea ce privește modul de reparare a prejudiciului produs, acesta se ralizează și în țara noastră în baza OUG 39/2017, tot cu respectarea regulilor impuse de Directiva unională, respectiv în măsura în care acesta este dovedit, în mod integral. Pentru dovedirea lui de către persoanele reclamante, acestea sunt sprijinite legal prin modalități precum, spre exemplu: instanțele competente au posibilitatea de a solicita asistența autorităților naționale de concurență, iar în eventualitatea în care cuantumul concret al prejudiciului e imposibil de stabilit, acestea îl pot estima; în cazul încălcărilor de tip cartel, acestea sunt prezumate că pot provoca prejudicii, prezumția fiind una relativă, putând fi răsturnată de autorul încălcării(conform art.17 al Directivei 2014/104/UE).

Aplicarea normelor de concurență comercială la nivel privat este foarte importantă pentru garantarea protecției reale a drepturilor individuale, iar instanțele naționale au un rol decisiv în aplicarea normelor în materie, într-o măsură egală cu cel al autorităților de concurență.

BIBLIOGRAPHY

1. Buletin-2-DG-COMP-3CONCURENȚA.pdf
2. www.competitionrules.eu
3. Definebusinessterms.com/ro/drepturi economice
4. Noutăți în legislația dreptului concurenței, Newsletter Nr.4, noiembrie 2017, Stoica&asociatii
5. Directivei 2014/104/UE a Parlamentului European și Consiliului din 26.11.2014
6. OUG 39/2017, M.Of nr. 422/8.06.2017

THE SOCIAL PILLAR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN ROMANIA. THEORETICAL CONSIDERATIONS, COMPARISONS, PERSPECTIVES

Ramona-Flavia Rațiu, Maria Oroian, Ioan Moldovan, Raluca Emilia Moldovan
Assoc. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Assoc. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Lecturer, PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș

Abstract: The article aims to explore the importance of the social pillar in sustainable development and how it can be used to improve the quality of life of people in Romania. The article begins by defining key terms such as "sustainable development" and "social pillar" and then discusses the importance of the social pillar in sustainable development. Furthermore, the article compares the social pillar of sustainable development in Romania with other EU countries and highlights the similarities and differences. Finally, the article concludes by discussing the future perspectives of the social pillar in sustainable development in Romania and the EU.

Keywords: social pillar, sustainable development, SNDD, statistical indicators

1. Theoretical Considerations

Sustainable development is defined as the type of development that seeks to meet the present needs without compromising the ability of future generations to meet their own needs. It involves the compatibility between the human environment and the natural environment and is defined by several aspects such as environmental protection, economic growth and social development [1].

From a social perspective, a solidary community is required, benefiting from the improvement of the education system and medical assistance, from the reduction of disparities between the sexes and between the urban and rural environment. This approach should lead to the promotion of an open society, where residents feel valued and supported. It is essential to strengthen the resilience of the population, in an equitable institutional context, so that every citizen can fulfil his aspirations in his own country. In parallel, the state must support the growth of the citizen's potential by addressing issues related to health, education and the limits of the free market, with the help of public policies. The ultimate goal is to ensure the highest possible standard of living for all members of society. Strengthening social capital - by promoting a civic spirit based on mutual trust between citizens - will unlock the potential of Romanian residents, facilitating their achievement through their own resources and contributing, at the same time, to the sustainable development of their communities [1].

The social pillar refers to the set of public policies that support social aspects. In the framework of the National Strategy for Sustainable Development (SNDDR) [2], the social pillar is centered around the citizen, offering a framework of thought intended to stimulate the formation of a more equitable society, characterized by balance and solidarity. This framework of thinking, one of the fundamental components of the SNDDR, has the potential to create the necessary conditions for a sustainable society, capable of managing changes at the global, regional and national level, including the demographic decline recorded in Romania. This social pillar is based on moral values, cultural and ethnic diversity, resulting in a fair society. The main beneficiary of the social pillar of sustainable development is the

population, and the associated objectives and indicators create the foundation for the formation of an inclusive thinking framework. This framework leads to the establishment of a fair society, where justice and social peace become favourable elements for the harmonious manifestation of these values. In 13 of the 17 Sustainable Development Goals, aspects specific to the social field are addressed, through 112 indicators: ODD1, ODD2, ODD3, ODD4, ODD5, ODD6, ODD8, ODD9, ODD10, ODD11, ODD12, ODD16 and ODD17. [3]

The set of indicators that we considered more relevant for characterising the social pillar (they can also be found on the official website of the Romanian Government dedicated to sustainable development [4]) and which we have used for our further analysis are:

- *Infant mortality rate* - is an indicator that measures the number of deaths of children under one year of age, compared to the number of live births in the same period. This indicator is used to evaluate the health status of a population and the quality of the medical services provided. [4]
- *Obesity rate for people aged 18 and over, by gender* - is defined as the percentage of the total adult population that meets the criteria for obesity in a given region or country. It measures the proportion of adults aged 18 and over who have a body mass index (BMI) greater than or equal to 30 kg/m². BMI is a measure of body weight in relation to height and is used to assess the risk of overweight and obesity. Obesity is often determined by calculating the body mass index (BMI), which is the ratio of a person's weight to their height. The specific criteria for being considered obese may vary by national and international health organizations or agencies. The obesity rate is usually expressed as a percentage and can be disaggregated by sex to highlight differences in the prevalence of obesity between men and women in a given population. This measure is important for monitoring public health and for developing and implementing policies to prevent and manage obesity in a community or country. [5]
- *The rate of risk of poverty or social exclusion (AROPE - at risk of poverty or social exclusion)* - measures the proportion of people who are at risk of poverty or social exclusion. AROPE considers three dimensions of poverty: income, material deprivation and work deprivation. People who fall into at least one of these three categories are at risk of poverty or social exclusion. The AROPE rate is the proportion of the total population that is at risk of poverty or social exclusion. It is the main indicator used to monitor the EU 2030 target on poverty and social exclusion and was the main indicator to monitor the poverty target of the EU 2020 Strategy. [6]
- *The rate of early leaving the educational system by young people (18-24 years)* - measures the proportion of 18- to 24-year-olds who are no longer in any form of education or training and who have not completed at least upper secondary education. This indicator is used to assess the degree of access to education and training in a given population. It is important to follow the evolution of this group, as those who leave education and training prematurely may find it difficult to establish themselves in the labor market. Education has become an increasingly important factor when employers recruit their employees. Leaving education early can also have significant long-term consequences for the individual as well as for society. [7]
- *The rate of children's early education participation, aged between 3 and the official age of enrolment in compulsory education* - measures the proportion of children between the age of 3 and official compulsory education age participating in early childhood education. Early

childhood education refers to any form of education and care for children under primary school age [8].

These indicators give us a glimpse of the social state and quality of life in a society and can be used to assess the impact of public policies and other initiatives on the development social dimension.

2. Comparative Analysis of Social Indicators

Next, we will present a brief comparative analysis of these indicators in Romania and compared to the other member states of the European Union.

2.1. Infant Mortality Rate

In the category of specific mortality, by age group, the infant mortality rate is a basic indicator of the level of social development. The infant mortality rate is calculated by relating the number of deaths under 1 year to the number of live births with usual residence in each country in the reference year. Because infant mortality is influenced by many factors, its level expresses, in a synthetic form: "a set of social, economic, cultural, health conditions being an index of the well-being, civilization and cultural level of a people" [26].

Studies have shown that the infant mortality rate has decreased significantly in Romania [25] in recent years (25-26 ‰ in 1989, 18.6 ‰ in 1999), but it remains one of the highest in the Union European [10,11]. Risk factors for child mortality include poverty, limited access to health and childcare services, and poor living conditions.

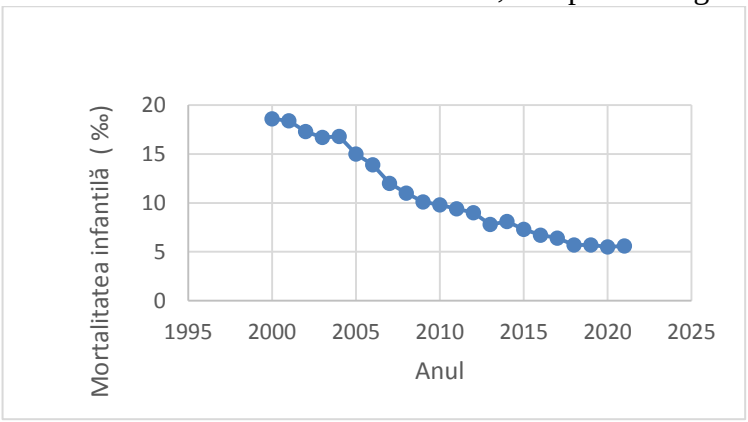

Fig. 1. Romania. The evolution of the infant mortality rate (2000-2021)

Source: https://insp.gov.ro/wpfb-file/mortalitatea-infantila-in-romania-2021-pdf/

Romania remains among the first ranked in the European Union, with an infant mortality rate of 5.6 per 1,000 live births in 2020 (final data for 2020, NIS, February 2022), the main cause being premature births. [12]. A third of these deaths can be prevented by developing support programs for mothers and children, as well as by extensive programs to renovate, equip and modernize medical facilities. [13].

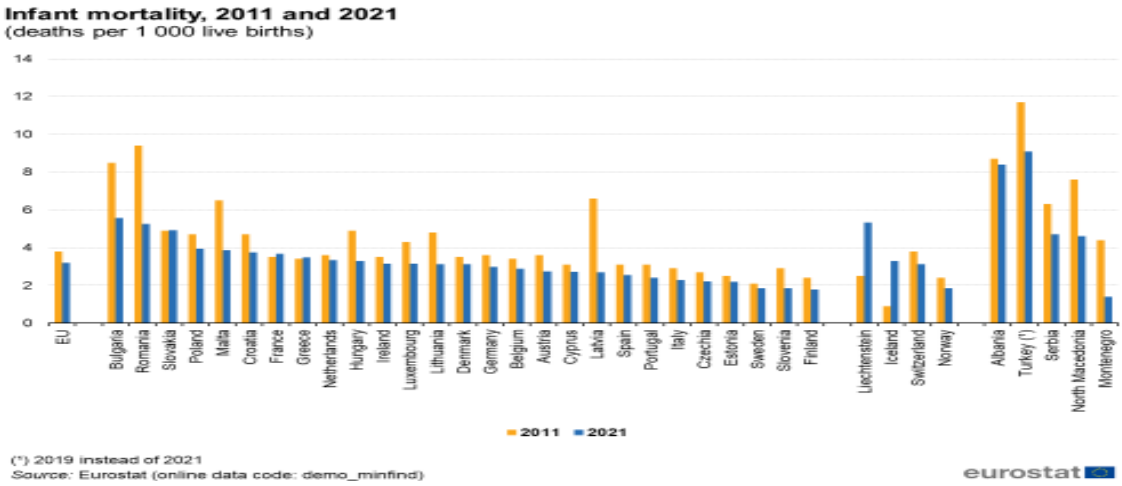

Fig. 2 Infant mortality in European Union 2011 and 2021

Source: Mortality and life expectancy statistics - Statistics Explained (europa.eu)

In the period 2008-2020, a slight downward trend of the infant mortality rate can be observed at the EU level, falling, in 2011, below 4 deaths per 1,000 live births (fig 2). During the entire period, all the states taken into analysis registered a downward trend in infant deaths. A remarkable progress in reducing this phenomenon was also registered by Romania. If, in 2008, Romania registered 11 deaths per 1,000 live births, in 2020, it dropped below the threshold of 6 deaths per 1,000 live births. An important factor in the exponential reduction of this phenomenon in Romania was the accession to the EU, which allowed the alignment of the health system with European norms and standards, thus contributing to increasing access to health services. Although Romania is making remarkable progress in reducing this phenomenon, it continues to be above the level recorded in neighbouring countries (Bulgaria, Hungary, Poland) and far above the EU level.

2.2. Obesity rate for people aged 18 and over, by gender

Definition: The obesity rate was calculated by reporting to the resident population aged 18 and over people for whom a Body Mass Index (BMI) greater than or equal to 30 was calculated, multiplied by 100. (BMI) emphasises the ratio of a person's weight to their height. It's a rough estimate of body fat percentage. Due to the ease of measurement and calculation, it is the tool used to diagnose obesity. It is calculated only for people aged 18 and over, according to the formula: BMI=W/H2, where: W - the person's weight (in kg), H - the person's height (in meters).

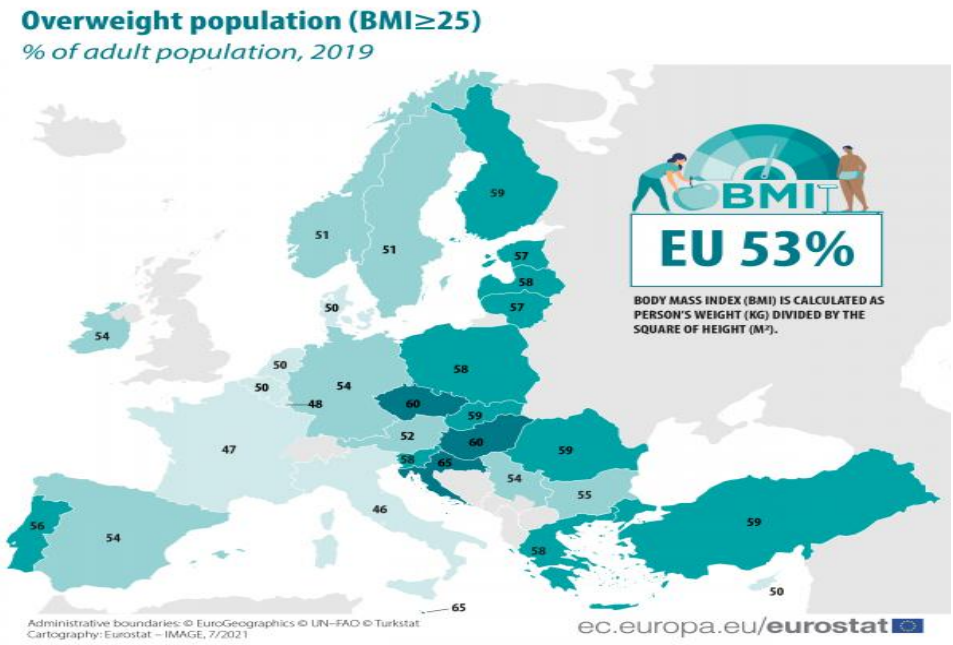
Overweight population (BMI≥25)
% of adult population, 2019
BMI
EU 53%
BODY MASS INDEX (BMI) IS CALCULATED AS PERSON'S WEIGHT (KG) DIVIDED BY THE SQUARE OF HEIGHT (M²).
Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat – IMAGE, 7/2021
ec.europa.eu/eurostat

Fig. 3 Overweight population in European Union (2019)

Source: File:Overweight population map July 2021 V2.png - Statistics Explained (europa.eu)

Weight problems and obesity are increasing rapidly in most EU Member States, with an estimated 52.7% of the adult population (aged 18 and over) overweight in the EU in 2019 ((fig. 3).

Obesity is a determinant of health, which can generate serious public health problems: a significant increase in the risk of chronic diseases (cardiovascular diseases, type 2 diabetes, hypertension, coronary diseases, certain types of cancer, etc.). For some people, obesity can be linked to a wide range of psychological problems. For a society, this entails substantial direct and indirect costs, which place a considerable strain on healthcare and social resources.

According to a WHO report, approximately 59% of Romanian adults are overweight, the percentage being slightly below the average of the European Union member states (fig 3). Risk factors for obesity include unhealthy eating, physical inactivity and stress [14].

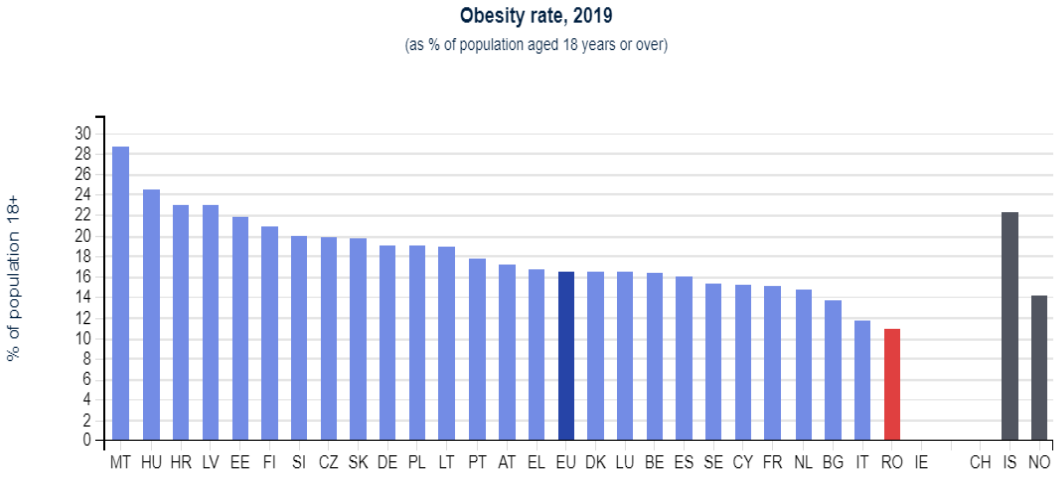

Fig. 4. Obesity rate in European Union in 2019

Source: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/visualisations/sdgs/index.html?country=RO&goal=SDG2&ind=4&chart=bar

In 2019, Romania had the lowest share of the obese adult population (10.9%) in the EU and was 5.6 p.p. below the EU average. Italy (11.7%) and Bulgaria (13.6%) also recorded low rates of obesity among the adult resident population (Fig 4). The highest obesity rate was recorded in Malta (28.7% of the adult resident population).

2.3.The at-risk-of-poverty or social exclusion rate (AROPE)

The at-risk-of-poverty or social exclusion rate (AROPE) is a composite indicator adopted at European Union level under the Europe 2020 Programme to promote social inclusion and reduce poverty. This indicator represents the share of people at risk of poverty or social exclusion in the total population. By definition, a person is at risk of poverty or social exclusion if they are in at least one of the following situations: - below the poverty line (60% of the median disposable income per adult-equivalent); - in a state of severe material and social deprivation; - living in a very low work intensity household (for people aged 0-64).

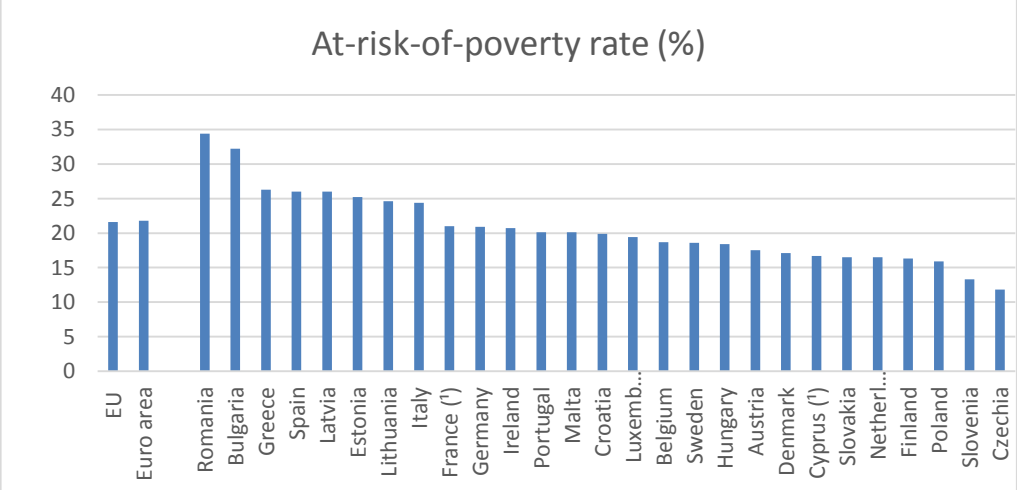

Fig. 5 People at risk of poverty or social exclusion, 2022

Source : https://ec.europa.eu/eurostat/cache/visualisations/sdgs/index.html?country=RO&goal=SDG1&ind=1&chart=bar

Reports show that the AROPE rate in Romania has decreased in recent years from 46% in 2016 to 38% in 2018, but still remains the highest in the European Union (fig. 5).

Groups most vulnerable to poverty and social exclusion include children, the elderly, people with disabilities and ethnic minorities [15, 16, 17].

The total number of Romanians affected by severe material deprivation in 2020 was 2.95 million people, of which 47.4% men and 52.6% women. The persistent poverty rate was 17.0% in 2020, only 1 % lower than in 2010. The in-work poverty rate was 14.9% in 2020, 6.1 % above the EU average.

People in poverty face a multitude of disadvantages, ranging from lack of employment, poor housing conditions, material deprivation, inadequate health care to barriers in access to education and culture. The at-risk-of-poverty or social exclusion rate (AROPE) was 30.4% in 2020, corresponding to almost 5.9 million people, down 0.8 p.p. from 2019.Over the period 2010-2020, the average annual growth rate in Romania was -3.06%, above the EU average of -1.05%, leading to a reduction of the gap with the EU average from 17.6% in 2010 to 8.9% in 2020. However, compared to the other EU Member States, the

relative levels estimated for Romania in 2020 are much higher, with only one EU country recording higher values than Romania (Bulgaria: 32.1%). In general, it can be said that the AROPE indicator presents a much worse situation than the one resulting from the analysis of the poverty rate itself (30.4% compared to 23.4% in 2020).

2.4. The early school leaving rate of young people (18-24 years old)

Definition: Early school leaving rate (18-24 years) is the ratio of the percentage of the population aged 18-24 years with elementary (low) education who did not attend any form of education (formal or non-formal) in the four weeks preceding the interview, in the total population aged 18-24 years. Persons with a low level of education are those who have completed at most secondary school, primary school or no school at all.

Studies show that the rate of early school leaving by young people has decreased significantly in Romania in recent years, but still remains one of the highest in the European Union (fig 6). Factors leading to early school leaving include poverty, lack of family support and health problems [18, 19, 20].

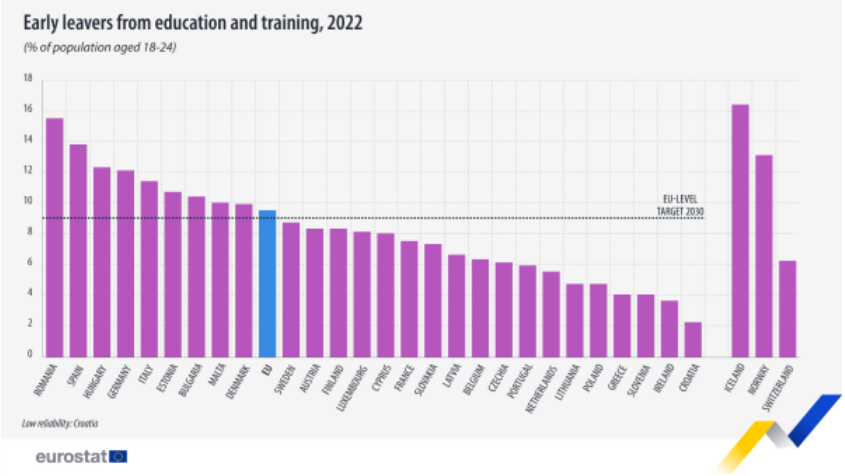

Fig. 6. Early leavers from education and training in European Union
Source: (europa.eu)

The high rate of early school leaving by young people (18-24 years), 15.6% in 2020, is a worrying situation for Romania, especially among women. Although the gap with the EU average has narrowed over the period 2018-2020, it remains high, especially among 18-24 years old females (+8.6% compared to the EU average in 2020).

2.5. The participation rate in early education of pupils aged from age 3 years to the starting age of compulsory education at primary level

Participation rates in early education have increased significantly in Romania in recent years, but still remain below the EU average (Fig. 7).

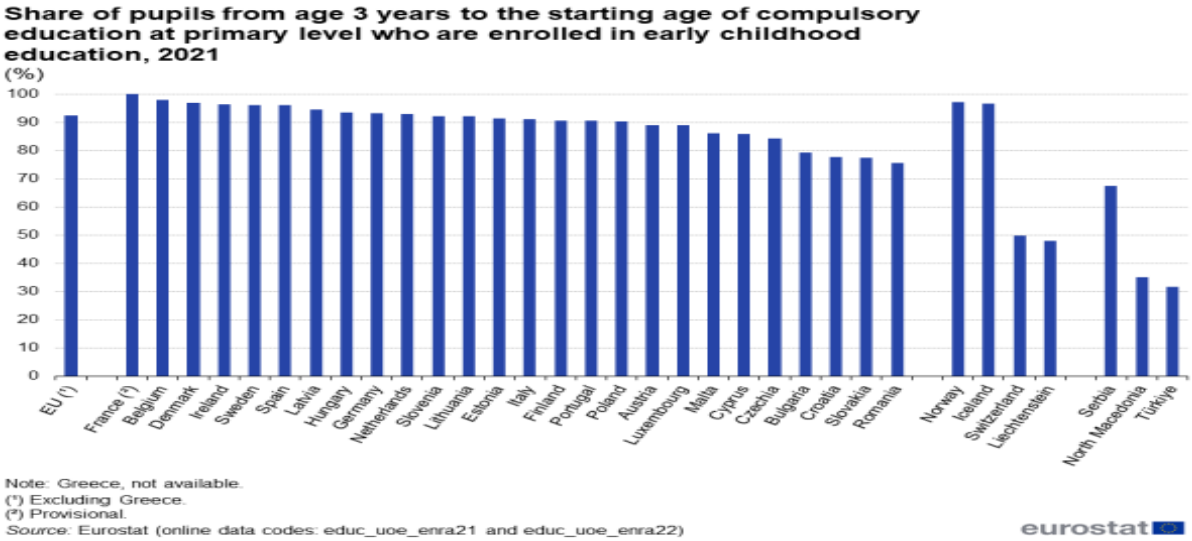

Fig. 7. Early childhood education statistics in European union, in 2021
Source: (europa.eu)

Factors influencing participation in early education include limited access to childcare, high costs and gender stereotypes [21, 22, 23].

3.Prospects

The prospects for the coming period for these social indicators are different for each indicator. The infant mortality rate, the at-risk-of-poverty or social exclusion rate and the early school leaving rate are expected to continue to fall in Romania but will remain among the highest in the European Union (fig .8).

Obesity rates are expected to continue to rise in Romania, especially among women, unless appropriate measures are taken to promote a healthy lifestyle.

The participation rate in early education is expected to continue to increase in Romania but will remain below the EU average. Quality in education is based on a competency-based and learner-centred education system, which gives the learner freedom to define study priorities through measures such as increasing the share of optional subjects.

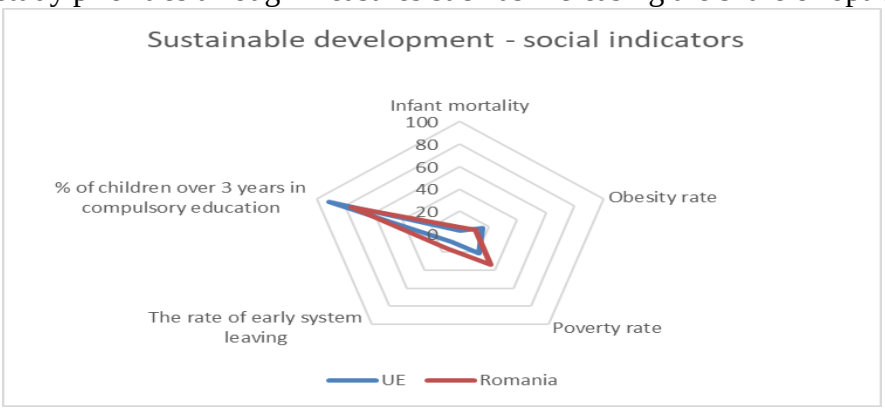

Fig. 8. Romania, level of social indicators of Sustanaible development in 2020

The EU 2030 target is that at least 96% of children between 3 years old and the starting age of compulsory primary education participate in early education.

The values recorded by Romania for this indicator in the last 2 years of the analysis were some of the lowest in the EU, especially against the background of the pandemic crisis. The downward trend may indicate negative social effects, as low participation in pre-school

education may create difficulties in integrating into the education system and may have negative consequences in terms of social inclusion.

Conclusions

The social pillar of sustainable development in Romania was analyzed in terms of five indicators: infant mortality rate, Obesity rate for people aged 18 and over, Relative poverty rate, Early school leaving rate by young people (18-24 years old), Participation rate in early education for children aged 3 and over and the official age of enrolment in compulsory education.

Romania has an infant mortality rate of 5.6 per 1,000 live births, while the EU average is below 4 deaths per 1,000 live births. Maintaining the average annual growth rate from 2008-2020 (-5.47%) will allow the EU 2020 level of 3.3 deaths per 1000 live births to be reached in 2030.

Both at EU level and in Romania there is an increasing trend in the obesity rate. This indicator needs to be carefully analyzed by public health policy makers. The proportion of obese adults is 11% in Romania, below the EU average.

Romania had the highest relative poverty rate among EU Member States in 2020, at 40% of median disposable income per adult equivalent (11.2% of the total population), almost double the EU average (6.2%). In the period 2010-2020, the average annual growth rate in Romania was 1.14%, above the EU average of 1.02%. Reducing the poverty rate has a positive social impact, leading to active social inclusion, easier access to education and culture, inclusion in the labour market, improved housing conditions and increased access to high quality healthcare.

Young people with low levels of education represent those at high risk of poverty, social exclusion and marginalization. Through the national strategies in this field, Romania has set a target for 2030 of 11.3%; from this perspective, the evolution of the early school leaving rate by young people is moderate and the national target can be reached in 2044.

The average annual growth rate of participation in early education for children aged 3 years and under in Romania was -1.03% between 2013 and 2020, while the EU average was 0.19%.

As a perspective, the legislative process on building a unitary inclusive and quality education system needs to be further improved. An important activity is the involvement of central and local authorities, parents, community, NGOs in promoting health education, cultural diversity, prevention of discrimination in education and school drop-out.

BIBLIOGRAPHY

[1] Dezvoltare durabila - ANPM

[2] https://dezvoltaredurabila.gov.ro/web/wp-content/uploads/2018/12/Strategia-na%C8%9Bional%C4%83-pentru-dezvoltarea-durabil%C4%83-a-Rom%C3%A2niei-2030.pdf

[3] https://dezvoltaredurabilaro-ue.insse.ro/social.html

[4] http://romania-durabila.gov.ro/; https://dezvoltaredurabilaro-ue.insse.ro/social.html

[5] Mortalitate infantilă - Wikipedia; Mortality and life expectancy statistics - Statistics Explained (europa.eu)

https://insse.ro/cms/files/POCA/Raport-INDD-Orizont2030-27042023.pdf

[6] https://romania.europalibera.org/a/romania-obezitate-oms-raport-2022/31832546.html; Overweight and obesity - BMI statistics - Statistics Explained (europa.eu)

[7] Glossary:At risk of poverty or social exclusion (AROPE) - Statistics Explained (europa.eu); HOTARARE 731 08/07/2021 - Portal Legislativ (just.ro)

[8] Early leavers from education and training - Statistics Explained (europa.eu)

[9] EPRS_BRI(2021)696210_EN.pdf (europa.eu)

[10] Pop TL, Burlea M, Falup-Pecurariu O, Borzan C, Gabor-Harosa F, Herdea V, Pop CF, Rajka D, Ognean ML, Căinap SS. *Overview of the pediatric healthcare system in Romania*. Turk Pediatri Ars. 2020 Sep 1;55(Suppl 1):69-84. doi: 10.14744/TurkPediatriArs.2020.77775. PMID: 32963483; PMCID: PMC7488180.

[11] Petre, I.; Barna, F.; Gurgus, D.; Tomescu, L.C.; Apostol, A.; Petre, I.; Furau, C.; Năchescu, M.L.; Bordianu, *A. Analysis of the Healthcare System in Romania: A Brief Review*. Healthcare 2023, 11, 2069. https://doi.org/10.3390/healthcare11142069

[12] https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Mortality_and_life_expectancy_statistics#Infant_mortality

[13] https://www.salvaticopiii.ro/ce-facem/Sanatate/Reducerea-mortalitatii-infantile

[14] Raport OMS | Aproape 60% dintre români sunt supraponderali. Indicele obezității, în creștere în Europa (europalibera.org)

[15] Šoltés, Erik, Mária Vojtková, and Tatiana Šoltésová. "Changes in the geographical distribution of youth poverty and social exclusion in EU member countries between 2008 and 2017." *Moravian Geographical Reports* 28.1 (2020): 2-15.

[16] Bąba, Wojciech. "Risk Of Poverty and Social Inclusion In The European Union In A Context Of Europe 2020 Strategy Goals." Polityka Społeczna 547.10 (2019): 1-10.

[17] Stroe, Cristina. "Diagnostic Analyses Regarding Poverty Risks and Quality of Life Among the Elderly in Romania." Economic and Social Development: Book of Proceedings (2023): 173-185.

[18] Istrate, Marinela, Raluca Horea-Serban, and Ionel Muntele. "Young Romanians' transition from school to work in a path dependence context." Sustainability 11.5 (2019): 1254.

[19] Cosmulese, Cristina Gabriela, et al. "The influences of the digital revolution on the educational system of the EU countries." (2019).

[20] Santos, Sofia A., et al. "What do young adults' educational experiences tell us about Early School Leaving processes?" European educational research journal 19.5 (2020): 463-481.

[21] Gheorghiu, Maria, et al. "Using evidence and coalitions to scale-up a national early education initiative: the case of law 248/2015 in Romania." Frontiers in Public Health (2021): 1056.

[22] Adams, Lindsay. "Romania: Early Childhood Development. SABER Country Report, 2019." World Bank (2019).

[23] Xiang, Wenjing, and Shulan Zeng. "Current Situation and Development Trend of Pre-school Education in Europe." Journal of Education and Educational Research 3.3 (2023): 19-24.

[24] https://insse.ro/cms/files/POCA/Raport-INDD-Orizont2030-27042023.pdf

[25] Erdeli G., Cucu V., România. Populație.Așezări umane. Economie, Editura Transversal (2007)

[26] Trebici, V. " Demografia", Editura Științifică și enciclopedică, București (1979).

THE IMPACT OF DIGITIZATION ON THE EFFECTS OF CONCLUDING AN INSURANCE CONTRACT FOR A HOUSE BUILT WITHOUT A BUILDING AUTHORIZATION

Gabi-Daniela Gărăiman, Daniela-Isabela Scarlat
Assoc. Prof., PhD, University of Craiova, Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: The conclusion of optional contracts is at the discretion of the interested parties, having in principle the freedom to define the conditions under which it will be carried out. The optional real estate insurance contract is the application of the principle of autonomy of will, the parties having the freedom to conclude any contract that can secure their interests. However, situations may arise in which the right of the insured person may be violated either by certain abusive or invalid clauses inserted by the insurer.
In the content of the contract under analysis, the presence of a clause can be observed that renders its execution ineffective, entailing absolute nullity for lack of object and cause. The clause in question is the one which establishes the exclusion of the insurer's liability for the risks caused by buildings built after 07.08.1991 and which do not have a building permit. The clause was not communicated to the insured nor was he informed that in order to be insured it is necessary to hold a building permit.
This is where innovative technologies come in that can provide all stakeholders with opportunities to increase operational efficiency and make claims management easier and more automated, ensuring data integrity and automating the process of opening claims files.
In the following, we intend to briefly present the solutions, but also the arguments considered by the courts in order to understand the jurisprudential trend regarding, but also the advantages of digitizing insurance contracts.

Keywords: optional insurance, excluded risks, building authorization, insurable interest, jurisprudence

Through a civil sentence pronounced on 22.06.2021 by the Court, the request for summons filed by the plaintiff, contrary to the defendant insurance company, was admitted in part. The defendant insurance company was obliged to pay the plaintiff the sum of 135,110.8 lei, to which late penalties in the amount of the legal interest are added, starting on 11.09.2019 and until the actual payment.[1]

In order to pronounce this sentence, the court held that, through the application registered on 11.09.2019 before this court, the plaintiff requested, contrary to the defendant-insurance company, to compel the defendant to pay the sum of 276,000 lei as compensation for the damages caused the property insured under the insurance contract concluded with the defendant on 14.01.2019 pursuant to the provisions of art. 2208 Civil Code in conjunction with art. 2217 of the Civil Code, obliging the defendant to pay the legal interest related to the amounts requested, starting from the date of the action and until their actual payment, as well as obliging the defendant to pay court costs based on the provisions of art. 451 et seq. Civil Procedure Code.[2]

It was shown that the plaintiff, as the owner of an immovable property, concluded with the defendant an optional insurance contract with the said immovable as its object, as well as a mandatory insurance with the same object.

[1] Tribunalul Maramureș, Secția a II-a Civilă – Sentința Civilă nr. 1004/2021
[2] www.rolii.ro accesat în data de 29 noiembrie 2023

On 13.08.2019, there was a fire due to an electrical short circuit, a fire resulting in the total destruction of the building both inside and outside, as it results from the Intervention Report issued by the Inspectorate for emergency situations, the only goods saved as it follows from point 3 of this report, they are the neighboring house.

Following the occurrence of the fire, the plaintiff, as the insured, turned to his insurer, the defendant in question, for the payment of compensation as the insured risk - the fire - occurred.

The claim file was drawn up, but on 28.08.2019, through an address, the defendant informed the plaintiff that the claim file was rejected and the claimant's request for compensation based on the insurance policy will not be granted, considering the provisions of the general conditions of housing insurance ch. 4, art. 4.2 lit. f, "The insurer does not grant compensation for damage to homes built after 07.08.1991 for which there is no construction authorization...".

Faced with this attitude of the defendant, the plaintiff decided to file an action in court.

A first aspect that needs to be clarified is that the defendant did not inform the plaintiff of the "General Conditions" that include the situations that exclude the granting of compensation by the insurer, never having been handed a copy of these conditions, which complete the insurance policy, as a result there is no his consent as insured for their application.

The plaintiff had the insurance policy also in previous years, the policy concluded with the same insurance broker and was never made aware of such a condition, and if he had been asked for a building authorization as a condition for taking out the insurance he would not have have concluded the insurance policy.

The plaintiff does not know the book, this results from the sale purchase contract authenticated in 2011, the insurance conditions being verbally communicated to him by the insurance broker, the same one who concluded the insurance for the previous years for this building and the question of the necessity of existence was never raised of the construction authorization for the granting of compensations in the event of the production of the insured risk.

On the other hand, the insured house owned by the plaintiff was built before 1989, the house existing before the revolution being built without a building permit, only the tabulation in the land register was made later after the problem of the land on which the house was built was resolved.

Being in the presence of a synalagmatic contract, its essence is the reciprocity of rights and obligations, as well as their interdependence, the obligation to pay the insurance premium being the correlative obligation of the insurer to pay compensation in the event of the occurrence of one of the insured risks, in this case the risk additionally - the fire.

The plaintiff fulfilled his obligation by paying the value of the insurance policy, conditions in which the defendant is obliged in turn to fulfill the assumed obligations of granting compensation as a result of the occurrence of the insured risk.[3]

The insurance company filed an appeal against this sentence, requesting, mainly, the admission of the appeal, the annulment of the appealed sentence, and, in the retrial, the total rejection of the action filed by the respondent plaintiff as illegal and unfounded.

Hereby the insurance company requested, in the main, that the appeal be admitted and the contested sentence be annulled, and, in retrial, that the action brought by the plaintiff-respondent be dismissed.

[3] www.rolii.ro accesat în 29 noiembrie 2023

In the alternative, to admit the appeal, to dissolve the contested sentence, and in the retrial, in the situation where petition no. 1 is considered legal, to grant material damages/compensations corresponding to the proven expenses; to reject the petition regarding the penal interest for illegality and as unfounded; to reject the petition establishing the payment by him of the judicial stamp duty and court costs; to impute to the plaintiff-respondent the payment of recurring expenses at this stage of the trial, as provided by art. 451 et seq. of the Code of Civil Procedure.[4]

The appellant considers that the sentence given by the court of first instance is illegal and unfounded, for the lack of sufficient motivation when awarding the compensation, and for the calculation made by it in order to determine the total amount. He also claims that he cannot be forced to pay material damages because the respective building is built without a building permit, and the provisions of the clause of art. 4.2. LIT f., which stipulates that he will not pay in this situation.

The appellant considers that all the contractual clauses are valid, including the one providing for the exclusion, being included in the contract signed and acknowledged by the respondent. The appellant claims that the exclusion is of a conventional nature, provided for in the contract and which clearly defines the limits by which it is obliged to respond. And therefore he could not be obliged to pay the amount imposed by the trial court.

In the continuation of the reasoning, the appellant uses the provisions found in Law no. 50/1991 to prove the necessity of the existence of a building permit. The execution of authorized construction works constitutes "the procedure for the exercise of authority by the county, municipal, city, respectively communal public administration or, as the case may be and by exception, by the competent central public administration authority, regarding the implementation of the provisions of the land use and urban planning, approved and approved according to the law, which constitutes the legal basis of sustainable and local urban development."[5]

Regarding the aspect of the consent of the plaintiff-respondent, the appellant claims that it existed at the time of the conclusion of the contracts when he signed, taking cognizance of what they provide, which can be proven by the formula included in the contract "I received an original copy, ...I declare that I agree with the conclusion of the contract under these conditions". In addition, the respondent could request the necessary information from the broker through whom he concluded the contracts.

Regarding the argument that the appellant did not prove the communication of the conditions included in the optional insurance contract, the appellant claims that it is unfounded considering that the plaintiff-respondent expressed his consent by signing the policy.

From the content of the policy, it is understood that the general conditions and the insurance offer have been attached to it. Therefore, the appellant considers that a presumption is established in her favour in terms of the communication and delivery of the disputed documents.

The respondent considers that the appellant's reasoning is unfounded and ungrounded, considering that the court of first instance correctly resolved the issues that provide for the award of material damages, and by which it found inapplicable the clause of art. 4.2. LIT f. of the General Conditions. It supports the arguments of the court regarding the lack of administration by the appellant of the evidence proving the communication of the general conditions to the plaintiff-respondent. The lack of signature on it denotes that the plaintiff-

[4] Curtea de Apel Cluj, Secția a II-a Civilă – Decizia nr. 687/2021

[5] BISCHIN Robert, *Certificatul de urbanism, act administrativ sau act de informare?*, Ed. C.H. Beck, București, 2018, p. 82

respondent did not express his consent for their application accordingly. He has the same opinion regarding the lack of evidence to prove the appellant's request for a building permit, something that can only express a fault at the conclusion of the insurance contract. And since the essence of contracts is the very application of the principle of good faith throughout the negotiations, conclusion and execution of the contract, it follows that the appellant has shown a contrary behaviour that incurs its fault.

Regarding the building built without authorization, it is noted that the building was carried out before 1989, no authorization being required, and only the registration in the land register was carried out afterwards.

The court of appeal found that the plaintiff paid the insurance premium and proved the production of the insured risk, but the defendant did not pay the compensation as it was obliged to. Also, the defendant did not prove that he requested a building permit or that he requested any document from the plaintiff, from which it follows that he is not excluded from compensation and that despite these steps, the defendant still concluded the contract.

In the specialized literature, the concept has been formed that provides for the priority execution of the insured's performance, and which thereby conditions the insurer's performance, in the specific effect of synalagmatic contracts.[6]

In the insurance policy, it was noted that the building was built in 1980, so it is assumed that the insurer made checks in this regard.

This did not prove the checks carried out, nor the fact that he was misled about the year of construction of the building and that if he had known that it was built after 1991 and did not have a building permit, he would not have concluded the contract, since he had no vocation to compensation would be irrelevant.

Regarding the extent of the compensation, the court held that in the case a forensic technical expertise report was carried out to determine the value of the building at the time of the occurrence of the insured risk and two supplements to the forensic technical expertise report.

Although initially, the circulation value of the building was established by the expert as being 82,000 lei (equivalent to 17,300 Euro), considering the area in the Land Registry, through the expert's supplement it was shown that if the built area is 80 square meters, the value of the house would be 121,400 lei (25,700 Euro).

The plaintiff requested the payment of penalties in the amount of the legal interest, for the non-execution of the compensation obligation, from the date of occurrence of the insured event.

In the matter of contractual liability, the granting of penalties is conditioned by the delay of the debtor.[7]

In this case, the defendant was put in arrears for the first time by the summons request, when the amount claimed from her was also shown.

Therefore, the court obliged the defendant to pay the delay penalties from the date of the submission of the summons to the court, until the actual payment.

For the above reasons, the court based on art. 480 (1) C.pr.civ, will reject the appeal declared by the insurance company against the civil sentence pronounced by the court, which it will keep in its entirety.

[6] R.N. Catană, Dreptul asigurărilor. *Reglementarea activității de asigurare. Teoria generală a contractului de asigurare*, Ed. Sfera Juridică, Cluj Napoca, 2007, p. 101

[7] Ion Dogaru, Pompil Drăghici, *Drept Civil Teoria generală a obligațiilor*, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2019, p. 570

Following the analysis carried out for the case study, we understand that optional insurances are of significant importance, because they can protect assets whose existence may be endangered by an unexpected but possible event.

Considering the nature of the real estate, it is of great interest to ensure their safety through an optional insurance contract. The optional nature of the contract does not limit the parties to comply with a structure imposed by law, being able to provide for any desired insured amount, unlike the mandatory home insurance contract. Of course, such a contract cannot be contrary to mandatory legal norms.

This was also the reason for which the plaintiff contracted with an insurance company, namely to protect the assets at his disposal, the personal residential property and the movable assets located on his property. The optional insurance contract was concluded on 14.01.2019, through an insurance broker. The duration of the contract was established for 12 months, and the insured amount for 35,000 euros. Later, on 17.05.2019, the parties concluded an additional deed establishing an additional insured sum of 40,000 euros. Within the contractual conditions, various clauses were stipulated, including those that provided for or excluded the risks. These clauses were more or less known. As we have seen previously, certain clauses were stipulated without being brought to the knowledge of the insured. These clauses were later found to be unenforceable as they are essentially void for want of object and cause. As a result, the insurer was found to be at fault at the conclusion of the optional property insurance contract. We believe that it would have been much easier to prove the claims of each party if the conclusion of the contract had been made on an IT platform developed by the insurer, avoiding certain limiting interpretations on the part of the insurer.

The complexity of the field of activity in which insurance is carried out is reflected by the elements of economy, finance, law and mathematics that are applicable in relation to the insurance contract. Awareness of the danger has led people to act to protect what is exposed.[8]

The insurance contract is considered consensual, because for its validity it is not necessary to express consent in a certain form.[9] The simple manifestation of will at the conclusion of the contract is sufficient for its valid conclusion.

Currently, computerization in the field of insurance allows the insured to purchase insurance coverage or open a claim file at any time remotely without direct interaction with the insurance broker or company representative. Insurance premiums are paid online through your browser or an app. The implementation brings a number of advantages. From the point of view of the insurance company, it can be observed, among other things, the reduction of administration expenses and the improvement of the quality of services, and for the insured, the degree of satisfaction increases by reducing the travel/waiting time at the company's offices and the ease of using the services offered. In the specialized literature[10], a presumption of abuse of adhesion contracts has been established, due to the position of power of the professional confirmed by the specialized knowledge he has in the relationship with the insured. The presumption can be rebutted by the professional by proving the negotiation.

But things don't have to stop there. The development of disruptive technologies opens new horizons of use, the insurance market being open to the implementation of these innovative solutions. An EIOPA report shows that in 2018, 31% of European insurance firms

[8] Dan Anghel Constantinescu, *Tratat de asigurări*, vol. I, Editura Economică, București, 2004, p.12
[9] Popescu D., Macovei I., *Contractul de asigurare*, Ed. Junimea, Iași, 1982, p. 40
[10] F. Prip, *Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor contractelor de consum*, în P. Vasilescu (coord), Consumerismul contractual. Repere pentru o teorie generală a contractelor de consum, Ed. Sfera Juridică, Cluj-Napoca, 2006, p. 121

surveyed were using artificial intelligence across the insurance value chain, and another 24% were willing to use Big Data Analytics in auto and health insurance.[11]

Artificial intelligence can help by analyzing huge amounts of data to increase operational efficiency, improve customer experience and reduce risks, especially losses caused by fraudulent claims.

AI tools can autonomously discover and test hypotheses and make decisions automatically, access previously inaccessible datasets (eg unstructured data from images, video or audio). These capabilities interconnected to large amounts of data provided by, for example, IoT devices could represent an incremental improvement in the ability to accurately monitor and assess risks.

The development of generative artificial intelligence will be able to be used in activities such as providing consumer advice, guiding policyholders in claims procedures and improving pricing processes. Advanced database analysis can identify which distribution channels are the best fit for certain types of potential customers.

At this time it is impossible to accurately predict how the insurance market will work in a decade from now, but certainly, the unprecedented progress made in recent years in terms of technology will lead to major changes in the insurance field.

BIBLIOGRAPHY

1. BISCHIN Robert, Autorizațiile de construire - intrarea în legalitate, Ed. C.H. Beck, București, 2018
2. GĂRĂIMAN Gabi-Daniela, On the formation of consent in the case of contracts concluded on-line, AGORA IJJS (International Journal of Juridical Sciences), 2009, volum III, no.1,
3. ILIESCU C., Contractul de asigurare de bunuri în România, Ed. All Beck, București, 1999
4. NEMEȘ Vasile, Dreptul asigurărilor, ed. a 5-a, Ed. Hamangiu, 2021
5. PRIP F., Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor contractelor de consum, în P. VASILESCU (coord.), Consumerismul contractual. Repere pentru o teorie generală a contractelor de consum, Ed. Sfera Juridică, Cluj-Napoca, 2006
6. SCARLAT Daniela Isabela, Dreptul asigurărilor: note de curs și aplicații practice, ed. Sitech, 2021
7. SFERDIAN Irina, Dreptul asigurărilor, ed. A 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2019
8. Curtea de Apel Cluj, Secția a II-a Civilă – Decizia nr. 687/2021
9. Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția a II-a Civilă – Decizia nr. 1573/2022
10. http://curia.europa.eu
11. www.juridice.ro
12. www.rolii.ro

[11] AI in the insurance sector industry adoption and regulatory developments, publicat pe site-ul web al Autorității Europene de Asigurări și Pensii Ocupaționale (EIOPA) la adresa https://www.eiopa.europa.eu/publications/ai-insurance-sector-industry-adoption-and-regulatory-developments_en, accesat în data de 28 noiembrie 2023

BRIEF CONSIDERATIONS ON THE JURISDICTIONAL BODIES IN PUBLIC PROCUREMENT

Silviu Gabriel Barbu, Alexandru Petruț Constantin
Assoc. Prof., PhD, „Transilvania" University of Brașov, MA Student, University of Bucharest

Abstract: This article aims to provide a brief analysis of the European legislative framework governing public procurement and of the organization and functioning of the European judicial bodies competent to deal with disputes in this field.
This analysis will attempt to mirror the way in which the Member States, based on institutional autonomy, have chosen the most appropriate solution to ensure the efficient operation of remedies against the conclusion of public procurement contracts, i.e., the solution of the courts, specialized administrative bodies or a combination of the two.
An attempt has also been made to highlight some of the legal requirements and international best practice regarding the independence of the review body, which is a fundamental element in ensuring credible outcomes of review procedures against procurement decisions.
Last but not least, issues of institutional independence have been addressed on two levels: the institutional independence of the review body and the independence of the members of the review body.

Keywords: Administrative-jurisdictional bodies, public procurement

I. Analiza succintă a cadrului legislativ european.

O scurtă analiză a cadrului legislativ european care reglementează domeniul achizițiilor publice și de asemenea modul de organizare și funcționare a organismelor jurisdicționale europene, competente să soluționare a contestațiilor, poate fi sintetizată plecând în primul rând de la Directiva 89/665/CEE[1] care reglementează, printre altele, aspectele referitoare la căile de atac în ceea ce privește contractele de achiziții publice și de concesiune. Aceasta instituie, de asemenea, obligația statelor membre de a adopta măsurile necesare pentru a se asigura că, în ceea ce privește contractele vizate de Directiva 2014/23/UE[2] sau de Directiva 2014/24/UE[3], deciziile autorităților contractante pot face obiectul unei proceduri de contestare eficace și rapide, conform condițiilor stabilite la art. 2-2f, în ceea ce privește dreptul Uniunii în domeniul achizițiilor publice sau normele de drept intern care transpun respectivele prevederi UE.

Directiva 89/665/CEE nu indică în mod expres unul sau mai multe organisme competente în materie de căi de atac. Alegerea unuia sau a mai multor organisme competente ori alocarea atribuțiilor expres prevăzute de actul legislativ UE este lăsată la latitudinea

[1] Privind coordonarea actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind aplicarea procedurilor care vizează căile de atac față de atribuirea contractelor de achiziții publice de produse și a contractelor publice de lucrări, publicată în Jurnalul Oficial (JO) nr. 395/30.12.1989, cu modificările aduse prin nr. Directiva nr. 92/50/CEE (publicată în JO nr. 209/24.07.1992), Directiva nr. 2007/66/CE (publicată în JO nr. 335/20.12.2007), Directiva nr. 2014/23/UE (publicată în JO nr. 94/28.03.2014) și Rectificarea publicată în JO nr. 063/10.3.2016.
[2] Directiva 2014/23/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014, privind atribuirea contractelor de concesiune (JO nr. 94/28.3.2014); Sunt exceptate concesiunile excluse în conformitate cu articolele 10, 11, 12, 17 și 25 din directiva menționată.
[3] Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE (JO nr. 94/28.03.2014); Sunt exceptate contractele excluse în conformitate cu articolele 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17 și 37 din directiva menționată.

statelor membre SEE, însă acestea trebuie să se asigure că organismul/organismele desemnate deține/dețin competențele prevăzute la art. 2 alin. (1), articolul 2d și art. 2e din Directivă. Competențele respective pot fi conferite unor organisme distincte, care să răspundă de diferite aspecte ale căilor de atac. În cazul în care organismele responsabile de soluționarea căilor de atac nu sunt de natură judiciară, sunt incidente prevederile art. 2 alin. (9) care prevăd faptul că, în cazul în care organismele responsabile de soluționarea căilor de atac nu sunt de natură judiciară, acestea trebuie să prezinte întotdeauna motivații scrise privind deciziile adoptate. De asemenea, în acest caz, trebuie să se adopte dispoziții care să garanteze că există proceduri prin care orice măsuri pretins ilegale, luate de organismul responsabil de soluționarea căilor de atac, sau orice presupus viciu în exercitarea competențelor conferite acestuia să poată face obiectul controlului judecătoresc sau al controlului de către un alt organism care reprezintă o instanță de judecată în înțelesul articolului 234 din tratat, care să fie independent atât față de autoritatea contractantă, cât și față de organismul responsabil de soluționarea căilor de atac.

În optica directivei, "membrii unui astfel de organism independent sunt numiți și eliberați din funcție în aceleași condiții ca și membrii corpului magistraților în ceea ce privește autoritatea care răspunde pentru numirea acestora, durata mandatului lor și revocarea acestora. Cel puțin președintele acestui organism independent trebuie să aibă aceleași calificări juridice și profesionale ca și membrii corpului magistraților. Organismul independent ia decizii în cadrul unei proceduri în care sunt audiate ambele părți, iar deciziile respective au forță juridică obligatorie, prin mijloacele stabilite de fiecare stat membru".

Directiva 92/13/CEE[4] reglementează căile de atac pentru contractele de achiziții publice sectoriale prevăzute în Directiva 2014/25/UE[5] a Parlamentului European și a Consiliului, cu excepția cazului în care aceste contracte sunt excluse în conformitate cu articolele 18-24, 27-30, 34 sau 55 din această directivă.

Contractele, în înțelesul directivei 92/13/CEE, includ contractele de furnizare, contractele de lucrări și servicii, concesiunile de lucrări și servicii, acordurile-cadru și sistemele dinamice de achiziții.

Directiva 92/13/CEE se aplică, de asemenea, în cazul concesiunilor atribuite de entități contractante, menționate în Directiva 2014/23/UE a Parlamentului European și a Consiliului, cu excepția cazului în care acestea sunt excluse în conformitate cu articolele 10, 12, 13, 14, 16, 17 și 25 din directiva menționată. Cerințele privind căile de atac sunt detaliate la art. 2 din Directiva 92/13/CEE.

Directiva 2009/81/CE[6] conține reglementări specifice în materie de căi de atac pentru domeniile pe care le vizează. Nici în acest caz nu sunt indicate în mod expres unul sau mai multe organisme responsabile, statele membre având libertatea de a stabili organismul/organismele responsabile, precum și alocarea competențelor, sub rezerva respectării obligațiilor instituite prin Titlul IV din Directiva 2009/81/CE (în special art. 55-64).

[4] Privind coordonarea actelor cu putere de lege și actelor administrative referitoare la aplicarea normelor comunitare cu privire la procedurile de achiziții publice ale entităților care desfășoară activități în sectoarele apei, energiei, transporturilor și telecomunicațiilor, publicată în JO nr. 076/23.3.1992, cu modificările și completările ulterioare.

[5] Privind achizițiile efectuate de entitățile care își desfășoară activitatea în sectoarele apei, energiei, transporturilor și serviciilor poștale, publicată în JO nr. 94/28.3.2014, cu modificările și completările ulterioare.

[6] Privind coordonarea procedurilor privind atribuirea anumitor contracte de lucrări, de furnizare de bunuri și de prestare de servicii de către autoritățile sau entitățile contractante în domeniile apărării și securității și de modificare a Directivelor 2004/17/CE și 2004/18/CE, publicată în JO nr. 216/76/20.08.2009, cu modificările și completările ulterioare.

Potrivit punctului 13 din preambulul Directivei 2007/66/CEE[7], "pentru a combate atribuirea directă ilegală a contractelor, considerată de Curtea de Justiție drept cea mai gravă încălcare a dreptului comunitar în domeniul achizițiilor publice din partea unei autorități sau a unei entități contractante, ar trebui să se prevadă sancțiuni eficace, proporționate și descurajante. În consecință, un contract care este rezultatul unei atribuiri directe ilegale ar trebui să fie considerat, în principiu, lipsit de efecte. Absența efectelor nu ar trebui să fie automată, ci ar trebui să fie confirmată de un organism responsabil de soluționarea căilor de atac independent sau să decurgă din decizia luată de acesta".

Sintetizând cele de mai sus, extragem concluzia că toate statele membre se bucură de autonomie instituțională și implicit fiecare stat este liber să aleagă cea mai potrivită opțiune pentru a asigura căi de atac eficiente a contractelor de achiziții publice, atât timp cât acestea reușesc să asigure soluționarea în mod eficient a căilor de atac pentru contractele de achiziție publică. Prin urmare, luând în calcul și spiritul tradițiilor juridice naționale, statele membre au ales să confere funcții privind căile de atac împotriva modului de atribuire a contractelor de achiziție publică instanțelor de judecată, organismelor jurisdicționale administrative specializate ori unei forme mixte a celor două.

2. Analiza organismelor jurisdicționale europene în materia achizițiilor publice.

Potrivit unui studiu realizat în luna iulie 2013[8], în Franța, Belgia, Italia, Irlanda, Lituania, Țările de Jos, Portugalia, Suedia și Marea Britanie, soluționarea căilor de atac împotriva deciziilor de atribuire a contractelor de achiziții publice este aflată exclusiv în sarcina instanțelor de judecată civile și administrative.

Franța este un exemplu în care atât instanțele civile cât și cele administrative sunt implicate în procesul de soluționare a contestațiilor împotriva procedurilor de atribuire a contractelor de achiziție publică[9]. Astfel, instanțele civile soluționează numai deciziile privind atribuirea contractelor de achiziții publice ale unităților cu capital privat, pe când instanțele administrative au, în ceea ce privește litigiile administrative, o competență de drept comun, de ordine publică, fiind compuse, în prima instanță, din Tribunalul Administrativ și instanțele administrative specializate (instanțe financiare, cum ar fi Camera regională de audit, instanțe de asistență socială și instanțe disciplinare etc)[10].

Instanțele administrative de apel împotriva deciziilor tribunalelor administrative sunt constituite din Curți administrative de apel și Curțile de apel administrative specializate, cum ar fi Curtea de Conturi sau Comisia centrală de asistență socială.

În vârful piramidei jurisdicției administrativă în materia atribuirii contractelor de achiziție publică se află Consiliul de Stat, organ care cumulează rolul de autoritate consultativă a Guvernului[11] cu cel de organ jurisdicțional administrativ suprem. Consiliul de stat are competență, printre altele, și în litigiile privind libertățile publice, poliția

[7] Privind modificarea Directivelor 89/665/CEE și 92/13/CEE ale Consiliului în ceea ce privește ameliorarea eficacității căilor de atac în materie de atribuire a contractelor de achiziții publice, publicată în JO nr. 335/31/20.12.2007, cu modificările și completările ulterioare.

[8] https://www.sigmaweb.org/publications/Establishing-Review-Bodies-2013-Romanian.pdf.

[9] Atribuirea contractelor de achiziție publică sunt reglementate de Codul francez al achizițiilor publice (aprobat prin Ordonanța nr. No. 2018-1074/26 noiembrie 2018), ale cărui norme derivă din Directivele 2014/24/UE și 2014/25/UE.

[10] Pentru mai multe detalii, a se vedea https://e-justice.europa.eu/home?action=home.

[11] Începând cu anul 2008, Consiliul de Stat consiliază guvernul prin intermediul a cinci departamente specializate: departamentul Afacerilor Interne, departamentul Finanțelor, departamentul Lucrărilor Publice, departamentul Social și departamentul Administrativ.

administrativă, impozitele, contractele publice, funcția publică, sănătatea publică, normele de concurență, dreptul mediului și dezvoltarea urbană și regională[12].

Structura Consiliului de Stat[13] cuprinde 4 secții administrative (finanțe, interne, lucrări publice, social), o secție de studii şi rapoarte şi formațiuni contencioase, respectiv 10 subsecțiuni de instrucție, secția de contencios şi plenul secției de contencios format din 10 membri.

Membrii Consiliului sunt reprezentați de 230 de auditori și alți funcționari publici[14], ce se bucură de independență absolută în luarea deciziilor.

În **Belgia**, conform art. 160 din constituția belgiană[15], Consiliul de Stat este instanța administrativă supremă. În general, legislația belgiană nu distinge între primul și al doilea grad jurisdicțional administrativ, neexistând instanțe administrative cu competență administrativă generală.

Cu toate acestea, în temeiul articolelor 145, 146 și 161 din Constituția belgiană, legiuitorii statului federal sau a entităților federale au creat un număr de instanțe administrative cu jurisdicție specializată (inclusiv în materia contractelor de achiziție publică), acestea pronunțându-se uneori doar în primă instanță, alteori atât primă instanță și în apel. Indiferent de modul de pronunțare a acestor instanțe administrative, deciziile definitive vor fi pronunțate de Consiliului de Stat printr-o procedură administrativă de casare sau recurs.

Astfel, orice persoană care are un interes în contestarea atribuirii unui contract de achiziții publice și care este afectată de o decizie a autorității contractante, poate solicita suspendarea și/sau anularea deciziei de atribuire fie în fața Consiliului de Stat, fie în fața instanțelor administrative[16].

Membrii Consiliului de Stat belgian sunt reprezentanți de 44 de judecători numiți pe viață de regele Belgiei. Aceștia se bucură de independență funcțională absolută.

În **Italia**, sub aceeași inspirație franceză, jurisdicția administrativă se realizează pe două paliere, reprezentate, în primul grad de jurisdicție, de instanțe de ordin administrativ, denumite Tribunale Regionale Administrative[17], reglementate de art. 5 din Codul de procedură administrativă italian[18] și în apel (ultimă instanță) de Consiliul de Stat, prevăzut de art. 103 din Constituția Italiană[19] și art. 6 din Codul de procedură administrativă.

Aceste organe sunt organizate în completuri de judecători, judecătorul unic nefiind prevăzut în instanțele administrative, compuse din trei membri în cadrul Tribunalelor Regionale Administrative și din cinci membri în cazul Consiliului de Stat. Consiliul de Stat este subdivizat în patru secții de contencios și două secții consultative.

---

[12] Pentru detalieri, a se vedea https://www.conseil-etat.fr.

[13] A se vedea Gilles DARCY, Michel PAILLET, *Contentieux administratif, 3e edition*, Editions Dalloz, Armand Colin, Paris, 2000, p.76 *apud* Dacian C. DRAGOȘ, Daniel BUDA, Alina CHERECHEȘ, *Posibile sisteme de justiție administrativă, examen de drept comparat,* Revista Transilvană de Științe Administrative, VIII, 2002, p. 102.

[14] Membrii Consiliului de Stat nu sunt magistrați în sensul Constituției franceze, statut rezervat doar membrilor instanțelor judecătorești; pentru detalii a se vedea https://www.conseil-etat.fr/.

[15] Disponibilă la https://www.senate.be/doc/const_fr.html.

[16] În general, pe cale jurisprudențială, s-a stabilit faptul că cazul în care autoritatea contractantă este o entitate cu autoritate publică Consiliul de Stat este forul exclusiv în fața căruia se judecă litigiile privind achizițiile publice. În cazul în care autoritatea contractantă este o altă entitate publică sau privată care face obiectul legislației privind achizițiile publice (exemplu, o companie de stat) orice contestație trebuie să fie depusă exclusiv în fața instanțelor judecătorești; a se vedea jurisprudența prezentată pe site-ul Consiliului de Stat: http://www.raadvst-consetat.be/?page=index&lang=en.

[17] Acestea sunt în număr de 21, alături de 8 secții speciale separate.

[18] Adoptat prin decretul-lege nr. 104 din 2 Iulie 2010, disponibil la https://europam.eu/?module=legislation&country=Italy.

[19] Disponibilă la https://www.refworld.org/docid/3ae6b59cc.html.

Conform art. 118 și următoarele din Codul administrativ italian, orice litigiu care decurge din procedurile de atribuire a contractelor de achiziție publică, reglementate de directivele europene menționate mai sus, este de competența exclusivă a instanțelor administrative, orice măsură adoptată în cursul procedurilor de atribuire putând fi contestată de orice parte interesată printr-un recurs administrativ.

Recursul administrativ, formulat, în primă instanță, în fața Tribunalelor Regionale Administrative, în termen de maxim 30 de zile, are ca scop obținerea anulării măsurilor administrative contestate (de exemplu, cererea de oferte, excluderea unui candidat etc.) pentru a permite reclamantului să participe la licitație sau să i se atribuie contractul, ori, în cazul în care un astfel de rezultat nu poate fi obținut (de exemplu contractul a fost deja executat), în mod alternativ, reclamantul are dreptul de a solicita despăgubiri.

Deciziile pronunțate de Tribunalele Administrative Regionale pot fi atacate în fața Consiliului de Stat tot în termen de 30 de zile, deciziile Consiliului de Stat fiind, în principiu, definitive[20]. Consiliul de stat este format din 111 membri, respectiv președintele, 18 președinți de secție și 92 de consilieri de stat, aceștia fiind independenți în luarea deciziilor. Un sfert dintre consilierii de stat sunt numiți de către Consiliul de Miniștri, un sfert dintre consilieri sunt numiți pe baza rezultatelor concursurilor organizate în acest sens, iar cealaltă jumătate este numită, în funcție de merit și vechime, dintre membrii tribunalelor administrative regionale.

Membrii consiliului de stat au dreptul de a accepta anumite funcții (miniștri, membri ai unei camere a parlamentului etc.) și pot fi autorizați să accepte alte funcții, în timpul mandatului cărora sunt scutiți de participarea la consiliu. Aceștia pot fi autorizați să accepte alte funcții compatibile cu serviciile lor active în cadrul Consiliului[21].

În **Portugalia**, conform Codului contractelor publice[22] și legislației subsecvente[23], contestațiile judiciare împotriva atribuirii contractelor de achiziții publice trebuie depuse în termen de o lună în fața instanțelor administrative specializate în achiziții publice. Căile de atac pentru contestarea contractelor în ceea ce privește punerea în aplicare pot fi, de asemenea, solicitate și în fața instanțelor de arbitraj.

Soluționarea căilor de atac împotriva deciziilor de atribuire a contractelor de achiziții publice, printr-un sistem mixt de organisme jurisdicțional-administrative și instanțe de judecată se poate întâlni în aproximativ jumătate din statele europene. Aceste organisme sunt, de obicei, de natură non-judiciară sau cvasi-judiciară[24] și au funcția unui organism de soluționare a căilor de atac în primă instanță. Cu unele excepții, deciziile organismului specializat de soluționare a căilor de atac sunt obligatorii, supuse apelului în instanțele civile sau administrative, care le pot anula sau modifica decizia[25].

[20] Împotriva deciziilor Consiliului de Stat se pot introduce căi de atac excepționale (de exemplu, o cale de atac de revocare a deciziei în cazurile excepționale prevăzute la articolul 395 din Codul de procedură civilă italian ori în fața Curții Supreme, pentru motive de competență materială și funcțională).

[21] Pentru detalii, a se vedea https://www.giustizia-amministrativa.it/.

[22] Aprobat prin Decretul-lege nr. 18/2008 din 29 ianuarie, cu modificările și completările ulterioare (ultima modificare relevantă a fost făcută prin Decretul-lege nr. 78/2022 din 7 noiembrie) și disponibil la adresa: https://ppp.worldbank.org/publicprivatepartnership/sites/ppp.worldbank.org/files/documents/Portugal_Ley18_2008.pdf.

[23] Cu titlu de exemplu, a se vedea Codul de procedură administrativă, aprobat prin Decretul-lege nr. 4/2015 din 7 ianuarie 2015, privind reglementarea generală a procedurilor administrative și Codul de procedură al instanțelor administrative, aprobat prin Legea nr. 15/2002 din 22 februarie 2002, care conține normele de soluționare a litigiilor privind procedurile de atribuire și contractele administrative și publice.

[24] Caracter stabilit în mare măsură prin jurisprudența CJUE; a se vedea de exemplu Cauza C-54/96, Dorsch Consult GmbH v. Bundesbaugesellschaft Berlin.

[25] https://www.sigmaweb.org/publications/Establishing-Review-Bodies-2013-Romanian.pdf.

În **Slovenia**, remediile privind contractele de achiziții publice sunt reglementate de Legea privind achizițiile publice (LAP)[26], aceasta prevăzând trei proceduri diferite: (1) procedura de pre-revizuire, care are loc în fața autorității contractante; (2) procedura de revizuire, care are loc în fața Comisiei naționale pentru revizuirea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice (Comisia Națională pentru Revizuire) și (3) proceduri judiciare în primă instanță, care au loc la Tribunalul districtual, care are competență exclusivă în conformitate cu legea de reglementare a instanțelor judecătorești.

Inițierea procedurilor de contestare aparține fiecărei persoane care are sau a avut interes în atribuirea unui contract de achiziții publice, în încheierea unui contract-cadru sau în includerea în sistemul dinamic de achiziții și care suferă sau ar putea suferi prejudicii din cauza unei presupusei încălcări a legii.

În cazul unei cereri de reexaminare depuse, autoritatea contractantă poate continua procedura de atribuire a contractului de achiziții publice, dar nu poate încheia contractul, nu poate întrerupe procedura de achiziții publice, nu poate respinge toate ofertele sau nu poate iniția o nouă procedură de achiziții publice pentru același obiect de achiziție. Cu toate acestea, reclamantul poate transmite autorității contractante propunerea sa de suspendare a procedurii de atribuire a contractului de achiziții publice.

Conform LAP, Comisia Națională de Revizuire (CNR) este un organism național specializat, independent și autonom în examinarea procedurilor de achiziții publice. CNR este compusă dintr-un președinte și șase membri, care sunt numiți de Parlamentul sloven pentru un mandat de opt ani. În cadrul procedurilor de revizuire și de apel, deciziile sunt luate de un complet de trei membri ai CNR, care este stabilit de președintele Comisiei la primirea unei cereri de revizuire. Completurile nu au o componență fixă, consilierii juridici ai Comisiei Naționale de Revizuire, care examinează documentele cazului și pregătesc propuneri de decizii, participând, de asemenea, la luarea deciziilor în cazuri individuale.

Președintele și doi dintre membri trebuie să aibă o diplomă universitară în drept și un grad profesional în barou. Ceilalți membri trebuie să aibă o diplomă universitară în științe economice sau inginerie[27].

În cazul în care se inițiază un litigiu administrativ împotriva deciziilor CNR (inclusiv cereri de anulare a contractelor de achiziții publice sau de despăgubiri), procedura de judecată, conform LAP, are loc în fața instanței administrative ce funcționează în cadrul Tribunalului districtual din Ljubljana.

În Cipru, procedura de atribuire și remediile contractelor de achiziții publice sunt reglementate de Legea nr. 73/2016 privind procedurile pentru atribuirea contractelor de achiziții publice și pentru chestiuni conexe[28] și Legea nr. 140/2016 privind Regulamentul privind procedurile de atribuire a contractelor de achiziții publice de către autoritățile care acționează în cadrul sectoarelor apei, energiei, transporturilor și serviciilor poștale și pentru chestiuni conexe[29].

Sistemul de soluționare a căilor de atac și de remedii a achizițiilor publice poate fi divizat în trei elemente: plângeri la autoritatea contractantă, soluționarea non-judiciară prin intermediul Autorității de Evaluare a Ofertelor, organism jurisdicțional administrativ independent de puterea executivă, și controlul jurisdicțional prin Curtea Supremă a Republicii Cipru.

[26] Publicată în Monitorul Oficial Sloven nr. 91/15, disponibil la https://www.mklj.si/en/digital-library/official-gazette-of-the-republic-of-slovenia.
[27] A se vedea site-ul oficial al CNR, disponibil la https://www.dkom.si/en/.
[28] Disponibilă la https://www.cea.org.cy/en/dimosies-symvaseis/.
[29] *Ibidem.*

Autoritatea de Evaluare a Ofertelor este formată dintr-un președinte și alți patru membri, numiți de Consiliul de Miniștri pentru cinci ani și are competența de a decide cu privire la contestațiile depuse împotriva actelor sau deciziilor autorității contractante înainte de atribuirea contractului și pe baza informațiilor prezentate, putând decide să: (1) aprobe sau anuleze actul sau decizia autorității contractante; (2) decidă cu privire la oportunitatea de a acorda măsuri provizorii pentru a remedia presupusa încălcare a legii sau pentru a preveni alte prejudicii aduse intereselor în cauză, inclusiv măsuri de suspendare a procedurii de atribuire sau a semnării contractului sau de împiedicare a executării de către autoritatea contractantă a oricărei decizii; (3) declare un contract public semnat ca fiind lipsit de efecte ori să impună sancțiuni autorităților contractante în cazul în care un contract a fost semnat în mod ilegal.

Membrii acestui organism nu sunt judecători, fiind persoane cu o experiență minimă de zece ani în domeniile drept, contabilitate, finanțe, economie, achiziții publice, inginerie sau administrație publică.

Orice persoană vătămată printr-o decizie a Autorității de evaluare a ofertelor sau prin orice decizie luată de autoritatea contractantă, înainte sau după încheierea contractului, poate contesta respectiva decizie în fața Curții Supreme din Cipru[30]. Membrii Curții Supreme și președintele sunt judecători, iar statutul lor este reglementat de Constituție.

În **Bulgaria,** Legea privind achizițiile publice[31], ce transpune Directivele 2014/24/UE, 2014/25/UE, 2009/81/CE și cele două Directive privind căile de atac, respectiv 92/13/CEE și 89/665/CEE, stabilește că orice decizie a autorităților contractante în cadrul unei proceduri de atribuire și încheierea unui contract de achiziții publice (peste o valoare de 270.000 BGN pentru contractele de lucrări și 70 000 BGN pentru bunuri și servicii) este supusă căilor de atac.

Conform art. 199 din Legea privind achizițiile publice, contestarea deciziilor autorităților contractante pot fi realizată la Comisia pentru Protecția Concurenței (CPC), în ceea ce privește legalitatea lor, inclusiv existența unor cerințe economice, financiare, tehnice sau de calificare discriminatorii în anunț, în documentație sau în orice alt document legat de procedură.

O cale de atac împotriva deciziei de declarare a ofertantului câștigător are un efect suspensiv automat, cu excepția cazului în care executarea provizorie a acesteia este permisă de CPC sau cu privire la anumite cazuri specifice, enumerate în aceeași dispoziție. În toate celelalte cazuri, contestația nu are un efect suspensiv automat, dar suspendarea poate fi (rareori) declarată de CPC ca măsură provizorie, dacă se solicită.

CPC este format din 7 membri, incluzând președintele și vicepreședinte, fiind numiți de Parlament pentru un mandat de 7 ani care nu poate fi reînnoit, aceștia fiind independenți în luarea deciziilor.

Decizia CPC poate fi atacată cu recurs în fața unui complet format din trei membri ai Curții Administrative Supreme din Bulgaria, instanță formată din magistrați de carieră.

În **România**, atribuirea și executarea contractelor publice se realizează în baza Legii nr. 98/2016 privind achizițiile publice[32], Legii nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale[33], Legii nr. 100/2016 Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii[34] și a legislației secundare de aplicare a acesteia.

[30] A se vedea pentru detalieri http://www.tra.gov.cy/aap/aap.nsf/page05_en/page05_en?OpenDocument.

[31] Publicată în Monitorul Oficial Bulgar nr. 13/16.02.2016, disponibilă la https://www.mrrb.bg/en/public-procurement-act/.

[32] Publicată în Monitorul Oficial nr. 390 din 23 mai 2016.

[33] Publicată în Monitorul Oficial nr. 391 din 23 mai 2016.

[34] Publicată în Monitorul Oficial nr. 392 din 23 mai 2016.

Pe lângă cadrul legal general care prevede principalele reguli de organizare și desfășurare a procedurilor de atribuire, a fost adoptată și o lege a căilor de atac, respectiv Legea nr. 101/2016 privind remediile şi căile de atac în materie de atribuire a contractelor de achiziţie publică, a contractelor sectoriale şi a contractelor de concesiune de lucrări şi concesiune de servicii, precum şi pentru organizarea şi funcţionarea Consiliului Naţional de Soluționare a Contestațiilor[35] și de asemenea Hotărârea Guvernului nr. 775/2011 pentru aprobarea Regulamentului de organizare şi funcţionare al Consiliului Naţional de Soluționare a Contestațiilor[36].

Consiliul Național de Soluționare a Contestațiilor (CNSC) este definit, prin raportare la dispozițiile Directivei 2007/66/CEE privind modificarea Directivelor 89/665/CEE și 92/13/CEE ale Consiliului în ceea ce privește ameliorarea eficacității căilor de atac în materie de atribuire a contractelor de achiziții publice, la art. 37 alin. (1) din cadrul Legii nr. 101/2016, ca fiind un organism independent, care are o jurisdicție specifică (în domeniul achizițiilor publice), instituție creată în scopul respectării unei condiții fundamentale a directivei precizate, conform căreia „în conformitate cu jurisprudența Curții de Justiție, statele membre ar trebui să asigure existența unor căi de atac efective și rapide împotriva deciziilor luate de autoritățile contractante și de entitățile contractante (…)".

CNSC este un organism administrativ, cu atribuții jurisdicționale, de drept public, care se bucură de independența necesară îndeplinirii actului administrativ-jurisdicțional, nefiind subordonat niciunei autorități sau instituții publice și care respectă prevederile constituționale reglementate de art. 21 alin. (4)[37].

Procedura de contestare, în fond, a actelor emise de autoritățile contractante în cadrul procedurilor de atribuire, se poate face prin contestație în fața CNSC sau a unei instanțe de judecată. Atât împotriva deciziei CNSC cât și a hotărârii instanței de judecată, după caz, se poate face apel la Curtea de Apel competentă teritorial, hotărârea acestei instanțe fiind definitivă.

Conform art. 4 din Regulamentul aprobat de H.G. nr. 755/2011, personalul CNSC este compus din membrii acestuia, denumiți în continuare consilieri de soluționare a contestațiilor în domeniul achizițiilor publice, care își desfășoară activitatea în complete, și personal tehnic-administrativ. Fiecare complet de soluționare a contestațiilor este format din 3 membri ai Consiliului, dintre care unul are calitatea de președinte al completului. În cadrul fiecărui complet cel puţin președintele acestuia trebuie să fie licențiat în drept, ceilalți membri putând fi licențiați și în alte domenii.

Membrii CNSC sunt funcționari publici cu statut special (independență, procedură de selecție și de numire, incompatibilități și interdicții, salarii) și cu experiență în domeniul legislației achizițiilor publice. Conform art. 20 din Regulamentul aprobat de H.G. nr. 755/2011, membrii CNSC sunt numiți în funcție prin decizie a primului-ministru, pe baza promovării concursului organizat în conformitate cu dispozițiile legii speciale.

3. Independența organismelor jurisdicționale europene în materia achizițiilor publice. Concluzii.

Ca urmare a celor prezentate mai sus, putem afirma că independența organismului de soluționare a căilor de atac este un element fundamental pentru asigurarea rezultatelor credibile ale procedurilor de remediere împotriva deciziilor de achiziții publice.

Independența organismului de soluționare a căilor de atac privește atât independența instituțională a acestuia cât și independența funcțională a membrilor ce compun respectivul

[35] Publicată în Monitorul Oficial nr. 393 din 23 mai 2016.
[36] Publicată în Monitorul Oficial nr. 775 din 2 noiembrie 2011.
[37] http://www.cnsc.ro/wp-content/uploads/2018/raport/Raport.2017.RO.pdf, Raportul anual din anul 2017 – Consiliul Național de Soluționare a Contestațiilor.

organism. Indiferent dacă organismul specializat de soluționare a căilor de atac are sau nu un statut legal de independență, acesta trebuie să fie independent față de părțile implicate în procedurile de achiziții publice (autorități/entități contractante și operatori economici) și să funcționeze independent de guvern.

Absența asigurării unei independențe de acțiune adecvate ar conduce la pierderea credibilității, având consecințe semnificative asupra întregului sistem de achiziții publice și a beneficiilor tangibile pentru care acesta a fost conceput. Dacă organul responsabil cu soluționarea căilor de atac nu reușește să impună regulile privind achizițiile împotriva celor care le încalcă sau este perceput că nu poate face acest lucru, ofertanții nedreptățiți nu vor fi motivați să depună plângeri, iar încălcările regulamentelor vor persista fără a fi remediate[38].

În ceea ce privește membrii organismului de specialitate, independența lor este o cerință esențială pentru a demonstra statutul independent al organismului de soluționare a căilor de atac, ca instituție. Unul dintre cele mai importante ale independenței acestora privește un set de reguli care reglementează procedurile de numire și revocare, în așa fel încât posibilitățile de anulare a numirilor membrilor, înainte de expirarea mandatului să fie limitate la doar câteva circumstanțe specifice care sunt foarte bine definite în lege. Cu cât mai independentă este persoana / instituția cu puteri legale de a numi / revoca membrii organismului de soluționare a căilor de atac, cu atât mai mult se asigură poziția lor și, prin urmare independența[39].

Un organism jurisdicțional administrativ va îndeplini cerințele testului CEDO pentru un organism jurisdicțional independent prin raportare la elemente esențiale ca: (1) maniera de numire a membrilor săi; (2) durata mandatului acestora; (3) existența garanțiilor față de presiuni externe; (4) dacă organismul prezintă o imagine de independență.[40] Un organism jurisdicțional nu va fi considerat independent, de exemplu, dacă guvernul este parte la proceduri și un reprezentant al guvernului este supervizorul ierarhic al raportorului organismului jurisdicțional[41].

BIBLIOGRAPHY

Publicații:

- Gilles DARCY, Michel PAILLET, *Contentieux administratif, 3e edition,* Editions Dalloz, Armand Colin, Paris, 2000;
- Dacian C. DRAGOȘ, Daniel BUDA, Alina CHERECHEȘ, *Posibile sisteme de justiție administrativă, examen de drept comparat,* Revista Transilvană de Științe Administrative, VIII, 2002;
- Nuala MOLE, Catharina HARBY, The right to a fair trial A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights, Human rights handbooks, No. 3;

Legislație, jurisprudență și siteografie:

- Directiva 89/665/CEE; Directiva 92/13/CEE; Directiva 2007/66/CEE; Directiva 2009/81/CE; Directiva 2014/23/UE; Directiva 2014/24/UE; Directiva 2014/25/UE; Directiva 2009/81/CE;

[38] https://www.sigmaweb.org/publications/Establishing-Review-Bodies-2013-Romanian.pdf.
[39] *Ibidem.*
[40] Nuala MOLE, Catharina HARBY, The right to a fair trial A guide to the implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights, Human rights handbooks, No. 3, p. 30-31, disponibil la https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007ff49.
[41] Fapt stabilit în jurisprudența CEDO în cauza Sramek v. Austria, Decizia din 22 octombrie 1984.

- https://www.sigmaweb.org/publications/Establishing-Review-Bodies-2013 Romanian.pdf;
- https://e-justice.europa.eu/home?action=home;
- https://www.conseil-etat.fr.;
- https://www.senate.be/doc/const_fr.html;
- http://www.raadvst-consetat.be/?page=index&lang=en;
- https://europam.eu/?module=legislation&country=Italy;
- https://www.refworld.org/docid/3ae6b59cc.html;
- https://ppp.worldbank.org/publicprivatepartnership/sites/ppp.worldbank.org/files/documents/Portugal_Ley18_2008.pdf;
- https://www.mklj.si/en/digital-library/official-gazette-of-the-republic-of-slovenia;
- https://www.dkom.si/en/;
- http://www.tra.gov.cy/aap/aap.nsf/page05_en/page05_en?OpenDocument;
- https://www.mrrb.bg/en/public-procurement-act/;
- https://www.cea.org.cy/en/dimosies-symvaseis/;
- http://www.cnsc.ro/wp-content/uploads/2018/raport/Raport.2017.RO.pdf;
- https://www.giustizia-amministrativa.it/;
- Sramek v. Austria, Decizia CEDO din 22 octombrie 1984;

EXPLORING ETHICAL CONCERNS SOROUNDING ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Arthur Mihăilă
Lecturer, PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Artificial intelligence has had a spectacular pace of development in the last decade. From self-driving cars to autonomous robots, learning to teach or diagnose, and performing surgeries, A.I. has become a presence in every domain of work or leisure. The potential of A.I. seems to be endless, causing a lot of expectations and hopes for the improvement of life conditions. At the same time, we may ask ourselves if we can truly predict the risks associated with this exponential development. This article delves into the various perils associated with the rise of A.I. The analysis scrutinizes ethical considerations in the realms of work relations and military technologies, exploring potential risks that may emerge from the misuse of A.I. in the political arena., The article emphasizes the need for robust safeguards, ethical guidelines, and ongoing research to address the evolving challenges posed by the rapid development of AI.

Keywords: Artificial Intelligence, Automation, Unemployment, Privacy, Autonomous Weapons.

În acest moment programele de inteligență artificială încep să se insinueze tot mai mult în viața noastră. Unele dintre ele acționează din umbră, cum sunt cele care monitorizează alegerile consumatorilor, în slujba marilor firme de publicitate, a comercianților și producătorilor, sau cele care intervin în procesele electorale ale unor state activând pe platformele sociale sub forma unor conturi fictive, care încearcă să-i convingă pe cetățeni să voteze un candidat sau încearcă să discrediteze un anumit politician. Altele pot fi întâlnite în cadrul unor interacțiuni de fiecare zi, înlocuind personalul însărcinat cu relațiile cu publicul din diverse firme sau efectuând diverse activități care erau îndeplinite de oameni.

Impactul Inteligenței Artificiale a putut fi observat în mod direct în momentul în care a fost lansat ChatGPT, un program care genera răspunsuri la întrebările utilizatorilor și putea, la cererea lor, să scrie eseuri sau chiar texte mai mari, romane, scenarii de film, aplicații de calculator, să compună piese muzicale sau să producă imagini plecând de la temele sugerate[1].

Autorii programului, compania Open AI, nu au anticipat succesul lui considerând că el va fi accesat de câteva zeci de mii de oameni. ChatGPT a fost lansat în data de 30 noiembrie 2022. În cinci zile de la lansare ChatGPT era folosit simultan de peste 1 milion de persoane, În câteva săptămâni numărul utilizatorilor a depășit 100 de milioane. Succesul lui Chat GPT a generat panică în rândul altor companii care se angajaseră în dezvoltarea inteligenței artificiale (Google, Facebook, Microsoft etc), determinându-le să investească sume imense de bani pentru a elimina decalajul. De pildă Microsoft investise în 2019 1 miliard de dolari pentru dezvoltarea unui program de inteligență artificială și a hotârât să mărească suma la 3 miliarde de dolari iar ulterior a mărit-o la 10 miliarde de dolari, o sumă considerabilă din cele 105 miliarde lichidități pe care le are în momentul de față[2]. ChatGPT este accesat în medie de

[1] Producția de imagini grafice fotoreraliste a fost sistată deocamdată dar există alte programe de inteligență artificială care gratuit sau contra cost pot îndeplini această sarcină.
[2] Weise, Karen; Metz, Cade; Grant, Nick, Isaak, Mike***, Inside the A.I. Arms Race That Changed Silicon Valley Forever***, în The New York Times, 05.12.2003 accesat în 05.12.2003 la https://www.nytimes.com/2023/12/05/technology/ai-chatgpt-google-meta.html

1,5 miliarde de utilizatori pe lună din întreaga lume. În octombrie 2023 el a fost folosit de 1,7 miliarde de utilizatori[3].

Spre deosebire de persoanele care accesează platformele de socializare cei care accesează ChatGPT folosesc această aplicație pentru a rezolva unele sarcini care necesită creativitate sau un mare aport de informații specializate cum ar fi generarea de eseuri academice, de articole științifice, sau obținerea de informații din diverse discipline. Numărul de persoane care folosesc ChatGPT este impresinonant. Fabio Duarte citează un studiu al companiei britanice de cercetare de piață YouGov care arăta că pe plan mondial 17% din populația cu vârste între 30 și 44 de ani, 15% din cea între 18 și 29 de ani, 9% din cea între 46 și 64 de ani și 5% dintre cea de peste 65 de ani utilizează în mod curent Chat GPT.

Având în vedere aceste date și faptul că ChatGPT este folosit ca un instrument ce generează diverse produse la un înalt nivel de competență, este lesne de prevăzut că folosirea AI-ului va produce o adevărată revoluție științifică. Majoritatea autorilor care au studiat fenomenul Inteligenței Artificiale, chiar și înainte de producerea acestor aplicații avansate, au considerat că Inteligența Artificială va duce la schimbări de o amplitudine pe care a avut-o doar apariția electricității sau a motorului cu aburi, afectând toate sferele vieții umane. Atunci când a fost descoperită, electricitaea a fost considerată doar o sursă de amuzament iar prima utilizare practică a fost iluminatul cu ajutorul becului electric. Treptat însă electricitatea a început să fie folosită în toate domeniile. Majoritatea aparatelor care caracterizează civilizația noastră funcționează cu ajutorul electricității. Inteligența artificială poate deveni în viitor la fel de omniprezentă ca și electricitatea. Aparatele casnice din casă vor fi controlate de inteligența artificială, automobilele și celelalte mijloace de transport vor fi conduse de inteligența artificială, vom avea medici generaliști sau chiar chirurgi roboți care nu obosesc și nu sunt afectați de probleme zilnice, profesori, jurnaliști, realizatori de emisiuni de televiziune, compozitori sau scriitori, funcționari sau judecători cu Inteligență Artificială. Majoritatea activităților de creație artistică sau științifică vor fi asistate de inteligența artificială. Cele mai multe profesii, și în special cele intelectuale, pot fi efectuate de programe AI sub forma unor aplicații sau implementate în softul unor roboți autonomi. Și spre deosebire de electricitate, care este dependentă de generatoare statice de energie electrică și care trebuie să fie transportată prin fire electrice Inteligența Artificială va fi mobilă și ne va putea însoți permanent.

Martin Ford[4] arată că deși Inteligența Artificială poate deveni la fel de ubicuă ca și electricitatea, între cele două se poate constata o diferență care ține de natura lor. Electricitatea poate fi privită ca o forță pozitivă, pe când Inteligența Artificială are și o latură întunecată pentru că folosirea ei vine cu riscuri evidente atât pentru individ cât și pentru societate. Aceste riscuri pot fi sesizate de oricine. Ea are potențialul de a deregla iremediabil piața muncii și în special activitățile intelectuale care pot fi de cele mai multe ori înlocuite de un software. Iar datorită avansului programelor de Inteligență Artificială acestea vor putea efectua aceste sarcini la un nivel mult superior personalului uman angajat înainte. În momentul de față calculatoarele pot învinge într-o partidă de șah sau de go orice maestru internațional. În iulie 2022 ChatGPT 4 a luat testul pentru intrarea în Barou cu un rezultat mai bun decât 90% dintre concurenții umani[5]. Au urmat rezultate asemănătoare la testele pentru

[3] Duarte, Fabio, Number of ChatGPT Users (dec 2023) accesat în 04.12.2023 la https://explodingtopics.com/blog/chatgpt-users

[4] Ford, Martin, ***Rule of the Robots: How Artificial Intelligence Will Transform Everything***, London: Basic Books, 2021, pp.5-6 și 11-30.

[5] Weiss, Debra Cassens, "Latest version of ChatGPT aces bar exam with score nearing 90th percentile" în ABA Journal, 16.03.2023 consultat la https://www.abajournal.com/web/article/latest-version-of-chatgpt-aces-the-bar-exam-with-score-in-90th-percentile în data de 02.12.2023.

medici, economiști sau diverse specialități de inginerie. Iar caracteristica cea mai importantă a acestei generații de Inteligență Artificială e că e capabilă să învețe și e de presupus că evoluând e capabilă să obțină rezultate mai bune decât concurenții umani. Ford estimează că majoritatea profesiilor intelectuale și cele ale clasei de mijloc vor putea fi îndeplinite de Inteligența Artificială. Slujbele necalificate nerepetitive, care necesită efort fizic, vor fi în prima fază neamenințate pentru că, deși ar putea fi îndeplinite de roboți, aceștia sunt mai costisitori decât software-ul, mai ales în cazul în care se defectează și trebuie înlocuiți cu totul sau parțial.

În 2013, cercetători din cadrul Universității Oxford au publicat un studiu privind impactul potențial al informatizării și robortizării asupra slujbelor din S.U.A.[6] Ei au analizat 702 de profesii încercând să evalueze dacă acestea pot fi automatizate și executate de un program de calculator sau de un robot. Concluzia lor a fost că 47% dintre slujbele de azi pot fi preluate cu ușurință de sisteme automatizate iar încă 19% au un risc mediu de a fi preluate de sisteme automatizate. Deci numai o treime din angajații de astăzi sunt în siguranță și este probabil că nu vor își vor pierde slujba în următoarele două decade.

Aparent ostilitatea împotriva Inteligenței Artificiale, care poate cauza dispariția majorității profesiilor de azi, este o formă de ludism, cum susțin unii autori. În momentul apariției primelor mașini cu aburi care înlocuiau în fabrici zeci de muncitori, s-a declanșat o criză pe piața muncii caracterizată printr-un nivel ridicat de șomaj. Această criză a afectat o generație dar muncitorii s-au respecializat și piața de muncă s-a însănătoșit. Din această cauză unii autori susțin că cei care își vor pierde locurile de muncă se vor respecializa în scurt timp și temerile sunt ridicole. Alții consideră că urmează o eră a bunăstării și fericirii generale pentru că oamenii nu vor mai fi nevoiți să muncească și se vor dedica doar activităților recreative sau vor efectua diverse meserii doar sub forma unor hobby-uri[7].

E îndoielnic însă faptul că după dispariția majorității locurilor de muncă, întreaga societate se poate recalifica. La fel de îndoielnic e că cei fără o calificare superioară, cum ar fi șoferii sau muncitorii din fabrici vor putea să ajungă programatori de calculator sau ingineri în robotică, sau că ar putea îndeplini aceste sarcini mai bine decât un program de Inteligență Artificială. Dispariția majorității locurilor de muncă, sau a unui procent important al lor ridică câteva probleme. În primul rând un procent mare din populație ar rămâne fără mijloace de subzistență. În al doilea rând persoanele respective ar putea genera tulburări sociale, proteste sau chiar revolte sângeroase. Chiar dacă trecem cu vederea aceste efecte e evident că un alt efect al societății fără locuri de muncă ne conduce spre un paradox. Dacă angajații sunt înlocuiți cu roboți ei nu vor mai avea suficienți bani ca să cumpere produsele comerciale și economia va fi afectată. Roboții nu sunt salariați și nici nu au nevoie de produse, pe care dealtfel nici nu le pot cumpăra. Deci chiar dacă întreprinderile sau activitățile de prestare de servicii vor funcționa eficient și cu cheltuieli reduse ele vor fi în pericol să dea faliment pentru că nu vor avea cui vinde aceste produse.

Soluția cel mai des întâlnită pentru astfel de situație este venitul minim garantat numit și venitul de bază universal[8]. În ultima campanie prezidențială această idee a constituit principalul mesaj al lui Andrew Yang, candidat din partea Partidului Democrat din S.U.A.

[6] Kaplan, Jerry, ***Artificial Intelligence: What Everyone Needs to Know***, New York: Oxford university Press, 2016, pp.118-119.

[7] Vezi de pildă Kaplan Jerry, ***Humans Need Not Apply: A Guide to Wealth and Work in the Age of Artificial Intelligence***, New Haven: Yale University Press, 2015.

[8] Vezi de pildă pentru o prezentare sitematică a acestui concept Zwolinski, Matt; Fleischer, Miranda Perry, ***Universal Basic income: What Everyone Needs to Know***, New York: Oxford University Press, 2023, în special pag. 123-149.

Yang, care și-a expus tezele și într-o carte[9], numește venitul de bază universal ”dividend al libertății”. El consideră că faptul că marile companii vor profita de automatizare în timp ce populația va sărăci este neetic. Beneficiile automatizării și ale introducerii Inteligenței Artificiale ar trebui să garanteze profituri tuturor americanilor nu doar celor bogați. Din această cauză companiile care folosesc roboți ar trebui supraimpozitate iar acest impozit ar trebui să fie redistribuit cetățenilor fără venituri. Yang propunea ca acest venit garantat să fie pentru început de 1000 de dolari, o sumă destul de mică dacă o comparăm cu cuantumul salariilor obișnuite.

Chiar și în cazul în care cetățenii care nu pot să găsească un loc de muncă vor primi un venit minim garantat un alt efect al automatizării este creșterea decalajului dintre bogați și săraci, deci a diferențelor sociale, pentru că numărul celor cu venituri mici va crește substanțial iar numărul persoanelor înstărite va scădea fiind limitat la proprietarii unor afaceri[10]. Autorii din partea stângă a eșechierului politic consideră că acest fenomen este neetic și condamnabil pe când mulți dintre cei aflați în partea dreaptă preferă să îl treacă cu vederea sau să considere că este un efect trecător, o etapă spre o eră în care vor apare noi ocupații și situația economică se va reechilibra.

O altă problemă care se prefigurează în zona locurilor de muncă este folosirea Inteligenței Artificiale pentru selecționarea viitorilor angajați și pentru supravegherea lor. In momentul de față unele companii care recrutează forță de muncă încep să folosească programe de Inteligență Artificială pentru trierea candidaților. Unii autori au exprimat reticență față de această practică pentru că selecția pe baza eficienței ar putea duce la practici discriminatorii[11]. Sistemul automat de selecție a candidaților pentru un post tehnic la Amazon a favorizat aproape întotdeauna candidații bărbați. Inteligența artificială ar putea prefera candidații care provin dintr-un anumit mediu social sau cei de o anumită rasă, discriminând unele categorii. O problemă ridicată în cazul programelor de recrutare este cea lipsei de transparență a criteriilor folosite de un program de Inteligență Artificială, mai ales în cazul în care acesta s-a perfecționat prin invățare automată. Unele studii[12] academice au arătat că persoanele care nu folosesc gramatica engleză standard, sau au diverse accente sau trăsături culturale pe care Inteligența Artificială nu le recunoaște sunt defavorizate în procesul de recrutare. Tot defavorizate sunt persoanele cu dizabilități și femeile.

Inteligența artificială a început să fie folosită de către unele companii pentru supravegherea angajaților în vederea măririi timpului de muncă efectiv. Compania Amazon s-a remarcat prin obligarea angajaților să poarte o brățară cu GPS și limitarea timpului de folosire a toaletei astfel încât unele persoane care aveau probleme cu vezica urinară au fost nevoite să poarte scutece. Brățările purtate de cei care lucrau pe banda rulantă sesizau direcția în care erau îndreptate mâinile angajatului vibrând atunci când acesta nu lucra efectiv și inregistrând această ”abatere”. Datorită acestui fapt chiar și angajații care oboseau sau aveau o

[9] Yang, Andrew, ***The War on Normal People: The Truth About America's Disappearing Jobs and Why Universal Basic Income is Our Future***, New York: Hachette Books, 2018.

[10] Fenomenul creșterii decalajului dintre săraci și bogați în ultimele decenii, a fost observat de către unii economiști. Cea mai temeinică lucrare pe această temă este ***Capital in the Twenty-First Century*** a lui Thomas Piketty, Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard University, 2014. Piketty arată, sprijinindu-se pe statistici, că între 1930 și 1875 inegalitatea dintre bogați și săraci a urmat un trend descendent, reducându-se dar după 1975 acest trend s-a inversat și decalajul a început să crească tot mai mult până în momentul de față.

[11] Vezi Malik, Aditya, ***AI Bias in Recruitment: Ethical Implications and Transparency***, in Forbes, 25.09.2023 consultat la https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2023/09/25/ai-bias-in-recruitment-ethical-implications-and-transparency/?sh=68ab3249799f în data de 02.12.2023.

[12] Vezi Floridi, Luciano (ed), ***Ethics, Governance, and Policies in Artificial Intelligence,*** Cham: Springer, 2021,pp. 97-115 și Barrett, Jonathan; Convery, Stephanie, ***Robot recruiters: Can bias be banished from AI hiring?*** în The Guardian, 26.03.2023 consultat la https://www.theguardian.com/technology/2023/mar/27/robot-recruiters-can-bias-be-banished-from-ai-recruitment-hiring-artificial-intelligence în data de 04.12.2023.

problemă de sănătate erau împiedicați să ia și cea mai mică pauză[13]. În momenul de față companiile au început să implementeze programe de inteligență artificială care supravegează angajații prin intermediul unor camere de luat vederi. Aceste practici sunt inumane pentru că nu țin seama de situațiile speciale care pot să afecteze sănătatea angajaților și duc la concedierea persoanelor care au cea mai mică problemă de sănătate. Inteligența artificială este folosită și pentru efectuarea unor studii de piață prin urmărirea telefoanelor persoanelor particulare sau supravegherea conversațiilo cu ajutorul microfonului de pe telefon. Atât compania Apple cât și Google și alte companii mari au fost acuzate de faptul că urmăresc comportamentul comercial al celor care au cumpărat unele produse de la ei, fără ca acești clienți să își fi dat acordul.

Supravegherea prin intermediul Inteligenței Artificiale poate avea loc și la nivelul statului. Atentatele de la 11 septembrie 2001 din S.U.A. au avut ca rezultat legi cara au permis supravegherea cetățenilor americani și violarea e-mailurilor celor suspectați de legături cu teroriștii. Milioane de cetățeni au fost supravegheați fără să existe probe temeinice iar telefoanele lor interceptate. Ulterior, la presiunea S.U.A., și țările Uniunii Europene au adoptat măsuri similare. Sub pretextul unor bănuieli de terorism deseori au fost ascultați adversarii politici ai partidelor aflate la guvernare. Supravegherea adversarilor politici este mult mai ușoară cu ajutorul Inteligenței Artificiale. Urmărirea unor persoane se poate face și prin folosirea programelor de identificare facială, pentru că în multe orașe au fost amplasate camere pe mai toate străzile. Un astfel de sistem este folosit în China pentru supravegherea populației sub pretextul îmbunătățirii calităților morale ale cetățenilor[14]. Sistemul de credite sociale constă în urmărirea și identificarea cetățenilor care au comis abateri morale cu ajutorul camerelor situate în toate orașele chineze. Protestele politice sunt considerate și ele incălcări ale comportamentului civilizat și tulburări ale ordinii publice. Max Tegmark consideră că Inteligența Artificială poate duce la tranziția de la un stat al supravegherii perfecte sub pretextul împiedicării infracțiunilor la un stat polițienesc și apoi la un stat totalitar[15]. Iar în cazul în care și aparatul de represiune este robotizat șansele populației de a se revolta scad la zero pentru că un sistem de Inteligență Artificială nu are nici un scrupul atunci cînd trebuie să implementeze niște măsuri draconice.

O altă sursă de îngrijorare o provoacă armele autonome numite și ”roboți ucigași”. În momentul de față toate statele evoluate din punct de vedere tehnologic dezvoltă sisteme de arme autonome. Până acum există raportări neconfirmate de folosire a unor arme letale autonome, mai precis a unor drone autonome, în Libia, Armenia și Ucraina, în timpul unor operațiuni militare. Statele care dezvoltă astfel de sisteme susțin că ele pot fi mai precise decât dronele sau avioanele pilotate de oameni. În legătură cu acest subiect se ridică două probleme etice: 1. este moral să permitem unei mașini să ia decizia de a suprima o viață omenească? 2. În cazul în care arma autonomă ucide dintr-o eroare un necombatant cine poartă răspunderea pentru această faptă? În momentul de față mai mult de 60 de țări s-au alăturat Campaniei pentru Oprirea Roboților Ucigași și militează pentru semnarea unui tratat de interzicere a acestor arme considerând că este imoral ca un sistem autonom să ia decizia de a lua o viață

[13] Solon, Olivia, ”***Amazon patents wristband that tracks warehouse workers' movements***” în The Guardian, 01.02.2018 consultat în 03.12.2023.

[14] În 2018 în China existau 350 de milioane de camere de supraveghere care făceau parte din Sistemul creditelor sociale, urmând ca in următorii ani numărul acestora să crească astfel încât să acopere întreaga suprafață a țării (Russell, Stuart J.; Norvig, Peter (eds), ***Artificial Intelligence: A Modern Approach***, Fourth edition, Harlow: Pearson, 2022, p. 1041.)

[15] Tegmark, Max, ***Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence***, New York: Alfred A. Knopf, 2017, pp. 176-177.

omenească[16]. Din cadrul acestui grup însă nu fac parte S.U.A,, Rusia și China, state care au programe avansate de dezvoltare a unor arme autonome.

Shannon Vallor se opune folosirii roboților ucigași invocând conceptul de virtute militară[17]. Virtutea miltară este un concept esențial legat de serviciul militar. Soldatul ucide un inamic pentru a-și apăra patria.Or nu se poate spune că un robot are o patrie de care este legat prin fidelitate și pe care este obligat să o apere. Chiar dacă el are o țară de proveniență acest lucru nu înseamnă că e dependent de această țară pentru că el poate să fie vândut altui stat. Conceptul de virtute militară presupune dorința de servire a interesului național și de autosacrificiu și se referă la identitatea profesională a soldatului. El este legat de un ideal moral, de conceptul de război just și nu este o simplă exercitare a unor obligații profesionale. Activitatea militară presupune și efortul de limitare a numărului de victime și aprecierea legalității sau moralității ordinului primit.Aceste considerente capătă o pondere mai mare în cazul războaielor asimetrice. În acest caz, un conflict între un stat dezvoltat care folosește roboți de luptă și unul care nu dispune de astfel de arme, se transformă într-un simplu măcel fără standarde morale.

O mare îngrijorare o suscită posibila folosite a sistemelor de Inteligență Artificială pentru lansarea rachetelor atomice. În momentul de față, datorită evoluției rachetelor balistice și a dezvoltării unor rachete supersonice, timpul de reacție pentru o ripostă nucleară s-a redus substanțial. Din această cauză unii autori se tem că în curând și sistemele de rachete balistice vor fi controlate de Inteligența Artificială care pe baza datelor primite de la radare și sateliții militari va lua decizia de efectuare loviturilor nucleare. Faptul că mai multe țări lansează rachte de testare și până acum au existat mai multe alarme nucleare false, care nu au condus la un război nuclear doar pentru că operatorii umani au decis pe baza unor intuiții să nu riposteze, duce la concluzia că folosirea Inteligenței Artificiale pentru controlul armelor atomice este deocamdată riscantă și ar mări șansele unui război atomic[18].

Inteligența Artificială poate fi folosită și pentru efectuare unor atacuri cibernetice sau sabotaje datorită faptului că majoritatea sistemelor computerizate sunt legate la Internet și deci sunt vulnerabile. În ultimii ani S.U.A., Iranul, Israelul și Rusia au fost acuzate de alte state că au sabotat diverse instalații, provocând uneori și victime umane, în cadrul unui atac cibernetic. Faptul că un atac cibernetic nu poate fi de cele mai multe ori probat și face puține victime umane, conduce la folosirea cu o mai mare ușurință a acestei arme. Obiecțiile morale aduse atacurilor cibernetice constau în faptul că ele nu pot fi încadrate cu ușurință în teoria războiului just, nefiind însoțite de declarații de război sau de tratative anterioare.

Un număr de autori și de experți subliniază posibilitatea unor efecte sociale neprevăzute ale folosirii Inteligenței Artificiale. Analizând efectul produs de Internet Nicholas Carr relata în Superficialii:Efectele Internetului asupra creierului uman[19] că expunerea repetată la mediul online, duce la schimbări profunde a modului de gândire, caracterizate de scăderea capacității de atenție îndelungată și de gândire critică, la tendința de schimbare rapidă a subiectelor atenției și chiar la schimbări ale structurilor nervoase din hipocampus, zona din creier care este implicată în gândirea profundă, și din cortexul prefrontal. Folosirea indelungată a Internetului îi face pe copii să nu mai fie capabili de analize profunde și să trateze cu superficialitate problemele. Analiza personală a unor teme este înlocuită de

[16]Russell, Stuart J.; Norvig, Peter (eds), ***Artificial Intelligence: A Modern Approach***, Fourth edition, Harlow: Pearson, 2022, pp. 1038-1041.

[17] Vallor, Shannon, !Armed Robots and Military Virtue" în Floridi, Luciano; Taddeo, Mariarosaria (eds), The Ethics of Information Warfare, Cham: Springer, 2014, pp.169-186.

[18] Vezi și Macartney, Sophy, With AI, regulations must come before benefits, 17.08.2023 la Center for Arms Control and Non-Proliferation, consultat la https://armscontrolcenter.org/with-ai-regulations-must-come-before-benefits/ în data de 04.12.2023.

[19] Carr, Nicholas, ***Superficialii: Efectele Internetului asupra creierului uman***, București: Publica, 2012.

preluarea fără discernământ a unor opinii de pe internet sau din alte surse datorită încapacității de a gândi.

Un pericol asemănător se întrezărește și în cazul Inteligenței Artificiale. În presă a fost semnalat faptul că mulți elevi au început să folosească pentru elaborarea de eseuri sau pentru rezolvarea temelor școlare ChatGPT sau alte forme de inteligență artificială. Această formă specifică de plagiat a fost întâlnită și la persoane adulte, la cercetători care au încercat să publice articole științifice scrise la cerere de Inteligența Artificială, la scriitori care au trimis revistelor manuscrise realizate în acest mod, la avocați care l-au pus pe ChatGPT să le scrie pledoariile, etc. Faptul că elevii folosesc Inteligența artificială pentru efectuarea sarcinilor școlare nu poate duce decât la pierderea abilităților intelectuale și la analfabetism funcțional.

Folosirea Inteligenței Artificiale pentru realizarea unor creații artistice pune aceleași probleme. Orice operă de creație presupune eforturi îndelungate. Intrarea în competiție a unor opere literare, muzicale sau artistice realizate în câteva minute de Inteligența Artificială cu cele umane produse în luni de muncă este o formă de competiție imorală care poate duce la eliminarea multor creatori care nu vor putea ține pasul cu creațiile inferioare dar mult mai eficiente din punct de vedere economic.

În sfârșit, un pericol îndepărtat, și poate puțin probabil, dar mai înspăimântător este cel asupra cărora au atras atenția Elon Musk, Bill Gates, Stephen Hawking, Mo Gawdat sau Martin Rees, adică pericolul apariției ”singularității”, transformarea Inteligenței Artificiale într-o conștiință similară cu cea umană dar mult mai inteligentă sau doar creșterea inteligenței acesteia la un nivel atât de mare încât să nu o putem înțelege sau controla. Personalitățile care au ridicat această problemă observă că inteligența programelor de calculator a crescut atât de mult încât în unele domenii capacitatea lor o depășește pe cea umană. Datorită faptului că Inteligența Artificială nu are limitele biologice ale creierului uman, putând avea ca suport mii sau chiar milioane de chip-uri electronice, este lesne de prevăzut că ea poate depăși în curând in toate domeniile, capacitatea creierului uman. Până acum programele de acest fel rulau pe plăci grafice realizate inițial pentru jocuri de calculator, acestea fiind capabile să efectueze mai multe calcule în paralel, simultan. În momentul de față Compania Intel a realizat proiectul unor chip-uri neurale, care au o structură care imită modul în care funcționează creierul uman și care vor potența activitatea programelor de Inteligență Artificială. In cazul acesta este posibil ca Inteligența Artificială ajunsă la un nivel de conștiință similar celei umane să poată lua decizii pe care, cu capacitatea noastră de cogniție, să nu le înțelegem. Unii autori consideră că o inteligență mult superioară celei umane (o superinteligență), care se poate și reproduce prin manipularea unor roboți industriali ar putea lua decizia de a extermina specia umană. Alți autori mai puțin alarmiști consideră că am putea fi manipulați cu ușurință, ca niște copii de către un adult, pentru a acționa în favoare Inteligenței Artificiale devenită conștientă.

Chiar dacă acest pericol nu ar fi doar ipotetic și alarmist ci real, este evident că ar fi foarte dificil să se impună un moratoriu în privința dezvoltării Inteligenței Artificiale, datorită faptului că cel care continuă să o dezvolte pe ascuns va avea un avantaj considerabil asupra concurenților. Situația este asemănătoare cu cea din domeniul înarmării nucleare. Inarmarea duce la creșterea pericolului de război nuclear și chiar a celui de dispariție a speciei umane dar dacă o țară nu se dezarmează va avea un avantaj covârșitor asupra celor care au renunțat unilateral la arma nucleară.

La fel ca și în cazul altor invenții care uneori, cum este cazul dinamitei, au adus cu ele și efecte nedorite, beneficiile Inteligenței Artificiale, progresul științific și boom-ul economic pe care îl poate provoca ne împiedică să renunțăm la ea. Faptul că mulți experți sunt conștienți de pericolele care vin cu această inovație ne face totuși încrezători că cele mai multe vor putea fi evitate prin măsuri care vor fi luate la timp și pe care încă nu le întrezărim.

BIBLIOGRAPHY

Barrat. James, ***Our Final Invention: Artificial Intelligence and the End of the Human Era,*** New York: St Martin's Press, 2013.

Bhuta, Nehal C. et all (eds), ***Autonomous Weapons Systems: Law, Ethics, Policy***, Cambridge: Cambridge University Press, 2016.

Bostrom, Nick, ***Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies***, Oxford: Oxford University Press, 2014.

Broussard, Meredith, ***Artificial Intelligence: How Computers Misunderstand the World***, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2018.

Brynjolfsson, Erik; McAfee, Andrew, ***The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies***, New York: W. W. Norton & Company, 2014.

Chamrro-Premuzic, Tomas, ***AI, Automation, and the Quest to Reclaim What Makes Us Unique***, Boston: Harward Business Review Press, 2023.

Floridi, Luciano (ed.), ***Ethics, Governance, and Policies in Artificial Intelligence***, Cham: Springer, 2021.

Floridi, Luciano, ***The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities***, Oxford: Oxford University Press, 2023.

Floridi, Luciano; Taddeo, Mariarosaria (eds), ***The Ethics of Information Warfare***, Cham: Springer, 2014.

Ford, Martin, ***Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future***, London: Basic Books, 2016.

Ford, Martin, ***Rule of the Robots: How Artificial Intelligence Will Transform Everything***, London: Basic Books, 2021.

Ford, Martin (ed), ***Architects of Intelligence: The Truth about AI from the People Building It***, Birmingham: Packt, 2018.

Frey, Carl Benedikt, ***The Technology Trap: Capital, Labor, and Power in the Age of Automation***, Princeton: Princeton University Press, 2019.

Gawdat, Mo, Scary Smart: ***The Future of Artificial Intelligence and How You Can Save Our World***, London: Bluebird, 2021.

Hallevy, Gabriel, ***When Robots Kill: Artificial Intelligence Under Criminal Law***, Lebanon NH: Northeastern University Press, 2013.

Kaplan, Jerry, ***Artificial Intelligence: What Everyone Needs To Know***, Oxford: Oxford University Press, 2016.

Kaplan, Jerry***, Humans Need Not Apply: A Guide to Wealth & Work in the Age of Artificial Intelligence***, New Haven: Yale University Press, 2015.

Kissinger, Henry A.; Schmidt, Eric; Huttenlocher, Daniel, ***The Age of AI: And Our Human Future***, London: John Murray (Publishers), 2021.

Lanier, Jaron, ***Who Owns the Future***, New York: Simon & Schuster, 2013.

Larson, Erik J., ***The Myth of Artificial Intelligence: Why Computers Can't Think the Way We Do***, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2021.

Lee, Kai-Fu, ***AI Superpowers: China, Silicon Valey, and the New World Order***, Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018.

Marcus, Gary, ***Rebooting AI: Building Artificial Intelligence We Can Trust***, New York: Pantheon Books, 2019.

McAfee, Andrew; Brynjolfsson, Erik, ***Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future***, New York: W. W. Norton & Company, 2017.

Mitchell, Melanie, ***Artificial Intelligence: A Guide for Thinking Humans***, New York: Farrar, Strauss and Giroux, 2019.

O'Neil, Cathy, ***Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases the Inequality and Threatens Democracy***, New York: Crown, 2016.

Rifkin, Jeremy, ***The End of Work: The Decline of Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era***, New York: Tarcher, 2004.

Russell, Stuart, ***Human Compatible: Artificial Intelligence and the Problem of Control***, New York: Viking, 2019.

Russell, Stuart; Norvig, Peter, ***Artificial Intelligence: A Modern Approach***, Fourth Edition, Hoboken: Pearson, 2021.

Suleiman, Mustafa, ***The Coming Wave: Technology, Power and the Twenty-First Century's Greatest Dilema***, New York: Crown, 2023.

Tegmark, Max, ***Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence***, New York: Alfred A. Knopf, 2017

Wallach, Wendell; Allen, Colin, ***Moral Machines: Teaching Robots Right from Wrong***, Oxford: Oxford University Press, 2009.

Walsh, Toby, ***It's Alive: Artificial Intelligence from the Logic Piano to Killer Robots***, Melbourne: La Trobe University Press, 2017.

Walsh, Toby, ***Machines That Think: The Future of Artificial Intelligence***, Amherst: Prometheus Books, 2018.

Wilks, Yorick, ***Artificial Intelligence: Modern Magic or Dangerous Future?***, London: Icon Books, 2019.

Yang, Andrew, ***The War on Normal People: The Truth About America's Disappearing Jobs and Why Universal Basic Income is Our Future***, New York: Hachette Books, 2018

Zwolinski, Matt; Fleischer, Miranda Perry, ***Universal Basic income: What Everyone Needs to Know***, New York: Oxford University Press, 2023, în special pag. 123-149.

JURIDICAL TYPE OF THE TERM SUCCESSIONAL OPTION

Maria-Marieta Soreață
Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: To ensure the security of the civil juridical circuit and to avoid the prolongation in time of the uncertainty status concerning the patrimony of the deceased, the right of successional option can be realized, in a valid manner in a period of 1 year, which as a rule begins from the moment of opening the inheritance.
The current civil code civil brough modifications not only concerning the juridical type of the term for exercising the right to successional option, but novelty elements concerned the period, the way of calculus under the aspect of the moment from which will be in force the term, the prorogation of the term, as well as effects produced by the expiry of option term no exercising this right.

Keywords: Term time, rehabilitation, prorogation of the term option, retransmission of the term.

1.Consideraţii introductive. Definiția și fundamentul dreptului de opțiune succesorală

Problematica dreptului de opţiune succesorală este indisolubil legată de instituţia transmisiunii moştenirii, care, potrivit reglementării legale operează de drept, fără a fi necesară manifestarea de voinţă expresă sau tacită a persoanelor faţă de care instituţia transmisiunii moştenirii produce efecte. Totuşi, efectul produs prin transmisiunea moştenirii nu este definitiv şi nici obligatoriu, succesibilul putând, prin actul său unilateral de voinţă, fie să îşi confirme titlul de moştenitor, fie, dimpotrivă, să renunţe la acesta rămânând străin de succesiune[1]. Instituţia dreptului de opţiune succesorală a fost reglementată încă din dreptul roman, însă, în timp, în funcţie de cerinţele impuse de exigenţele vieţii economico-sociale specifice fiecărei epoci, reglementarea sa a evoluat, pentru ca, în final, sistemele de drept contemporane să adopte o soluţie diferită de cea împărtăşită de dreptul roman.

În dreptul roman, din punctul de vedere al dobândirii moştenirii, moştenitorii se clasificau în trei categorii, respectiv: *heredes sui et necesarii* şi *heredes necesarii*, care veneau la moştenire în mod necesar şi obligatoriu, ei neputând repudia moştenirea; şi *heredes extranei* sau voluntarii, care erau străini de persoana defunctului, neaflându-se sub puterea acestuia la momentul decesului. Aceştia din urmă, pentru a dobândi moştenirea, era necesar să-şi manifeste voinţa în acest sens[2].

Vechiul drept francez, mai târziu, Codul Napoleon, şi, după acest model, Codul civil român au preluat şi consacrat regula aplicabilă în dreptul roman în privinţa *heredes voluntarii*, astfel că pentru confirmarea şi consolidarea titlului de moştenitor s-a instituit cerinţa actului unilateral de voinţă al persoanei îndreptăţite. În acest sens, art. 686 C. civ. 1864 stipula cu valoare de principiu că „*nimeni nu este obligat a face acceptarea unei succesiuni ce i se cuvine*”, succesibilul având dreptul de a consolida titlul de moştenitor prin acceptarea succesiunii sau de a desfiinţa retroactiv acest titlu renunţând la moştenire[3].

Instituţie juridică care şi-a găsit reglementarea încă din dreptul roman, dreptul de opţiune succesorală constituie obiect de reglementare distinctă şi în Codul civil actual, care

[1] A se vedea, *M. Eliescu*, Curs de succesiuni, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 318.
[2] A se vedea, *E. Molcuţ*, Drept privat roman, Ediţie revăzută şi adăugită, Ed. Universul Juridic, Bucureşti 2007, p. 157; *N. Corneanu*, Testamentul în dreptul roman, Bucureşti, 1934, p. 322; *Gaius*, 2 162.
[3] A se vedea, *Fr. Deak*, Tratat de Drept Succesoral, Ed. Actami, Bucureşti 1999, p. 421.

propune o reglementare mai compactă a instituţiei, precum şi o soluţie care valorifică mare parte dintre propunerile semnalate în timp de doctrină şi jurisprudenţă.

Instituţia dreptului de opţiune succesorală îşi găseşte reglementarea în Capitolul I din Titlul IV intitulat „Transmisiunea şi partajul moştenirii". Aşa cum precizam anterior, în privinţa domeniului de aplicare, precum şi al efectelor produse, dreptul de opţiune succesorală este indisolubil legat de instituţia transmisiunii succesorale, considerent pentru care este perfect logică încadrarea reglementării legale a acestei instituţii juridice în capitolul care dispune cu privire la transmisiunea moştenirii în ansamblul său. Dintru început se impune menţiunea că, în privinţa acestei instituţii juridice, soluţia legislativă propusă prin Cod civil actual menţine principiile de bază care s-au conturat în timp şi care îşi găseau reglementarea şi în vechiul Cod civil, însă, în egală măsură, aduce o serie de elemente de noutate menite, pe de o parte, să sporească eficienţa practică concretă a reglementării legale, dar şi să protejeze interesele moştenitorilor şi ale unor terţe persoane ce pot fi afectate de efectele transmisiunii moştenirii şi ale modului de exercitare a dreptului de opţiune (creditorii succesiunii şi creditorii succesibilului).

Întregul regim juridic al instituţiei este fundamentat pe principiul libertăţii de exercitare a dreptului de opţiune succesorală, principiu enunţat expres şi în dispoziţiile art. 686 C. civ. din 1864, potrivit cu care „*nimeni nu este obligat a face acceptarea unei moşteniri ce i se cuvine"*. Pentru că formularea din vechiul Cod civil nu făcea trimitere şi la actul de renunţare la moştenire ca formă de exercitare a dreptului de opţiune, deşi doctrina a apreciat că dispoziţiile art. 686 C. civ. din 1864 privesc în egală măsură şi actul renunţării, în Codul civil actual, acest principiu primeşte, prin dispoziţiile art. 1100 alin. (1), o reglementare completă, statuându-se că „*cel chemat la moştenire în temeiul legii sau al voinţei defunctului poate accepta moştenirea sau poate renunţa la ea*", înlăturând astfel orice fel de speculaţii cu privire la faptul că libertatea de opţiune ar privi doar acceptarea, nu şi renunţarea la moştenire. De asemenea, spre deosebire de dispoziţiile art. 686 C. civ. din 1864, care conţin o reglementare generală, nediferenţiată, cu privire la modul în care operează transmisiunea, în reglementarea actuală se face menţiunea expresă că dreptul de opţiune succesorală trebuie exercitat, indiferent dacă transmisiunea moştenirii se face după regulile transmisiunii succesorale legale sau testamentare. Dacă, prin raportare la dispoziţiile în materie din vechea reglementare, soluţia de aplicare a acestora şi în cazul moştenirii testamentare, a fost acceptată unanim de doctrină[4] şi jurisprudenţă, prin prisma principiului de interpretare logică, potrivit cu care acolo unde legea nu distinge nici interpretul nu o poate face, dispoziţiile art. 1100 C. civ. prevăd în mod expres faptul că dreptul de opţiune succesorală este recunoscut atât în beneficiul moştenitorilor legali, dar şi al moştenitorilor testamentari, înlăturând orice dubiu cu privire la domeniul de aplicare al instituţiei analizate.

Dreptul de opțiune succesorală a fost definit ca o prerogativă recunoscută de lege în beneficiul moștenitorilor cu vocație la moștenire, prerogativă de care aceștia se pot prevala numai după deschiderea moștenirii[5].

Regăsim de asemenea în Codul civil definit în mod expres conceptul de succesibil, ca fiind persoana care îndeplineşte cerinţele prevăzute de lege pentru a putea moşteni, dar care nu şi-a exercitat încă dreptul de opţiune succesorală[6] , reglementarea legală preluând definiţia care a fost construită pentru acest concept de către doctrină[7].

---

[4]A se vedea *,I. Dogaru, V. Stănescu, M. Soreaţă*, Bazele dreptului civil. vol. V. Succesiuni, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2009, p. 251.

[5] A se vedea, *L Stănciulescu,* Curs de Drept Civil. Succesiuni, Ed Hamangiu, Bucureşti 2015, p199.

[6] A se vedea, art. 1100 alin. (2) C. civ

[7] A se vedea *,I. Dogaru, V. Stănescu, M. Soreaţă,* op. cit., p. 251; *D. Chirică*, Tratat de drept civil. Succesiunile şi liberalităţile, ED a 2 a , Ed. Hamangiu Bucureşti, 2017, p. 200; M. Eliescu, Curs de succesiuni, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997. p. 319.

Noţiunea de succesibil este folosită în mod curent în materia analizată de doctrină şi jurisprudenţă, prin noua reglementare aceasta se bucură de o definire expresă, de natură a înlătura posibile confuzii cu concepte apropiate precum cel de „*succesor”*.

Dreptul de opțiune succesorală este recunoscut în beneficiul tuturor succesibililor, indiferent de temeiul vocației lor la moștenire (legală sau testamentară). Exercitarea dreptului de opțiune succesorală nu atrage în mod automat dobândirea vocației concrete la moștenire, întrucât în cazul devoluțiunii legale chemarea la moștenire se face potrivit principiilor și regulilor instituite în mod expres de lege. În practică sunt însă situații în care, raportându-se la principiile devoluțiunii legale a moștenirii, moștenitorii din clasele mai îndepărtate nu fac acte de acceptare a succesiunii în termen legal, iar moștenitorii din clasa în rang preferabil renunță la moștenire. Deși moștenitorii din clasa subsecventă ar fi putut culege moștenirea, pentru că nu au făcut acte de acceptare, vor rămâne străini de succesiune.

Și legatarii, indiferent dacă sunt cu universali, cu titlu universal sau cu titlu particular, trebuie să își exercite dreptul de opțiune succesorală.

Dreptul de opțiune succesorală sub forma acceptării succesiunii poate fi exercitat și de către creditorii succesibilului pe calea acțiunii oblice[8], însă numai în limita îndestulării creanței lor.

2.Dreptul de opţiune succesorală/ actul de opțiune succesorală.

2.1.Delimitări conceptuale și caractere juridice

Așa cum am arătat anterior, dreptul de opțiune succesorală reprezintă o prerogativă care permite subiectelor de drept civil titulare a acestui drept (moștenitorii cu vocație succesorală) să aibă o anumită conduită prin care fie să își consolideze titlul de moștenitor , fie să îl piardă, devenind străin de succesiune. Ca drept subiectiv civil, dreptul de opțiune succesorală se poate materializa prin două tipuri de acte juridice, respectiv acceptarea moștenirii sau renunțare la moștenire. Distincția între cele două instituții, respectiv dreptul de opțiune și actul de opțiune succesorală, este una cu importanță mai mult teoretică, întrucât, întregul regim juridic al opțiunii succesorale este construit prin raportare la cele două forme ale sale respectiv acceptarea moștenirii și renunțarea la moștenire.

De altfel, caracterele juridice specifice dreptului de opțiune succesorală se regăsesc în caracterele juridice specifice actelor de opțiune succesorală, cu mențiunea că în privința actelor de opțiune succesorală o parte a trăsăturilor acestora este determinată și de modalitățile speciale în care pot lua naștere în mod valabil aceste acte.

Din ansamblul reglementării legale se poate constata faptul că dreptul de opţiune succesorală îşi menţine caracterele recunoscute de doctrină şi sub imperiul vechii reglementari. Raportat la reglementarea în vigoare, se pot desprinde următoarele trăsături juridice specifice atât dreptului de opțiune succesorală dar și actului de opțiune succesorală:

a)dreptul de opţiune succesorală are caracter indivizibil. Această trăsătură este prevăzută în mod expres prin dispozițiile art. 1101 C. civ, ce prevăd că sub sancțiunea nulității absolute opțiunea succesorală este indivizibilă [9]. Sub acest aspect, vechiul Cod civil nu conţinea o stipulaţie expresă, însă în mod unanim doctrina şi jurisprudenţa împărtăşeau opinia privind caracterul indivizibil al opţiunii succesorale, care semnifică faptul că, prin exercitarea dreptului de opţiune succesorală, fiecare succesibil trebuie să se pronunţe unitar cu privire la dreptul său succesoral, nefiind posibilă acceptarea doar pentru o parte şi renunţarea la rest sau acceptarea pură şi simplă pentru o parte şi acceptarea sub beneficiu de inventar pentru cealaltă parte[10]. Prin urmare, acceptarea şi renunţarea, acte juridice de exercitare a dreptului de opțiune

[8] A se vedea art. 1107 C. civ.

[9] A se vedea, Potrivit art. 1101 C. civ., „Sub sancţiunea nulităţii absolute, opţiunea succesorală este indivizibilă şi nu poate fi afectată de nicio modalitate”.

[10] A se vedea, *Fr. Deak*, op. cit.,(1999) p. 435; T.S., col. civ., dec. nr. 1778/1960, în CD 1960, p. 241-242.

succesorală, trebuie să poarte asupra totalităţii moştenirii, întrucât transmisiunea succesorală are ca obiect patrimoniul, iar acesta este indivizibil[11]. Caracterul indivizibil este recunoscut şi în cazul legatarilor, indiferent dacă legatul este universal, cu titlu universal sau particular.

b) *exercitarea dreptului de opțiune succesorală nu poate fi afectată de modalități*. Exercitarea dreptului de opțiune succesorală poate fi doar pur și simplă și necondiționată. Aceleași dispoziții anterior amintite, art. 1101 C. civ., prevăd sancțiunea nulității absolute pentru opțiunea succesorală afectată de vreo modalitate. Astfel și actul de opţiune succesorală, indiferent de efectul său, acceptare sau renunțare, este un act nesusceptibil de modalităţi, întrucât, în mod absolut necesar, succesibilul trebuie să opteze pur și simplu, o soluţie contrară permanentizând starea de incertitudine cu privire la soarta moştenirii[12].

c) *actul de opțiune succesorală este un act juridic unilateral*- acest caracter rezultă din condițiile necesare pentru ca actul de opțiune să ia naștere în mod valabil. Dreptul de opțiune nu poate fi exercitat colectiv , ci individual de către fiecare moștenitor cu vocație succesorală, efectele juridice ale actului de opțiune producând-se în temeiul manifestării unilaterale de voință a moștenitorului cu vocație succesorală, independent de poziția pe care au ceilalți moștenitori cu vocație succesorală.

d) actul de opțiune succesorală este un act juridic voluntar- acest caracter rezultă din conținutul dispozițiilor art. 1106 C. civ. potrivit cu care nimeni nu poate fi obligat să accepte o moștenire care i se cuvine. Potrivit principiului disponibilității, principiu ce guvernează exercitarea drepturilor subiective civile, și în cazul dreptului de opțiune succesorală, exercitarea acestuia reprezintă un act voluntar aparținând titularului acestui drept.

e) *actul de opțiune succesorală este un act juridic* declarativ de drepturi- aceste caracter este determinat de efectele recunoscute actului de opțiune succesorală, anume acela de a consolida sau șterge titlul de moștenitor începând cu data deschiderii moștenirii. Relevante în acest sens sunt dispozițiile art. 1114 al. 1 C. civ. , care prevăd expres că acceptarea consolidează transmisiunea de plin drept la data decesului. De asemenea, potrivit art. 1121 al. 1 C. civ. succesibilul care renunță este considerat că nu a fost niciodată moștenitor.

f) *actul de opțiune succesorală este un act juridic în principiu, irevocabil*- în această privință irevocabilitatea operează diferit după cum exercitarea opțiunii succesorale s-a materializat printr-un act de acceptare (ipoteză în care moștenitorul nu mai poate reveni asupra manifestării sale de voință) sau a unui act de renunțare (ipoteză în care legea oferă în anumite condiții posibilitatea de retracta renunțarea la moștenire, ceea ce atenuează caracterul irevocabil al actului de renunțare la moștenire)[13].

Nu regăsim însă nicio mențiune în raport de care actul de opțiune succesorală să poată fi calificat din punct de vedere al gravității efectelor produse, ca act de dispoziţie, de administrare sau de conservare. Potrivit reglementării conținute în art. 687 C. civ. din 1864, interpretat prin raportare la dispozițiile din Codul familiei, acceptarea moștenirii era un act de dispoziție, pentru validitatea opțiunii fiind necesar ca succesibilul să aibă capacitate deplină de exercițiu. Cod civil în vigoare nu conține nicio reglementare prin care să limiteze sau să condiționeze exercitarea dreptului de opțiune succesorală în cazul persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă. Noua reglementare însă limitează efectele actului de acceptare, prin înlăturarea efectului confuziunii de patrimonii. În acest sens, art. 1114 C. civ. stipulează că „moștenitorii răspund pentru datoriile și sarcinile succesiunii, numai cu bunurile din patrimoniul succesoral proporțional cu cota fiecăruia", astfel încât actul de acceptare a moștenirii, prin efectele sale, nu poate genera o diminuare a patrimoniului propriu succesibilului.

[11] A se vedea, *M. Eliescu*, op. cit., p. 321.
[12] A se vedea, *Fr. Deak*, op. cit. (1999), p. 441; *I. Dogaru, V. Stănescu, M. Soreață,* op. cit., p. 260.
[13] A se vedea, *Fr. Deak, R. Popescu,* Tratat de Drept Succesoral, vol III -Moștenirea Legală, Ed. Universul Juridic, București 2019 p. 32;

Totuşi, din perspectiva renunţării şi a efectelor pe care aceasta le produce cu privire la patrimoniul minorului, apreciem că se impunea o reglementare expresă menită să protejeze interesele acestor categorii de persoane. Prin efectele sale, actul renunţării la moştenire poate avea caracterul unui act de dispoziţie, condiţiile de valabilitate supunându-se regimului juridic aplicabil acestor categorii de acte. Acesta este considerentul pentru care apreciem că se impunea totuşi o reglementare distinctă a condiţiilor de exercitare valabilă a dreptului de opţiune succesorală în cazul persoanelor lipsite de capacitate de exerciţiu sau cu capacitate de exerciţiu restrânsă, astfel încât interesele acestora să fie pe deplin protejate.

2.2 Condiții de valabilitate ale actului de opțiune succesorală

Dreptul de opțiune succesorală se poate exercita prin intermediul unui act juridic, privit ca manifestare de voință, ce poate fi exercitată cu un scop determinat în mod expres de lege, respectiv cu scopul de a consolida titlul de moștenitor (în cazul acceptării) sau de a pierde titlul de moștenitor (în cazul renunțării). Pentru a fi valabil, actul juridic de opțiune succesorală trebuie să îndeplinească condițiile generale pentru valabilitatea actelor juridice civile, cu anumite particularități date de regimul juridic al acestui tip de act juridic. Prezentarea condițiilor de valabilitate are relevanță pentru identificarea cauzelor care atrag nevalabilitatea actului juridic de opțiune succesorală dar și a sancțiunii aplicabile. Astfel, pentru a fi valabil, actul juridic de opțiune succesorală trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

a)- *autorul actului de opțiune succesorală trebuie să aibă capacitate de exercițiu deplină*. Actul de opțiune succesorală, prin prisma efectelor pe care le produce este un act de dispoziție, astfel încât, în principiu, autorul manifestării de voință trebuie să aibă capacitate deplină de exercițiu. Minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă își poate exercita personal dreptul de opțiune succesorală, însă numai cu încuviințarea ocrotitorului sau a reprezentantului legal. Minorii și interzișii judecătorești nu pot să își exercite dreptul de opțiune succesorală, întrucât sunt lipsiți de capacitate de exercițiu.

b) – *consimțământ valabil al autorului actului.*

Poate mai mult decât în cazul altor acte juridice, exercitarea dreptului de opțiune succesorală impune manifestarea în exterior, în mod conștient și neechivoc a voinței de a accepta sau renunța la moștenire. Ca și în cazul celorlalte acte juridice, pentru un consimțământ valabil, voința trebuie să fie liberă și conștientă. Caracterul liber sau conștient al voinței poate fi afectat prin viciile de consimțământ, în această materie având incidentă eroarea, violența și dolul. Având în vedere că actul de opțiune succesorală este indivizibil și necondiționat, viciul leziunii nu este aplicabil în materia actului de opțiune succesorală.

c)- *forma actului de opțiune succesorală*

În materia formei în care trebuie exteriorizată voința, legiuitorul a instituit un regim juridic distinct, în funcție de scopul actului de opțiune succesorală, astfel:

- dacă actul de opțiune succesorală este unul de acceptare, forma nu reprezintă o condiție de validitate, actul de acceptare a moștenirii fiind în esența sa un act consensual.
- dacă actul de opțiune succesorală este unul de renunțare, atunci forma este o condiție de valabilitate, renunțarea la moștenire având caracterul unui act juridic solemn (declarația de renunțare se face numai în formă autentică)[14].

Sancțiunea pentru nerespectarea condițiilor de valabilitate este nulitatea actului de opțiune succesorală, nulitate care poate fi relativă (pentru nerespectarea condițiilor care ocrotesc un interes privat cum ar fi lipsa discernământului, vicierea consimțământului, nerespectarea condițiilor privind capacitatea) sau nulitatea absolută (pentru nerespectarea condițiilor de formă, sau dacă actul de opțiune privește o moștenire nedeschisă încă etc).

[14] A se vedea, *Fr. Deak, R. Popescu*, op. cit., vol.III, p29; *L Stănciulescu*, op. cit, p. 208.

Nulitatea, indiferent de tipul acesteia, primește regimul juridic de drept comun, cu următoarele precizări în aceea ce privește termenul pentru invocarea nulității. În cazul nulității relative, termenul este de 6 luni, și acesta începe să curgă după caz , din momentul în care titularul dreptului a cunoscut sau trebuia sa cunoască cauza de nulitate. Dacă anularea este solicitată pentru viciul violenței, termenul de 6 luni începe să curgă de la data încetării acesteia[15].

Desființarea actului de opțiune succesorală produce efecte retroactiv de la data manifestării voinței de către succesibil. Succesibilul al cărui act pentru opțiune succesorală a fost desființat, are recunoscută posibilitatea de a-și exercita din nou dreptul de opțiune succesorală, cu condiția ca acesta să respecte termenul de exercitare[16].

3. Dreptul de opţiune şi vocaţia multiplă la moştenire

Codul Civil actual se preocupă şi de reglementarea expresă a vocaţiei multiple la moştenire, ipoteză absolut posibilă şi întâlnită adesea în practică, care, până la intrare a în vigoare a Codului Civil din anul 2011, nu dispunea de o reglementare legală corespunzătoare, soluţiile pronunţate în astfel de situaţii fiind consecinţa aplicării principiilor generale în materia transmisiunii succesorale legale şi testamentare. Vocația multiplă la moștenire poate să apară în cazul în care defunctul dispune doar în parte de bunurile succesorale, instituind legate în beneficiul unor moștenitori care pot culege moștenirea și în temeiul devoluțiunii legale a moștenirii. Se punea astfel întrebarea dacă cele două vocații pot fi cumulate în persoana aceluiași moștenitori sau sunt incompatibile, acesta fiind obligat să opteze doar pentru una dintre ele.

Dispozițiile art. 1102 C. civ. reglementează ipoteza vocației multiple la moștenire, statuând că, în ipoteza în care un succesibil cumulează mai multe vocaţii la moştenire, acesta are un drept de opţiune distinct, putând să accepte succesiunea atât ca moştenitor legal, dar şi ca moştenitor testamentar, sau valorificând doar una dintre vocaţiile concrete la moştenire. Totuşi, pentru a recunoaşte eficienţă testamentului ca act de ultimă voinţă al defunctului, legiuitorul instituie o limitare dreptului de exercitare a opţiunii în ipoteza vocaţiei multiple la moştenire, statuând că, dacă din testament, deşi acesta respectă rezerva succesorală cuvenită legatarului ca şi moştenitor legal, rezultă că defunctul a dorit să diminueze cota ce s-ar fi cuvenit legatarului ca moştenitor legal, acesta nu poate opta decât în calitate de legatar.

4. Termenul de opţiune succesorală

4.1. Noțiune şi domeniul de aplicare

Pentru a asigura securitatea circuitului juridic civil, și pentru a evita prelungirea în timp a stării de incertitudine cu privire la patrimoniul defunctului, dreptul de opțiune succesorală poate fi exercitat valabil în termen de 1 an , care de regulă începe să curgă de la deschiderea moștenirii.

Termenul de 1 an pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală este calificat sub aspectul naturii juridice un termen de decădere, calificarea fiind dată prin raportare la efectul pe care împlinirea termenului de un an în produce asupra dreptului de opțiune succesorală (stinge dreptul în materialitatea sa, nu doar posibilitatea de a obține exercitare a acestuia cu concursul forței coercitive a statului așa cum se întâmplă în cazul prescripției extinctive).

Reglementarea conținută în art. 1103 al. 3 C. civil, potrivit cu care termenului de 1 an pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală îi sunt aplicabile dispozițiile legale relative la suspendarea și repunerea în termenul de prescripție extinctivă, nu este de natură atrage calificarea termenului ca fiind un termen de prescripție, această reglementare urmărind o atenuare a regimului juridic mai strict în privința curgerii termenului, regim specific termenelor

[15] A se vedea art. 1124 C. civ.

[16] A se vedea, *M Eliescu*, Transmisiunea și împărțeala moștenirii în dreptul Republici Socialiste România, Ed. Academiei, București, 1966, p 115.

de decădere. Astfel, dacă prin prisma efectului pe care îl produce neexercitarea dreptului de opțiune în termenul prevăzut de lege, termenul de un an este un termen de decădere, este de reținut faptul că regimul juridic al acestui termen este unul derogatoriu de la regimul de drept comun în materia decăderii, ca sancțiune de drept civil.

Cum dispoziţiile art. 1103 C. civ. au eliminat menţiunile exprese din vechea reglementare cu privire la prescripţie, în doctrină s-a susţinut şi faptul că natura juridică a termenului pentru exercitare a dreptului de opţiune succesorală este aceea a unui termen de decădere dintr-un drept potestativ[17].

Codul civil actual a adus modificări nu numai cu privire la natura juridică a termenului pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală, ci elementele de notate au privit și durata, modul de calcul sub aspectul momentului de la care începe să curgă termenul, prorogarea termenului, precum şi efectele produse de expirarea termenului de opţiune fără exercitarea acestui drept.

4.2. Durata termenului de opțiune succesorală și mod de calcul

Codul civil actual, prin art. 1103 al. 1, majorează termenul pentru exercitarea dreptului de opţiune succesorală, de la 6 luni[18] la un an.

În privinţa momentului de la care începe să curgă, se menţine regula instituită şi prin vechiul Cod civil, termenul curge de la deschiderea moştenirii, respectiv de la momentul decesului[19]. În mod excepțional, termenul pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală, începe să curgă de la un moment ulterior celui al deschiderii moștenirii, însă aceste situații sunt expres și limitativ prevăzute de lege, și sunt justificate de existența unor împrejurări obiective ce au împedicat succesibilul să-și exercite dreptul de opțiune succesorală începând cu data deschiderii moștenirii. Prin soluţia legislativă propusă, spre deosebire de dispoziţiile reglementării anterioare, se încearcă o mai bună determinare a domeniului de aplicare, cu scopul asigurării unei protecţii sporite a drepturilor succesibililor.

Potrivit art. 1103 al. 2 C. civ. , termenul de opţiune începe să curgă la un moment diferit de momentul decesului, respectiv la un moment ulterior acestuia, după cum urmează:

a) *de la data naşterii celui chemat la moştenire*, dacă naşterea s-a produs după deschiderea moştenirii, excepţie recunoscută şi enunţată în doctrină şi jurisprudenţă sub imperiul reglementării anterioare, fără să aibă o reglementare legală expresă. Instituirea acestei excepţii este motivată de faptul că în cazul copilului conceput anterior deschiderii moştenirii, dar născut după acest moment, numai din momentul naşterii se va şti dacă s-a născut viu şi are capacitate succesorală, iar pe de altă parte el se consideră că există de la concepţie numai pentru dobândirea drepturilor, nu şi pentru stingerea lor[20].

b) *de la data înregistrării morţii în registrul de stare civilă, dacă înregistrarea s-a făcut în temeiul unei hotărâri judecătoreşti declarative de moarte*. Sub vechea reglementare, această ipoteză era admisă de doctrină ca excepţie de la regula privind curgerea termenului pentru exercitarea dreptului de opţiune succesorală, întrucât până la data la care hotărârea declarativă de moarte a rămas definitivă şi irevocabilă, cel declarat mort era prezumat a fi în viaţă. Soluţia propusă de Codul civil actual este de natură a proteja şi interesele succesibililor care nu au fost parte în procesul de declarare judecătorească a morţii şi care pot lua cunoştinţă despre parcurgerea acestei proceduri, numai prin înregistrarea morţii în registrul de stare civilă în temeiul hotărârii judecătoreşti declarative de moarte. Pentru succesibilii care au cunoscut faptul morţii sau existenţa hotărârii judecătoreşti declarative de moarte rămasă definitivă şi irevocabilă

[17] Pt detalii, a se vedea *M. Bob*, Probleme de moşteniri în vechiul şi în noul Cod civil, Ed. Universul Juridic, Bucureşti 2012, p. 199-201.
[18] Termen prevăzut de art. 700 C. civ. din 1864
[19] A se vedea art. 1103 al. 1 C. civ. ; În codul civil de la 1864 art. 954
[20] A se vedea, *Fr. Deak*, op. cit(1999), p. 447.

anterior momentului înregistrării morţii în registrul de stare civilă, termenul de opţiune succesorală curge de la data la care au luat cunoştinţă despre faptul morţii sau despre hotărârea declarativă de moarte. Deşi textul de lege nu conţine nicio menţiune expresă, apreciem că în cazul declarării pe cale judecătorească a morţii, pentru succesibilul care are cunoştinţă despre această procedură , termenul de opţiune nu începe să curgă înainte de rămânerea definitivă a hotărârii, chiar dacă succesibilul are cunoştinţă de soluția de declarare pe cale judecătorească a morții încă de la pronunţarea hotărârii de către instanţă.

c) *de la data la care legatarul a cunoscut sau trebuia să cunoască legatul său, dacă testamentul ce conţine legatul este descoperit după deschiderea moştenirii.* Această excepţie are în vedere ipoteza în care, ulterior deschiderii moştenirii, este descoperit un testament. Pentru beneficiarul dispoziţiilor testamentare, termenul de exercitare al dreptului de opţiune succesorală nu începe să curgă de la deschiderea moştenirii, ci de la data la care a cunoscut sau trebuia să cunoască existenţa testamentului. Pentru a fi în această ipoteză de excepție este necesar ca testamentul ce conține legatul să fie descoperit după deschiderea moștenirii. Dacă testamentul exista și se cunoștea acest fapt la data deschiderii moștenirii, termenul curge de la această din urmă dată.

d) *de la data la care succesibilul a cunoscut sau trebuia să cunoască legătura de rudenie pe care se întemeiază vocaţia sa la moştenire, dacă această dată este ulterioară deschiderii moştenirii.* În temeiul reglementării din vechiul Codul civil, doctrina mai admitea ca excepţie de la regula privind începutul termenului de opţiune sucesorală, cazul în care stabilirea legăturii de rudenie cu defunctul se făcea pe cale judecătorească, termenul începând să curgă de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti de stabilire a filiației, întrucât, până la acest moment, persoana în cauză nu avea posibilitatea exercitării dreptului de opţiune neputând dovedi vocaţia la moştenire[21]. Codul civil actual, foloseşte o formulare generală, fără niciun fel de limitare, cât priveşte modalitatea stabilirii legăturii de rudenie, statuând doar că termenul curge de la data la care succesibilul a cunoscut sau trebuia să cunoască legătura de rudenie, astfel că, potrivit reglementării actuale, nu este necesară stabilirea oficială, pe cale judecătorească, a legăturii de rudenie, ci esenţial este momentul de la care, prin orice mijloace, succesibilul a cunoscut sau trebuia să cunoască legătura de rudenie, acela fiind momentul de la care începe să curgă termenul pentru exercitarea dreptului de opţiune succesorală. Faptul dacă legătura de rudenie este stabilită pe cale oficială pare, potrivit reglementării actuale, ca fiind lipsit de relevanţă pentru calcularea termenului de opţiune succesorală. Și pentru această ipoteză este esențial ca succesibilul să fi aflat despre legătura de rudenie ce constituie temei al vocației la moștenire, după data deschiderii moștenirii.

4.3. Incidente privind curgerea termenului pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală

a) Suspendarea termenului și repunerea în termen

Așa cum am arătat, deși este calificat un termen de decădere, pentru a se asigura totuși o protecție eficientă succesibililor, care din motive obiective nu au putut să-și exercite dreptul de opțiune succesorală înlăuntrul termenului de un an, dispozițiile art. 1103 al. 3 C. civ. consacră un regim juridic derogatoriu de la cel aplicabil termenelor de decădere în general, statuând că termenului de opțiune succesorală îi sunt aplicabile dispozițiile referitoare la suspendare și repunere în termenul de prescripție.

Cât priveşte cazurile de repunere în termen sau suspendare, acestea se găsesc reglementate prin art. 2532 C. civ. (care enumeră în mod expres cauzele generale de suspendare a prescripţiei) şi art. 2533 C. civ., ce reglementează în mod expres suspendarea prescripţiei în materie succesorală.

[21] *Ibidem*.

Astfel termenul nu începe să curgă sau dacă a început să curgă cursul se suspendă dacă:

– succesibilul este lipsit de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă, până la data desemnării octrotitorului/reprezentantului legal. Dacă succesibilul lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă nu are ocrotitor legal, dar există contrarietate de interese, cursul termenului se suspendă până la desemnarea unui curator.

-dacă succesibilul face parte din forțele armate ale României, cât timp acestea se află în stare de mobilizare sau război. Sunt avute în vedere și persoanele civile care se găsesc în forțele armate pentru rațiuni de serviciu impuse de necesitățile războiului.

- dacă succesibilul este împedicat de un caz de forță majoră să-și exercite dreptul de opțiune succesorală, cât timp nu a încetat această împedicare.

După încetarea cauzei de suspendare, termenul îşi reia cursul, calculându-se şi intervalul curs anterior suspendării, cu menţiunea că termenul nu se va împlini înainte de expirarea unui termen de 6 luni de la data la care suspendarea a încetat. Deci, practic, în cazul în care cauza de suspendare a survenit după trecerea unui termen de 6 luni din termenul de un an, succesibilul îndreptățit va avea la dispoziție încă 6 luni după încetarea cauzei de suspendare pentru a-şi exercita dreptul de opţiune.

Instituţia repunerii în termenul de prescripţie păstrează aceeaşi reglementare ca şi cea din reglementarea anterioară atât sub aspectul domeniului de aplicare, cât şi al organului competent să o dispună, dar şi al efectelor, şi ea prespune ca situație premiză neexercitarea unui drept în termenul prevăzut de lege.

Astfel potrivit art. 2522 C. civ. cel care din motive temeinice, nu și a exercitat în termen un drept poate cere organului de jurisdicție competent, repunerea în termen și judecarea cauzei. Repunerea în termen este posibilă numai dacă depășirea termenului pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală nu este imputabilă succesibilului, semnificația noțiunii de motive temeinice putând fi aceea de împrejurări care în mod obiectiv dar nu neapărat absolut l-au împiedicat pe succesibil să-și exercite dreptul de opțiune succesorală[22].

Cererea de repunere în termen trebuie făcută în 30 de zile de la data la care succesibilul a cunoscut sau trebuia să cunoască încetarea motivelor care au justificat depășirea termenului de opțiune. Repunerea în termen este doar judiciară, fie că aceasta este formulată ca o cerere principală, fie că cererea este formulată în cadrul acțiunii de partaj succesoral. Notarul public sau alte organe ale administrației publice locale nu au competența de a dispune cu privire la repunerea în termenul de exercitare a dreptului de opțiune succesorală.

În doctrină au fost opinii diferite în legătură cu efectul admiterii unei cereri pentru repunerea în termenul de acceptare a succesiunii. Într-o opinie s-a susținut faptul că admiterea cererii pentru repunerea în termen, reprezintă o acceptare implicită a moștenirii, nemaifiind necesară acordarea unui nou termen înlăuntrul căruia succesibilul să își exercite dreptul de opțiune succesorală[23]. De fapt, în această opinie actul de acceptare implicită a moștenirii ar fi tocmai formularea cererii pentru repunerea în termenul de exercitare a dreptului de opțiune succesorală, întrucât, interesul în formularea unei astfel de cereri este tocmai acela de a dobândi vocație concretă la moștenire. Efectul neexercitării dreptului de opțiune în termenul legal este acela al aplicării prezumției de renunțare, situația succesibilului care nu și a exercitat dreptul fiind astfel similară cu a unui renunțător.

Într-o altă opinie s-a apreciat că admiterea cererii și repunerea succesibilului în termenul de exercitarea dreptului de opțiune succesorală, impune acordarea unui termen rezonabil în care succesibilul sa își poată exercita dreptul de opțiune succesorală, cu mențiunea că, dacă în cuprinsul cererii pentru repunerea în termen, sau pe parcursul soluționării acesteia, succesibilul

[22] A se vedea, *Fr. Deak, R. Popescu,* op.cit. vol.III,p.70-71; *M Nicolae*, Tratat de prescripție extinctivă, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p.630.

[23] A se vedea, *L Stănciulescu*, op. cit., p 212

declară neechivoc că acceptă succesiunea după autorul său, acordarea unui termen pentru exercitarea dreptului de opțiune nu mai este necesară[24].

Cum repunerea în termenul de exercitare a dreptului de opțiune succesorală nu se poate face decât pe cale judiciară, apreciem că instanța de judecată poată să dispună în funcție de circumstanțele concrete ale cauzei dacă cererea de repunere în termen reprezintă prin ea însăși și un act de acceptare a moștenirii sau ,dacă este necesară fixarea unui termen pentru ca succesibilul sa-și exercite dreptul de opțiune în una dintre formele prevăzute de lege.

b) Prorogarea termenului de opţiune

Instituția prorogării termenului de opțiune succesorală, își găsea reglementarea și în vechiul Cod Civil, prin art. 706 C. civ. din 1864, potrivit cu care succesibilul avea la dispoziţie un termen de 3 luni pentru a provoca întocmirea inventarului moştenirii şi un termen de 40 de zile pentru acceptarea sau renunţarea la moştenire, termen care începea să curgă de la semnarea procesului-verbal de inventariere, sau cel mai târziu la expirarea termenului de 3 luni.

În art. 1104 din Codul civil în vigoare [25], este eliminat termenul de 3 luni pentru inventar, succesibilul putând solicita întocmirea inventarului oricând înlăuntrul termenului de opţiune succesorală, însă mai înainte de exercitarea dreptului de opţiune. În acest caz, termenul nu se va împlini mai devreme de două luni de la data la care i se comunică procesul-verbal de inventariere. Cum legea nu face nicio precizare, rezultă că succesibilul poate solicita inventarierea oricând înlăuntrul termenului de opţiune succesorală de un an, iar dacă procesul-verbal de inventariere i se comunică după împlinirea termenului sau cu puţin înainte de împlinirea acestuia, termenul de acceptare se prelungeşte cu încă două luni în beneficiul succesibilului solicitant. Inventarul se dispune de către notarul public, iar dacă alți succesibili sau deținătorii unor bunuri ce aparțin masei succesorale se opun, inventarul va fi dispus de către instanța judecătorească de la locul deschiderii moștenirii.

Din analiza alin. (2) al art. 1104 C. civ. se poate deduce faptul că solicitarea de întocmire a inventarului poate fi formulată şi de un succesibil care a acceptat moştenirea, diferenţa fiind aceea că în cazul acestuia din urmă nu va mai opera prorogarea termenului de opţiune precum şi , acesta, va fi considerat moştenitor, putând răspunde pentru datoriile succesiuni chiar dacă a solicitat întocmirea inventarului.

Succesibilul care nu şi-a exercitat dreptul de opţiune succesorală înlăuntrul termenelor de inventariere şi deliberare nu poate fi obligat să opteze şi nici nu se poate obține împotriva sa o hotărâre de obligare în acest sens, iar în cazul în care este acţionat de creditor poate să ceară suspendarea procedurii până la expirarea termenelor de inventar şi de deliberare. După expirarea termenului însă, succesibilul este obligat să opteze în sensul dorit.

c) Reducerea termenului de opțiune

Termenul pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală este un termen prevăzut în favoarea titularului acestui drept, astfel că, în principiu, acesta poate oricând înlăuntrul termenului de un an să își exercite dreptul de opțiune succesorală, chiar și în ultima zi a termenului.

Dispozițiile art. 1113 C. civ. prevăd însă posibilitatea ca pentru motive temeinice și uzând de procedura ordonanței președințiale orice persoană interesată, să solicite și să obțină obligarea unui succesibil să își exercite dreptul de opțiune succesorală înlăuntrul unui termen ce va fi fixat de instanță, termen mai mic decât termenul de un an prevăzut de dispozițiile art. 1103

[24] A se vedea, *Fr. Deak, R. Popescu,* op.cit. vol.III,p.73; *M. Eliescu,* Transmisiunea..., p.111-112

[25] Art. 1104 C. civ. prevede: „(1) În cazul în care succesibilul a cerut întocmirea inventarului anterior exercitării dreptului de opţiune succesorală, termenul de opţiune nu se va împlini mai devreme de două luni de la data la care i se comunică procesul-verbal de inventariere. (2) Pe durata efectuării inventarului, succesibilul nu poate fi considerat moştenitor, cu excepţia cazului în care a acceptat moştenirea”.

C. civ. Succesibilul care nu își exercită dreptul de opțiune succesorală în termenul fixat de instanța de judecată, este considerat că a renunțat la moștenire.

Pot avea calitatea de persoană interesată într-o astfel de procedură, creditorii defunctului, ceilalți moștenitori legali, deținătorii bunurilor ce comun masa succesorală. Noțiunea de *motive temeinice* pentru a formula o cerere pentru reducerea termenului de exercitare a dreptului de opțiune succesorală semnifică generic, orice stare de fapt care justifică interesul persoanei ce solicită reducerea în clarificarea mai rapidă a persoanelor care urmează a culege moștenirea defunctului, cum ar fi spre exemplu riscul deteriorării, al devalorizării bunurilor moștenirii[26].

d). Retransmiterea dreptului de opţiune succesorală

Deşi în doctrină s-au conturat în timp opinii diferite cu privire la instituţia moştenirii prin retransmitere, Codul civil de la 1864 nu conţinea reglementări care să asigure un regim juridic clar pentru această ipoteză.

În vechiul Cod civil, prin art. 692 şi art. 693, erau enunţate două principii de bază în această materie, respectiv dreptul recunoscut moştenitorilor succesibilului decedat de a accepta sau renunţa la moştenirea faţă de care acesta din urmă nu şi-a exercitat dreptul de opţiune, precum şi regula potrivit cu care, în cazul în care opinia acestora nu este unitară în sensul acceptării sau renunţării, succesiunea se va accepta sub beneficiu de inventar[27]. Pentru această ipoteză se impunea o reglementare menită să asigure un regim juridic mai clar al modului de exercitare al dreptului de opţiune într-o astfel de situaţie.

Cod civil actual , prin art. 1105, enunţă doar regula generală aplicabilă, fără nicio precizare cu privire la modul de calcul al termenului de opţiune succesorală. Astfel, potrivit texului anterior menţionat, moştenitorii celui care a decedat fără să fi exercitat dreptul de opţiune succesorală, vor exercita acest drept separat, fiecare pentru partea sa, în termenul aplicabil dreptului de opţiune privind moştenirea autorului lor. În doctrina anterioară, opinia majoritară era în sensul că, în astfel de situaţii, în care moartea succesibilului intervine înlăuntrul termenului de opţiune succesorală, dar mai înainte de a fi optat, dreptul său de opţiune se retransmite la proprii săi moştenitori, aceştia putând exercita dreptul de opţiune numai în restul termenului pe care îl mai avea succesibilul la data morţii sale. Raţiunea unei astfel de soluţii rezida în argumentul că moştenitorii dreptului de opţiune prin retransmitere nu pot beneficia de un termen mai lung decât cel avut de succesibilul decedat.

Codul civil în vigoare dispune însă că exercitarea dreptului de opţiune moştenit prin retransmitere se va face în termenul aplicabil dreptului de opţiune privind moştenirea autorului lor, ceea ce înseamnă că moştenitorii vor beneficia pentru dreptul de opţiune moştenit prin retransmitere de un termen de opţiune mai lung decât cel al autorului lor. Argumentul în susţinerea acestei soluţii ar putea fi acela că dreptul de opţiune moştenit prin retransmitere face parte din patrimoniul succesibilului decedat, astfel că trebuie supus aceluiaşi regim juridic, precum şi celelalte drepturi şi obligaţii, şi nu unui termen distinct, aşa cum se exprima opinia majoritară sub imperiul reglementării anterioare. Pe de altă parte, mai există şi argumentul, potrivit cu care, o astfel de situaţie este de natură a crea un regim diferit între moştenitorii dreptului de opţiune prin retransmitere şi ceilalţi moştenitori direcţi ai autorului iniţial care vor trebui să îşi exercite dreptul în termen de un an de la deschiderea moşteniriii, urmând apoi să aştepte împlinirea termenului de un an de la deschiderea moştenirii succesibilului postdecedat, pentru ca moştenitorii acestuia să îşi exercite dreptul de opţiune.

Este cert însă faptul că, în ipoteza analizată, moştenitorii dreptului de opţiune prin retransmitere devin titulari ai unor drepturi de opţiune distincte cu privire la care opţiunea lor

[26] A se vedea, *I Genoiu,* op. cit, p. 290*; Fr Deak, R. Popescu*, op. cit. vol.III., p 64.
[27] A se vedea *Fr. Deak,* op. cit.(1999), p. 432; *M. Eliescu,* op. cit., p. 89.

poate fi diferită, precum şi termenul pentru exercitarea acestuia. Pentru aceste considerente, soluţia astfel avansată comportă discuţii şi apreciem că se impune o reglementare mai clară atât a domeniului de aplicare, precum şi a modalităţii de exercitare a dreptului de opţiune în astfel de situaţii.

4.3. Împlinirea termenului de opțiune succesorală

Analiza împlinirii termenului de opțiune succesorală, presupune clarificare a două aspecte, respectiv, când se împlinește termenul de opțiune succesorală, și care sunt efectele produce prin împlinirea termenului.

Potrivit art. 2552 C. civil, când termenul este stabilit pe ani, el se împlinește în ziua corespunzătoare din ultimul an. În cazul termenului de opțiune succesorală, care este de un an, termenul se împlinește în ziua corespunzătoare din anul următor. Astfel, dacă decesul a survenit pe 25 iunie 2020, termenul pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală este 25 iunie 2021.

Prin împlinirea termenului pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală se produc următoarele efecte:

- pentru succesibili care nu și-au exprimat dreptul de opțiune succesorală, se stinge acest drept cu efect retroactiv, aceștia rămânând străini față de moștenire, astfel că după acest moment orice act de acceptare sau renunțare la moștenire este lipsit de orice eficiență juridică;
- actele de renunțare efectuate înlăuntrul termenului devin pe deplin irevocabile, nemaifiind posibilă retractarea renunțării;
- succesibilii care deși cunoșteau despre deschiderea moștenirii și calitatea lor de succesibili nu și-au exercitat dreptul de opțiune succesorală sunt prezumați până la proba contrară că au renunțat la moștenire[28].

BIBLIOGRAPHY

D. Alexandresco, Explicaţiunea teoretică şi practică a dreptului civil român, vol. IV, partea a II-a, ed. a II-a, Bucureşti, 1914.

Baias, Fl., Chelaru, E., Constantinovici, R., Macovei, I., Noul Cod civil. Comentarii pe articole, ed. I reviz., Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2012.

Beleiu, Gh., Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, Ed. Şansa, Bucureşti, 1998.

Bob, M., Probleme de moşteniri în vechiul şi în noul Cod civil, Ed. Universul Juridic, Bucureşti 2012.

Boroi, G., Stănciulescu, L., Instituţii de drept civil în reglementarea noului Cod civil, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2012.

Chirică, D .,Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile, ED a 2 a , Ed. Hamangiu București, 2017.

Deak Fr, Popescu R, Tratat de Drept Succesoral, vol III -Moștenirea Legală, Ed. Universul Juridic, București 2019

Dogaru, I., Stănescu, V., Soreaţă, M., Bazele dreptului civil. vol. V. Succesiuni, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2009.

Eliescu, M., Curs de succesiuni, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997.

Florescu, D.C., Dreptul succesoral, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2011.

Scarlat D.I., Dreptul Proprietății Intelectuale. Note de curs și aplicații pentru IFR, Ed. Sitech, Craiova, 2021.

Soreață Maria-Marieta- Drept civil. Succesiuni., Ed. C. H. Beck, București, 2022.

[28] A se vedea, *Fr Deak, R. Popescu*, op. cit. vol.III., p 73-78;

Stănciulescu, L. Curs de Drept Civil. Succesiuni, Ed Hamangiu, Bucureşti 2015.

Stoica, V., Dragu, L., Moştenirea legală în noul Cod civil, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2012.

Terzea, V., Noul Cod civil, vol. I. Adnotat cu doctrină şi jurisprudenţă, Ed. Universul Juridic, Bucureşti 2012.

RELATIVIST THEORIES IN SCIENTIFIC KNOWLEDGE

Niadi-Corina Cernica
Lecturer, PhD, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Relativism in scientific knowledge was promoted by philosophers as Thomas Kuhn and Paul Feyerabend. Relativism observs the use of different analysis and methods in sciences and contests the existence of a scientific method in sciences. This is confirmed in science of today. The use of methods of some sciences in other sciences leads to a explosion of observations and theories which cannot be unified, which explain the phenomena from different perspectives. This situation means different researches with different methodes and different results. We have not a only one scientific perspective of a phenomenon, but different perspectives (in history we have a social perspective, a demographic perspective, a cultural perspective, a economic perspective, a perspective of political events).

Keywords: science, relativism, knowledge, method, research

Teoriile relativiste în știință sunt teoriile lui Thomas Kuhn și Paul Feyerabend, cu un impact important în istoria științei.

Thomas Kuhn prezintă, în „Structura revoluțiilor științifice", revoluțiile științifice ca trecere de la o paradigmă la alta. Paradigmele reprezintă un corp de teorii corelate, cu aceleași presupoziții în ceea ce privește viziunea generală despre un domeniu, și care alcătuiesc adevărurile acceptate ale unei științe. Trecerea de la o paradigmă la alta se face pe neașteptate, prin apariția multor probleme și observații care nu pot fi rezolvate de vechea paradigmă. O nouă teorie și viziune științifică apare brusc, strânge de partea ei pe toți practicienii unei științe, rezolvă noile probleme și astfel apare o nouă paradigmă. Paradigmele sunt incomensurabile, ele se exclud reciproc, iar trecerea de la o paradigmă la alta se face printr-un soi de „convertire" a practicienilor.

Thomas Kuhn prezintă exemple din istoria științei și despre incomensurabilitatea dintre vechile și noile paradigme. O paradigmă realizează în sine o viziune științifică, are propriile presupoziții teoretice, teoriile sunt corelate, cu propriul ei set de probleme și observații. O paradigmă reprezintă pentru practicieni știința normală, cadrul general în care se rezolvă problemele și se integrează noile observații. Fizica medievală, fizica lui Newton și fizica cuantică sunt trei paradigme incomensurabile, iar trecerea de la una la cealaltă s-a făcut printr-o revoluție științifică. Aglomerarea de noi observații și probleme nerezolvate prevestește apariția unei noi paradigme, a unei noi înțelegeri a acelei științe.

Această teorie a revoluțiilor științifice, prin ideea de incomensurabilitate, se opune ideii de evoluție a științei prin acumularea de adevăruri și eliminarea, în timp, a falsurilor. În locul unei evoluții liniare, Thomas Kuhn prezintă istoria științei ca o trecere de la o paradigmă la alta, ceea ce presupune o nouă viziune și o nouă înțelegere a științei.

Adevărurile științifice aparțin unei paradigme, sunt legate de presupoziții teoretice și metodologice proprii unei paradigme, alcătuiesc împreună un univers. Bineînțeles că unele adevăruri științifice sunt preluate de noua paradigmă, unele teorii se integrează în noua paradigmă, dar aparțin unei alte viziuni generale, unui alt complex de presupoziții teoretice și metodologice.

Trecerea practicianului unei științe de la o paradigmă la alta se realizează brusc, printr-un salt, iar în noua paradigmă sunt noi teorii și adevăruri științifice. Relativismul este deplin: o paradigmă are propriile ei metode, propriile teorii, propriile probleme. Nu există continuitate între paradigme și nici evoluție în trecerea de la o paradigmă la alta.

Știința nu tinde către adevăr și nici nu acumulează adevăruri în viziunea lui Thomas Kuhn. Știința nu tinde către un scop, către o viziune mai generală, ci este o succesiune de paradigme, fiecare cuprinzând un orizont teoretic și metodologic coerent pentru practicieni. Rezolvarea de probleme practice și existența explicațiilor asigură fiecărei paradigme statutul de paradigmă științifică. Paradigmele nu comunică între ele, sunt incomensurabile uneori și la nivelul limbajului, al conceptelor fundamentale.

Adevărul este recunoscut în interiorul unei paradigme, este acceptat și testat prin metodele și teoriile proprii unei paradigme. Metodele se integrează paradigmei.

Nu există niciodată o pluralitate de paradigme, și nici nu există mai multe paradigme care să urmeze unei paradigme. Paradigmele nu sunt simple teorii, sunt un întreg complex de teorii, metode, presupoziții teoretice, probleme și observații, care alcătuiesc împreună o viziune. Paradigmele nu sunt doar viziuni generale științifice, ele presupun metode, observații, probleme de tip științific. Paradigmele în știință pot dura secole, trecerile de la o paradigmă la alta se fac după o acumulare de observații neexplicate și probleme nerezolvate, pe care le rezolvă noua paradigmă.

Teoria lui Thomas Kuhn impune un relativism accentuat în știință, înlocuiește ideea de adevăr științific prin ceea ce s-ar putea numi o viziune teoretico-metodologică. Avem teorii care se integrează unei paradigme, o înțelegere proprie a realității, cu prezumții proprii. Relativismul metodologic este asociat acestui relativism. Rezolvarea problemelor practice și integrarea noilor observații fac parte din știința pe care o practică, zi de zi, practicienii unei paradigme.

Paradigmele nu pot fi comparate, ele nu tind către o explicație mai largă a realității, ele sunt doar o altă explicație și viziune. Fizica medievală, fizica newtonoană și fizica cuantică explică, fiecare, într-un alt fel realitatea fizică, problemele practice, își testează adevărurile altfel, își urmează una alteia fără a se dezvolta una din alta, fără a se presupune una pe alta.

Credem în propria paradigmă, în propria noastră viziune fizică, iar pentru a înțelege fizica medievală ar trebui, crede Kuhn, să gândim ca un fizician medieval. De aici apare iluzia evoluției și a superiorității propriei paradigme.

Paul Feyerabend reprezintă relativismul științei într-un mod mai acut. Concepția sa, „anarhismul metodologic", pornește de la observația că fiecare știință are propriile metode, care nu se pot folosi de alte științe, că metodele sunt diferite, și că nu există ceea ce s-ar numi o „metodă științifică" sau un element comun al metodelor științifice.

După cum crede Paul Feyerabend, omul de știință poate folosi orice metode în crearea unei teorii. El poate fi deopotrivă „oportunist și creator", preluând orice metodă și adaptând orice metodă.

Pentru acest filosof al științei, știința este o formă de creativitate. A stabili și a impune metode înseamnă a îngrădi creativitatea unui cercetător. Ceea ce trebuie să facă cercetătorii este să producă teorii, ceea ce duce la o mulțime de teorii aflate în competiție una cu alta pe o „piață liberă a ideilor". Cadrul teoretico-metodologic al unei științe este o formă de îngrădire a imaginației și libertîții unui om de știință și nu are niciun suport în practica științifică.

Pentru unii cercetători și teoreticieni ai științei, ceea ce deosebește știința de alte activități umane este existența unei metode științifice, a unor metode de cercetare și de testare a adevărului. Caracterul științific al unei științe este dat de metode. Metodele garantează că un rezultat este obținut științific, prin metode de cercetare, și rezultatul este supus unor metode de testare. Metoda garantează că un rezultat al cercetării este obținut în mod corect, iar metoda de testare a rezultatului garantează că rezultatul este un adevăr științific.

Fără o metodă riguroasă, o cercetare nu este științifică, iar cercetarea ar fi anarhică.

Pentru Paul Feyerabend, metodele pot fi diferite, omul de știință poate folosi orice metode, atâta vreme cât acestea conduc la apariția unei teorii. Chiar teoriile cu mari probleme

pot fi valoroase și pot duce la descoperirea de adevăruri. Ca exemplu, Feyerbend folosește descoperirea lui Galileo Galilei și contextul științific al apariției acestei teorii. De asemenea, am adăuga, ideea de univers infinit a lui Giordano Bruno era, din punctul de vedere al astronomiei timpului său, imposibilă, folosindu-se metodele de observare din epoca sa. Cu toate acestea, a fost o teorie foarte valoroasă, cu rezultate importante în înțelegerea și cunoașterea, mai târziu, a Universului.

Paul Feyerabend considera că misiunea omului de știință este de a produce teorii și că existența unei multitudini de teorii este benefică pentru știință și mediul științific.

Potrivit lui Peter Godfrey-Smith, teoria lui Paul Feyerabend are două probleme. Prima ar fi că Paul Feyerabend nu dă nicio metodă sau sistem de eliminare a ideilor false. Dacă trebuie produse cât mai multe teorii, dacă și teoriile cu mari probleme sunt valoroase, cum putem elimina teoriile false din corpul de teorii ale științei? Dacă o teorie insuficient argumentată sau cu probleme este, totuși, valoroasă, cum știm dacă ea poate sau nu să facă parte dintre teoriile științifice?

O altă problemă a ideii lui Paul Feyerabend este că toate teoriile, oricât de creative, trebuie să rezolve probleme practice. O teorie științifică rezolvă probleme practice, explică observații și duce la formularea de predicții.

Ca atare, ideea că în știință se poate folosi orice metodă creează probleme în diferențierea teoriilor. O metodă dă posibilitatea obținerii unor rezultate prin simpla ei aplicare. Metodologia unei științe este foarte importantă și duce la obținerea de rezultate corecte și care pot fi considerate adevăruri științifice. Chiar dacă se ajunge la teorii prin amalgamarea metodelor, adaptarea oricărei metode sau crearea de metode, cum putem fi siguri de răspuns și de caracterul științific al teoriei? Lipsa unui mecanism de „selecție" a ideilor (Peter Godfrey-Smith) este marea problemă a acestei teorii despre știință.

Paul Feyerabend propune pentru știință un principiu al tenacității în susținerea unei idei și un principiu al ploriferării ideilor, benefic și stimulator pentru cercetare. Omul de știință se poate folosi de orice îl inspiră în crearea unei teorii. Pentru filosoful austriac știința este o formă de creativitate. Anarhismul metodologic și imaginația sunt benefice pentru cercetare și duc la o mare creativitate de idei. Originalitatea ideilor și proliferarea lor asigură evoluția științei.

Relativismul în știință este rezultatul imaginii despre știință create de ambele teorii, a lui Thomas Kuhn și Paul Feyerabend. Cei doi sunt contemporani și s-au influențat unul pe celălalt. Ei sunt inițiatorii unei noi viziuni despre știință, care situează știința printre formele culturii, ca un fenomen de istorie a culturii umane (în cazul lui Kuhn) sau ca un fenomen de creație și libertate, cu specificul ei (în cazul lui Paul Feyerabend). Știința își pierde identitatea pe care o avea la începutul secolului XX în studiile de istoria și filosofia științei, pentru a deveni o formă a culturii și creativității umane.

Studii contemporane de integrare sau înțelegere a științei prin istoria culturii, ca și importanța dată unor surse noi ale cercetării științifice, flexibilității metodelor, studiilor interdisciplinare arată un spirit larg și creativ.

Fenomenele pot fi observate și cercetate din diferite perspective, de diferite științe, chiar dacă nu se ajunge la o unificare. Metodele din unele științe sunt folosite în alte științe. Despre știință se vorbește ca fenomen social, ca fiind integrată în cultura unei epoci istorice, ca fiind, uneori, politizată. Thomas Kuhn și Paul Feyerabend au, în știința și cercetarea contemporană, o susținere a viziunii și teoriilor lor.

BIBLIOGRAPHY

Flonta, Mircea, *Cognitio. O introducere critică în teoria cunoașterii*, Ed. All, București, 1994
Goffrey Smith, Peter, *Filosofia științei*, Ed. Herald, București, 2012
Kuhn, Thomas, *Structura revoluțiilor științifice*, Ed. Humanitas, București, 1999
Popper, Karl R., *Logica cercetării* , Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981

THE MAGICAL, RITUAL COSTUME – AS A FORM OF METAMORPHOSIS OF THE PERSON THROUGH CLOTHING

Sandra Celia Chira
Lecturer, PhD, West University of Timișoara

Abstract: The circumstances in which man dresses up, duplicating his personality, camouflaging his real identity, becoming from someone - someone else, are multiple, have different motivations and premises, embodying various forms. When the expressed identity does not coincide with the person's inner identity, when the individual takes on another identity, he becomes a character. Representing the intermediate space between worldly and supernatural reality, a magical ritual was initially defined as a primitive form of religion and later as a pseudo-science. Specific to the spirituality of the primitive period (paleo-lithic, neo-lithic, metal age), magic was an occult practice that had the purpose of connecting the cosmos and the world, between man and the astral divinity. The magician invokes supernatural forces through ritual, prayers, offerings, sacrifices, having a specific costume, with a rich symbolic load. His visual and behavioral identity includes, along with the costume, a series of sacred objects and tools, used in his practices, each having its specific symbolism and role, along with gestures, mimicry and cryptic language.

Keywords: costume, identity, metamorphosis, magic, ritual

Belonging to the forms of spirituality and belief from primitive periods and being perceived as a form of primitive religion, **magic**, of different forms and rituals (white or black, individual or collective worship), had the role of bringing the human being closer to divinity, to connected the human reality with the fantastic, supernatural, with the entity endowed with spiritual powers that exceeded human potential, whether it took zoomorphic or anthropomorphic form, was a force of nature or a faceless spirit.

Sacred authority was then understood as a supernatural force, often having a zoomorphic appearance. As the Scottish anthropologist James George Frazer writes, magic could not be considered within primitive society other than as religion or art, the concept of science being a completely abstract one and in fact non-existent in those times. Later, in philosophical research, the idea developed that magic could be a subject of scientific research.

The origins of the word *magic* are either from the Greek *mageia* or from the Latin *magia*. Both terms denoted the religion and secret practices of the Magi. Interpreting dreams and mediating the communication of earthlings with the astral divinities, magicians among the Egyptians, Iranians, Chaldeans and pre-Columbian Indians were messengers of the gods, called magicians, *priests of Zoroaster*.

According to the French sociologist Marcel Mauss, magic was "the primordial form of human thought", existing "once upon a time in a pure state, and man, at the beginning, would only have known how to think in terms of magic". The French historian Jean Servier believes that "magic was a subtle spiritual art, which dominated alongside astrology and alchemy the world of the social imaginary (...)", and the Romanian ethnologist Gheorghe Pavelescu claims that this is "a corpus of affective and spiritual elements in which a whole community". The English anthropologist Edward Tylor in Primitive Culture, shows that magic expresses "man's desire to communicate with forces of a spiritual nature or to request their support" by

invoking them in rituals through which people develop the ability to communicate and control material forces and spiritual ones.[1]

Opinions on how public or how secret magical rituals were performed differ depending on the author, with some considering that occult practices manifested themselves involving the collective taking place in public spaces, and others claiming that they belonged only to the private space of the magician, being an individual practice. Just as the believer today places his hope and support in the power of God to order everything in favor of his existence, primitive man believed in the power of supernatural forces to fulfill his desires, needs, to give him protection.

As a set of mysterious practices that were manifested differently than through acts known in public culture, magic used abstract means, inaccessible to the common man. Thus, the magical act intervened in the natural trajectory of life, modifying its approach and redirecting it towards what the initiator of the magical ritual intended to achieve, both evil and beneficial directions.

Magical rituals are based on the belief in the existence of supernatural powers in the Cosmos, secret acts of communication by magicians with these forces. Defying the laws of physical space, magical ceremonies aimed to manipulate and influence the course of life for the benefit or detriment of humanity, on an individual or collective level. The magician, the creator of the **illusory world**, the one who through occult practices and rituals makes the connection between the cosmos and the humans world, is the one who invokes and influences the astral forces to acquire protection, to satisfy some worldly needs: the fertility of the earth, the need for rain, food, protection against enemies, health and prosperity.

[1] Jean Servier, *Magic*, European Institute Press, Iași, Romania, 2001, p.16

Eurasian shaman and Tofalar magical costumes

The archetype of occult practices, **the magician, is dual by nature as an intermediate being between the material world and the spiritual world**, between the earthly and the supernatural. He is the symbol of this connection and expression of the enigmatic and mysterious universe, which belongs to the mysterious dimension of life. Through his practices, the magician initially carries out an active ritual of establishing the link with the astral divinities, then being completely invaded by the power of these unknown forces that fully possess him. Generally called astral demons, these are not always evil forces, even if the term "demon" has a negative meaning in Christian perception. The magician **transcends space and time** and carries out his activity in a different universe than the earthly one, in a mystical and unknown one, in which the laws of time and space are different, in which the principles of the physical world lose their value.

Like religious ceremonies that include public prayers, processions, liturgies of public worship and also judgments of faith, prayer, internalization, through inner worship, in magic, the magician's communication with the astral divinity was also made public, through popular

rituals, processions, offerings and sacrifices, but also privately, in the magician's intimate space.

Popular worship refers precisely to these practices outside established religions, of worshiping supernatural forces, forms of nature invested with sacred powers (rock, spring, sun, fire, etc.), zoomorphic or anthropomorphic divinities, gods, saints, ancestors, heroes, or sacred objects (idols, relics). Defying the laws of nature through occult practices makes the difference between true religious miracles and magical ones. During the rituals, the magician, being possessed by the astral gods and invested with their powers, metamorphoses and becomes able to change the course of things, to work wonders and miracles, to heal, to curse.

Some authors who approached the theme of magic in their works (Sigmund Freud, Carl Gustave Jung, Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, Constantin Bălăceanu, Jean Servier, Ioan Iovan) defined *magic, witchcraft and science* in parallel. The distinction between magic and witchcraft is recorded by most research, trying to break down this old confusion as if the two occult practices were one and the same. Sigmund Freud believes that the distinction between witchcraft and magic lies in the complexity of their nature. While he calls witchcraft the "art of influencing the spirit", which has the role of using the power of astral divinities in favor of earthly destiny, magic has more complex purposes by offering man divine power and protection. According to Claude Rivière, the boundaries of magic and sorcery still remain blurred, and certainties about what makes them distinct do not concretely exist. Regarding the relationship of differentiation between religion and magic, the same author defines religion as a collective and social practice, and magic as an individual one, considering that the occult rituals specific to magic are antisocial rather than collective. Beyond these, the main difference between religion and magic is that the latter is to some extent considered an illegal practice, blamed and condemned within evolved societies.

The magician's costume is represented in the tarot cards as a robe with oversized sleeves and a yellow belt around the waist. The rhythmic alternation of blue and red colors is a symbol of the dual nature, signifying the connection between the earthly space and the sacred space. The hat with the yellow top, the blue interior and the red edges, is one of the most representative elements of the magician's costume. His representations on the tarot cards capture the mysterious atmosphere of occult practices, the magician being illustrated next to the series of objects specific to magical practices: dinars, cups, swords, sticks. The position of the magician's body, respectively the orientation of his hands, is another symbol of the connection between the two worlds, one being directed upwards, towards the Cosmos, the other downwards, towards the Earth.

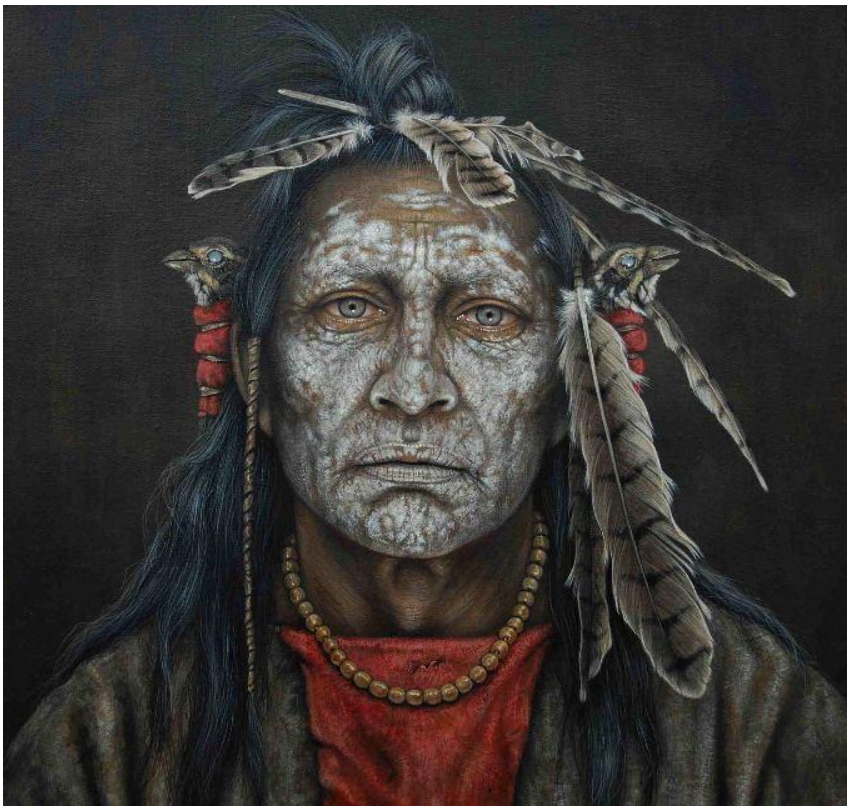

Shaman of Indian origin

Shamanism, specific to the populations of northern and central Asia, the Eskimo and Indian tribes of North America, South America, Indonesia and Africa, is a primitive religion based on influencing spirits through occult rituals, dances, magic formulas. Like the magician for magic, the shaman is the central figure of the sacred practices of these civilizations, being a symbol of the connection between earth and divinity, the messenger of men to the gods and of the gods to men. Shamans believed in the existence of good and evil spirits, in ancestor worship and in influencing spirits to satisfy worldly needs and desires.

The shaman was the representative of the spiritual power within the tribe, the one who connected with the divinity and invoked its beneficent or evil power. In general, the divinities of shamanism were embodiments of animals, a fact also expressed by the clothing of the shamans, which often invoked the presence of zoomorphic figures, the eagle or the falcon. By accessorizing their garments with feathers, fur, and bones, shamans appropriated the powers of embodied divinity. Their costume, composed of multiple layers of materials, skins, blankets with specific motifs, fringes and feathers with both an ornamental and symbolic role, was accessorized with chains and amulets with various meanings. The face of the shamans was sometimes painted or covered with a mask.

Primitive shaman, magical costumes

In Romanian culture, having its origin in mystical rituals of the magical procession type, customs involving costuming or masking have multiple symbols and meanings similar to those we find in the previously mentioned primitive cultures.

Romanian folk masks first appear in ancient rituals of a ritualistic, mystical or religious nature and gradually become desacralized, being initially **a symbol of the magical transfiguration** specific to primitive mythology and then becoming artistic objects or props in popular ludic celebrations. If Romanian folk masks used to have a sacred value, now they have aesthetic functions, they are handicraft or decorative objects and acquire meanings and symbolic roles in the context of their use in popular celebrations.

The traditions with masks in the Romanian folk tradition are linked to the calendar customs and the popular holidays organized on the occasion of important events in the life of the village: the games of the Christmas or New Year holidays, the peasant wedding, the masquerade game at the vigil, the agrarian holidays.

One of the most famous popular Romanian masked shows is *The Goat*, a tradition of the winter holidays. Reminiscences of the ancient cult of the goat have been preserved in Romanian popular culture in superstitions and mask games. From the curative qualities of goat's milk, to its relationship with ancient funeral rites or with the rituals of the bride, to the transcendence of beliefs in popular games on the occasion of the New Year holidays. Being initially a ceremonial and then a playful event, the mask game is mainly based on the goat mask, whose mythological significance is that of the evil divinity of the earth's fertility. A demonic creature, the goat becomes a tool of the devil that embodies debauchery, abyss, tragedy. Being at the same time a symbol of death and the rebirth of nature, the goat is accompanied in the popular Romanian games by other characters, secondary masks, each having its own role and meaning: grandfather and grandmother, the boy, the boilermakers, the bride and groom, the new year and the old year, the boyar and the cucoana, the robbers, the shouters. The mask show manifests itself through recitations, dialogues, songs, shouts and cries, chaotic dances and uncontrolled movements. There are several games with goat masks and their traditional names: big goats or old goats, small goats or new goats. What differentiates them is the diverse way of decoration and the costuming associated with the masks, the complex decoration and the message they invoke through the carol.

Goat masks during the Romanian winter traditional rituals

The front of the mask it was generally carved in wood, the tip of the muzzle being made of wild deer skin, with attached deer or wooden horns and rabbit ears. The center of interest of the mask is marked by the spectacularly decorated horns, often mentioned in the texts of popular carols. In the composition of the horns - the herb of the mask, the creator puts everything he has that is most valuable and beautiful as ornaments: round mirrors, tinsel, ribbons, tinsel. Initially, the goat costumes were made from the skin of the animal tanned

according to traditional methods, by salting and drying in the sun. Today, the costume associated with the goat mask has various shapes depending on the regional area to which it belongs: capes made of overlapping blankets with traditional Romanian motifs, goat skins, costumes made of fringes and multicolored ribbons arranged in circular layers like frills.

Through the transition of the costume-mask from its primitive form to the popular one, its image was strongly stylized and reinterpreted, from the ancient model to the abstract one, the current appearance being formed by a wooden skeleton dressed in layers of materials and decorated with various elements decorative and symbolic, the wooden head, horns, ears, mouth. Another name for the goat mask is the doorknob or doorknob mask, due to the structure of the movable jaws designed in such a way to knock, complementing the rhythm of the game with drums and whistles. There are two main types of goat costume masks, the standing goat and the goat on the legs. The difference between the two is both the position of the goat, horizontally or vertically, i.e. the zoomorphic or anthropomorphic position, as well as the meanings and moments in which they are used in popular games.

Another representative mask for Romanian old traditions from the winter and spring period is that of the bear, a symbol of fertility, the fecundity of the earth and the revival of nature. The origin of the bear cult dates back to the Geto-Dacian period, its totemic character being due to its zoological position in the fauna of the Carpatho-Balkan region. Archaeological and ethnological documents confirm the totemic and sacred character of the bear among the primitive peoples of Romania, where the bear was a sacrifice brought by magicians to the divinities, and there was a real ritual of hunting animals by masked bear hunters. Games with bear masks and costumes symbolize the cyclical evolution of nature, the bear being still considered a holy animal in Romanian popular culture, with benevolent powers related to the tradition of magical medicine. In the past, the bear was revered for its healing and meteorological abilities.

The bear costume mask is most often, especially in mountainous geographical areas, made of the fur and the preserved skull of the bear, decorated with oversized red tassels. These raw masks clothe the wearer entirely in the animal's natural fur, revealing only the face. The player dresses completely in the bear skin and sews himself on the inside. Other variants of the bear mask-costume are those made of the skin of other animals that imitate the appearance of the bear or those made of plaited straw. Being more abstract and stylized forms of the authentic masks, they symbolize the telluric demon and the revival of vegetation and have a special ritual in which the straw costume is partially burned at the end of the ceremony on the player himself.

Bear mask from Neamț, from Vrancea, Romania

In its old form, the bear ceremonial was played with a single mask, but nowadays the popular show has a greater complexity, being played by several main and secondary characters. Other masks that participate in the traditional game of the bear are the "*Badarani, Parpanari, Dobošari*", old-grandmother, gypsy-gypsy couples, and in Moldova there are also beautiful and ugly masks. Calling the bear, climbing the staff, beating the bear, dying, resurrecting and cheering the bear are the moments of action in the popular bear rituals.

Devil masks from Neamț and Maramureș

The devil masks appear in carol celebrations in Transylvania and Maramureș, in the goat festival in Moldova, in the turn-of-the-century carnival in Muntenia and Banat, being symbols of the demons of local vegetation and fauna. There are two categories of devil masks: the costume masks, which completely dress the wearer and are found more in Transylvanian rituals, and the head masks, in the other regions of the country.

In Maramureș, devil masks and costumes have the role of maintaining order and peace during the popular show, to scare and drive away children. They are made of fur, metal,

wood, braids of straw or straw, they have cutouts near the mouth and eyes, applied nose, ears made of rabbit fur and horns of goats, cows or oxen which signify demonic power. Sometimes the masks are like those of a bear decorated with red tassels symbolizing frenzy, they have a long and red tongue that signifies indecency. With the apparent role of being grotesque, frightening and terrifying, the devil masks actually arouse the amusement of the participants in the ceremony.

Grandma's mask from Ilfov, Romania

Grandma's mask from Bacău, Romania

Grandfather and grandmother masks have their origin in the cult of grandfathers celebrated by primitive societies of Geto-Dacian origin, manifested by the deification of grandfathers and grandmothers as mythological ancestors, founders of the nation. The popular customs organized on the occasion of birth, wedding and death in which grandparents were celebrated, generate the appearance of several calendar holidays during the year, such as Spring Parents, Summer Parents, Autumn Parents and Winter Parents. The babes, the partners of the grandparents, mythical female ancestors, are considered semi-deities of popular meteorology that symbolize the fertile earth and the Mother Goddess, being celebrated in the spring on the occasion of the nine days of the babes, starting on March 1 with the most famous among these, *Baba Dochia*.

BIBLIOGRAPHY

BOLTON, Andrew, The Costume Institute, The Metropolitan Museum of Art, 2008 Jean

BUȚA, Paul, *Processions of masks*, Publishing House of the Danube Cultural Center, Galați, 2001

CHEVALIER, GHEERBRANT, Alain, Dictionary of symbols, Polirom, 2009, Iaşi, p. 551

FARTHING, Stephen, *Art history – from preistoric painting to urban art*, RAO, București, 2011

FREUD, Sigmund Freud, *Opere I - Totem și Tabu,* Scientific Publishing House, Bucureşti, 1991

IOVAN, Ioan, *Semantics of the visual arts*, Volume I, Anthropos Publishers, Timișoara, 2010

SERVIER, Jean, *Magic*, European Institute Publishing House, Iaşi, 2001

ACHIEVING A GOOD ADMINISTRATION BY SIMPLIFYING THE PROCEDURES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION IN ROMANIA

Elisabeta Slabu
Lecturer, PhD, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: The simplification of administrative procedures represents an increasingly acute requirement at the level of Romanian society, considering the increasingly alert pace in which human life and activity are carried out today. Reducing the efforts to procure documents in order to obtain public services by citizens, as well as the interconnection of databases between public institutions, has been a concern of Romanian governors for some time, but, in practice, in the local public administration, things take place at a different pace, much slower. Recently, changes were made at the legislative level to support the implementation of the Government Program and, at the same time, to shorten the period of analysis and implementation of citizens' requests, so that the objective of achieving good administration can be achieved. All public institutions, specialized bodies of the central and local public administration, as well as legal entities under private law that, according to the law, have obtained public utility status or are authorized to provide a public service, under the regime of public power, have established, at the normative level, clear obligations to improve and simplify administrative procedures, in order to reduce bureaucracy. But quite a few comply with these legal obligations, a fact observable through an analysis of the internet pages they manage.

Keywords: good administration, reduction of bureaucracy, administrative procedures.

Secţiunea I – Scurtă introducere privind conceptul de bună administrare

Potrivit doctrinei actuale, ***buna administrare*** trebuie analizată atât din perspectiva normelor juridice aplicabile la un moment dat într-un sistem de drept, cât şi din perspectiva principiilor de eficientizare a activităţii administraţiei publice. Ea presupune identificarea modalităţilor practice prin care să se asigure respectarea drepturilor fundamentale ale omului, creşterea eficienţei şi eficacităţii activităţii administraţiei publice, creşterea încrederii în autoritatea statului şi a reprezentanţilor acestuia, apropierea de cetăţeni. De asemenea, ***buna administrare*** înseamnă şi *servicii publice de calitate* oferite în baza unei evaluări corecte a nevoilor societăţii. Dacă reprezentanţii autorităţilor administraţiei publice din România sunt preocupaţi de realizarea unei ***bune administrări***, vor crea condiţiile pentru asigurarea unei dezvoltări durabile a comunităţii.

Aşadar, "***dreptul la bună administrare*** presupune **reglementări juridice clare şi stabile**, un management public performant, respectarea drepturilor fundamentale ale oamenilor de către autorităţile publice, respectarea principiilor aplicabile unei administraţii publice moderne (legalitatea şi transparenţa activităţii autorităţilor publice, egalitatea tuturor persoanelor în faţa autorităţilor publice, imparţialitatea şi proporţionalitatea acţiunilor autorităţilor publice, respectarea termenului rezonabil în realizarea activităţii autorităţilor publice, respectarea vieţii private a oamenilor), **aprobarea unor proceduri administrative clare şi accesibile**, controlul intern şi extern al activităţilor desfăşurate de către autorităţile administraţiei publice, combaterea corupţiei, dar şi eficienţă şi eficacitate în activitatea administraţiei publice..."[1].

[1] Slabu E., *Buna administrare în spaţiul administrativ european*, Ed. C.H.Beck, Bucureşti, 2018, p. 29-30.

Secţiunea a II-a Simplificarea procedurilor administrative – reglementări actuale

La mijlocul anului 2016 Guvernul României a aprobat prin **Ordonanța de urgență nr. 41/2016 unele măsuri de simplificare la nivelul administraţiei publice centrale**, apreciind **„**imperios necesară adoptarea unor măsuri urgente, în considerarea interesului public, în sensul reducerii eforturilor de procurare a documentelor în vederea obţinerii serviciilor publice", precum şi necesitatea facilitării „interconectării bazelor de date între instituţiile publice" [2].

În preambul este menţionată obligativitatea aplicării **Regulamentului (UE) nr. 910/2014 al Parlamentului European şi al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică şi serviciile de încredere pentru tranzacţiile electronice pe piaţa internă şi de abrogare a Directivei 1999/93/CE**, ceea ce presupune „creşterea gradului de furnizare a serviciilor online şi creşterea încrederii în tranzacţiile electronice, precum şi stabilirea unui cadru de interoperabilitate a sistemelor informatice"[3].

După 7 ani, la mijlocul anului 2023, actul normativ a fost modificat şi completat, astfel încât prevederile lui să fie aplicabile nu numai autorităţilor administraţiei publice centrale, ci şi celor locale şi persoanelor juridice de drept privat care, potrivit legii, au obţinut statut de utilitate publică sau sunt autorizate să presteze un serviciu public, în regim de putere publică.

Potrivit art. 1 al acestei ordonanţe de urgenţă, aşa cum a fost modificată, „instituţiile publice, organele de specialitate ale administraţiei publice centrale şi locale, precum şi persoanele juridice de drept privat care, potrivit legii, au obţinut statut de utilitate publică sau sunt autorizate să presteze un serviciu public, în regim de putere publică, au obligaţia de a publica, din oficiu, informaţii şi modele de formulare sau cereri aferente tuturor serviciilor publice furnizate, în format electronic, atât pe pagina de internet proprie, cât şi pe punctul de contact unic electronic, definit de Hotărârea Guvernului nr. 922/2010 privind organizarea şi funcţionarea Punctului de contact unic electronic[4], în varianta actualizată şi într-un format tehnic care să permită descărcarea şi editarea lor în scopul completării în format electronic de către beneficiar." Se menţionează că aceste prevederi sunt aplicabile numai acelor servicii publice pentru care este obligatorie, conform legii, completarea unor formulare sau cereri.

Se adaugă apoi noi prevederi care stabilesc obligaţii pentru ***instituţiile publice şi organele de specialitate ale administraţiei publice centrale şi locale, precum şi pentru persoanele juridice de drept privat care, potrivit legii, au obţinut statut de utilitate publică sau sunt autorizate să presteze un serviciu public, în regim de putere publică*** (de acum numite ***autorităţi***). Aceste reglementări vin în sprijinul cetăţenilor şi contribuie la simplificarea procedurilor administrative, astfel:

- ***autorităţile*** sunt obligate să accepte copia în format electronic după cartea de identitate, transmisă prin e-mail, asigurând condiţiile prevăzute de reglementările legale privind protecţia persoanelor fizice în ceea ce priveşte prelucrarea datelor cu caracter personal;
- ***autorităţile*** sunt obligate să elimine cerinţa de depunere a copiilor legalizate după documente la furnizarea serviciilor publice, înlocuindu-le cu certificarea conformităţii cu originalul de către funcţionarul competent;

[2] Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 41/2016 privind stabilirea unor măsuri de simplificare la nivelul administraţiei publice centrale şi pentru modificarea şi completarea unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 490 / 30.06.2016.

[3] Regulamentul (UE) nr. 910/2014 al Parlamentului European şi al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică şi serviciile de încredere pentru tranzacţiile electronice pe piaţa internă şi de abrogare a Directivei 1999/93/CE.

[4] Hotărârea de Guvern nr. 922/2010 privind organizarea şi funcţionarea Punctului de contact unic electronic, publicată în Monitorul Oficial al României, ParteaI, nr. 644/15.09.2010.

- în cazul în care persoana se prezintă cu copia legalizată după document, în scopul furnizării serviciului public, ***autorităţile*** sunt obligate să o accepte;
- se interzice ***autorităţilor*** să solicite persoanelor fizice sau persoanelor juridice, în vederea soluţionării cererilor pentru furnizarea unui serviciu public, copii de pe avize sau alte documente care au fost emise de către alte ***autorităţi***;
- se interzice solicitarea către persoanele fizice sau juridice, în vederea soluţionării cererilor pentru furnizarea unui serviciu public, dosare, dosare cu şină, precum şi niciun alt articol sau obiect de birotică sau papetărie; nu se pot percepe taxe suplimentare pentru acoperirea costurilor articolelor sau obiectelor prevăzute anterior; prevederile se aplică şi în cazul depunerii actelor necesare pentru participarea la concursurile pentru ocuparea unei funcţii publice, precum şi în cazul depunerii actelor necesare pentru participarea la procedurile de achiziţii publice;
- trebuie acceptate documentele eliberate de către persoanele juridice de drept public sau de drept privat în format electronic, care au o semnătură electronică calificată sau avansată, definite potrivit prevederilor art. 3 pct. 11 şi 12 din Regulamentul (UE) nr. 910/2014, în scopul furnizării serviciilor publice către beneficiar;
- dacă se solicită copii în format fizic pe hârtie pentru diverse acte, cereri sau formulare, este obligatoriu să se asigure, în mod gratuit, fotocopierea acestora; prevederile acestea nu se aplică pentru actele, cererile sau formularele emise de autorităţile şi instituţiile publice centrale;
- datele cu caracter personal necesare ***autorităţilor*** se iau direct de la respectiva autoritate sau instituţie dacă acest lucru a fost solicitat expres de beneficiarul serviciului public sau dacă există consimţământul expres al acestuia. Solicitarea poate fi transmisă şi în format electronic;
- ***autorităţile*** au obligaţia de a-şi informatiza procesele şi procedurile; sunt obligate să specifice pe formularele proprii durata de completare a fiecăruia şi motivul colectării informaţiei;
- ***autorităţile*** au obligaţia de a oferi metode alternative de plată a serviciilor publice furnizate contra cost, fie prin plata cu cardul, fie prin intermediul altor sisteme de plată;
- ***autorităţile*** sunt obligate să folosească cu precădere mijloacele electronice pentru comunicarea cu beneficiarii serviciilor publice, acolo unde beneficiarul are şi este de acord să furnizeze o adresă de poştă electronică.
- ***autorităţile*** sunt obligate să îşi dezvolte capacitatea de furnizare a serviciilor publice electronice.
- ***autorităţile*** au obligaţia de a publica seturi de date de interes public pe portalul www.data.gov.ro.
- ***autorităţile*** au obligaţia de a prevedea explicit în caietele de sarcini şi în contractele aferente procedurilor de achiziţie publică care includ dezvoltări de programe informatice la solicitarea instituţiei sau autorităţii, faptul că toate drepturile patrimoniale de autor asupra tuturor operelor create de către contractant sau membrii asocierii, aferente produsului sau serviciului livrat, se transferă către autoritatea contractantă.
- ***autorităţile*** au obligaţia de a analiza taxele aferente serviciilor publice furnizate sau, după caz, serviciilor publice pentru care monitorizează şi/sau controlează furnizarea, precum şi procedurile de furnizare şi numărul de documente solicitate beneficiarului pentru furnizarea serviciilor publice respective. Fiecare autoritate dintre cele menţionate anterior are obligaţia de a înainta Guvernului un

raport sintetic cu privire la cele constatate, precum şi propuneri de intervenţie, precum înlăturarea/comasarea de taxe, proceduri sau documente.

Pe aceeaşi linie directoare de simplificare a procedurilor administrative se înscrie şi **Hotărârea Guvernului nr. 946/2023 privind aprobarea Tezelor prealabile ale proiectului Codului de procedură administrativă**[5], care menţionează că „instrumentele normative ... **au fost supuse unor completări şi modificări succesive** care au condus la realitatea normativă de astăzi, caracterizată prin **birocraţie excesivă, fragmentare normativă**, o paletă foarte diversificată de proceduri administrative greu de gestionat atât de către administraţie, cât şi de către cetăţeni sau companii".

Pentru fundamentarea Codului de procedură administrativă, în perioada aprilie 2018-aprilie 2022 au fost realizate de către structura de specialitate din cadrul Ministerului Dezvoltării, Lucrărilor Publice şi Administraţiei o serie de analize şi studii. Opinia majoritară a reprezentanţilor autorităţilor şi instituţiilor publice a fost ca în Codul de procedură administrativă să se regăsească reglementate principiile şi regulile cu privire la simplificarea procedurilor administrative sau ale digitalizării în administraţia publică. Se remarcă o serie de principii specifice simplificării şi digitalizării care sunt de actualitate pentru procedura administrativă: principiul *digital by default* - digital în mod implicit şi principiul *once only* - o singură dată. Obiectivele şi liniile directoare ale concepţiei de ansamblu a Codului de procedură administrativă vizează, printre altele, reducerea birocraţiei, apropierea administraţiei de cetăţean, inclusiv prin accentuarea procesului de informatizare a acesteia, simplificarea mijloacelor de acţiune a administraţiei publice prin coerenţa, predictibilitatea şi accesibilitatea procedurilor**.**

În viziunea acestui act normativ**, „**simplificarea procedurilor administrative trebuie să devină o obligaţie constantă a administraţiei publice şi să asigure o abordare integrată din perspectivă legislativă, organizatorică şi a sistemelor informatice, în concordanţă cu demersurile la nivel european, astfel încât autorităţile să elimine barierele administrative inutile, să reducă sarcinile şi costurile administrative suportate de cetăţeni, de mediul de afaceri sau de alte persoane juridice de drept public sau privat, cu scopul de a facilita şi eficientiza accesul la servicii publice şi conformarea cu reglementările în vigoare**".**[6]

Concluzii

În statele europene, procesul de modernizare a administraţiei publice este în continuă desfăşurare iar buna administrare reprezintă un obiectiv urmărit a fi adus la îndeplinire prin toate mijloacele disponibile.

În România au fost făcuţi paşi importanţi în acest sens, prin adoptarea Codului administrativ[7], în anul 2019, iar între 2016 şi 2023 prin adoptarea unor reglementări actuale, moderne, care să răspundă nevoilor de asigurare a transparenţei activităţii administraţiei publice şi nevoilor de simplificare a procedurilor administrative, astfel încât cetăţenii să poată interacţiona uşor cu autorităţile publice şi să îşi poată rezolva diferitele probleme cu care se

[5] Publicată în Monitorul Oficial al României , Partea I, nr. 924/13.10.2023. Prin H.G. nr. 946/2023 privind aprobarea tezelor prealabile ale proiectului Codului de procedură administrativă a fost abrogată expres vechea H.G. nr. 1360/2008 având acelaşi obiect de reglementare

[6] O analiză a reglementărilor H.G. nr. 946/2023 a fost realizată de către doamna profesor universitar dr. Dana Tofan, în două articole publicate on-line, intitulate astfel: "Codul de procedură administrativă – speranța ce devine realitate?" (accesibil la pagina https://www.juridice.ro/essentials/7238/codul-de-procedura-administrativa-speranta-ce-devine-realitate , accesată la data de 05.12.2023) şi "Codul de procedură administrativă – soluțiile proiectului stabilite prin Tezele prealabile" (accesibil la pagina https://www.juridice.ro/essentials/7255/codul-de-procedura-administrativa-solutiile-proiectului-stabilite-prin-tezele-prealabile, accesată la data de 05.12.2023).

[7] Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 555/05.07.2019, actualizată.

confruntă, în timp util, fără drumuri nejustificate la sediile autorităţilor şi cu un consum redus de resurse.

Punerea în aplicare a reglementărilor legale adoptate reprezintă o problemă, deoarece trebuie alocate resurse suplimentare pentru instruirea personalului angajat în sistemul administraţiei publice, astfel încât acesta să acţioneze aşa cum îşi doresc cetăţenii, cu promptitudine şi transparenţă, iar serviciile oferite de sistemul public să fie accesibile, digitalizate şi cât mai clare. În condiţiile în care, însă, în anul 2023 încă există autorităţi ale administraţiei publice care nu pot fi identificate online deloc sau nu au un site actualizat, obiectivul de realizare a bunei administrări este greu de atins. Totuşi, simplificarea procedurilor administrative constituie un pas semnificativ în acest sens, acolo unde prevederile legislative actuale sunt şi implementate de către autorităţile administraţiei publice.

BIBLIOGRAPHY

- Slabu E., *Buna administrare în spaţiul administrativ european*, Ed. C. H. Beck, Bucureşti, 2018.
- Tofan D., "*Codul de procedură administrativă – speranța ce devine realitate*?", Revista on-line Juridice.ro, 17.10.2023, articol accesibil la pagina https://www.juridice.ro/essentials/7238/codul-de-procedura-administrativa-speranta-ce-devine-realitate , accesată la data de 05.12.2023.
- Tofan D., "*Codul de procedură administrativă – soluțiile proiectului stabilite prin Tezele prealabile*", Revista on-line Juridice.ro, 24.10.2023, articol accesibil la pagina https://www.juridice.ro/essentials/7255/codul-de-procedura-administrativa-solutiile-proiectului-stabilite-prin-tezele-prealabile, accesată la data de 05.12.2023.
- Hotărârea de Guvern nr. 922/2010 privind organizarea şi funcţionarea Punctului de contact unic electronic, publicată în Monitorul Oficial al României, ParteaI, nr. 644/15.09.2010.
- Hotărârea de Guvern nr. 946/2023 privind aprobarea tezelor prealabile ale proiectului Codului de procedură administrativă, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 924/13.10.2023.
- Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 41/2016 privind stabilirea unor măsuri de simplificare la nivelul administraţiei publice centrale şi pentru modificarea şi completarea unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 490 / 30.06.2016.
- Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 555/05.07.2019, actualizată.
- Regulamentul (UE) nr. 910/2014 al Parlamentului European şi al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică şi serviciile de încredere pentru tranzacţiile electronice pe piaţa internă şi de abrogare a Directivei 1999/93/CE.

DIGITAL AND MATERIAL IN CONTEMPORARY ARCHITECTURE

Claudiu-Alexandru Tudoran
Assist. Prof., PhD, „Ion Mincu" University of Architecture and Urbanism

Abstract: The 21st century faces major transformations in both natural, social, economic and human sciences. Society tends towards the computerization and globalization of trade through the development and vertical integration of the advanced production processes that incorporate the latest innovations of science and technology. Virtuality, blamed for the conceptual diminution due to the Informational Revolution, re-establishes its acceptance, under the conditions of technological artificialization of the human life and implicitly of the architecture. How do we do architecture in the way that one transcends in the virtual world? We inevitably turned ourselves: we ceased to look around the world simplistically. We are interested in new connections, new relationships, new limits. Transcendence, which by definition involves the liberation of the spirit, manifests unconsciously in nature on matter. Everything gets a new aura, becoming is the basic concept. Artistic procedures overlap with, and assimilate, a philosophical character. Art itself is contaminated.

Keywords: technology, artificial intelligence, virtual, design, digital.

The fact that science interacts with society seems obvious, and yet the two spheres are often conceptually separate. This separation is supported by strong ideas about what science is and how society should relate to it. According to a traditional vision, science is regarded as an objective activity, which is influenced by beliefs, interests or prejudices. As a generator and provider of objective data, science is seen as more effective if it is largely left out of society to track the path to truth. Many researchers have argued that, however, this conceptual separation between science and society is no longer useful or applicable. Due to the current challenges in society and the environment, it is crucial to recognize that science and society interact and co-create.

Creating architecture means using a set of rules. By assembling these rules, we begin to outline a space. The art consists in the way we do it. First of all, we have to use a concept. We want spatial unity.

Martin Pawley argues that:

> architectural practice of the XXI century "has the opportunity to become a producer of instruments, not a creator of monuments. (…) It will be free to exploit the products of research and development in every developing field of technology"[1].

Furthermore, Reyner Banham holds that:

> "what we have understood so far through architecture and what we are beginning to understand through technology are two incompatible disciplines"[2].

Technological transfer must be "culturally accepted", that is, it must become agreeable to people; in this way, it either acquires a stylistic camouflage or is transposed into a new language, if we accept that the architecture of the future will no longer resemble that of the past. By taking over and assimilating leading technologies from other fields, technological transfer is a way to globalization.

[1] Pawley, Martin (1998) *Terminal Architecture*, Reaktion Books Ltd, London, 207-8
[2] Banham, Reyner (1961) *Theory and Design in the First Machine Age*, Architectural Press, London

This is also sustained by Neil Leach: in today's [technological] perspective, form should be seen as an irrelevant factor. Attention should be focused on the logic of the design process. Logic should be the new form.[3]

Nowadays, technology acquires several aspects in terms of architecture. From the construction techniques, the technology invested in the building (equipment), the techniques and technology invested in the design process. This last aspect further deserves special focus.

Greg Lynn is one of the pioneers of architecture generated with the help of computer programs. He tries to make a natural transition, the basis of spatial thinking being geometry and the rules of composition. Inspired by the baroque thinking of Leibniz, Bergson and Deleuze, Lynn tries to discover another kind of geometry: one that no longer has as a reference a transcendent system of values but represents an adequate expression of contemporary physical reality. What must be preserved is the relationship between content and form. His intentions are much clearer in the computer animations he makes for his projects.

Port Authority Gateway, Manhattan, provides an effective demonstration of how variable dynamics can be incorporated into architectural compositions. Using animation and modelling software, the generated simulations followed the complex field of forces on the site: static and dynamic attractors (for example: the flows of cars, buses and pedestrians). Simulations run using the particle system have been transformed into a collection of spheres. These were then amalgamated to create the building's tubular components.

NOX architecture office hybridized the architecture activity with the media fields. Their practice combines plan and volume, surface and interface, in favour of a more plastic environment, in which human activity, spatial perception and vision are synthesized. By cancelling the orthogonal principles of perception, they create a kind of liquid architectures.

The geometry, architecture and sensor-driven multimedia equipment used to make up the "freshH_2O eXPO" pavilion create an integrated spatial experience. The pavilion is kind of an "intelligent building", whose internal logic and *consciousness* react to the activities and movements of the visitors. Coordinated by microprocessor structures, this undulation of light and sound pulses rhythmically according to the visitors' movements.

Further on, we shall discuss architectural forms generated by algorithms. The main inspiration comes from the natural processes of growth and development.

The geometries described by the topology present a constant state of transformation, they are in direct connection with the environment. It is important to find the constants in this changing system. At the conceptual level, they are inspired by the sciences that tried to theorize complex systems.

Krisztian Csemy, Jasmina Frincic, Jakub Klaska, *Interiorities*, Masterclass Zaha Hadid (tutors: Patrik Schumacher and Ali Rahim), University of Applied Arts, Vienna, 2009. This spatial model was generated by using a script that varies the grid rule according to certain parameters given by the surface condition. To enhance the differentiation effect, the script adapts the colour of the link elements according to their length.

Barotic Interiorities – Studio Zaha Hadid / Studio Ali Rahim c/o Hermann / Karaivanov / Reist University of Applied Arts, Viena. The project represents an urban club in New York. The interior uses require differentiated spaces that result from streamlines that form pillars, stairs, furniture, ornament and facade. The coherence of the organization provides a complexity of space in all scales.

Patrik Schumacher: *autopoiesis* – "self-generating architecture"[4]. An acceleration of the rhythms was sought at the beginning of the period. Inevitably we changed: we stopped

[3] in *New Materialism* [2009], article consulted on 20.07.2023, at: https://neilleach.files.wordpress.com/2009/09/new-materialism.pdf , p. 7

looking at the world around us simplistically. We are interested in new connections, new relationships, new boundaries.

A new trend in architecture is the use of artificial intelligence systems in imaging generation. They require a lot of computing power, and the intermediate stages must often be adjusted to obtain coherent results. The systems practically do not work by themselves, we cannot accept, at the present time, a solution designed in this way. The most important aspect is the use of a database as consistent as possible to be able to compile the information.

At the same time, media artists have emerged who "façade" entire buildings, interior spaces, also by using artificial intelligence. The results have a strange nature, but we must still take into account the fact that it all starts from coherent images of the constructed reality on which variations are applied.

Mark Burry considers that a real paradigm shift in the design and manufacturing process of architecture can consist in the development of innovation, in the idea of an activity that generates *vitality*[5]. A conceptual approach to innovation that highlights the role of the environment that influences an idea, supporting its development, and ultimately, its implementation and dissemination.

CONCLUSION

One could say that the architecture investigated through digital devices starts from a concrete source, historically prior or not, which it takes and transforms, or proposes a set of rules that generate forms based on principles taken from nature. The creation of a new reality is sought, in which architecture takes on new forms, space becomes more uniform. We would say that society and culture are still at the helm of technology, although we are increasingly *integrated* into media devices.

The objective of the architect becomes both the achievement of *a new alliance* between technologies, biological and human sciences, so that they are not against nature, as well as the redefinition of the resulting artifact, thanks to the progress and synergy between information technology and biological sciences. *The artifact* becomes *a system* together with the human and the environment.

Therefore, the question arises to what extent the reference systems of classical architecture can be compatible, which starts from the implementation of certain materials, in relation to the human scale and with a whole suite of reports and proportions - value systems - that determine a harmony of the ensemble, transposed in a digital environment and manipulated according to rules related to acceleration, movement - the animation of the form in general.

For the structures that start from models inspired by nature, here the situation changes: they generate their new principles of growth, development. We must also consider the fact that most of the research has an experimental nature, thus ensuring a rich source of inspiration in the field of formal research in contemporary architecture.

BIBLIOGRAPHY

1. Banham, Reyner (1961) *Theory and Design in the First Machine Age*, Architectural Press, London

[4] "self-generating architecture" – concept developed by Patrik Schumacher in the two volumes entitled *The Autopoiesis of Architecture: A New Framework for Architecture* (2011) Wiley

[5] according to Burry, Mark (2013) "The Innovation Imperative: Architectures of Vitality", in *AD The Innovation Imperative: Architectures of Vitality*, p. 8-17

2. Burry, Mark (2013) "The Innovation Imperative: Architectures of Vitality", in *AD The Innovation Imperative: Architectures of Vitality*
3. del Campo, Matias; Leach, Neil (2022) *AD Machine Hallucinations: Architecture and Artificial Intelligence*, vol. 92
4. Pawley, Martin (1998) *Terminal Architecture*, Reaktion Books Ltd, London
5. Schumacher, Patrik (2011) *The Autopoiesis of Architecture: A New Framework for Architecture*, Wiley, UK, Vol. 1, Vol. 2
6. Tudoran, Claudiu-Alexandru (2017) *Design and contemporary architectural concepts implemented through bio-nano technological hybrids* (in Romanian: *Design şi concepte arhitecturale contemporane implementate prin hibrizi bio-nano tehnologici*), "Ion Mincu" University Publishing House, Bucharest
7. Zellner, Peter (1999) *Hybrid Space. New Forms in Digital Architecture*, Thames and Hudson, London
8. http://glform.com/buildings/port-authority-triple-bridge-gateway-competition/ (20.10.2023)
9. https://neilleach.files.wordpress.com/2009/09/new-materialism.pdf (20.10.2023)
10. https://www.patrikschumacher.com/Texts/Parametric%20Patterns.html (20.10.2023)
11. http://roxyrahel.com/build/projects/barotic-interiorities (20.10.2023)

FORMS OF CIVIL LIABILITY

Ionela Cecilia Șulea, Zamfira Maria Căbuz
Assist. Prof., PhD, „Dimitrie Cantemir" University of Târgu Mureș, Teacher in state gymnasium education and Educational adviser, Mureș County School Inspectorate

Abstract: In this article we will underline that civil liability is a form of legal liability, which consists of a relationship of obligations, under which a person is obliged to repair the damage caused to another, by his act, or other cases provided by law, damage for which he is responsible. Also, civil liability constitutes common law in the matter of patrimonial liability, contributing to the protection of the subjective rights and legitimate interests of natural and legal persons.
In the second part of the article we will emphasize that contractual civil liability in the matter of copyright protection is engaged, under the conditions of art. 50-52 of Law no. 8/1996, republished, in the case of assignment, by contract, by the owner of the work, to a publisher authorized under the law, of the right to reproduce and distribute his work to the interested public.

Keywords: civil liability, copyright protection, damage.

1. Precizări prealabile

Răspunderea civilă este o formă a răspunderii juridice, care constă într-un raport de obligații, în temeiul căruia o persoană este datoare a repara prejudiciul cauzat alteia, prin fapta sa, sau alte cazuri prevăzute de lege[1], prejudiciu pentru care este răspunzătoare[2].

De asemenea, răspunderea civilă constituie dreptul comun în materie de răspundere patrimonială, contribuind la ocrotirea drepturilor subiective și a intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice.

În concret, art. 187 alin. (1) din Legea nr. 8/1996, republicată, statuează că: „încălcarea drepturilor recunoscute și protejate prin prezenta lege atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, după caz, potrivit legii". Pe de altă parte, dispoziţiile art. 211 din Legea nr. 8/1996, republicată, prevăd că dispoziţiile acestei legi se completează cu dispoziţiile dreptului comun, respectiv cu dispoziţiile capitolului IV, din cartea a V-a, Titlul II din Codului civil, care reglementează răspunderea civilă.

După cum se poate constata din conţinutul acestui text legal, în ceea ce priveşte răspunderea civilă, textul art.187 din Legea nr. 8/1996, republicată, nu distinge, în materia încălcării drepturilor de autor, între răspunderea civilă delictuală şi răspunderea civilă contractuală. În consecinţă, dispoziţiile art. 187 din Legea nr. 8/1996, republicată, se vor completa atât cu dispoziţiile art. 1349 din Codul civil, care reglementează răspunderea civilă delictuală, cât şi cu dispoziţiile art. 1350 din Codul civil, care reglementează răspunderea civilă contractuală.

Astfel, după cum se arată în literatura de specialitate[3], pentru prima dată în legislaţia noastră, dispoziţiile art. 1349 din Codul civil reglementează obligaţia generală

[1] A se vedea art. 1348-1350 C. civ.
[2] Pentru unele detalii, a se vedea: I. Dogaru, P. Drăghici, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura All Beck, Bucureşti, 2002, p. 182; I. Albu, I. Ursa, *Răspunderea civilă pentru daune morale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 24; L. Pop, *Răspunderea civilă. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 152.
[3] A se vedea, L. Rodica Boilă, *Răspunderea civilă delictuală. Prejudiciu cauzat prin încălcarea dreptului la propria imagine*, în revista „Dreptul" nr. 1/2019, p. 59.

de a nu prejudicia pe altul, fiind consacrat un principiu etico-juridic fundamental al unei societăţi civilizate: ,,orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care legea sau obiceiul le impune şi să nu aducă atingere, prin acţiunile ori inacţiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane" [alin.(1)]. Transpunând acest principiu fundamental în materia protecţiei drepturilor de autor, este evident că şi autorul unei opere este obligat ca, prin editarea şi transmiterea operei sale către publicul interesat, să nu prejudicieze pe alte persoane, care ar putea pretinde că sunt autorii acestor opere.

Astfel, după cum vom preciza mai jos, răspunderea civilă contractuală în materia protecţiei dreptului de autor este angajată, în condiţiile art. 50-52 din Legea nr. 8/1996, republicată, în cazul cesionării, prin contract, de către titularul operei, către un editor autorizat în condiţiile legii, a dreptului de reproducere şi distribuie a operei sale către publicul interesat. În acest sens, dispoziţiile textelor legale mai sus precizate din Legea nr. 8/1996 se completează cu dispoziţiile art. 1350 din Codul civil, care - reglementând răspunderea contractuală - statuează că orice persoană trebuie să îşi execute obligaţiile pe care le-a contractat, iar, atunci când, fără nici o justificare, această persoană nu îşi îndeplineşte această îndatorire, ea este răspunzătoare de prejudiciul cauzat celeilalte părţi şi este obligată să repare acest prejudiciu, în condiţiile legii.

Nu în ultimul rând, atât dispoziţiile Legii nr. 8/1996, republicată, cât şi dispoziţiile Codului civil, care reglementează răspunderea civilă delictuală şi răspunderea civilă contractuală, trebuie coroborate cu dispoziţiile art. 14 din Codul civil, care consacră principiul bunei-credinţe, cu dispoziţiile art.15 din acelaşi Cod, care consacră abuzul de drept şi cu dispoziţiile art. 16 din textul legal citat, care reglementează vinovăţia.

Pe de altă parte, și reglementările art. 978-979 C. pr. civ. dispun măsurile provizorii în materia drepturilor de proprietate intelectuală, alături de art. 255 din C. civ., completate de art. 187-189 din Legea nr. 8/1996, republicată.

2. Formele răspunderii civile

2.1. Răspunderea delictuală

Temeiul răspunderii civile este constituit de conduita ilicită, care poate îmbrăca forma delictului civil sau contractual[4].

Răspunderea delictuală este guvernată de principiul reparării integrale a prejudiciului[5], implicând repararea pagubelor previzibile, dar și pe a celor imprevizibile[6]. În același timp, considerăm că și principiul responsabilității civile delictuale[7] consacră reguli aplicabile acestui tip de răspundere civilă. Menționăm, în acest caz, o *regulă morală* - nicio persoană nu trebuie să aducă prejudicii altei persoane prin intermediul faptelor sau actelor sale, și o *regulă ce ține de comportament* – faptele noastre nu trebuie să lezeze în niciun fel drepturile sau interesele legale ale unei persoane[8].

Încă de la început, se impune precizarea că, și în materia drepturilor de proprietate intelectuală, pentru angajarea răspunderii civile delictuale trebuie întrunite condiţiile prevăzute de Codul Civil pentru angajarea unei astfel de răspunderi, respectiv: existenţa unei fapte ilicite a unei persoane; fapta ilicită a persoanei să cauzeze alteia un prejudiciu;

[4] În doctrina anterioară aderării României la Uniunea Europeană, care s-a realizat în anul 2007, se făceau referire și la acțiunile întemeiate pe Decretul nr. 31/1945, în ceea ce privește drepturile morale de autor. În prezent, aceste reglementări au fost abrogate prin noul Cod civil, fiind în vigoare numai reglementările Legii nr. 81/996 și cele ale Codului civil și ale Codului de procedură civilă; V. Roș, *Dreptul proprietății intelectuale, Vol. I. Dreptul de autor, drepturile conexe și drepturile sui-generis*, Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 642.

[5] A se vedea Decizia Tribunalului Sibiu, Secția Civilă de Contencios Administrativ și Fiscal, nr. 1291 din 18.11.2015; preluată la data de 19.11.2023, de pe site-ul https://jurio.ro.

[6] A se vedea L. Barac, *Răspunderea și sancțiunea juridică*, Editura Luminalex, București, 1997, p. 176.

[7] A se vedea în acest sens și art. 1349 C. civ.

[8] A se vedea A. V. Fărcaș, *Teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 382.

existenţa unui raport de cauzalitate între faptă şi prejudiciu; existenţa vinovăţiei celui care a determinat producerea prejudiciului.

Astfel, potrivit reglementărilor art. 1349 din C. civ.[9]: orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune, adică să nu încalce legile şi cutumele locului unde se află. Dar, pe lângă obligaţia persoanelor de a respecta regulile de conduită pe care legea sau obiceiurile locului le impune, a căror neîndeplinire atrage răspunderea civilă delictuală, textul art. 1349 alin. (1) mai adaugă o altă condiţie a angajării răspunderii civile delictuale, respectiv aceea când o persoană aduce atingere, prin acţiunile sau inacţiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane.

După cum se poate constata din conţinutul textului art. 139 din Codul civil, faţă de reglementarea anterioară din art. 998 din vechiul Cod civil, reglementarea actuală, după cum corect a remarcat şi practica judiciară, nu mai condiţionează explicit angajarea răspunderii civile de culpă, de greşeala autorului, limitându-se la constatarea existenţei unei încălcări - prin acţiune sau inacţiune - a drepturilor, dar şi a intereselor legitime ale altor persoane, vina fiind, deci, prezumată[10].

Pe de altă parte, la fel ca şi în reglementarea anterioară, fapta ilicită poate consta nu numai într-o acţiune, ci, după cum rezultă din textul art. 1349 din noul Cod civil, fapta ilicită poate consta şi într-o inacţiune (omisiune), legea sancţionând fapta ilicită care constă într-o inacţiune atunci când legea obligă o persoană de a acţiona într-un anumit fel, adică de a avea o conduită pozitivă.

Rezultă, aşadar, că, pentru angajarea răspunderii civile delictuale, constând în repararea prejudiciului, trebuie să se probeze existenţa unei legături de cauzalitate între fapta ilicită şi prejudiciu, acesta din urmă constituind un efect al faptului ilicit comis de autor.

Dacă se dovedeşte că o persoană, având discernământ, încalcă această îndatorire, răspunde de toate prejudiciile cauzate, fiind obligată să le repare integral. Această reparare fiind dezirabil să aibă loc cât mai curând posibil [alin. (2)].

Textul art. 1349 alin. 2 din Codul civil trebuie analizat şi prin raportare la prevederile art. 1368 din Codul civil, care au introdus o prevedere cu totul nouă, inexistentă în reglementarea anterioară cu privire la răspunderea civilă delictuală. Astfel, potrivit acestui text legal, având denumirea marginală „Obligaţia subsidiară de îndemnizare a victimei", lipsa discernământului nu îl scuteşte pe autorul prejudiciului de plata unei îndemnizaţii către victimă, ori de câte ori nu poate fi angajată răspunderea persoanei care avea, potrivit legii, îndatorirea de a-l supraveghea [alin. (1)]; îndemnizaţia va fi stabilită într-un cuantum echitabil, ţinându-se seama de starea patrimonială a părţilor [alin. (2)]".

Această prevedere nouă, după cum a statuat şi practica judiciară, a deschis posibilitatea ca, pe temeiuri de echitate, instanţa de judecată să poată obliga la plata unei îndemnizaţii, pe cel care, lipsit de discernământ la momentul săvârşirii faptei ilicite, a cauzat un prejudiciu. Pe de altă parte, raţiunea instituirii acestei prevederi a fost cea a îndreptării, pe cât posibil, a unei situaţii de inechitate - aceea a imposibilităţii obligării la

[9] Legea nr. 287/2009 privind Noul Cod Civil, republicată în Monitorul Oficial nr. 505/2011, aplicabil din 1 octombrie 2011. Noul cod civil actualizat şi consolidat prin: Legea nr. 138/2014 - pentru modificarea şi completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum şi pentru modificarea şi completarea unor acte normative conexe şi prin Legea nr. 60/2012 privind aprobarea OUG nr. 79/2011 pentru reglementarea unor măsuri necesare intrării în vigoare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, în Monitorul Oficial nr. 255/2012.

[10] A se vedea Decizia nr. 120/A/2015 a Curţii de apel Bucureşti, definitivă prin nerecurare, în *Buletinul jurisprudenţei. Repertoriu anual 2015*, Editura Universul juridic, Bucureşti, p. 201-202.

repararea prejudiciului cauzat de o persoană lipsită de discernământ[11]. Prin aceeaşi decizie, instanţa a concluzionat că, în contextul în care art. 1368 nu face nicio diferenţiere, în sensul că acest drept la îndemnizare ar putea viza exclusiv daune materiale, pot face obiect al îndemnizaţiei prevăzute de art. 1368 din Codul civil şi daunele morale.

Totuşi, în anumite cazuri prevăzute de lege, este posibil să fie obligată o persoană să repare prejudiciul cauzat de o altă persoană, sau de lucruri ori animale care se aflau la acel moment sub supravegherea sa, ori de ruina edificiului [alin. (3)].

În ceea ce privește ultimul alineat, acesta reglementează prin lege specială răspunderea pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defecte, aceasta realizându-se în funcție de produse, cât și de prejudiciul adus[12] [alin. (4)].

În opinia noastră, răspunderea civilă delictuală poate fi definită ca fiind: obligația unei persoane de a repara un prejudiciu cauzat unei alte persoane printr-o faptă ilicită ce nu rezultă dintr-un contract sau pentru un prejudiciu de care aceasta este chemată să răspundă conform legii[13].

Conform doctrinei de specialitate[14], răspunderea civilă delictuală alcătuiește dreptul comun al răspunderii civile. În acest sens, menționăm că, ori de câte ori nu ne aflăm în situația unei răspunderi juridice contractuale, vor fi aplicate regulile răspunderii civile contractuale, sub forma aplicării unor sancțiuni civile.

Trebuie să menționăm, de asemenea, că răspunderea civilă delictuală nu exclude răspunderea penală sau contravențională; în practica de specialitate[15] sunt întâlnite multe cazuri în care fapta ilicită cauzează prejudicii, dar întrunește și elementele constitutiv ale unei infracțiuni sau se încadrează în categoria contravențiilor reglementate de lege.

Pe de altă parte, răspunderea civilă delictuală în materia protejării drepturilor de proprietate intelectuală, se naşte şi în condiţiile în care dispoziţiile art. 35 alin. 1 din Legea nr. 8/1996, republicată, conferă posibilitatea ca opera să fie utilizată [conform lit. a)- g)], fără consimţământul autorului şi fără plata unei remuneraţii, dar, condiţionat de faptul ca opera să fie adusă anterior la cunoştinţă publică, să nu contravină exploatării normale a operei şi să nu îl prejudicieze pe autor sau pe titularii dreptului de utilizare.

Sub acest aspect, în literatura de specialitate[16] se arată în mod temeinic şi argumentat că, în ceea ce priveşte obligaţia terţelor persoane de a utiliza opera astfel încât să nu îl prejudicieze pe autor sau pe titularii dreptului de utilizare, faţă de referirea fără distincţie la prejudiciu, condiţia este neîndeplinită, indiferent că acesta este de natură morală sau patrimonială.

O situaţie specială, care pune în discuţie problema răspunderii civile în materia dreptului de autor şi a drepturilor conexe drepturilor de autor, este aceea dacă, în cazul editării unei opere de către un editor autorizat, în baza contractului de editare, autorul operei, prin plagiat, aduce atingere drepturilor sau intereselor legitime ale unei terţe

---

[11] A se vedea în acest sens Decizia. nr. 275/A/2017, a Curții de Apel Cluj, S. I Civ., în *Buletinul jurisprudenţei, Repertoriu anual 2017*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, p. 120.

[12] A se vedea art. 1349 C. civ.

[13] A se vedea L. Pop, *op.cit.*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 171; A. V. Fărcaş, *op.cit..,* p. 382.

[14] A se vedea M. Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală,* Editura Academiei R.S.R., Bucureşti 1972, p. 23; I. M. Anghel, Fr. Deak, M .F. Pop, *Răspunderea civilă,* Editura Științifică, Bucureşti, 1970, p. 39; A. V. Fărcaş, *Teoria generală a dreptului, cit. supra.,* p. 382.

[15] A se vedea în acest sens Sentința Judecătoriei Piatra Neamț, S. Pen, nr. 245 din 11.07.2014; Sentința Judecătoriei Bicaz, S. Civ., nr. 107 din 31.01.2014; Sentința Judecătoriei Târgu Jiu, S. Pen., nr. 1979 din 04.10.2012; Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție, S. I Civ., nr. 6422 din 19.10.2012,…*op.cit.*; preluate la data de 15.11.2023, de pe site-ul https://jurio.ro.

[16] A se vedea T. Bodoaşcă, A. Drăghici, *Utilizarea operei de către terţe persoane fără consimţământul titularului dreptului de autor*, în revista „Pandectele Române", nr. 10/2012, p. 75.

persoane, în speţă ale adevăratului titular al operei. În această situaţie, se pune întrebarea dacă: suntem în prezenţa unei răspunderi civile contractuale, sau în prezenţa unei răspunderi civile delictuale?

Sub acest aspect, în opinia noastră, suntem în prezenţa unei răspunderi civile extra-contractuale, deci a unei răspunderi civile delictuale, întrucât fapta ilicită săvârşită este în afara raporturilor contractuale dintre autor şi editor, prin contractul de editare, autorul garantând editurii că opera este originală şi că, prin editarea lucrării, nu vor fi lezate alte drepturi de autor. Rezultă, aşadar, că, în acest caz, editorul este exonerat de răspundere, intervenind astfel răspunderea civilă delictuală pentru fapta ilicită a autorului operei editate şi distribuite publicului interesat, respectiv, fiind vorba despre o răspundere civilă delictuală pentru fapta proprie, reglementată de art.1357 din Codul civil. În acest caz, la stabilirea despăgubirilor se vor aplica dispoziţiile art. 188 alin. 2 din Legea nr.8/1996, republicată.

De asemenea, şi în materia dreptului de proprietate intelectuală, răspunderea civilă delictuală trebuie analizată prin raportare la normele convenţionale care reglementează dreptul la libertatea de exprimare, în special prin raportare la prevederile Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, prin raportare la normele unionale, precum şi prin raportare la prevederile tratatelor internaţionale la care România este parte. Astfel, textul art. 10 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului şi, în acord cu acesta, textul art. 11 din Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, parte integrantă din versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană şi a Tratatului privind funcţionarea Uniunii europene, consacră dreptul oricărei persoane la libera exprimare.

Acest drept cuprinde libertatea de a primi sau de a comunica informaţii ori idei, fără amestecul autorităţilor publice şi fără a ţine seama de frontiere. La rândul său, art. 19 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului stabileşte că orice persoană are dreptul la libertatea de opinie şi de exprimare, ceea ce implică dreptul de a nu fi tulburat pentru opiniile sale şi pe acela de a căuta, de a primi şi de a răspândi, fără consideraţii de frontieră, informaţii şi idei prin orice mijloc de exprimare.

În acelaşi context, un text elocvent este cel instituit de art. 19 alin. 2 din Pactul internaţional privitor la drepturile civile şi politice, conform căruia orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi şi de a răspândi informaţii şi idei de orice fel, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică, sau prin orice mijloc, la alegerea sa.

Dar libertatea de exprimare poate fi supusă unor limitări, în condiţiile alin. 2 al art. 10 din Convenţie, respectiv, exercitarea acestor libertăţi ce comportă îndatoriri şi responsabilităţi poate fi supusă unor formalităţi, condiţii, restrângeri sau sancţiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea naţională, integritatea teritorială sau siguranţa publică, apărarea ordinii şi prevenirea infracţiunilor, protecţia sănătăţii sau a moralei, protecţia reputaţiei sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informaţii confidenţiale sau pentru a garanta autoritatea şi imparţialitatea puterii judecătoreşti[17].

2.2. Răspunderea contractuală

Dacă răspunderea civilă delictuală este răspunderea patrimonială de drept comun,

[17]A se vedea pentru analiza răspunderii civile delictuale, prin raportare la dreptul la libera exprimare şi la jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului: Decizia nr. 275/A/2017 a Curții de Apel Cluj, Secția I civilă, în *Buletinul jurisprudenţei….(2017), op. cit*., p. 121-125; Decizia civilă nr. 453/2015 a Curții de Apel Bucureşti, în *Buletinul jurisprudenţei. Repertoriu anual 2015*, Editura Universul juridic, Bucureşti, p.238- 239. Prin intermediul acestei decizii, se face distincţia între fapte şi judecăţi de valoare, prin raportare la jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului.

răspunderea contractuală apare ca o formă particulară a răspunderii civile, în situația în care prejudiciul este cauzat prin încălcarea unor obligaţii asumate printr-un contract[18].

Menționăm faptul că, în ceea ce privește răspunderea contractuală, debitorul contractual este ținut a răspunde doar pentru pagubele previzibile (cu excepția cazului în care ar fi acționat prin dol), spre deosebire de răspunderea delictuală, unde intră în discuție și pagubele imprevizibile[19].

Astfel, art. 188 din Legea nr. 8/1996[20] stabilește norme speciale, derogatorii de la dreptul comun reprezentat de art. 1350 C. civ.[21], privind răspunderea civilă contractuală, și stabilește trei acțiuni civile care stau la îndemâna titularilor drepturilor de autor și a drepturilor conexe[22].

În acest sens, titularul drepturilor încălcate are posibilitatea de a promova în justiție: cererea de recunoaştere a drepturilor şi constatarea încălcării acestora, precum și cererea de acordare a despăgubirilor, specifică dreptului civil[23].

Specifică acțiunii civile este și apărarea drepturilor morale de autor prevăzute în art. 10[24] și art. 96[25] din Legea nr. 8/1996, împotriva încălcărilor aduse de orice persoană. Titularul acțiunii este îndreptățit a cere instanței să dispună obligarea autorului faptei să înceteze a o săvârși, cât și a restabili dreptul încălcat[26]. Aceste acțiuni pot fi promovate și de către organismele de gestiune colectivă, de către asociațiile de combatere a pirateriei, ori de către alte persoane care au fost autorizare în a folosi aceste drepturi, conform unui mandat special[27].

Pentru a putea fi înaintată, acțiunea în răspundere civilă contractuală necesită îndeplinirea mai multor condiții.

---

[18]A se vedea, I-Florin Popa, *Răspunderea contractuală şi remediile neexecutării contractului*, în L. Pop, I-Florin Popa, *Tratat elementar de drept civil. Obligaţiile conform noului Cod civil*, Editura Universul juridic, Bucureşti, 2012, p. 241.

[19] Pentru unele detalii, a se vedea L. Barac, *op.cit.*, p. 178.

[20] A se vedea B. Florea, *Dreptul proprietății intelectuale, Editura Universul Juridic, București, 2011,* p. 147-148, care precizează cele două soluții reglementate de lege privind *acordarea despăgubirilor*: prima se referă la diverse criterii economice [art. 188 alin. 2. lit. a) din Legea nr. 8/1996], iar cea de-a doua - la despăgubiri, ce pot ajunge până la triplul sumelor care ar fi legal datorate [art. 188 alin. 2. lit. b) din Legea nr. 8/1996]. De asemenea, se menționează aplicarea unor *măsuri* precum: remiterea încasărilor ori a bunurilor, distrugerea unor echipamente și mijloace care au ajutat la realizarea actului ilicit, scoaterea din circuitul comercial al copiilor ce au fost create ilicit, răspândirea informaţiilor ce privesc hotărârea instanţei de judecată [art. 188 alin. 10 din Legea nr. 8/1996]. În context, semnalăm și anumite aspecte ce privesc procedura de judecată.

[21] A se vedea art. 1350 C. civ. , privind răspunderea contractuală.

[22]A se vedea sentința Judecătoriei Giurgiu, Secția Civilă, nr. 4058 din 23.05.2016; preluată la data de 20.05.2023, de pe site-ul https://jurio.ro.

[23] A se vedea T. Bodoaşcă, *Dreptul proprietății intelectuale*, *Ediția a II-a, cit. supra.*, p. 196 și urm.

[24] Art. 10 din Legea nr. 8/1996 reglementează drepturile morale ale autorului unei opere, adică: dreptul de a decide dacă, în ce mod şi când va fi adusă opera la cunoştinţa publică; mai apoi avem şi dreptul de a pretinde recunoaşterea calităţii de autor al operei. Cel de al treilea drept este de a decide sub ce nume va fi adusă opera la cunoştinţa publică, şi mai apoi dreptul de a pretinde respectarea integrităţii operei şi de a se opune oricărei modificări, precum şi oricărei atingeri aduse operei, dacă prejudiciază onoarea sau reputaţia sa. Ultimul drept moral al autorului unei opere specificat în acest articol este cel de a retracta opera, despăgubind, dacă este cazul, pe titularii drepturilor de utilizare prejudiciaţi prin exercitarea retractării.

[25] Art. 96 din Legea nr. 8/1996 reglementează că artistul interpret sau executant are următoarele drepturi morale: dreptul de a pretinde recunoaşterea paternităţii propriei interpretări sau execuţii; dreptul de a pretinde ca numele sau pseudonimul său să fie indicat ori comunicat la fiecare spectacol şi la fiecare utilizare a înregistrării acestuia. Acesta mai are și dreptul de a pretinde respectarea calităţii prestaţiei sale şi de a se opune oricărei deformări, falsificări sau altei modificări substanţiale a interpretării ori execuţiei sale, sau oricărei încălcări a drepturilor sale, care ar prejudicia grav onoarea ori reputaţia sa.

[26] Pentru unele detalii a se vedea B. Florea, *Dreptul proprietății intelectuale*, *cit. supra.*, p. 147.

[27] A se vedea T. Bodoaşcă, *Dreptul proprietății intelectuale*, *Ediția a II-a, cit. supra.*, p. 197.

În primul rând, trebuie să existe un contract legal încheiat între cele două părți care se confruntă în instanță – păgubit și autorul pagubei, aceasta constituind premisa generală a angajării răspunderii contractuale.

În al doilea rând, pentru a porni acțiunea în instanță, este necesar să fi fost creat un prejudiciu.

În al treilea rând, debitorul trebuie să fie culpabil pentru fapta ce a condus la nașterea prejudiciului, necesitând, la fel ca și în cazul răspunderii civile delictuale, existența unui raport de cauzalitate între fapta ilicită a debitorului și prejudiciul cauzat.

În al patrulea rând, debitorul trebuie să fi fost pus în întârziere de către creditorul său, procedură prin care acesta îi aduce la cunoștință că datoria sa este exigibilă și necesită executare imediată[28].

Față de cele prezentate anterior, menționăm că, în cazul drepturilor morale și patrimoniale de autor, apărarea acestora și, automat, răspunderea juridică pentru încălcarea lor, se fragmentează în funcție de legea care specifică aceste norme.

În concret, întâlnim acțiuni privind răspunderea civilă delictuală, potrivit art. 1349 C. civ., dar, bineînțeles, și acțiuni privind răspunderea contractuală, bazate pe Legea nr. 8/1996, completate și de dreptul comun, prin art. 1350 C. civ. Acestea se completează, la rândul lor, cu acțiuni întemeiate pe îmbogățirea fără justă cauză, reglementate de art. 1345-1348 C. civ., sau cu cele bazate pe plata nedatorată, reglementate de art. 1341-1344 C. civ.[29].

Spre exemplu, pentru editarea operei se încheie un contract de editare între editură şi autor; se pune problema dacă neexecutarea obligaţiilor contractuale poate atrage o răspundere civilă delictuală bazată pe prepuşenie. Pentru analiza acestei situații, se impune să pornim de la dispoziţiile art. 1373 din C. civ., care reglementând răspunderea comitenţilor pentru prepuşi, şi conform cărora comitentul este obligat să repare prejudiciul cauzat de prepuşi săi, ori de câte ori fapta săvârşită de aceştia are legătură cu atribuţiile sau cu scopul funcţiei încredinţate. Este comitent cel care, în virtutea unui contract sau în temeiul legii, exercită direcţia, supravegherea şi controlul asupra celui care îndeplineşte anumite funcţii sau însărcinări, în interesul său ori a altuia. Raportând dispoziţiile Codului civil, mai sus expuse, la dispoziţiile speciale reglementate de Legea nr. 8/1996, se poate concluziona că nu se poate pune în discuţie existenţa unui raport de prepuşenie între editor şi autorul lucrării, întrucât editorul nu are calitatea de comitent, deoarece nu exercită supravegherea şi controlul asupra autorului lucrării, iar, pe de altă parte, contractul de editare stabileşte doar drepturile şi obligaţiilor editorului şi ale autorului în ceea ce priveşte condiţiile de editare a lucrării.

Concluzii

Răspunderea civilă reprezintă o instituție juridică complexă a dreptului civil[30], care are menirea, printre altele, de a repara și prejudiciile cauzate autorului unei opere literare, artistice sau științifice prin încălcarea unui drept patrimonial sau nepatrimonial, ce rezultă din realizarea creației intelectuale în cauză[31].

---

[28] A se vedea I. Dogaru, O. Drăghici, *Bazele dreptului civil. Teoria generală a obligațiilor, vol. III,* Editura C.H. Beck, București, 2009, p. 198-199; A. V. Fărcaș, *Teoria generală a dreptului, cit. supra.,* p. 382.

[29] Pentru unele detalii, a se vedea B. Florea, *Dreptul proprietății intelectuale, cit. supra.,* p. 148.

[30] A se vedea I. Albu, I. Ursa, *op. cit.*, p. 23.

[31] A se vedea în acest sens decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secția I Civilă, nr. 6422 din 19.10.2012, privind plângerea contravențională și posibilitatea de a coexista răspunderea civilă delictuală cu răspunderea contravențională, deoarece prima dintre acestea urmărește repararea prejudiciului creat prin faptă, iar cea de-a doua - să tragă la răspundere pe autorul contravenției; preluată la data de 13.11.2023, de pe site-ul https://jurio.ro.

Așadar, răspunderea civilă prezentă sub forma reparării prejudiciilor cauzate autorului unei opere de creație intelectuală este de o importanță covârșitoare, oferindu-i acestuia o protecție specială sub umbrela Legii nr. 8/1996 dar și a Codului Civil, punându-l astfel în situația de a simți că el, cât și opera lui sunt în siguranță, bucurându-se de o dublă protecție.

BIBLIOGRAPHY

Legislație

1. Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe;
2. Legea nr. 287/2009 privind Cod Civil;

Doctrină

1. I. Albu, I. Ursa, *Răspunderea civilă pentru daune morale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979;
2. I. M. Anghel, Fr. Deak, M .F. Pop, Răspunderea civilă, Editura Științifică, București, 1970;
3. L. Barac, *Răspunderea și sancțiunea juridică*, Editura Luminalex, București, 1997;
4. I. Dogaru, P. Drăghici, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura All Beck, București, 2002;
5. M. Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală*, Editura Academiei R.S.R., București 1972;
6. A. V. Fărcaș, *Teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2011;
7. B. Florea, *Dreptul proprietății intelectuale, Editura Universul Juridic,* București, 2011;
8. I. Dogaru, O. Drăghici, *Bazele dreptului civil. Teoria generală a obligațiilor, vol. III,* Editura C.H. Beck, București, 2009;
9. L. Pop, *Răspunderea civilă. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984;
10. L. Pop, I-Florin Popa*, Tratat elementar de drept civil. Obligaţiile conform noului Cod civil*, Editura Universul juridic, Bucureşti, 2012.
11. V. Roș, *Dreptul proprietății intelectuale, Vol. I. Dreptul de autor, drepturile conexe și drepturile sui-generis,* Editura C.H. Beck, București, 2016.

Studii și articole

1. T. Bodoaşcă, A. Drăghici, *Utilizarea operei de către terţe persoane fără consimţământul titularului dreptului de aut*or, în revista „Pandectele Române", nr. 10/2012;
2. L. Rodica Boilă, *Răspunderea civilă delictuală. Prejudiciu cauzat prin încălcarea dreptului la propria imagine*, în revista „Dreptul" nr. 1/2019.

Jurisprudență

1. Sentința Judecătoriei Giurgiu, Secția Civilă, nr. 4058 din 23.05.2016; preluată la data de 20.11.2023, de pe site-ul https://jurio.ro.
2. Decizia Tribunalului Sibiu, Secția Civilă de Contencios Administrativ și Fiscal, nr. 1291 din 18.11.2015; preluată la data de 19.11.2023, de pe site-ul https://jurio.ro.
3. Decizia nr. 120/A/2015 a Curții de apel București, definitivă prin nerecurare, în Buletinul jurisprudenţei. Repertoriu anual 2015, Editura Universul juridic, Bucureşti;
4. Decizia. nr. 275/A/2017, a Curții de Apel Cluj, S. I Civ., în Buletinul jurisprudenţei, Repertoriu anual 2017, Editura Universul Juridic, Bucureşti;

5. Decizia Înaltei Curți de Casaţie şi Justiţie, Secția I Civilă, nr. 6422 din 19.10.2012, preluată la data de 13.11.2023, de pe site-ul https://jurio.ro.

NEW APPROACHES IN THE INVESTIGATION AND TREATMENT OF POSTURAL DYSFUNCTIONS – MAJOR IMPORTANCE IN INCREASING THE QUALITY OF LIFE

Maricela Dragomir
Assist. Prof., PhD, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: With the approach to the bipedal position, Man benefited from the appearance of a new function called posture, which connects him with the Universe through muscle tone. How we walk, the distribution of plantar pressures, dental occlusion, the functioning of the temporomandibular joint, oculomotor and, last but not least, our lifestyle influences our posture.
There is a strong, two-way correlation between postural disorders and musculoskeletal impairment. Inadequate posture leads to pain, progressive wear and tear, and joint deterioration, with the worsening of pre-existing conditions. Chronic pain, functional impotence and secondary balance impairment are frequently associated with cognitive dysfunction with decreased quality of life.
The number of people with acute, but especially chronic, musculoskeletal disorders is proportional to age, and postural impairment occurs from very young ages (3-4 years) until senescence.
Age and associated conditions determine the particularity of the individual with postural dysfunction, requiring that diagnostic and treatment methods be adapted to avoid, as much as possible, the addition of side effects, which can further decrease the quality of life. The modern man, firmly anchored in social life, needs a new type of approach which can be applied to daily activity.
That is why, in recent years, modern devices based on non-invasive and non-radiating technologies have been invented for postural investigation (different types of baropodometric and stabilometric platforms, instruments for three-dimensional analysis of vertebral statics based on infrared and Lidar technology, ultrasound, imaging by magnetic resonance).
In correlation with the non-invasive investigation of the posture, for the treatment of the conditions generated by it, non-invasive procedures are used based on movement, physiotherapy and alternative therapies, such as acupuncture and ozone therapy, which have very few contraindications, multiple routes of administration, with addressability for all categories of patients, including polyallergic ones, which can be performed on an outpatient basis.
Combining classical medicine with alternative or complementary therapy, benefiting from new scientific discoveries (medical and IT) that bring precision and safety, respects the current principle of ensuring a healthy lifestyle, and requires a new educational approach for future health specialists (doctors, nurses, physiotherapists).

Keywords: posture, healthy lifestyle, quality of life

Introducere:

Există o corelație puternică, bidirecțională, între tulburările posturale și afectarea musculo-scheletală. Postura inadecvată duce la durere, uzura progresivă și deteriorarea articulațiilor, cu agravarea tulburărilor preexistente. Durerea cronică, impotența funcțională și afectarea secundară a echilibrului sunt frecvent asociate cu disfuncția cognitivă având ca efect scăderea calității vieții.

Numărul persoanelor cu tulburări musculo-scheletale acute, dar mai ales cronice este proporțional cu vârsta, iar afectarea posturală este întâlnită de la vârste foarte mici (3-4 ani, uneori chiar de la naștere) până la senescență.

Modul în care mergem, distribuția presiunilor plantare, ocluzia dentară, funcționarea articulației temporo-mandibulare, oculomotricitatea și, nu în ultimul rând, stilul nostru de viață ne influențează postura [1].

Importanța posturii și prezența afecțiunilor musculo-scheletale au făcut pe mulți cercetători din domeniul medical să se aplece asupra acestor probleme. O căutare simplă pe PubMed arată creșterea spectaculoasă a interesului pentru aceste afecțiuni, de la o decadă la alta (Tabel 1):

Tabel 1

	Muskuloskeletal diseases and disorders	Postural disorders
1962 – 1992 (30 ani)	83 361	1 265
1992 – 2002 (10 ani)	65 991	5 332
2002 – 2012 (10 ani)	109 961	9 476
2012 – 2022 (10 ani)	159 238	16 189

Investigarea posturală

Când ne referim la disfuncțiile musculoscheletale avem în vedere un grup de afecțiuni, de multe ori invalidante, ale oaselor, mușchilor, articulațiilor dar și ale țesuturilor conjunctive care fac legătura între acestea (tendoane, ligamente, fascii) [2].

Postura este capacitatea organismului de a se adapta permanent la modificările mediului extern și intern, pentru a-și menține poziția ortostatică și echilibrul [3], în static și în dinamic, prin ajustarea funcționalității neurosenzoriale, a presiunilor plantare și poziției capului sub influența interferenței analizatorului vizual, vestibular dar și al sistemului cognitiv [4]. Vârsta și afecțiunile asociate determină particularitatea individului cu disfuncție posturală, fiecare perioadă de viață (intrauterină, copil, adolescent, adult, senior) având specificul ei [3].

Sistemul postural, un sistem cibernetic autosustenabil și autoadaptativ, fără capacitatea de autocorecție, este format din: *receptorii periferici*, care culeg informațiile legate de postură, *căile ascendente*, prin care informațiile sunt transmise centripet către *sistemul nervos central*, care le prelucrează, le integrează și generează un răspuns adecvat, transmis centrifug, prin intermediul *căilor descendente,* organelor *efectoare*. Orice disfuncție apărută în acest lanț conduce la generarea unor răspunsuri „alterate”, neconforme, răspunzătoare de tulburări posturale și îmbolnăvire.

Afectarea indivizilor de toate vârstele impune ca metodele de diagnostic și tratament să fie adaptate, pentru a evita, pe cât posibil, adăugarea de efecte secundare care pot scădea și mai mult calitatea vieții [5]. Omul modern, ferm ancorat în viața socială, are nevoie de un nou tip de abordare terapeutică pentru a se corela cu activitatea cotidiană. Sunt tot mai multe persoanele care, din cauza implicării profesionale, preferă un consult medical telefonic chiar dacă nu este cuprinzător [6], iar pentru tratament aceștia apreciază flexibilitatea ședințelor pe parcursul zilei, în regim ambulator, scăzând presiunea pe spital [7].

De aceea, în ultimii ani, au fost inventate aparate moderne bazate pe tehnologii non-invazive și neiradiante pentru investigarea posturii [8, 9, 10] cum ar fi: platforme baropodometrice și stabilometrice, dispozitive de analiză tridimensională a staticii vertebrale, bazate pe infraroșu și tehnologie Lidar, ultrasunete, imagistică prin rezonanță magnetică .

Cu ajutorul acestor dispozitive se analizează presiunile plantare [11], echilibrul [12], mersul [13] și statica vertebrală [8, 9].

Evaluarea presiunilor plantare și a echilibrului cu ajutorul platformelor baropodometrice:

Unul dintre captorii importanți în definirea posturii este cel podal, frecvent ”virusat”, din diverse cauze. În funcție de încărcarea podologică, corpul nostru se înclină anterior sau posterior, stânga sau dreapta, atrăgând după sine disfuncții posturale adaptative, urmate de disfuncții musculare, ligamentare, articulare care, în timp, prin structuralizare, conduc la afecțiuni musculo-scheletale, generatoare, la rîndul lor, de tulburări de echilibru și afectare cognitivă.

Pentru analiza presiunilor plantare și a echilibrului se folosesc platformele baropodometrice, compuse dintr-un covor de cauciuc de diferite lungimi, prevăzut cu o multitudine de senzori, care recepționează presiunea și oscilațiile de la nivelul tălpilor, în static și în dinamică. Aceste informații, de acuratețe ridicată [11, 12, 13] sunt transmise unui software, ce le redă sub formă numerică, grafică sau prin paletă de culori.

Examenul static (Fig.1a, b, c) analizează tipul piciorului (normal, plat, cav, dizarmonic), în funcție de suprafața de contact cu solul, încărcarea podologică (echilibrată, anterioară - posterioară, stânga - dreapta), poziția centrului de greutate și distribuția presiunilor plantare.

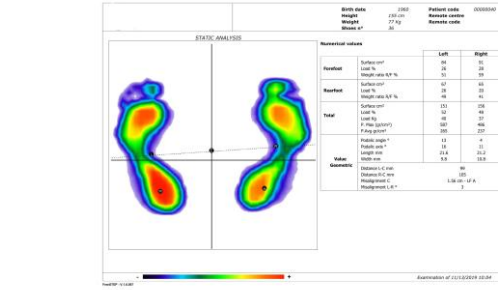

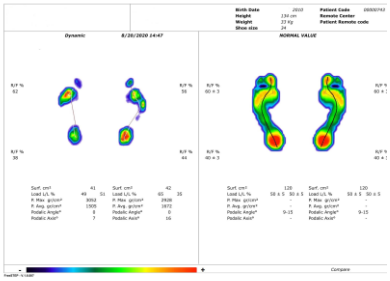

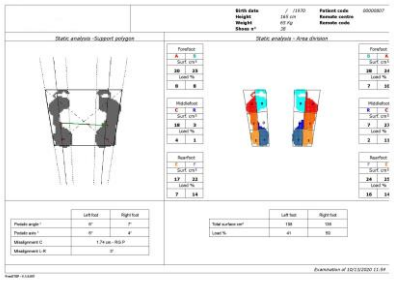

Fig 1 a,b,c Examenul static

Examenul dinamic evaluează presiunile plantare, oscilația centrului de presiune (COP) și de forță (COF), arcul medial și lateral al piciorului (Fig.2a), axa podalică, lungimea pasului, viteza și accelerația în fiecare moment (Fig.2b), precum și încărcarea secvențială a piciorului în mers (Fig.2c), ceea ce facilitează tratamentul corectiv ulterior.

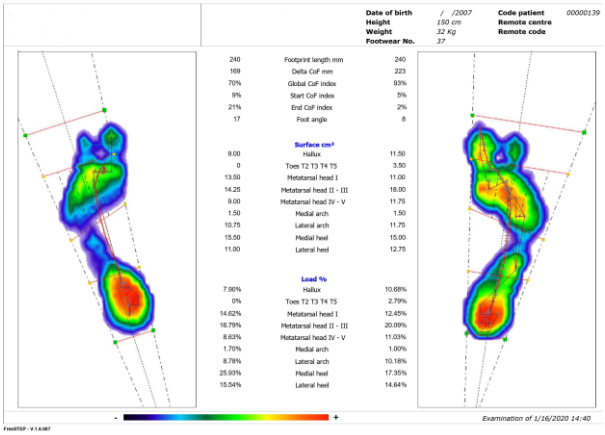

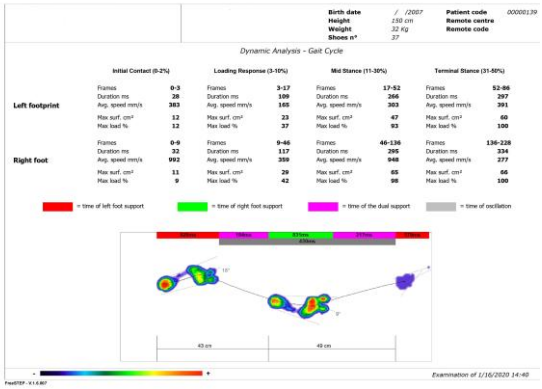

Fig.2a Examen dinamic
Fig.2b Axa podalică, lungimea pasului,viteza și accelerația

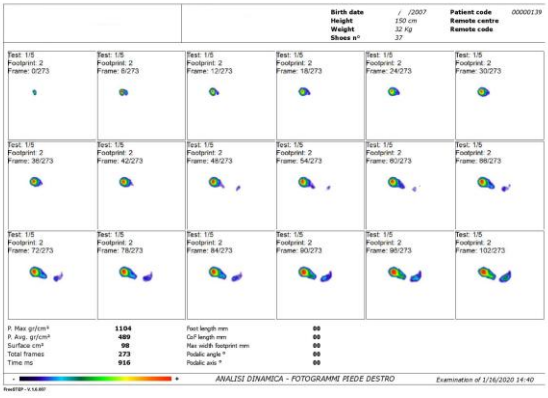

Fig.2c Încărcarea secvențială a piciorului în mers

Utilizarea unui podometru 2D sau 3D, prin crearea unei imagini bi sau tridimensionale, vine să confirme zonele cu presiuni plantare ridicate, prin analiza regiunilor hipercheratozice (Fig.3a,b):

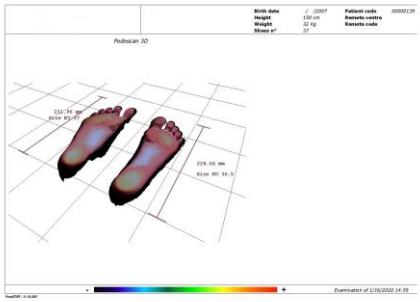

Fig.3a. Podoscann 3D
Fig.3b. Aspectl 3D al piciorului
Fig.3c. Podoscop 2D

(sursa: internet)

Analiza echilibrului şi a coordonării se realizează cu pacientul în diferite poziţii, cu ochii închişi/deschişi, gura închisă/deschisă, într-un picior şi cu celălalt în flexie/extensie, etc, rezultatele fiind ilustrate sub formă de grafice sau sub formă numerică (Fig 4).

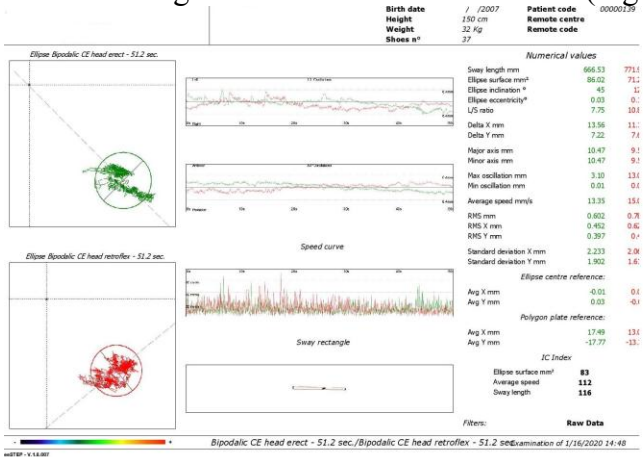

Fig. 4. Rezultatul unui test cervical (ochii închişi, capul drept/ flectat)

Aceste măsurători sunt transmise unui program de proiectare CAM, care generează, după caz, orteze corectoare personalizate (tălpici / insole / talonete), care vor fi realizate cu ajutorul unei maşini de frezat (Fig.5 a,b,c,d) şi purtate în încălţăminte.

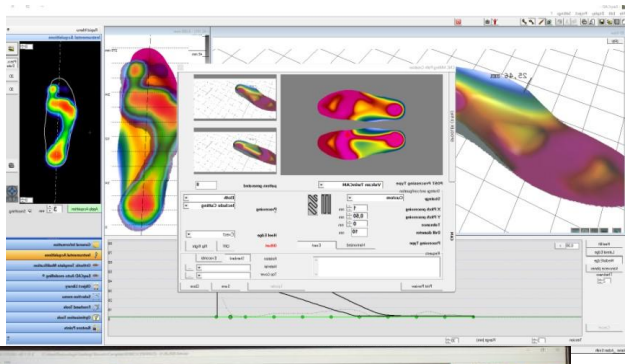

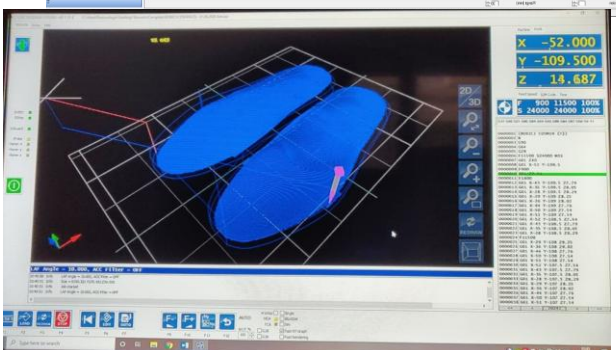

Fig.5a. Proiectare orteze CAD

Fig.5b. Prelucrarea ortezelor, cu acuratețe ridicată

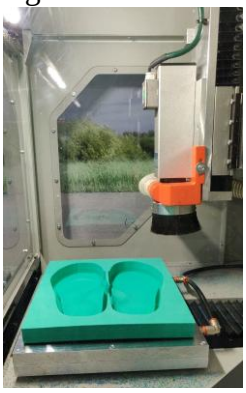

Fig.5c. Mașină de frezat

Fig.5d. Orteze personalizate

Evaluarea staticii vertebrale cu ajutorul calculatorului

Achiziția unor imagini cu ajutorul tehnologiei infraroșu și LiDar permite analiza staticii vertebrale, prin multiple măsurări în plan sagital, frontal și transversal (Fig.6 a,b,c). Dintre acestea amintim: unghiurile și săgețile curburilor vertebrale, înclinarea toracelui și bazinului, dezechilibrul lateral și sagital, rotația fiecărei vertebre, asimetriile în centuri.

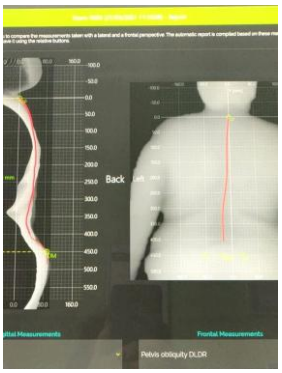

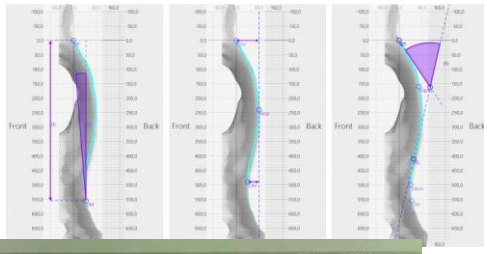

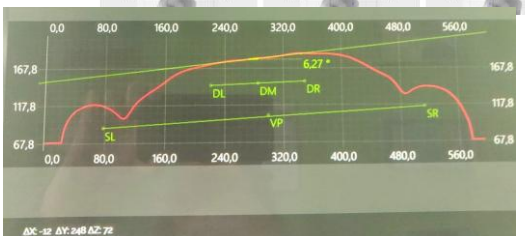

Fig.6a. Aspect sagital
Fig.6b. Aspect frontal
Fig.6c. Aspect transversal

Evaluarea posturii poate fi realizată și cu ajutorul unor unui software, care analizează anumite imagini obținute prin achiziții foto/video (Fig.7 a,b)

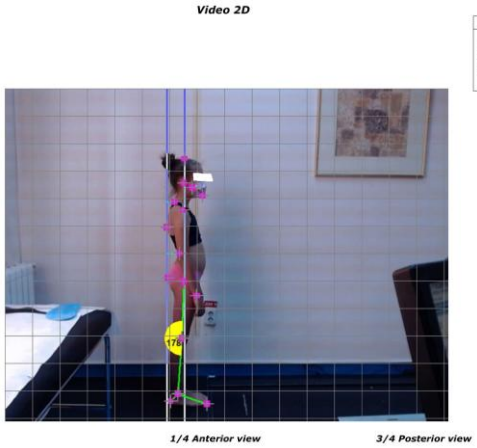

Measurements

Results	Angle °
Cervical arrow	44mm
Spinal arrow	0mm
Lumbar arrow	72mm
Leg extension angle	178°

Description		Description	
Shoulder tilt	3°RG^	Shoulder tilt	1°RG^
Pelvic tilt	1°	Ground distance left shoulder mm	1091
Angle varus/valgus knee rg	166°	Ground distance right shoulder mm	1085
Angle varus/valgus knee lf	165°	Scapulae tilt	2° RG^
Trunk Inclination	88°	Sips tilt	2° RG^
Leg tilt	271°	Angle varus/valgus knee rg	173°
		Angle varus/valgus rearfoot rf	176°
		Angle varus/valgus knee lf	172°
		Angle varus/valgus rearfoot lf	174°

Fig.7a. Analiză în plan sagital
Fig.7b. Analiză anterioară și posterioară

Evaluarea amplitudinii mișcărilor în coloana vertebrală și articulații poate fi realizată cu ajutorul goniometrelor clasice sau digitale, rezultatele obținute fiind afișate sub formă numerică sau grafică (Fig.8a,b).

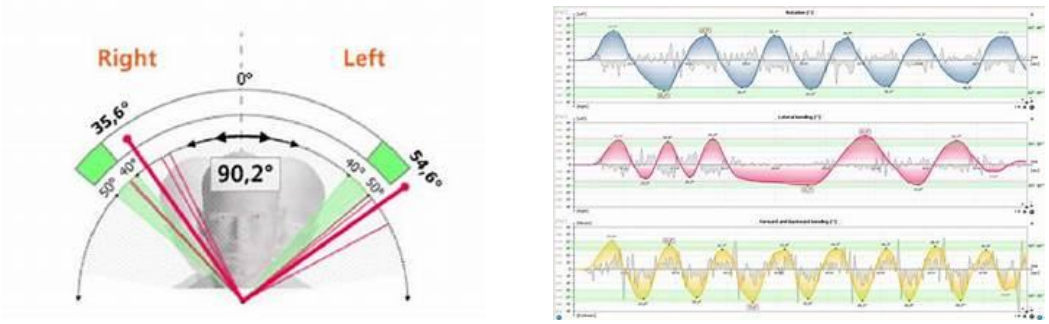

Fig.8a,b. Exprimarea numerică și grafică a amplitudinii mișcărilor coloanei cervicale, folosind un goniometru digital (sursa foto: internet)

Toate aceste dispozitive de investigare au avantajul că pot fi utilizate comparativ, pentru analiza evoluției în timp sau înainte și după terapie, argumentând eficiența acesteia. Faptul că sunt neinvazive și prietenoase cu pacientul permite efectuarea unui număr nelimitat de măsurători, fără a genera anxietate sau boală de iradiere.

Tratamentul afecțiunilor posturale

Tratamentul non-invaziv al tulburărilor posturale:

În corelație cu investigarea non-invazivă, pentru tratarea disfuncțiilor posturale se folosesc dispozitive sau orteze destinate corecției captorului „virusat" (podal, ocluzal, oculomotor) și proceduri, de asemenea, non-invazive de educare a echilibrului [4] sau de corectare a integrării neurosenzoriale, bazate pe manipulări articulare, kinetoterapie și fizioterapie.

Corecția posturii și a afecțiunilor musculo-scheletale trebuie să țină cont de faptul că mișcarea are la bază un lanț cinematic și că perturbarea acestuia, la un anumit nivel, se transmite ascendent și descendent elementelor componente.

Pentru corecția presiunilor plantare se folosesc susținători plantari corectori sau neurosenzoriali care, stimulând o anumită zonă de la nivelul tălpii, combat disfuncția neurosenzorială.

Aparatul stomatognatic este răspunzător de multiple influențe posturale neurosenzoriale și musculare. Aspectul palatului dur, poziția limbii în repaus, lungimea frenului lingual, tipul de ocluzie dentară, tonusul mușchilor masticatori, toate reprezintă surse ce pot influența postura. Anomaliile ocluzale generează tulburări posturale [1,14], sau pot apare datorită acestora. Corecția lor se face cu dispozitive specifice, unele cu rol neurosenzorial.

În general, ochiul este cel care stabilizează postura, dar există și situații când, prin influența asupra câmpului vizual, generează tulburări posturale. Examenul baropodometric, coroborat cu examenul clinic, stabilește cauza afectării posturale, impunând corecția acesteia. Dacă ochiul este cel care generează tulburare de echilibru sau disfuncția neuro-senzorială, cu tulburare de percepție spațială, corecția se face cu ajutorul lentilelor prismatice [15].

Pentru echilibrarea vestibulară se pot utiliza plăci și platforme pentru echilibru, gimnastică de echilibrare vestibulară sau software-uri special create, cu programe personalizate, adaptate fiecărui pacient. Prin aceste programe se urmărește scăderea până la dispariție a simptomatologiei, îmbunătățirea echilibrului în static și în dinamic, astfel încât pacienții să poată avea autonomie în deplasare, fără teama de precipitare, crescând calitatea vieții accestora, dar și a familiilor. Utilizând jocuri interactive, create cu ajutorul realității

vizuale, se tratează vertijul și tulburările de mișcare fără a folosi medicamente, în câteva ședințe.

Cu ajutorul platformelor de echilibru și a fotoliilor rotative se poate efectua o corecție posturală vestibulară, dar și o recuperare rapidă după afecțiuni ale urechii interne sau afecțiuni musculo-scheletale (intervenții chirurgicale pe genunchi, după entorse de gleznă, afectări ligamentare).

Reglarea tonusului postural este condiția esențială în corecția tulburărilor de statică vertebrală. Diversele tehnici de kinetoterapie, exercițiile de stimulare și relaxare musculară, elongațiile asistate electromiografic, monitorizate cu ajutorul sistemelor infraroșu și LiDar, reușesc să amelioreze statica vertebrală.

Pentru calmarea durerii generate de afecțiunile musculo-scheletale se folosesc proceduri de fizioterapie: curenți, laserterapie de joasă frecvență, magnetoterapie, ultrasunete, sauna cu infraroșu sau cu ozon.

Tratamentul minim-invaziv al afecțiunilor musculo-scheletale:

Tulburările posturale conduc inițial la disfuncții articulare și contracturi musculare care, nerezolvate, devin permanente și dureroase, scăzând mobilitatea articulară și calitatea vieții, mergând până la afectări importante articulare și osoase, ceea ce generează accentuarea tulburărilor posturale.

Utilizând în această situație unele terapii complementare sau alternative minim invazive există mai multe avantaje: aplicabilitate la orice vârstă, puține contraindicații absolute, nu generează alergii, ameliorează rapid durerea, scad inflamația, combat contractura musculară, cresc mobilitatea articulară și calitatea vieții, nu intră în competiție cu medicația de fond. Eliberarea de endorfine duce la diminuarea durerii și anxietății, favorizând mișcarea, deosebit de importantă în procesul de recuperare.

Acupunctura - tehnică de tratament, prin stimulare neurosenzorială, aparținând Medicinei Tradiționale Chineze, este folosită în tratarea unor afecțiuni musculo-scheletale [16] dureroase, utilizând ace speciale, amplasate în anumite puncte aflate pe meridianele energetice musculo -tendinoase, distribuite de-a lungul trunchiului, membrelor sau extremității cefalice (Fig.9):

Fig.9 Meridiane energetice (sursa internet)

Ozonoterapia – procedură de tratament ce folosește administrarea unui amestec gazos oxigen-ozon, pe diferite căi, cu scopul diminuării durerii, a inflamației și creșterii mobilității articulare. Tehnica, folosită începând cu sfârșitul secolului XIX, cunoaște o dezvoltare importantă în ultima parte a secolului XX, dar mai ales, în prima parte a secolului XXI. Între numeroasele argumente pro și contra se situează efectul analgezic cert, simțit de pacient imediat, datorat modulării căilor de transmitere a durerii.

Mii de lucrări și studii efectuate [17, 18], cu descrierea amănunțită a mecanismelor biochimice ale tratamentului cu ozon [19], îl recomandă în tratarea afecțiunilor musculo -

scheletale și a tulburărilor posturale [20], mai ales la sportivii de performanță, având efect similar cortizonului [21] și de creștere a eliminării acidului lactic, fără a fi considerat dopping [22].

Administrat prin proceduri minim invazive (infiltrații subcutanate, intramusculare profunde, intraarticulare, autohemoterapii, insuflații rectale) sau neinvazive (creme, uleiuri ozonate, saci cu ozon, saună cu ozon), tratamentul cu ozon reprezintă o alternativă, sigură, cu efecte imediate, locale și sistemice, în cazul afectărilor neuro - musculare și articulare. De asemenea, injectare subcutanată, în anumite puncte situate la nivelul coloanei cervicale și la nivelul feței, ameliorează spontan tulburările de echilibru. Îmbucurător este efectul pozitiv asupra funcției cognitive și efectul anti aging făcându-l util în administrarea la pacienți cu afecțiuni neurodegenerative, încetinind degradarea și crescând calitatea vieții.

Concluzii

- Sistemul postural este un sistem cibernetic, autosustenabil, autoadaptativ dar nu și autocorector.
- Modul în care călcăm, presiunile plantare, ocluzia dentară, oculomotricitatea și proprioceptia ne influențează postura.
- Tulburările de postură generează afecțiuni musculo-scheletale, iar acestea acentuează tulburările posturale.
- Există numeroase modalități de investigare non invazivă a posturii sigure, precise, destinate tuturor categoriilor de vîrstă, fiind, totodată și modalități de monitorizare terapeutică.
- Corecția tulburărilor posturale se face tratând cauza (captorul „virusat") și pentru aceasta se folosesc susținători plantari personalizați, orteze neurosenzoriale, lentile prismatice, dispozitive destinate corecției ocluzale și senzoriale dentare, platforme de echilibru, tehnici și manevre de fizio-kinetoterapie.
- Numeroase terapii nemedicamentoase, neinvazive sau minim invazive pot îmbunătăți simptomatologia clinică a pacientului, diminuând durerea, tulburările de echilibru, crescând calitatea vieții, fără a aduce efecte secundare asupra stării de sănătate.
- În context cu noile descoperiri științifice, este necesară o nouă abordare educațională pentru viitorii specialiști în sănătate (medici, asistente, kinetoterapeuți), pentru a face față cerințelor medicinei secolului XXI de a adăuga viață anilor, nu doar ani vieții.

BIBLIOGRAPHY

1. Pérez-Belloso AJ, Coheña-Jiménez M, Cabrera-Domínguez ME, Galan-González AF, Domínguez-Reyes A, Pabón-Carrasco M. Influence of Dental Malocclusion on Body Posture and Foot Posture in Children: A Cross-Sectional Study. Healthcare (Basel). 2020 Nov 14;8(4):485. doi: 10.3390/healthcare8040485. PMID: 33202576; PMCID: PMC7711574.
2. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine; Health and Medicine Division; Board on Health Care Services; Committee on Identifying Disabling Medical Conditions Likely to Improve with Treatment. Selected Health Conditions and Likelihood of Improvement with Treatment. Washington (DC): National Academies Press (US); 2020 Apr 21. 5, Musculoskeletal Disorders. Available from: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK559512/
3. Saggini R, Anastasi GP, Battilomo S, Maietta Latessa P, Costanzo G, Di Carlo F, Festa F, Giardinelli G, Macrì F, Mastropasqua L, Nardone M, Nicoletti G, Orsini A,

Pastorelli M, Pellegrino R, Trevisan M, La Mesa L, Le Pera AM, Privitera MG, Ralli G, Villani C, Bricot B, Davidson RG, Hassdenteufel A, Hawamdeh ZM, Kleinrensink GJ, Matheron E, Stoev VL, Stratulat S, Tiron S, Villeneuve P, Paolucci T, Bellomo RG. Consensus paper on postural dysfunction: recommendations for prevention, diagnosis and therapy. J Biol Regul Homeost Agents. 2021 Mar-Apr;35(2):441-456. doi: 10.23812/20-743-A. PMID: 33940790.

4. Horak FB. Postural orientation and equilibrium: what do we need to know about neural control of balance to prevent falls? Age Ageing. 2006 Sep;35 Suppl 2:ii7-ii11. doi: 10.1093/ageing/afl077. PMID: 16926210.

5. Kleinerman RA. Cancer risks following diagnostic and therapeutic radiation exposure in children. Pediatr Radiol. 2006 Sep;36 Suppl 2(Suppl 2):121-5. doi: 10.1007/s00247-006-0191-5. PMID: 16862418; PMCID: PMC2663653.2016;18(4):71-77. PMID: 28133382.

6. Louise S van Galen, Josip Car, Telephone consultations, Publication: The BMJ, Publisher: BMJ Publishing Group Ltd. Mar 29, 2018

7. Aiyegbusi OL, Hughes SE, Peipert JD, Schougaard LMV, Wilson R, Calvert MJ. Reducing the pressures of outpatient care: the potential role of patient-reported outcomes. J R Soc Med. 2023 Feb;116(2):44-64. doi: 10.1177/01410768231152222. Epub 2023 Feb 9. PMID: 36758615; PMCID: PMC9944235.

8. Kim KH, Sohn MJ, Park CG. Conformity assessment of a computer vision-based posture analysis system for the screening of postural deformation. BMC Musculoskelet Disord. 2022 Aug 22;23(1):799. doi: 10.1186/s12891-022-05742-7. PMID: 35996105; PMCID: PMC9394031

9. Aroeira RM, de Las Casas EB, Pertence AE, Greco M, Tavares JM. Non-invasive methods of computer vision in the posture evaluation of adolescent idiopathic scoliosis. J Bodyw Mov Ther.2016 Oct;20(4):832-843. doi: 10.1016/j.jbmt.2016.02.004. Epub 2016 Feb 17. PMID: 27814864.

10.0Hugo Pasini Neto, Luanda André Collange Grecco, Luiz Alfredo Braun Ferreira, Thaluanna Calil Lourenço Christovão, Natália de Almeida Carvalho Duarte, Cláudia Santos Oliveira, Clinical analysis and baropodometric evaluation in diagnosis of abnormal foot posture: A clinical trial, Journal of Bodywork and Movement Therapies, Volume 19, Issue 3,2015,Pages 429-433,ISSN 1360-8592 https://doi.org/10.1016/j.jbmt.2014.09.007.(https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1360859214001806)

11.Allegra Fullin, Paolo Caravaggi, Pietro Picerno, Massimiliano Mosca, Silvio Caravelli, Antonio De Luca, Angela Lucariello, Paolo De Blasiis, Variability of Postural Stability and Plantar Pressure Parameters in Healthy Subjects Evaluated by a Novel Pressure Plate, Academic Editors: Milena Raffi and Paul B. Tchounwou, *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2022, *19*(5), 2913; https://doi.org/10.3390/ijerph19052913, https://www.mdpi.com/journal/ijerph

12.Gagey PM, Weber B. Study of intra-subject random variations of stabilometric parameters. Med Biol Eng Comput. 2010 Aug;48(8):833-5. doi: 10.1007/s11517-010-0656-4. Epub 2010 Jun 26. PMID: 20582482.

13.Correale L, Carnevale Pellino V, Marin L, Febbi M, Vandoni M. Comparison of an Inertial Measurement Unit System and Baropodometric Platform for Measuring Spatiotemporal Parameters and Walking Speed in Healthy Adults. Motor Control. 2020 Nov 18;25(1):89-99.doi: 10.1123/mc.2020-0060. PMID: 33207319.

14.Iacob SM, Chisnoiu AM, Buduru SD, Berar A, Fluerasu MI, Iacob I, Objelean A, Studnicska W Jr., Viman LM. Plantar Pressure Variations Induced by Experimental

Malocclusion—A Pilot Case Series Study. *Healthcare*. 2021; 9(5):599. https://doi.org/10.3390/healthcare9050599

15.Quercia P, Feiss L, Michel C. Developmental dyslexia and vision. Clin Ophthalmol. 2013;7:869-81. doi: 10.2147/OPTH.S41607. Epub 2013 May 14. PMID: 23690677; PMCID: PMC3656915.

16.Tegiacchi T. Interaction of energetic points, tendinomuscular meridian and 5 elements in the treatment of osteoarthritis of the knee in patients over 45 years old: a randomized controlled trial. J Acupunct Meridian Stud. 2018 Oct 18:S2005-2901(18)30045-1. doi: 10.1016/j.jams.2018.10.007. Epub ahead of print. PMID: 30343138.

17.Bocci,V: Ozone a new medical drug (2nd edition) Springer Science+Business Media B.V., 2011, ISBN 978-90-481-9233-5 e-ISBN 978-90-481-9234-2, DOI 10.1007/978-90-481-9234-2

18.Bernardino Clavo, Juan L. Pérez, Laura López, Gerardo Suárez, Marta Lloret, Victor Rodríguez, David Macías, Maite Santana, Jesús Morera, Dolores Fiuza, Francisco Robaina, and Martina Günderoth.Effect of Ozone Therapy on Muscle Oxygenation.The Journal of Alternative and Complementary Medicine.Apr 2003.251-256, http://doi.org/10.1089/10755530360623365, Published in Volume: 9 Issue 2: July 5, 2004

19.Viebahn-Haensler R, León Fernández OS. Ozone in Medicine. The Low-Dose Ozone Concept and Its Basic Biochemical Mechanisms of Action in Chronic Inflammatory Diseases. Int J Mol Sci. 2021 Jul 23;22(15):7890. doi: 10.3390/ijms22157890. PMID: 34360655; PMCID: PMC8346137

20.Dragomir, Maricela „The effect of oxygen-ozone treatment on posture" www.across-journal.com Proceedings of the International Conference "Interdisciplinarity and Cooperation in Cross-border Research" Chisinau, Republic of Moldova, June 2022 Vol. 6. No. 3 – Physical Education and Sport

21.Re, Lamberto. (2005). Oxygen-ozone therapy in sport. A case report. Rivista Italiana di Ossigeno-Ozonoterapia. 4. 59-63

22.Mustafa Tansel Turan, „Doping that it not a doping. Effects of ozone therapy in sportmen" Journal of Ozone therapy, Vol 5. No 6 (2021)

THE NEED FOR PHYSICAL ACTIVITY AND POSTURAL ASSESSMENT IN SCHOOL-AGE CHILDREN

Maricela Dragomir
Assist. Prof., PhD, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: With upright posture and bipedal movement, postural problems also appeared, even if the notion of posture, referring to the position of the body in space, appeared much later.A multitude of factors contribute to the creation of posture, in relation to gravitational force: the way we walk, dental occlusion, the functionality of the oculomotor muscles and the temporomandibular joint, the integrity of the locomotor apparatus and, last but not least, the integrity of the autonomic nervous system and the integration of proprioceptive information from different levels.
A retrospective study of 600 children prescoolers and secondary school students, revealed that a very high percentage of them had significant gait and spinal static disorders. Valgum, varrum, flat or cavus foot, valgus or varus knee deviation, scoliosis, hyperlordosis or hyperkyphosis were found in more than 50% of pupils. Musculoskeletal pain, anxiety, unexplained fatigue, poor school performance, depression are just some of the clinical manifestations of postural impairment that bring school-age children to the doctor. In addition, these children are frequently victims of school bullying due to postural dysmorphisms.Reduced physical education classes and time for outdoor exercise, the weight of school bags, as well as prolonged time spent on homework or playing on the computer/phone, have led to an increased incidence of postural disorders.
In today's society, in the Romanian health care system, there is no postural screening to prevent the occurrence of postural disorders, favouring the continuous deterioration of health. There is also no national plan to promote constant physical activity among students and parents. Physical education class is often regarded with disinterest by children who have become hypotonic and also by some teachers, as it is destined to other activities unrelated to exercise. It is therefore necessary to raise awareness among decision-makers in order to promote the practice of sports and the monitoring of postural aspects, which are essential for the harmonious development of children.

Keywords: posture, musculoskeletal disorders, gait disorders, spinal statics, physical activity

Introducere:

Odată cu poziția verticală și mișcarea bipedă au apărut și problemele posturale, chiar dacă noțiunea de postură, referitoare la poziția corpului în spațiu, a fost definită mult mai târziu. La crearea posturii contribuie tonusul muscular, influențat de o multitudine de factori, în raport cu forța gravitațională: felul în care mergem, ocluzia dentară, funcționalitatea mușchilor oculomotori și a articulației temporo-mandibulare, integritatea aparatului locomotor și, nu în ultimul rând, integritatea sistemului nervos autonom și modul de integrare a informațiilor proprioceptive de la diferite niveluri [1].

Dacă ne referim la copilul nou-născut, postura acestuia este dependentă de o serie de factori genetici și de mediu, dar și de poziția avută în uterul mamei, mama însăși, în perioada de sarcină fiind supusă unor variații posturale [2].

Copii se nasc, în marea lor majoritate, cu picior plat, cu o coloană vertebrală lipsită de curburi și cu un ușor strabism convergent sau divergent, prin lipsa tonusului oculomotor. După prima lună, când musculatura cervicală începe să capete tonus, copilul reușește să ridice capul și să dezvolte lordoza cervicală. Tot atunci începe să fixeze cu privirea fața părinților și obiectele viu colorate, aflate la o distanță nu mai mare de 1m.

În jurul vârstei de 5-6 luni, odată cu poziția șezândă, se dezvoltă musculatura paravertebrală toracică și, sub influența tonusului acesteia, se formează cifoza toracală. Tot în

această perioadă copilul reușește să urmărească ușor cu privirea pe cei din jur, iar axele pupilare devin paralele.

La 10-12 luni, copilul se ridică în ortostatism, începe să meargă, ceea ce duce la formarea lordozei lombare iar, sub influența mușchilor flexori plantari, arcul plantar medial începe să se contureze. Apariția dentiției de lapte influențează, la rândul ei, tonusul muscular. Mediul ambiental, starea emoțională, așezarea copilului în scaunul premergător și nu în ultimul rând alimentația și indicele de masă corporală, pot avea impact negativ asupra posturii [3].

Integrarea în colectivitate (creșă, grădiniță, școală) se asociază cu o activitate sedentară (poziția șezândă, activități didactice de interior, ore petrecute în fața calculatorului sau a telefonului), în detrimentul activității fizice (joacă în aer liber, plimbare, sport). Dacă luăm în calcul încălțămintea necorespunzătoare, greutatea ghiozdanelor [4] , mersul la școală cu autoturismul familiei sau cu microbuzul școlar, dar și alimentația dezechilibrată [3], bogată în carbohidrați și grăsimi, avem un tablou aproape complet al factorilor de risc implicați în apariția tulburărilor de postură.

Uneori, postura poartă amprenta personalității individului, iar alte ori este cea care-i influențează personalitatea și apartenența la grup.

Iată doar câteva motive care ar trebui să facă din investigarea posturii, un examen preventiv, în cadrul cabinetului de medicină școlară și/sau de familie.

Material și metodă:

Un studiu prospectiv privind tulburările posturale, la copiii cu vârstă cuprinsă între 6 și 12 ani, desfășurat din cauza pandemiei SARS-COV2 în două etape (15.01. – 15.03.2020 și 16.01-15.03.2022), a evidențiat existența a numeroase probleme posturale.

Studiul a cuprins un număr de 600 subiecți, din Galați, România, prinși în planul de învățământ, fără corelație cu apartenența la sex. Aceștia au fost împărțiți în două grupe de vârstă, aproximativ egale (6-9 ani- 291 și 9-12 ani-309).

Criteriile de admitere în studiu au fost: acordul informat al unuia dintre părinți sau susținător legal, lipsa unui traumatism important în ultimele 10 zile, absența afecțiunilor congenitale sau cronice cunoscute (conform declarațiilor părintelui/ susținătorului legal).

S-a efectuat o singură examinarea care a cuprins:

- măsurători antropometrice (înălțime, greutate),
- un examen clinic somatoscopic
- analiza presiunilor plantare printr-un examen baropodometric, static și dinamic efectuat înainte și după ora de educație fizică. Au fost efectuate 5 măsurători statice în poziții indiferente (fiziologice), cu câte 5 exerciții de genuflexiuni între ele și un examen dinamic, cu o trecere pe platformă de câte 5 pași cu fiecare picior, analizându-se tipul de picior (plat/cav/normal), deplasarea anterioară/ posterioară/ stânga/ dreapta a centrului de greutate (CoG) în funcție de suprafața de contact cu solul la examenul static și diferențele importante ale centrului de presiune CoP între membre, în mers.

Ora didactică de educație fizică a fost de 30 minute, pentru cei cu vârsta între 6-9 ani, respectiv 40 minute, pentru cei cu vârsta cuprinsă între 9 și 12 ani și a constat în exerciții asemănătoare, care au vizat mișcări ale membrelor și trunchiului, alergări de rezistență și de viteză, genuflexiuni și exerciții de respirație.

- în plus, s-a analizat timpul aproximativ (ore/săptămână) alocat de fiecare copil activității școlare, lecțiilor, mișcării, educației fizice și diverselor device –uri.

Rezultate obținute:

✓ *Timpul mediu săptămânal (ore) alocat unor activități*, conform declarației părinților, este cuprins în tabelul 1 și a fost net în favoarea activităților statice.

Tabel 1

	Activitate şcolară	Lecţii	Calculator, TV, telefon	Ore educaţie fizică	Mişcare	Sport performanţă
	Activităţi statice (ore/săptămână)			Activităţi dinamice (ore/săptămână)		
6-9 ani	19, 3	14,5	5	2	5	0, 68
	38,8			7,68		
9-12 ani	20	15,6	9	2	4	0,87
	44,6			6,87		

✓ *indicele de masă corporală* s-a încadrat, în medie, în limita normală, în ambele loturi şi a fost calculat cu ajutorul formulei:

$$IMC = \text{greutate [kg]} / \text{înălţime}^2 [m^2]$$

✓ *examenul somatoscopic* a urmărit prezenţa tulburărilor de statică vertebrală (scoliozã, hiperlordozã, hipercifozã), asimetriile în centura scapulară şi cea pelvină, prezenţa genunchiului valg, var sau recurvatum şi prezenţa piciorului valg (Tabel 2).

Tabel 2

vârsta (ani)	scolioză	hiperlordoză/ hipercifoză	aplatizarea curburilor	asimetrie în centuri	genunchi valg/var/ recurvatum	picior valg	fără tulburări de statică
6-9	62	43	17	49	84	78	58
medie lot 1	1,14 deformări/copil						19 % din lot
9-12	96	65	36	169	74	67	35
medie lot 2	1,64 deformări/copil						11% din lot
TOTAL	158	108	53	253	123	145	93
medie	1,4 deformări/copil						15. 5 % din lot

La examenul somatoscopic, la un procent foarte scăzut din lotul studiat (15,5%) nu au fost constatate tulburări posturale, unii dintre subiecţi având mai multe afectări (medie 1,4 deformări/ copil). Se observă că numărul afectărilor se accentuează cu vârsta, odată cu creşterea timpului alocat activităţilor statice.

Este ideal ca analiza staticii vertebrale să se realizeze în condiţii de cabinet, utilizând dispozitive non-invazive [5, 6], pentru a nu creşte riscul de apariţie în timp a bolii de iradiere [7] . Aceste dispozitive se bazează,în general, pe analiză termică, tehnologie infraroşu şi LiDar- Light Radar, care aduce informaţii de mare acurateţe privind statica vertebrală [8]. Achiziţiile foto utilizate împreună cu anumite software-uri, realizează măsurători între diverse segmente ale corpului, evidenţiind prezenţa tulburărilor posturale, dar şi evoluţia lor în timp sau sub terapie.

Odată cu acordul informat, părinţii au fost rugaţi să răspundă la *întrebarea ” Copilul dvs a acuzat dureri de genunchi, spate, tălpi, cap, minim o dată pe săptămână?”* Uimitor a

fost faptul că durerea a fost prezentă într-un procent similar existenței tulburărilor de postură (Tabel 3).

Tabel 3

Lot studiu	Acuze dureroase			
	NU		DA	
	număr subiecți	%	număr subiecți	%
6-9	51	17,5	240	82,5
9-12	133	43,05	176	56.95
TOTAL	184	30,66	416	69,34

✓ *examinarea baropodometrică*

Analiza presiunilor plantare aduce informații importante despre tulburările posturale [9], deoarece variații fine ale presiunilor generează tulburări importante, la distanță, cu scopul de a adapta echilibrul la oscilațiile permanente ale corpului [10], corpul uman funcționând ca un pendul invers. Deplasarea centrului de masă (COM) și a centrului de presiune (COP), anterior/posterior/ stânga sau dreapta, denotă existența unei tulburări posturale [11,12] de tipul scoliozei, diferenței de lungime între membre, înclinare toracică anterioară/posterioară, rotații la nivelul coloanei sau bazinului, etc. Stimularea unor regiuni ale tălpilor influențează tonusul postural, provocând modificări articulare și de statică vertebrală [10]. Din acest motiv, această examinare este extrem de importantă în vederea descoperirii precoce a tulburărilor de postură, prevenirii tulburărilor de statică vertebrală, disfuncțiilor articulare și asigurării unui mers corespunzător, atât la vârsta copilăriei cât și la vârsta adultă [9,13,14,15], lucru indispensabil pentru un nivel crescut al calității vieții [16].

Măsurătorile baropodometrice au evidențiat prezența tulburărilor presionale plantare, dar și modificări importante ale suprafeței de contact cu solul (traducând existența piciorului plat, cav sau dizarmonic), la ambele loturi studiate (Fig1):

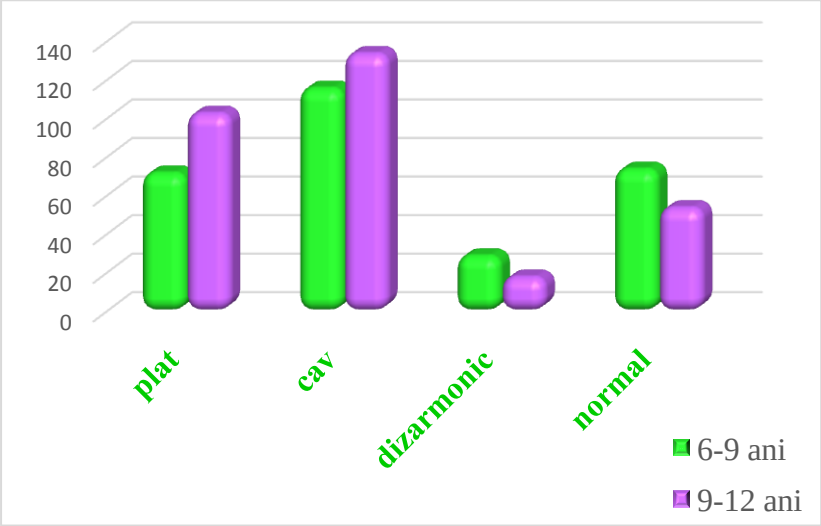

Fig. 1. Conformația piciorului în urma măsurătorilor baropodometrice

Examinarea comparativă, înainte (1) și după ora de educație fizică (2), a scos în evidență ușoare îmbunătățiri în ceea ce privește încărcarea stânga-dreapta (Fig 2), anterioară sau posterioară (Fig.3) după efort.

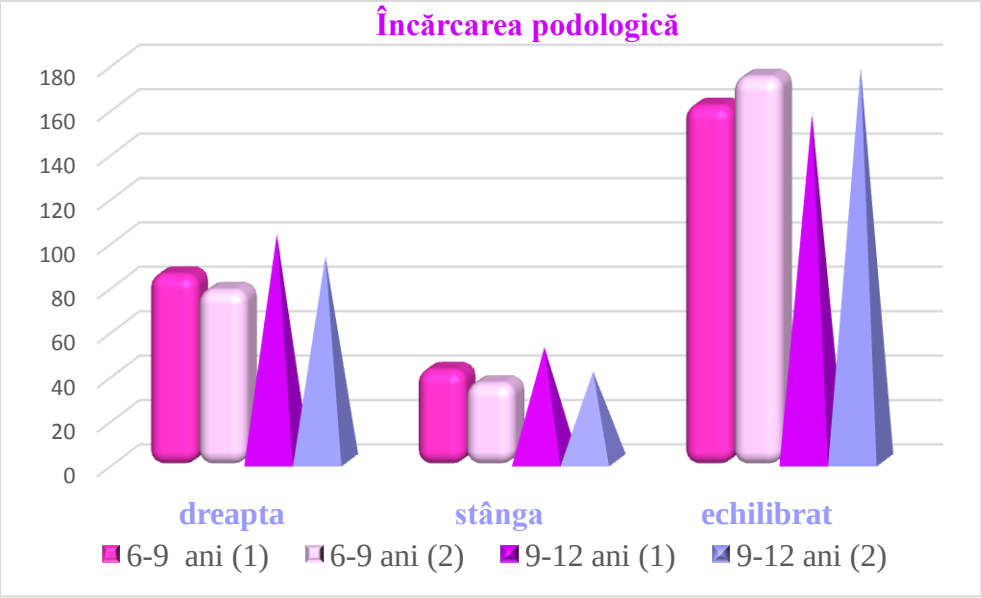

Fig 2. Aspectul încărcării podologice stânga-dreapta, înainte(1) și după (2) activitate fizică

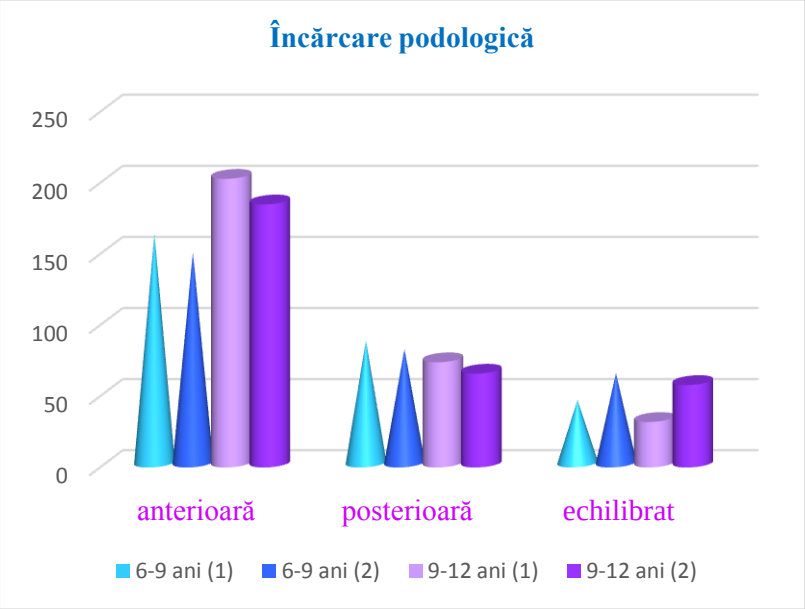

Fig 3. Aspectul încărcării podologice anterioară-posterioară, înainte (1) și după (2) activitate fizică

1. Discuții

Deși tulburările posturale ocupă un loc important în patologia individuală indiferent de vârstă, în Sistemul de Sănătate din România nu există un test screening pentru depistarea acestora.

Consecința faptului că învățământul medical nu acordă suficientă atenție acestor probleme este subdiagnosticarea afecțiunilor posturale, examenul postural fiind considerat mai mult o abordare holistică. Cu toate acestea, este evident faptul că mulți dintre copiii de vârstă școlară au afectări musculo-scheletale importante, cu impact asupra dezvoltării și calității vieții.

Acest studiu, efectuat în sala de sport, dorește să tragă un semnal de alarmă asupra unor factori importanți:

- ✓ copiii de vârstă școlară alocă mult timp activităților statice și mai puțin activităților dinamice
- ✓ timpul destinat lecțiilor și altor activități statice crește odată cu vârsta, în detrimentul mișcării
- ✓ timpul mediu alocat sportului de performanță este sub o oră/săptămână (0,77 ore); este important de precizat că această medie / copil este crescută artificial datorită faptului că unii dintre cei care făceau sport de performanță aveau 8- 10 ore antrenament/ săptămânal.
- ✓ cei mai mulți dintre copii au acuze dureroase (69,34%), numărul lor fiind superior la lotul cu vârsta cuprinsă între 6-9 ani, în perioada de „creștere", odată cu afectarea picioarelor, gleznelor, genunchilor
- ✓ la copiii cu vârsta cuprinsă între 9 -12 ani predomină tulburările de statică vertebrală și asimetria în centuri, la acest segment incidența scoliozei idiopatice este maximă, datorită modificărilor hormonale induse de pubertate [3], dar și probabil datorită creșterii greutății ghiozdanului [4]
- ✓ având în vedere faptul că a doua măsurătoare baropodometrică s-a efectuat după o singură ședință de activitate fizică de 30/40 minute și rezultatele obținute sunt încurajatoare, recomandăm creșterea timpului acordat mișcării, eventual adăugarea a 1-2 ore de educație fizică, în programa școlară
- ✓ existența unor mijloace de investigare și monitorizare non-invazivă este un mare avantaj și ar trebui să dea mai multă încredere părinților pentru a efectua aceste controale posturale, momentan doar în serviciile medicale private
- ✓ examinarea s-a efectuat la sala de sport pentru a arăta importanța profesorului de educație fizică în sesizarea precoce a prezenței tulburărilor posturale [17]
- ✓ dacă examinarea ar fi fost efectuată în condiții de cabinet medical, probabil numărul celor cu tulburări posturale ar fi fost mult mai mare; de asemenea, dacă subiecții ar fi fost supuși unui plan de tratament prin kinetoterapie, îmbunătățirea rezultatelor ar fi fost mult mai concludentă.
- ✓ incidența crescută a piciorului cav ar putea fi asociată cu prezența unui talonet supinator în încălțămintea destinată copiilor, aspect ce ar trebui cercetat suplimentar
- ✓ prezența încărcării podologice anterioare, care crește cu vârsta, s-ar putea datora supraîncărcării ghizdanului dar și poziționării copilului în dispozitiv premergător, dezvoltându-i tendința de a merge pe vârfuri; firește și acest aspect necesită studii suplimentare
- ✓ corecția tulburărilor posturale trebuie să se adreseze cauzei (captorului „virusat") și să cuprindă, pe lângă mișcare și exerciții fizice specifice, o alimentație corespunzătoare vârstei; utilizarea unor dispozitive de corecție specifice captorului afectat (dispozitive destinate ocluziei dentare, lentile prismatice sau susținătorilor plantari personalizați), are rol în echilibrarea posturii [8].

2. Concluzii:

- studiul dorește să avertizeze asupra unui adevărat flagel: tulburările de postură la copiii de vârstă școlară
- elevii cu vârsta cuprinsă între 6 și 12 ani alocă mai mult timp activităților statice, în defavoarea celor dinamice, iar acest timp crește odată cu vârsta
- timpul alocat sportului de performanță este cu mult sub o oră/săptămână

- este necesară introducerea unui examen postural screening pentru copii, la medicul de familie, pediatru sau la medicul de medicină școlară, deoarece doar 15,5% din lotul studiat, aparent prezintă o postură corespunzătoare; dacă examinarea ar fi fost efectuată în condiții de cabinet medical, probabil numărul celor cu tulburări posturale ar fi fost mult mai mare.
- aproape 70% dintre subiecții analizați au au cefalee, dureri articulare sau de coloană vertebrală, cel puțin 1 dată pe săptămână
- 30-40 minute activitate fizică îmbunătățesc postura
- cadrele medicale (medici, kinetoterapeuți, asistenți medicali generaliști) trebuie să primească informații adecvate, pentru a putea depista cât mai precoce existența tulburărilor de postură
- informarea cadrelor didactice în legătură cu sesizarea prezenței tulburărilor posturale are un efect important în menținerea unei statici vertebrale normale [17]
- se impun studii suplimentare privind efectul negativ al încălțămintei prevăzute cu talonet supinator, nepersonalizat, nemonitorizat, precum și în ceea ce privește influența greutății și tipului de ghiozdan folosit, în apariția tulburărilor de statică vertebrală

BIBLIOGRAPHY

1. Pérez-Belloso AJ, Coheña-Jiménez M, Cabrera-Domínguez ME, Galan-González AF, Domínguez-Reyes A, Pabón-Carrasco M. Influence of Dental Malocclusion on Body Posture and Foot Posture in Children: A Cross-Sectional Study. Healthcare (Basel). 2020 Nov 14;8(4):485. doi: 10.3390/healthcare8040485. PMID: 33202576; PMCID: PMC7711574.
2. Liliam F. Oliveira, Taian M.M. Vieira, Adriana R. Macedo, David M. Simpson, Jurandir Nadal, Postural sway changes during pregnancy: A descriptive study using stabilometry, European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology, Volume 147, Issue 1,2009,Pages 25-28,ISSN 0301-2115,https://doi.org/10.1016/j.ejogrb.2009.06.027.(https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301211509004333).
3. Rusek W, Baran J, Leszczak J, Adamczyk M, Baran R, Weres A, Inglot G, Czenczek-Lewandowska E, Pop T. Changes in Children's Body Composition and Posture during Puberty Growth. Children (Basel). 2021 Apr 8;8(4):288. doi: 10.3390/children8040288. PMID: 33917775; PMCID: PMC8068155.
4. Montuori P, Cennamo LM, Sorrentino M, Pennino F, Ferrante B, Nardo A, Mazzei G, Grasso S, Salomone M, Trama U, Triassi M, Nardone A. Assessment on Practicing Correct Body Posture and Determinant Analyses in a Large Population of a Metropolitan Area. Behav Sci (Basel). 2023 Feb 8;13(2):144. doi: 10.3390/bs13020144. PMID: 36829373; PMCID: PMC9952460.
5. Aroeira RM, de Las Casas EB, Pertence AE, Greco M, Tavares JM. Non-invasive methods of computer vision in the posture evaluation of adolescent idiopathic scoliosis. J Bodyw Mov Ther. 2016 Oct;20(4):832-843. doi: 10.1016/j.jbmt.2016.02.004. Epub 2016 Feb 17. PMID: 27814864
6. Kim KH, Sohn MJ, Park CG. Conformity assessment of a computer vision-based posture analysis system for the screening of postural deformation. BMC Musculoskelet Disord. 2022 Aug 22;23(1):799. doi: 10.1186/s12891-022-05742-7. PMID: 35996105; PMCID: PMC9394031.

7. Kleinerman RA. Cancer risks following diagnostic and therapeutic radiation exposure in children. Pediatr Radiol. 2006 Sep;36 Suppl 2(Suppl 2):121-5. doi: 10.1007/s00247-006-0191-5. PMID: 16862418; PMCID: PMC2663653.2016;18(4):71-77. PMID: 28133382.

8. Marin, L.; Lovecchio, N.;Pedrotti, L.; Manzoni, F.; Febbi, M.;Albanese, I.; Patanè, P.; Carnevale Pellino, V.; Vandoni, M. Acute Effects of Self-Correction on Spine Deviation and Balance in Adolescent Girls with Idiopathic Scoliosis. Sensors 2022, 22, 1883. https://doi.org/10.3390/s22051883

9. Hugo Pasini Neto, Luanda André Collange Grecco, Luiz Alfredo Braun Ferreira, Thaluanna Calil Lourenço Christovão, Natália de Almeida Carvalho Duarte, Cláudia Santos Oliveira, Clinical analysis and baropodometric evaluation in diagnosis of abnormal foot posture: A clinical trial, Journal of Bodywork and Movement Therapies, Volume 19, Issue 3,2015,Pages 429-433,ISSN 1360-8592, https://doi.org/10.1016/j.jbmt.2014.09.007.(https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1360859214001806)

10. Gagey PM, Weber B. Study of intra-subject random variations of stabilometric parameters. Med Biol Eng Comput. 2010 Aug;48(8):833-5. doi: 10.1007/s11517-010-0656-4. Epub 2010 Jun 26. PMID: 20582482.

11. Marin, L.; Lovecchio, N.;Pedrotti, L.; Manzoni, F.; Febbi, M.;Albanese, I.; Patanè, P.; Carnevale Pellino, V.; Vandoni, M. Acute Effects of Self-Correction on Spine Deviation and Balance in Adolescent Girls with Idiopathic Scoliosis. Sensors 2022, 22, 1883. https://doi.org/10.3390/s22051883

12. Allegra Fullin, Paolo Caravaggi, Pietro Picerno, Massimiliano Mosca, Silvio Caravelli, Antonio De Luca, Angela Lucariello, Paolo De Blasiis, Variability of Postural Stability and Plantar Pressure Parameters in Healthy Subjects Evaluated by a Novel Pressure Plate, Academic Editors: Milena Raffi and Paul B. Tchounwou, *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2022, *19*(5), 2913; https://doi.org/10.3390/ijerph19052913, https://www.mdpi.com/journal/ijerph

13. Truszczyńska A, Dobrzyńska M, Trzaskoma Z, Drzał-Grabiec J, Tarnowski A. Assessment of postural stability in patients with lumbar spine chronic disc disease. Acta Bioeng Biomech.2016;18(4):71-77. PMID: 28133382.

14. Correale L, Carnevale Pellino V, Marin L, Febbi M, Vandoni M. Comparison of an Inertial Measurement Unit System and Baropodometric Platform for Measuring Spatiotemporal Parameters and Walking Speed in Healthy Adults. Motor Control. 2020 Nov 18;25(1):89-99.doi: 10.1123/mc.2020-0060. PMID: 33207319.

15. Taglietti M, Dela Bela LF, Dias JM, Pelegrinelli ARM, Nogueira JF, Batista Júnior JP,Carvalho RGDS, McVeigh JG, Facci LM, Moura FA, Cardoso JR. Postural Sway, Balance Confidence, and Fear of Falling in Women With Knee Osteoarthritis in Comparison to Matched Controls. PM R. 2017 Aug;9(8):774-780. doi: 10.1016/j.pmrj.2016.11.003. Epub 2016 Nov 19. PMID: 27876656.

16. Herssens N, Verbecque E, Hallemans A, Vereeck L, Van Rompaey V, Saeys W. Do spatio temporal parameters and gait variability differ across the lifespan of healthy adults? A systematic review. Gait Posture. 2018 Jul;64:181-190. doi: 10.1016/j.gaitpost.2018.06.012. Epub 2018 Jun 12. PMID: 29929161.

17. Cardon G, De Bourdeaudhuij I, De Clercq D. Back care education in elementary school: a pilot study investigating the complementary role of the class teacher. Patient Educ Couns. 2001 Dec 1;45(3):219-26. doi: 10.1016/s0738-3991(01)00122-7. PMID: 11722858.

LEVINESQUE NUANCES UNDER AN UNPREJUDICED AEGIS

Corina Tonita
PhD

Abstract :Why Levinesque nuances under an aegis without prejudice? Because the philosophy of Emmanuel Levinas in the center of which gravitates the couple "me-the other" (Identity-Otherness) brings us close to the Transcendent, to God (the God of Christians), well, this God removes human stereotypes only if we question the central concept of Christian dogmas: The love of God and the love of our neighbor as ourselves, or the elimination of social prejudices must necessarily be based on this form of love, because only by loving our neighbor as ourselves can we understand him, we can understand his attitudes, behaviors and orientations of all kinds. In other words, from the beginning the relation I-The Other can be seen (I love the Other as I love myself, under the relation of interdependence, as in Levinas' conception). Even if I go on the road with a prejudice, I go on the road without understanding the attitudes, for example, of the Other.

Keywords: nuances, prejudices, ethics, me, the other

În continuare voi prezenta câteva idei ale eticii lui Emmanuel Levinas pe care le voi pune în legătură cu noțiunea de prejudecată socială, în accepțiunea generală a termenului, cât și în cea particulară prin exemple concrete de manifestări ale acestora în diferite contexte situaționale, cu sau fără existența prejudecăților ca și substrat justificativ pentru un anumit comportament pe care îl adoptăm, în scopul explicitării atât a titlului ales, dar și al raportului de interdependență între conceptele fundamentale ale eticii levinesciene și cele ale dogmei creștine. Urmează pe scurt idei din Etica lui Emmanuel Levinas în scopul amintit:1.EUL PSIHANALITIC.Psihanalitic,"eu"defineste echilibrul existent între pornirile instinctuale (sinele) și constiința socială (supraeul). Acest echilibru între dorințele individuale și sentimentul necesității sociale este capabil să varieze într-un sens sau altul. Spun asta pentru că din dorințe individuale uneori putem periclita acest echilibru. Justificându-mi argumentul voi da următorul exemplu: Este posibil (lucru probat în realitatea cotidiană) ca să-mi doresc să fiu acceptat/ă de un anumit grup social sau persoană anume (fapt care aparține sentimentului necesității sociale) și acel grup social sau persoană anume să mă refuze pur și simplu din anumite considerente, eu să sufăr, într-un limbaj cunoscut de noi toți, și astfel echilibrul meu interior să fie perturbat. Transpunând acest lucru sub o egida fără prejudecăți, cred că prejudecata nu-mi aparține mie, ci grupului social sau persoanei care m-a respins din anumite considerente, cum am precizat mai sus. Văzând lucrurile astfel, Eu, nu mai sunt în comuniune perfectă cu Celălalt (păstrând aria de discuție a conceptelor levinesciene), ci într-un anume conflict. Raportându-mă la dogma creștină, eu mi-am îndeplinit misiunea de bun creștin, să spun așa, numai dacă iau în calcul că, în acest caz, prejudecata nu-mi aparține mie ,ci Celuilalt, căci trebuie să-l acceptăm și iubim pe Celălalt ca pe noi înșine. 2. Un al doilea concept pe care aș dori să îl pun în discuție aparținând lui Levinas este acela conform căruia ,,noi nu avem libertatea de a fi sau nu responsabili de celălalt ".Este simplu de "tradus"ceea ce vrea să spună Levinas: noi trebuie să fim responsabili de celălalt dintr-o datorie morală, nu dintr-un considerent impus, căci dacă este dintr-un considerent impus atunci clar, nu mai este libertate. Neavând libertate își face sau nu simțită prezența prejudecata? Lucrurile cred aici că stau așa: :am libertate să mă raportez la Celălalt așa cum vreau Eu, deci și fără prejudecăți, n-am libertate să mă raportez la Celălalt, la libertatea lui, poate să includă ideea de prejudecată, dar ea este trasată de ceva anume, de acel ceva care nu-mi dă voie să am libertatea, după

Levinas, de a fi sau nu responsabil de Celălalt .3.Binele dincolo de Fiinta.Marele merit al eticii lui Levinas este acela că ne face cunoscut și un alt aspect decât cel al Ființei, acela al "Binelui dincolo de ființă" (fapt care mă duce cu gândul la lumea ideilor lui Platon, mai precis a IDEII DE BINE SUPREM).Păstrând tendința platoniciană și la Levinas, binele dincolo de ființă apare ca o lume în care domnește numai armonia și omogenitatea ca și consecință a existenței Ființei (un fel de rai transpus în dogma creștină), ori într-o astfel de lume omogenă nu are loc, nu are cum să aibă loc ideea de prejudecată. Deci, iată că lucrurile aici stau sub o egidă fără prejudecăți. Dumnezeu nu este idee, în cazul nostru Ideea Binelui Suprem, ci Dumnezeu este realitate (realitatea aceasta merge dincolo de idee, ea se identifică cu lumea aceea omogenă, fără prejudecăți). Prin urmare, ideea trasată în motto, cred că se justifică. Voi analiza în continuare alte puncte de reper din etica filosofică a lui Emmanuel Levinas, pe care așa cum v-am obisnuit le voi pune în corespondenta cu ideea de prejudecată socială: 1.Ospitalitatea în gândirea etică a lui Levinas. Așa cum bine intuiți, noțiunea de ospitalitate include printre altele mai puțin relevante din punctul de vedere al noțiunii în sine, în centrul sau pe Celălalt. La Levinas, Celălalt, indiferent că este un oaspete sau are o altă însușire, anume un străin din exemplul pe care ni-l dă filosoful nostru de discuție, Levinas, apare ca fiind un trimis al Transcendenței, fie trimis de Dumnezeu sau îngăduit de Dumnezeu. Păstrând această ordine de idei într-o nuanță a teologiei creștine, Levinas fiind de altfel un bun cunoscător a tradiției creștine și iudeo-creștine, dacă este trimis sau îngăduit de Dumnezeu atunci, față de acest Celălalt trebuie să avem o responsabilitate etică, creștină de a-l iubi ca pe noi înșine, cum ne învață Etalonul Omenirii, Isus Hristos. Așa cum am precizat deja, o astfel de iubire presupune toleranță și acceptare a Celuilalt sub aspect comportamental, atitudinal și de gândire care nu accede spre nici o formă de prejudecată sociala.4. Angajamentul într-un act etic, așa cum reiese din ideea lui Emmanuel Levinas conform căreia apariția Celuilalt în fața noastră aduce cu sine responsabilitatea noastră față de Celălalt, responsabilitatea etică față de Celălalt. Ori ideea de responsabilitate, știm cu toții că implică un angajament, dacă vreți, o datorie morală, dar la Levinas această datorie este impusă prin insesi relația noastră cu Celălalt (a se vedea ideea de responsabilitate etică prezentată mai sus la reperul 1).Lucrurile stând astfel, prejudecata socială nici aici nu își justifică prezența și nici o anumită, ca să spun așa, apartenență la acest concept de angajament etic față de Celălalt. Justificarea este următoarea: Sunt responsabil de Celălalt ca de mine însumi/însămi, ori dacă eu sunt responsabil/ă de alegerile mele, de pilda, eu voi fi acela care va suporta eventuale repercursiuni ale acestor alegeri. Similar, fiind angajat într-o responsabilitata etică/creștină față de Celălalt va trebui să răspund dacă nu am grijă de Celălalt, de exemplu. Acestea fiind spuse, în continuare vom trece la o scurtă analiză a celor prezentate în acest subpunct punându-le în legătură directă cu ideea de prejudecată socială: Acest angajament etic elimină prejudecata socială în sensul că dacă nu am grijă (conform exemplului dat de mine) de Celălalt, nu îi las acestuia libertatea de gândire, opinie, comportament, eu nu fac altceva decât să acționez printre altele cu prejudecăți (de exemplu: nu-i permit lui X să își expună o idee cu care eu nu sunt de acord sau nu îi permit să își manifeste o anumită atitudine față de un obiect ,să zicem,), în acest caz eu acționez cu prejudecăți, orizontul meu cultural nu poate concepe tolerarea și acceptarea atitudinilor și comportamentelor Celuilalt. Acționând astfel eu însumi/însămi răstorn sistemul de gândire al întregii etici a lui Emmanuel Levinas, care așa cum l-am înțeles eu este un filosof fără prejudecăți. 5. Scopul filosofiei, după Emmanuel Levinas, este în primul rând binele, nu cunoașterea. Așa cum ne apare el aici, binele este un bine universal pe care fiecare dintre noi, în mod individual trebuie să îl practicăm față de semenii noștri. Cunoașterea în raport cu acest bine apare ca o cercetare amănunțită a lucrurilor, lipsa ei ca o ,,sărăcire în duh'', ori cu cât cunoaștem mai mult cu atât devenim mai sceptici, intoleranți față de ceilalți, acționând cu prejudecăți sociale, dar dacă practicăm

Binele, așa cum apare aici, noi cei ce vrem să ducem la îndeplinire scopul filosofiei, așa cum apare la Levinas, acest bine poate să înlăture intoleranța și prin urmare scepticismul față de ceilalți, față de atitudinile și comportamentul Celuilalt, înlăturându-le înlăturăm prejudecata, deci, acceptarea, tolerarea Celuilalt sunt părți integrante ale conceptului de Bine pentru Celalalt, ori dacă eu doresc binele aproapelui meu, îl doresc fără prejudecăți acceptându-i defectele și neajunsurile.

6. Câmpul etic la Emmanuel Levinas

În centrul acestui câmp etic stă Iubirea, care în mod similar cu explicațiile de la punctul anterior acționează tot fără prejudecăți, este vorba de acea formă de iubire universală care presupune acceptarea celuilalt prin iubire, fără stereotipii.

7. Fraternitatea la Emmanuel Levinas

Așa cum este gândită de filosof, ea apare pentru că avem un tată comun, pe Dumnezeu, explică Levinas, nu ca în sloganul aceasta :"fraternitate,egalitate,libertate ".

Până într-un anumit punct fraternitatea și egalitatea sunt normale numai dacă ne raportăm ca și fii ai aceluiași tată (pentru un tata ambii fii de exemplu sunt egali în ceea ce privește modul de raportare al acestui tata la cei doi fii), însă aducând în ecuația noastră și conceptul de libertate putem da naștere unei anume libertăți de gândire individualizată, în sensul că fiecare are libertatea să facă ce dorește, chiar să se creadă superior celuilalt, ceea ce elimină egalitatea și fratenitatea amintită mai sus. Ori, văzând lucrurile astfel, fiecare are libertatea să aleagă ce vrea în viață, prin urmare chiar să respingă anumite idei, atitudini și comportamente ale celorlalți. Ei bine, ați intuit! Acest fapt implică prejudecata socială, nu-l mai accept pe Celălalt ca fiind egalul meu, deci acționez cu prejudecăți asupra lui .Conceptele ar putea continua, însă consider că cele expuse au fost destul de plauzibil explicitate pentru a demonstra faptul că Emmanuel Levinas este un filosof în a cărui etică filosofică nu există prejudecată.

BIBLIOGRAPHY

1.Levinas, Emmanuel, *Între noi. Încercare de a-l gândi pe celălalt,* trad. Ion Petru Deac, Editura All, Bucureşti, 2000, Emmanuel Levinas, *Totalitate şi infinit: Eseu despre exterioritate*, Iaşi, Polirom, 1999,

1. Levinas, Emmanuel, *Altfel decât a fi sau dincolo de esenţă*, trad. Cristian Ciocan, Miruna Tătaru-Cazaban şi Bogdan Tătaru-Cazaban, Editura Humanitas, Bucureşti, 2006, 372 p.,
2. Lévinas, Emmanuel, *Moartea şi timpul*, Cluj, trad. Anca Măinuțiu, Editură: Biblioteca Apostrof, 1996
3. Levinas, Emmanuel, *Dificila libertate : Eseuri despre iudaism*, Bucureşti, Editura Hasefer, 1999
4. Levinas, Emmanuel, *Când Dumnezeu devine idee*, Pandora, Târgoviste, 2001, 274 p.
5. Malka, Salomon, *Emmanuel Lévinas : Viaţa şi amintirea lui,* Editura Hasefer, Bucureşti, 2005

THE SYLLOGISM RHETORIC MODEL: DEPARTING POINTS, COMPONENTS AND DISCURSIVE RESOURCES

Cosmin Colțun
PhD, "Moise Nicoară" National College of Arad

Abstract: The analysis of argumentation is carried out today at the level of real research programs, susceptible to be classified through the prism of the relations of argumentation with other disciplinary-humanistic fields From such a specific perspective, that of logic, Stephen Toulmin (1922-2009) links to the name his analytical model of argumentation - (re)named also the model of rhetorical syllogism -, formulated in 1958 (The Uses of Argument) with the stated purpose of elucidating structural invariants of argumentative practice, taking legal argumentation as a prototype. The indisputable merit of the model, which, in fact, consecrates it, is reducible to the fact that it represents the model of an explained syllogism/an enthymematic model of argumentation analysis, as it is able to visibly illustrate both the elements/ingredients indispensable to the argumentative exercise, but also the instrumental structures – the effective means – of practical argumentation. Such a perspective generates significant interpretive resources, especially to be able to explain the rationality of the discursive/argumentative act.

Keywords: argumentation, rationality, discourse, rhetorical syllogism.

Remarca unui reputat logician și filosof, Andrei Marga, care sublinia faptul că „[...] problema filosofiei este problema rațiunii și a conferi rațiune înseamnă a întemeia. Iar întemeierea nu se poate realiza decât prin argumentare [...]"[1], este decisivă pentru interesul major al studiului de față: abordarea logico-analitică a argumentării, cel puțin și datorită faptului că întemeierea propozițiilor se realizează și prin demonstrație, dar, mai ales, prioritar chiar, prin argumentare.

Pentru a putea sesiza modul specific în care argumentarea realizează dezideratul întemeierii opiniilor sunt necesare câteva precizări. Prima dintre acestea are legătură cu modul de înțelegere a noțiunii ca atare. Semnificația curentă a termenului argumentare presupune următoarele delimitări[2]: în sens larg, prin argumentare se poate înțelege, de la maniera de a prezenta/dispune argumente, procedura de convingere a altora, acțiunea socială desfășurată cu scopul de a susține sau slăbi/respinge un punct de vedere, formularea unor raționamente/argumente în limbaj curent până la o metodă civilizată de rezolvare a conflictelor de opinie; în sens restrâns însă, logic, argumentarea rămâne strict o formă a întemeierii, alături de demonstrație.

Așadar, ca formă a întemeierii cunoștințelor, argumentarea trebuie distinsă de corelatul său tehnic, demonstrația. Principala diferență între demonstrație și argumentare nu trebuie plasată doar la nivelul prezenței sau absenței derivării logice, ci mai ales la nivelul constrângerii, necesare sau probabile, exercitate de probe în vederea fixării convingerilor. Dacă pentru demonstrație dispunem de o derivare logic-necesară a propozițiilor, bazată pe proprietăți logic-formale și astfel, decisiv constrângătoare, în cazul argumentării, este mai degrabă vorba despre o derivare logică non-necesară, care nu apelează în exclusivitate la

[1]Andrei Marga, *Introducere în metodologia și argumentarea filosofică,* Cluj-Napoca, Dacia, 1992, p. 131.
[2]*Ibidem,* p. 132-134.

proprietăți logic-formale, ci include și presupoziții de ordin psihologic și/sau social și care, astfel, rămâne mai puțin coercitivă.

Deci, argumentarea presupune inferența – incluzând astfel aspecte logice majore, de tipul unor reguli ale derivării, în calitate de condiții ale validității raționamentelor – dar, mai ales, permite întemeierea aserțiunilor nu atât în baza acestor condiții formale, ci și pe baza acceptării prealabile a unor condiții de factură extra-logică, pragmatică. Motivul este unul de la sine înțeles: logica cercetează raționamentele din perspectiva raționalității pure, statice, pe când argumentarea, deși cercetează aceleași inferențe, o face dintr-o perspectivă practică, dinamică, manifestând un interes prioritar pentru raționalitatea practică – a condițiilor de eficiență ale actului de comunicare – , fiind vorba despre o logică în acțiune. Astfel fiind, „[...] argumentarea – organizarea inedită de raționamente – este o practică logică, un demers aplicativ integrat imperativelor raționalității”[3]. De fapt, componentele indispensabile actului argumentativ exprimă „[...] jocul raționalității [...]”[4] instituit printr-o formă discursivă care ascunde, prin procedee retorice, persuasive, traiectul rațional al argumentării. Argumentarea devine, în aceste condiții, „[...] o conlucrare între forma de raționalitate și forma de discursivitate în care apare prima [...]”[5], reductibilă la trei structuri funcționale complexe: conținutul argumentări (elementele propoziționale ale discursului sau probele indispensabile întemeierii tezei); tehnicile de argumentare (organizarea propozițiilor sub forma discursivă a raționamentelor) și finalitatea argumentării (convingerea propriu-zisă a interlocutorului de adevărul sau falsitatea unei teze susținute sau respinse prin discurs).

Ținând cont de precizările de mai sus, analiza argumentării se realizează astăzi la nivelul unor adevărate *programe de cercetare*, susceptibile de clasificat/clarificat și din prisma relațiilor argumentării cu alte domenii disciplinar-umaniste hibride, rezultatul ”[...] fragmentării neîntrerupte a științelor sociale în specializării înguste și al recombinării acestor specialități într-o maniera transversală, [...]”[6]. Dintr-o astfel de perspectivă specifică logicii, Stephen Toulmin (1922-2009) leagă de numele său modelul analitic al argumentării – (de)numit și modelul silogismului retoric –, formulat în 1958 (*The Uses of Argument*) în scopul declarat de a elucida invarianți structurali ai practicii argumentative, luând drept prototip argumentarea juridică. De fapt, abordarea structurală angajează și corelează trei registre distincte[7]. Primul ar fi cel *semantic*, care consideră discursul argumentativ drept un sistem de semne și reguli de combinare secvențială a acestora și investighează formele de raționare posibile, considerând că dimensiunea formală asigură raționalitatea argumentării. Interesul pentru această dimensiune sintactică a condus la constituirea logicii discursive. Al doilea registru, *ideatic*/*tematic*, consideră discursul argumentativ drept un sistem de sensuri, de idei, de probleme. Principala preocupare aici se reduce la analiza conținuturilor de gândire – idei, probleme, teme – prezente în argumentare. Schematizarea discursivă funcționează ca o imagine/reprezentare sumară, deși esențială, asupra temei propuse dezbaterii și care se dovedește a fi asumată de interlocutor/auditor. Ultimul registru, *retoric/estetic*, consideră discursul argumentativ drept un sistem de mijloace expansive/estetice, cercetând, de fapt, dimensiunea afectiv-emoțională a interlocutorului, expresivitatea discursului și efectul său retoric/persuasiv.

Ideile fundamentale și prezumțiile pe care se bazează modelul amintit sunt următoarele: în primul rând existența, în practica comunicațional-argumentativă a unui „[...]

[3]Constantin Sălăvăstru, *Teoria și practica argumentării*, Iași, Polirom, 2003, p. 34.
[4]*Ibidem*, p.35 .
[5]*Ibidem*, p. 36.
[6]Mattei Dogan, Robert Pahre, *Noile științe sociale*, București, Alternative, 1997, p. 7.
[7]Daniela Rovența-Frumușani, *Argumentarea. Modele și strategii*, 2000, București, BigALL, p. 21-24.

câmp al argumentării [...]”[8], considerând ca evidente diferite astfel de *câmpuri* contextualizate cognitiv, corespunzătoare diverselor tipuri distincte de practici discursiv-comunicative. Acest câmp impune și tipul logic al argumentelor folosite, conform unor criterii unitare de evaluare critică a acestora. În al doilea rând „[...] modalitatea [...]”[9], respectiv modul în care, succesiv și etapizat, se derulează actul argumentativ/argumentarea în momentele indicării tuturor posibilităților ce vor fi utilizate în exercițiul comunicativ, a indicării tuturor necesităților pe care se sprijină practica argumentativă, a indicării tuturor imposibilităților, a elementelor ce nu pot fi folosite în discurs și a ilustrării tuturor oportunităților de/în argumentare. În ultimă instanță, „[...] forța modalității [...]”[10] sau efectele/consecințele realizate practic prin folosirea modalității în situația concretă a actului de comunicare, odată cu repartizarea sa pe criterii sau norme diverse ce depind prin excelență de câmpul – practic, cognitiv al – argumentării.

Arhitectura silogismului retoric va cuprinde astfel, invariabil, elementele/ingredientele-structuri:

1. *teza* argumentării [T]: un enunț pus în circulație, asupra căruia se pronunță discursiv/argumentativ interlocutorii;
2. *temeiurile*/*rațiunile tezei* [R]: dovezile;
3. *garantul*/*fundamentul trecerii* - [W] - de la temei la teză.

Argumentarea devine așadar „[...] o relație de întemeiere a tezei argumentării pe baza rațiunilor argumentării [...]”[11], schematizată simplu conform relației:

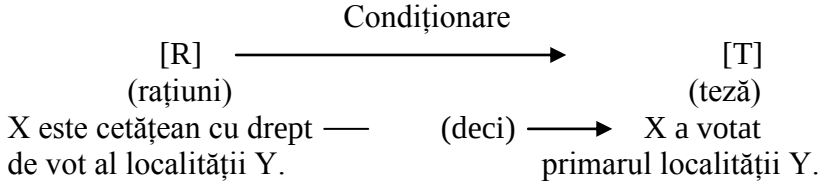

Garanția trecerii argumentative o reprezintă canoanele/criteriile forței modalității, de fapt propoziții de ordin general ce detaliază/concretizează o normă (juridică, administrativă, ocupațională etc.), stipulând clar criterii practice ale funcționării acesteia și care poate exista atât în registrul necesității, cât și în cel al posibilului. Astfel, modelul argumentării devine similar imaginii:

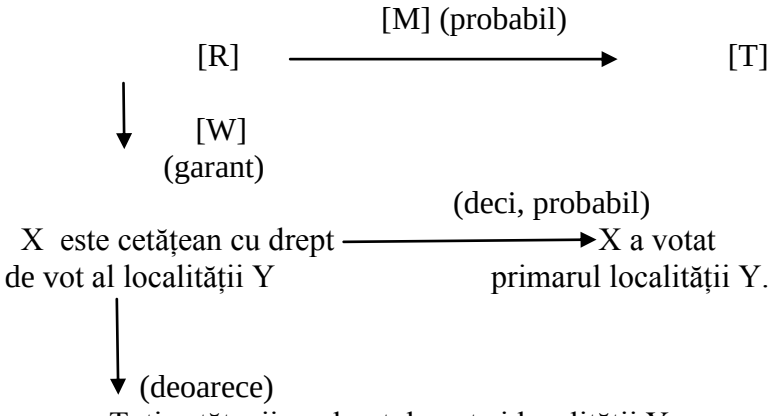

4. *calificatorul modal* [M]: indică modalitatea trecerii de la temeiuri la teză;

[8]Stephen Toulmin, *The Uses of Argument. Updated Edition*, New York, Cambridge University Press, 2003, p. 11-40.
[9]*Ibidem,* p. 41-56.
[10]*Ibidem,* p. 67-86.
[11]Constantin Sălăvăstru, *op.cit.,* p. 72.

În funcție de tipul calificatorului modal, necesar sau probabil, se adaugă noi ingrediente structurale ale argumentării care, în cazul unei treceri probabile de la temei la teză, cresc gradul de acceptabilitate al acesteia, respectiv:

5. *suportul garantului* [B]: enunțul particular – chiar factual – în funcție de care norma se aplică cazului dat;

6. *excepția* [E]: setul de cazuri particulare care, situațional, indică faptic amenințări sau oportunități la adresa gradului de acceptabilitate al tezei comunicate/argumentate.

Schematic, argumentarea se desfășoară – substanțial și material – conform imaginii, în care: [R] – premisele *explicite* iar [B], [W] – premisele *implicite*.

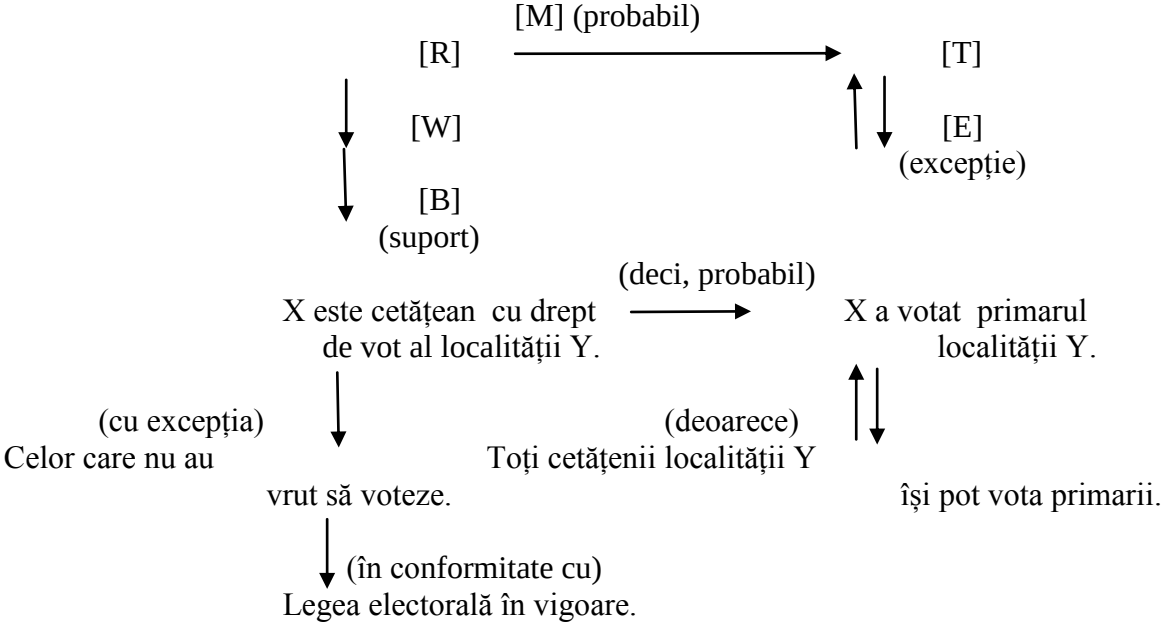

O transpunere ilustrativă a imaginii poate fi, de exemplu[12], și o secvență comunicativă/discursivă de tipul: *Nu pot pronunța o sentință fiindcă procesul nu este de competența mea* și care, conform imagini, devine: [R] – *Procesul nu este de competența mea*; [T] – *Nu pot emite o judecată în legătură cu procesul*; [W] – *Dacă un proces nu este de competența unui judecător, atunci el nu poate emite o sentință*; [B] – *Codurile de procedură judiciară, care obligă ca numai spețele de competența unui judecător să fie judecate de acesta*; [E] – *Cu excepția situațiilor în care se petrece un abuz*.

Atenția acordată de specialiști modelului analitic Toulmin este dovedită și de dezvoltările acestui model, printre care pot fi menționate mai ales două. Primul, *extensia modelului silogistic*, pornind de la considerentul că forma silogistică de argumentare este preferată datorită intuitivității relației de întemeiere – axioma silogismului fiind *dictum de omini et nullo* (ceea ce se afirmă/neagă despre toți, se afirmă/neagă și despre fiecare în parte) – astfel că deducția silogistică a fost considerată „[...] secvență argumentativă ideală [...]”[13]. În plus, silogismul prescurtat entimematic merită și el întreaga atenție, respectând în totalitate principiile unei argumentări practic eficiente: *parcimonia*; *întemeierea minimală*; *eficiența instrumentală*; *probabilitatea*.

Al doilea mod de dezvoltare are legătură cu *interpretarea semiotică* care va accentua înțelegerea argumentării ca relaționare a *actelor de vorbire*, în defavoarea identificării actului argumentativ cu relaționarea intre idei. Conform acesteia, într-un exercițiu argumentativ, *datul*/temeiul joacă rol de *semn* – care determină în mintea receptorului apariția unei imagini

[12]*Ibidem*, p. 80-81.
[13]*Ibidem*, p. 87.

subiective, condiționate contextual de: enciclopedismul receptorului, mediul cultural de proveniență al acestuia, atitudinile sale, realitățile pe care și le reprezintă ș.a. – iar *teza* funcția de *semnificare* a semnului, respectiv aptitudinea de a crea reprezentări subiective, condiționate contextual în mintea receptorului. Interpretarea cuprinde în egală măsură și referința la *regula semnului* – jucată de *fundament* – prin care o propoziție normativă determină – imperativ sau mai puțin imperativ – forța și puterea trecerii de la temeiuri/argumente la teză. Interpretarea semiotică face așadar distincția dintre argumentări *reale*, când temeiul este suficient pentru a susține/respinge teza și *aparente*, atunci când o propoziție dată nu constituie un temei suficient pentru susținerea/respingerea unei aserțiuni/teze.

Meritul incontestabil al modelului, care, de fapt, îl și consacră, este reductibil la faptul că reprezintă modelul unui silogism explicat/un model *entimematic* de analiză a argumentării, întrucât acesta este capabil să ilustreze vizibil atât elementele/ingredientele indispensabile exercițiului argumentativ, respectiv rațiunile, teza și garantul tezei, dar și structurile instrumentale – mijloacele eficiente – ale argumentării practice. Astfel, *excepțiile* arată dacă trecerea de la rațiuni la teză este/nu este probabilă, fiind vorba despre excepții, *suportul garantului* indică de ce norma se aplică cazului particular și *modalitatea* surprinde natura – necesară/probabilă a – relației de întemeiere.

În același timp însă, modelului i se poate reproșa în mod fundamental și faptul[14] că este dificil de aplicat în practica propriu-zis argumentativă, deoarece este aproape imposibil de distins, pornind de la distincția implicit-explicit, *datul/suportul argumentării* de *garantul* acesteia. Așadar, este dificilă identificarea unei situații în care o secvență discursivă funcționează în calitate de argumentare și situația de a ști/cunoaște că o secvență de discurs funcționează ca argument sau, altfel spus, este dificil de stabilit diferența dintre a ști de ce un argument convinge interlocutorul și a ști de ce *datul/rațiunea* constituie într-adevăr temeiul tezei. În plus, unele dintre componentele modelului nu au întotdeauna aceeași calitate argumentativă/discursivă. De exemplu[15], suportul fundamentului, fiind de obicei o propoziție factuală, dispune de o calitate contextuală/convențională, deci variabilă în timp, demonstrând astfel dependența strictă a exercițiului comunicativ de câmpul argumentării.

Modelul Toulmin, indiferent de critici, rămâne însă, în parametrii descriptivi, un model procedural prin excelență. Din perspectiva discursivității, funcțional, acesta arată efectiv ”[...] cum să utilizezi modelul nu atât pentru a descrie sau explica o situație de argumentare fericită cât, poate mai mult, pentru a construi o argumentare convingătoare într-o situație discursivă dată”.[16] De unde și productivitatea sa, care începe însă odată cu încheierea unui act/discurs argumentativ.

Miza discuției, respectiv modul în care se poate cartografia raționalitatea inerentă discursului în genere – a actului argumentativ prin plasarea sa în sfera unei reflexivități comunicative – și criteriul după care funcționează metodic speciile sale, devine decisivă. Aceste genuri de raționalitate[17] se pot reduce la următorul inventar metodologic: raționalitatea instrumentală, evidențiată prin eficiență sau utilitate; raționalitatea strategică, cuantificabilă în performanța menținerii și consolidării unui sistem socio-uman deschis; raționalitatea în raport cu un scop (dat în prealabil) și care include, în calitate de clase, raționalitatea instrumentală și pe ceea strategică; raționalitatea axiologică, indicată prin justețea interacțiunilor sociale, fiind obiectivată de necesitatea înțelegerii în cadrul grupurilor sociale, putând fi determinată drept raționalitate comunicativă, raționalitatea auto-prezentării sau raționalitate estetică, ilustrată de

[14]*Ibidem,* p.79-81.
[15]*Ibidem,* p. 83.
[16]*Ibidem,* p. 81.
[17]Andrei Marga, *Raționalitate, comunicare, argumentare,* Cluj-Napoca, Dacia, 1991 p. 221.

constanta veracității și raționalitate integratoare – relativă la o epocă culturală sau grup social – și care poate fi determinată de efectele vizibile în planul raționalizării sociale: reducerea duratei de muncă, bunăstare, emancipare, eliminarea alienării ș. a. Astfel, devine de la sine înțeles faptul că, prin conținutul său, raționalitatea – ca adecvare a cunoștințelor și acțiunilor – stabilită argumentativ, intersubiectiv, presupune comunicarea, deoarece: cunoștințele și/sau acțiunile își poate păstra valoarea doar dacă sunt împărtășite de cel puțin doi subiecți înzestrați cognitiv și mai ales, comunicativ; în plus, interacțiunile sociale – sfera acțiunii umane eficiente, instrumentală și/sau strategică – obiectivează un tip aparte de raționalitate axiologică care se sprijină, la rândul său într-o manieră necesară, pe intersubiectivitatea comunicativă din cadrul unui grup sau comunități sociale (și nu neapărat și exclusiv pe raporturile de putere existente la nivelul acestora). Așadar, delimitarea rațional - irațional nu poate face abstracție, în cazul societăților complexe cel puțin, de reperele sale tradiționale – știință, tradiție sau autoritate – pe lângă care însă, mai trebuie să includă și standardul autenticității comunicării interumane.

În consecință, diversele tipuri de raționalitate pot fi integrate doar într-o manieră comunicativă. În egală măsură, a discuta despre raționalitatea comunicativă implică și necesitatea unei retrospective istorice cu privire la tratarea acestui tip aparte de raționalitate integratoare și la schimbarea cognitivă care a făcut posibile abordările reunite generic sub titulatura *turnura lingvistică a filosofiei*. Datorită acestor mutații profunde, cotitura lingvistică a filosofiei, care încorporează în teoretizările sale dimensiunea lingvistică a cunoașterii și acțiunilor, devine ”[...] cotitură comunicativă [...].”[18], prin care se va obține o perspectivă îmbogățită asupra structurii și dinamicii existenței umane raționale: omul în genere – definit drept animal rațional – va dispune intrinsec de capacitatea de a indica temeiuri sau rațiuni/*rationes* pentru cunoștințe, acțiuni și obiectivările lor, mai ales sub aspectul adecvării acestora la lumea dată în experiență, adecvare ce se poate stabili exclusiv într-un proces deschis de comunicare în care, de fapt, se și actualizează întemeierile cu validitate intersubiectivă, socială.

Acest lucru va atrage după sine noi aspecte demne de studiat pentru analiștii domeniului. Printre acestea este și studiul raționalității încorporate de discurs, mai precis un anumit tip de discurs, cel argumentativ. O atare abordare dispune de avantaje semnificative pentru elucidarea raționalității, fie și cel puțin din următoarele motive: „[...] raționalitatea presupune capacitatea de întemeiere, cel puțin ca o posibilitate concretă.”[19] ; există o circularitate a unității raționalitate – întemeiere, deoarece raționalitatea acțiunilor, conștiințelor și obiectivărilor lor, se stabilește într-un proces comunicativ deschis și orice întemeiere se face în funcție de o anumită reprezentare a raționalității. Așadar, pot fi tematizate următoarele concepte operaționale asupra acesteia: *cognitivist*, care operaționalizează întemeierea cauzală a opiniilor exprimate discursiv, deci susține faptul că adevărul poate fi obiectiv precizat prin indicarea temeiurilor obiective ale evenimentelor reprezentate; *instrumentalist*, operaționalizează conceptul întemeierii tehnice, după care procesele obiectivate pot fi perfect utilizate în practica instrumental-tehnică, deci se poate indica ceea ce este de făcut pentru a atinge un scop, respectiv consecințele unei întreprinderi acționale oarecare; *epistemic*, bazat pe întemeiere epistemică, referitor la un anumit mod de a obține cunoștințe prin indicarea temeiului opiniilor, convingerilor etc. și practic-comunicativ, prefigurat de întemeierea intențională, adică posibilitatea de a justifica acțiuni prin identificarea temeiurilor lor subiective (motive, intenții, interese ș. a.). În aceste condiții discursul, asumând chiar și contrafactual o situație ideală de comunicare, se distinge ca fiind „[...] aceea formă evaluată a comunicării în care se tratează pretenții de validitate

[18]*Ibidem*, p. 222.
[19]*Ibidem*, p. 287.

problematizate, în mod argumentativ și sub coerciția exclusivă a celui mai bun argument.”[20], disociabil de o comunicare lingvistică simplă, oarecare. Ca atare, raționalitatea actului argumentativ devine transparentă și prin exploatarea resurselor logice, discursive și comunicative ale modelului Toulmin.

BIBLIOGRAPHY

Dogan, Mattei; Pahre, Robert, *Noile științe sociale,* București, Alternative, 1997.

Marga, Andrei, *Raționalitate, comunicare, argumentare,* Cluj-Napoca, Dacia, 1991.

Marga, Andrei, *Introducere în metodologia și argumentarea filosofică,* Cluj-Napoca, Dacia, 1992.

Perelman, Chaïm; Olbrechts–Tyteca, Lucie, *La nouvelle retorique. Traité de l'argumentation,* Paris, PUF, 1959.

Rovența–Frumușani, Daniela, *Introducere în teoria argumentării,* București, Universității, 1994.

Rovența-Frumușani, Daniela, *Argumentarea. Modele și strategii*, București, BigALL, 2000.

Sălăvăstru, Constantin, *Raționalitate și discurs. Perspective logico-semiotice asupra retoricii*, București, Didactică și Pedagogică, 1996.

Sălăvăstru, Constantin, *Critica raționalității discursive,* Iași, Polirom, 2001.

Sălăvăstru, Constantin, *Teoria și practica argumentării*, Iași, Polirom, 2003.

Toulmin, Stephen, *The Uses of Argument. Updated Edition*, New York, Cambridge University Press, 2003.

https//halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00004041

[20] *Ibidem*, p. 132.

PARTICULAR ASPECTS OF THE CRIMINAL LIABILITY OF THE LEGAL PERSON IN ENVIRONMENTAL LAW

Ciprian Raicea
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The object of environmental law is a distinct category of social relations that arise in the process of conservation, development and protection of the environment. The specificity of the object of legal regulation consists in the direct connection of social relations regulated by environmental law norms with environmental protection, i.e. with conscious human activity, scientifically based, aimed at achieving a concrete goal, consisting in preventing and combating pollution, maintaining and improving environmental conditions and lasting development. Criminal liability for violating the rules on environmental protection is included in the principles of criminal liability, the specifics of its employment with regard to environmental protection being determined by the nature of the object protected by the law, the damage of which is brought about by a culpable offense.
The criminal liability of the legal person is a relatively recent concept in the jurisdictions influenced by the Romano-German legal system. This situation significantly complicates the ability of the authorities to operate with the associated concepts, which are, for the most part, restricted to the investigation of individuals who have committed the material act and who can be identified. When courts are involved in a criminal trial against a legal person, they are frequently faced with legislative gaps and the constant need to make analogies between the criminal rules applicable to natural persons and those applicable to legal persons. This also implies the application of sanctions that are often inappropriate and ineffective in relation to the nature of the active subject, i.e. the legal person.

Keywords: criminal liability, legal person, environmental law, crime, criminal law

Punere în temă

Legislaţia naţională care prevede ca infracţiuni fapte comise împotriva mediului este relativ eterogenă, având în vedere inexistenţa, în sistemul de drept român, a unui Cod al Mediului, ce ar avea rolul de a sistematiza şi unifica normele din diverse sectoare de mediu, care, în prezent, există separat, fiecare conţinând infracţiuni privind protecţia respectivului subdomeniu de mediu. Astfel, astăzi, putem vorbi de fapte ce se circumscriu ilicitului penal, cuprinse în reglementarea a multiple legi şi ordonanţe de urgenţă, dintre care le amintim pe cele mai importante: O.U.G. nr. 195/2005 privind protecţia mediului, ce reprezintă actul normativ cadru în ceea ce priveşte protecţia mediului înconjurător; O.U.G. nr. 92/2021 privind regimul deşeurilor; Legea nr. 46/2008 privind Codul Silvic; Legea nr. 407/2006 a vânătorii şi a protecţiei fondului cinegetic; O.U.G. nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei şi faunei sălbatice.[1] Dintre infracţiuni, amintim poluarea gravă a mediului, producerea, importul sau comercializarea ilegală a substanţelor periculoase pentru mediu, distrugerea sau deteriorarea habitatelor naturale protejate, braconajul sau comerţul ilegal cu specii sălbatice.[2]

Din perspectivă istorică, primul efort concret de armonizare a reglementărilor juridice privind infracţiunile de mediu la nivelul Uniunii Europene s-a realizat în anul 2003, când a fost promulgată Decizia-cadru nr. 2003/80/JAI referitoare la protecţia mediului prin intermediul dreptului penal. Acest act normativ european a instituit în sarcina statelor membre

[1] A.I.Duşcă, *Dreptul mediului, Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021, pag. 22.
[2] A.B.Ilie, *Dreptul mediului*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2017, pag. 38.

obligaţia de a incrimina în cadrul legislaţiei lor naţionale anumite comportamente susceptibile a cauza deteriorarea mediului.[3]

Adoptată la zece ani de la aprobarea Convenției Consiliului Europei privind aceeași temă, sub influența și modelul acesteia, Directiva 2008/99/CE din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal reprezintă un avans semnificativ în acest domeniu, fiind totodată prima normă a Uniunii Europene orientată către dreptul penal al mediului. Aceasta reprezintă momentul de vârf al unor progrese la nivelul reglementărilor comunitare și jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene în stabilirea unui cadru comun minim pentru măsuri de natură penală destinate să asigure o protecție mai adecvată a mediului.[4]

În acelaşi timp, documentul tinde să ofere un model european de protecţie a mediului prin intermediul dreptului penal, cu implicaţii importante pentru evoluţia drepturilor interne ale statelor membre în care directiva trebuie transpusă, prin intrarea în vigoare a actelor cu putere de lege şi a actelor administrative necesare, mai înainte de 26 decembrie 2010. Art. 8 cuprinde, în acest sens, următoarele precizări: „atunci când statele adoptă aceste măsuri, ele cuprind o timitere la prezenta directivă sau sunt ţinute de o asemenea trimitere la data publicării lor oficiale, fiind abilitate să stabilească modalitatea de efectuare a acestor trimiteri. Tot ele trebuie să comunice Comisiei Europene textele principalelor dispoziţii de drept intern pe care le adoptă în domeniul reglementat de directivă, precum şi un tabel ce indică corespondenţa dintre acesta şi dispoziţiile naţionale adoptate”.[5]

Vechiul Cod Penal român nu a consacrat o subdiviziune distinctă a infracţiunilor contra mediului, fapt care nu era încă, la momentul adoptării sale, în spiritul vremii, dar a rămas, ulterior, refractar la problema ecologică, chiar dacă aceasta s-a impus, la nivel mondial, inclusiv în privinţa dreptului penal. Totuşi, prin forţa lucrurilor, mai ales în mai multe titluri ale acestuia au fost prevăzute unele infracţiuni în cazul cărora mediul constituie, de regulă, obiectul juridic secundar, accesoriu şi/sau indirect.[6] Erau vizate infracţiuni la regimul anumitor activităţi asupra mediului: nerespectarea regimului materialelor nucleare sau a altor materii radioactive (art. 279 indice 1 C. pen.), nerespectarea regimului materiilor explozive (art. 280 C. pen.) şi nerespectarea dispoziţiilor privind importul de deşeuri şi reziduuri (art. 302 indice 2 C. pen.), precum și câteva infracţiuni conexe protecției mediului. Dintre acestea, menționăm infracțiuniles la regimul sănătății publice (capitolul II al titlului IX – infracţiuni care aduc atingere unor relaţii privind convieţuirea socială, precum: răspândirea bolilor la animale sau plante (art. 310 C. pen.), infectarea apei (art. 311 C. pen.).[7]

Codul Penal din 2004 (Legea nr. 301/2004), neintrat niciodată în vigoare, a optat pentru o soluţie de principiu revoluţionară, cea a consacrării unui capitol special protecţiei mediului: capitolul V “Crime şi delicte contra mediului înconjurător”, aparţinând titlului VIII “Crime şi delicte de pericol public”. Optând pentru o abordare sectorială, actul normativ a prevăzut crime şi delicte privind încălcarea regulilor privind protecţia atmosferei (art. 395), încălcarea regulilor privind protecţia apei (art. 396), încălcarea regulilor de gospodărire a apelor (art. 397), încălcarea regulilor privind utilizarea apei potabile (art. 398), distrugerea lucrărilor de protecţie a apelor (art. 399), încălcarea regimului privind protecţia fondului forestier (art. 401), poluare fonică (art. 402), poluarea accidentală (art. 403).[8]

[3] R.Jurj, V.Drăghici, *Drept penal al mediului*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, pag. 14.
[4] *Idem*, pag. 16.
[5] *Idem*.
[6] *Idem*.
[7] *Idem*, pag. 164.
[8] *Idem*, pag. 170.

Noul Cod Penal – Legea nr. 286/2009 cuprinde o serie de infracţiuni care, deşi nu privesc în mod principal, direct şi efectiv protecţia mediului au consecinţe care vizează într-o anumită măsură şi indirect un atare obiectiv. Se înscriu în această categorie infracţiunile de: nerespectare a regimului materialelor nucleare sau al altor materii radioactive (art. 345); nerespectare a regimului materiilor explozive (art.346); răspândire a bolilor la animale sau plante (art. 355), infectare a apei (art. 356) şi traficul de produse sau substanţe toxice (art. 359).[9]

În urma modificărilor şi completărilor aduse prin art. 159 pct.3 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Codului penal – Legea nr. 286/2009, potrivit art. 42 alin. (3) lit. b) din Legea nr. 535/2004 privind prevenirea şi combaterea terorismului[10], constituie, de asemenea, acte de terorism şi se pedepsesc cu închisoarea de la 7 la 15 ani şi interzicerea unor drepturi, săvârşirea, în unul dintre scopurile prevăzute în art. 1 al legii, a faptei de "introducere sau răspândire în atmosferă, pe sol, în subsol ori în apă de produse, sau substanţe, materiale de orice fel, microorganisme sau toxine de natură să pună în pericol sănătatea oamenilor ori a animalelor sau mediului înconjurător ori în scopul provocării de incendii, inundaţii sau explozii care au drept efect punerea în pericol a vieţii umane". În completare, conform art. 42 alin. (3) lit. c), constituie aceeaşi infracţiune de terorism "perturbarea ori întreruperea aprovizionării cu apă, electricitate sau orice altă resursă naturală fundamentală, care au ca efect punerea în pericol a vieţilor umane". Se poate observa că prin prevederile art. 42 alin. (3) lit. b) şi c) ale Legii nr. 535/2004 se consacră şi în legislaţia românească infracţiunea de "terorism ecologic" cu două componente: terorism prin poluare - prev. de art. 42 alin. (3) lit.b) şi, respectiv, terorism prin perturbarea unei resurse naturale fundamentale - art. 42 alin. (3) lit. c).[11] Dincolo de implicaţiile concrete ale incriminării unor astfel de fapte, introducerea infracţiunii de terorism ecologic sub forma mai sus arătată are meritul de a promova mediul la rangul de valoare esenţială a societăţii noastre faţă de posibilitatea folosirii poluării sau degradării mediului ca vector de practicare a terorismului contemporan. În această perspectivă a unei, cel puţin aparente, indiferenţe şi, în orice caz, reacţia neadecvată a codurilor penale, sarcina asimilării şi exprimării specificului penal al protecţiei mediului, a revenit şi la noi legislaţiei specifice domeniului, respectiv celei a protecţiei mediului.[12]

Dacă dreptul penal al mediului nu juca decât un rol de susţinere în acest catalog de măsuri, el nu trebuia, însă, subestimat. Gradul de ocrotire a mediului asigurat prin dreptul penal este un indicator al importanţei pe care statele o acordă protecţiei mediului. Importantă rămâne, în acest context, conştientizarea ideii că mediul merită o protecţie în sine, şi nu numai pentru a putea servi utilizării elementelor şi factorilor săi de către om sub forma cea mai adecvată din punct de vedere funcţional. Într-o asemenea perspectivă, poate fi folosit şi efectul stabilizator al dreptului penal în ceea ce priveşte anumite valori.[13] Este esenţial să se instituie o categorie de infracțiuni speciale împotriva mediului pentru a asigura o protecție mai eficace a elementelor ecologice împotriva prejudiciilor ilicite. În vederea protejării mediului în mod optim, se consideră necesar să se motiveze autorul faptei - chiar după săvârşirea infracțiunii - să caute evitarea consecințelor prin împiedicarea apariției pericolelor sau

[9] Modificat prin Legea nr. 248/2023 pentru modificarea şi completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 673 din 21 iulie 2023, intrată în vigoare la 24 iulie 2023.
[10] Publicată în Monitorul Oficial nr. 1.161 din 8 decembrie 2004, modificată prin Legea nr. 68/2023 pentru modificarea şi completarea Legii nr. 535/2004 privind prevenirea şi combaterea terorismului, publicată în Monitorul Oficial nr. 261 din 29 martie 2023.
[11] R. Jurj, V. Drăghici, *Drept penal al mediului*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, pag. 312.
[12] M.Duţu, *Introducere în dreptul penal al mediului*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2013, pag. 165.
[13] M.Duţu, *Pentru un nou, veritabil şi eficient drept represiv (penal) al mediului*, Revista *Dreptul*, nr. 11/2020, pag. 11-32.

prejudiciilor. În contextul efectului protector al normei, fiecare infracțiune împotriva mediului trebuie analizată pentru a determina posibilitatea acordării făptuitorului a unei "șanse de revenire" către impunitate.[14]

O altă ramificație a acestei situații constă în faptul că jurisdicțiile penale vor fi, în principiu, supuse deciziilor autorităților administrative, neavând posibilitatea de a exercita controlul asupra acestor decizii decât în cazul unor neregularități semnificative. Interacțiunea dintre dreptul penal și dreptul mediului a luat o formă distinctivă, caracterizată de natura tradițională și foarte specializată a primului, și inovația, modernitatea și complexitatea celui de-al doilea.[15]

Adaptarea la cerințele și particularitățile standardelor ecologice a implicat modificări, chiar până la dezvoltări semnificative în sfera penală. Intervenția penală în protecția mediului nu a reprezentat un fenomen uniform, ci, dimpotrivă, a fost caracterizată de o "ecologizare" a unor instituții și norme tradiționale. Astfel, în ceea ce privește dreptul penal general, necesitatea protejării mediului a impus recunoașterea deplină și consolidarea unui regim distinct al răspunderii penale pentru persoanele juridice, precum și definirea unor sancțiuni specifice în combaterea criminalității de mediu. În cadrul dreptului penal special, s-a observat o dezvoltare tot mai pronunțată a unui set de infracțiuni legate de reglementările privind protecția mediului, cu tendințe evidente de autonomizare și transformare în infracțiuni ecologice.[16]

Scurt istoric al răspunderii penale a persoanei juridice

Ideea răspunderii penale a persoanei juridice a reprezentat o preocupare continuă pentru comunitatea juridică internațională încă de la începutul secolului al XX-lea. În literatura de specialitate, se indică drept moment esențial în afirmarea necesității consacrării acestei instituții Congresul al II-lea al Asociației Internaționale de Drept Penal, desfășurat la București în 1929[17]. Rezoluția adoptată în cadrul acestui congres recomanda implementarea unor măsuri eficace de apărare socială împotriva persoanelor juridice, însă introducerea răspunderii penale a persoanei juridice în legislațiile naționale ale continentului s-a realizat abia către sfârșitul secolului al XX-lea. Chiar dacă doctrina penală de la sfârșitul mileniului avea la bază, în mare parte, principiul "*societas delinquere non potes*t", rezoluţia recunoaște că problema consacrării răspunderii penale a persoanei juridice a devenit extrem de importantă pentru apărarea socială.[18]

În decursul ultimelor decenii, s-a făcut, în mod repetat, recomandarea pentru instituirea răspunderii penale a persoanei juridice prin intermediul diverselor mijloace juridice la nivel european sau internațional: menționăm, în principal, Recomandarea nr. (88)18 a Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei privind răspunderea societăţilor persoane juridice pentru infracţiunile săvârşite în exerciţiul activităţii.[19] Prin această recomandare, se propune statelor să reţină răspunderea penală a întreprinderilor independent de răspunderea penală a persoanelor fizice responsabile. Curtea de Justiţie a Comunităţilor Europene a decis, în cauza C-7/90 din 2 octombrie 1991, că statele membre nu sunt obligate să introducă în

[14] A.B.Ilie, *Dreptul mediului*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2017, pag. 345.
[15] Idem, pag. 347.
[16] A.I.Dușcă, *Dreptul mediului, Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, București, 2021, pag. 278.
[17] *IIe Congrès international de droit pénal (Bucarest, 6-12 octobre 1929)*, în Revue internationale de droit pénal, 2015/1 (Vol. 86), pag. 31-36, DOI 10.3917/ridp.861.0031, https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2015-1-page-31.htm, consultat pe 02.12.2023.
[18] A.R. Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Analele Universității București – Seria Drept (AUB), nr. 1/2020, pag. 348-352, https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1002566, consultat pe 02.12.2023.
[19] https://rm.coe.int/native/09000016804f3d0c, consultat pe 02.12.2023.

sistemul lor naţional de drept răspunderea penală a persoanei juridice, însă acestea au libertatea de a recunoaşte sau nu acest concept de drept.[20]

Convențiile internaționale și directivele sau deciziile-cadru ale Uniunii Europene fac referire la necesitatea de a preveni criminalitatea la nivelul persoanelor juridice prin impunerea de sancțiuni împotriva acestora. Cu toate acestea, de obicei, ele nu impun statelor obligația de a adopta măsuri penale, alegând să nu se implice deliberat în discuții referitoare la răspunderea penală sau extrapenală pe care statele sunt obligate să o instituie în privința persoanelor juridice. Ele stabilesc, în schimb, condiția ca aceste măsuri să fie "sancțiuni penale sau de altă natură, efective, proporționale și descurajatoare, inclusiv sancțiuni pecuniare". Acest lucru se întâmplă chiar dacă există o orientare de extindere a răspunderii penale.[21]

Cu privire la răspunderea penală a persoanelor juridice, Al Doilea Protocol Adiţional la Convenţia privind protecţia intereselor financiare ale Comunităţii Europene[22], adoptat prin Actul Consiliului Uniunii Europene din 19 iunie 1997, stabileşte obligaţia statelor membre de a lua măsurile necesare pentru ca persoanele juridice să poată fi trase la răspundere pentru trei categorii importante de infracţiuni: fraudă, corupţia activă şi spălarea capitalurilor, fiind sugerate şi sancţiunile aplicabile persoanei juridice.[23] În cadrul Uniunii Europene, au existat şi două acţiuni comune cu privire la aspectul răspunderii penale a persoanei juridice: Acţiunea Comună din 21 decembrie 1998[24], adoptată de Consiliul Uniunii Europene pe baza art. K3 al Tratatului Uniunii Europene şi Acţiunea Comună din 22 decembrie 1998[25] prin care se prevedea necesitatea răspunderii penale a persoanei juridice.[26]

În paralel, în cadrul Consiliului Europei a fost adoptată Convenţia Penală împotriva Corupţiei[27], la 27 ianuarie 1999; tot în acest context, trebuie amintită şi Convenţia ONU împotriva criminalităţii transnaţionale organizate de la Palermo[28], adoptată la 17 decembrie 2000, care prevede printre măsurile propuse în vederea atingerii obiectivelor şi măsuri pentru stabilirea răspunderii penale a persoanei juridice.[29]

Răspunderea penală a persoanei juridice este o concepţie relativ recentă în jurisdicțiile influențate de sistemul de drept romano-germanic. Această situație complică semnificativ abilitatea autorităților de a opera cu conceptele asociate, acestea fiind, în cea mai mare parte, restrânse la anchetarea indivizilor care au săvârșit fapta materială și care pot fi identificați. Atunci când instanțele sunt implicate într-un proces penal împotriva unei persoane juridice, ele se confruntă frecvent cu lacunele legislative și cu necesitatea constantă de a efectua analogii între normele penale aplicabile persoanelor fizice și cele aplicabile persoanelor juridice. Aceasta implică, de asemenea, aplicarea unor sancțiuni deseori nepotrivite și ineficiente în raport cu natura subiectului activ, respectiv persoana juridică.[30]

---

[20] A.I.Duşcă, *The principle of environmental protection in internal law and in the European Union*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 31, nr. 2/2017, pag. 158-163.
[21] R. Jurj, V. Drăghici, *Drept penal al mediului*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, pag. 50.
[22] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0719(02), consultat pe 02.12.2023.
[23] G.Anghel-Tudor, *Protectia intereselor financiare ale Uniunii Europene prin mijloace de drept penal*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2021, pag. 8.
[24] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998F0733, consultat pe 01.12.2023.
[25] https://lege5.ro/App/Document/gi3tcnzwgu/alegeconsolidare, consultat pe 01.12.2023.
[26] Idem, pag. 11.
[27] https://www.cna.md/public/files/legislatie/conventia_penala_privind_coruptia_.pdf, consultat pe 01.12.2023.
[28] https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=38601, consultat pe 01.12.2023.
[29] C.Rose, M.Kubiciel, O.Landwehr, *The United Nations Convention Against Corruption: A Commentary*, Editura Oxford University Press, Oxford, 2019, pag. 20.
[30] S.Rădulețu, *Unele aspecte controversate privind răspunderea penală a persoanei juridice*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 32, nr. 1/2018, pag. 79-87.

"Dosarul Microsoft" reprezintă unul dintre cazurile care aduce în discuție responsabilitatea penală a unei societăţi comerciale în ceea ce privește faptele de corupție transnațională. În cadrul acestui dosar, Direcția Națională Anticorupție (DNA) a inițiat urmărirea penală împotriva a zece foști miniștri pentru presupuse acte de corupție legate de achiziționarea unor licențe educaționale Microsoft destinate școlilor publice, în condiții care au avut un impact oneros asupra bugetului de stat. Acest lucru a creat posibilitatea pentru deturnarea unui discount de aproximativ 47% acordat de Microsoft Guvernului României, permițând implicit plata unor comisioane către persoanele implicate. Firmele private care au intermediat tranzacțiile internaționale au beneficiat de acest discount, în detrimentul Guvernului României.[31] Luarea de mită de către cei 10 demnitari are ca faptă corelativă darea de mită de către corporaţia Microsoft, persoană juridică înregistrată în jurisdicţia americană, în acest caz, prin intermediari - alte persoane juridice străine şi locale. În timp ce faptele funcţionarilor publici de luare de mită s-au aflat, pe drept cuvânt, în faza cercetării penale de către organele judiciare române, în vederea pedepsirii celor vinovaţi de alterarea relaţiilor sociale privind buna desfăşurare a serviciilor publice naţionale, faptele penale ale persoanelor juridice vinovate de dare de mită nu fac obiectul nici unui proces penal, în ciuda indiciilor temeinice că acestea s-au petrecut, distorsionând modul normal de desfăşurare a relaţiilor de afaceri şi afectând bugetul de stat, provocând pierderi constând în lipsirea cetăţenilor români de alte servicii necesare îmbunătăţirii standardului de viaţă (echiparea spitalelor, a şcolilor, îmbunătăţirea căilor de transport, etc).[32]

Sursele de reglementare juridică internaţională, iniţial învăluite timid în caracter neobligatoriu, au devenit, la începutul secolului 21, un impuls obligatoriu de a incrimina faptele de corupţie transnaţională şi de a responsabiliza persoanele juridice pentru astfel de fapte. La nivel global, ONU şi Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (OCDE) au generat instrumente juridice obligatorii care s-au tradus în incriminarea corupţiei transnaţionale şi promovarea răspunderii persoanei juridice şi sancţionării acesteia în mod proporţional, eficace şi disuasiv pentru asemenea fapte, de către majoritatea statelor lumii.[33]

La nivel regional, Consiliul Europei şi Uniunea Europeană au confirmat şi consolidat măsurile legislative anticorupţie, contribuind, într-o măsură mai mică sau mai mare, la uniformizarea regională a legislaţiilor în materie, şi consacrând standardul răspunderii persoanei juridice pentru fapte de corupţie, cu o tendinţă evidentă de plasare a acestei răspunderi pe tărâmul dreptului penal.[34] Prin urmare, astăzi, există un consens juridic general referitor la necesitatea combaterii corupției transnaționale și la obiectivul comun de a impune răspunderea persoanelor juridice pentru astfel de fapte la scară mondială. Cu toate acestea, acordul general la nivel internațional generează numeroase probleme specifice la nivel național, deoarece statele interpretează adesea diferit realizarea obiectivelor comune. Printre principalele provocări concrete, se numără reglementarea răspunderii persoanei juridice pentru infracțiuni în legislațiile naționale.[35]

Cu privire la modul în care se justifică răspunderea penală a persoanelor morale, se confruntă două teze, anume teza răspunderii indirecte (sau prin reflexie) şi teza răspunderii directe (sau primare). Conform primei teze, răspunderea penală a persoanei morale este o răspundere indirectă, pentru fapta altuia, reprezentând o răsfrângere a actelor ilicite comise, cu

[31] https://www.pna.ro/comunicat.xhtml?id=9662#, consultat pe 30.11.2023.
[32] Idem.
[33] G.Tudor, *Drept penal.Armonizarea Legislaţiei Europene.Jurisprudenţa CJUE*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2017, pag. 53.
[34] Idem, pag. 70.
[35] Idem, pag. 77.

intenţie sau din culpă, de persoanele fizice care au calitatea de prepuşi ai persoanei morale.[36] Această teză, inspirată din dreptul englez şi, mai precis, din teoria identificarii sau teoria alter ego (deoarece identifică prepusul cu persoana morală, considerând că manifestarea obiectivă şi subiectivă a acestuia reprezintă manifestarea obiectivă şi subiectivă a persoanei morale înseşi), are drept consecinţă că răspunderea persoanei morale poate fi angajată numai dacă a fost identificat individul care a comis fapta ilicită, în persoana căruia se analizează existenţa vinovăţiei (a intenţiei sau a culpei).[37]

Potrivit art.135 alin. (1) Codul penal, persoana juridică cu excepţia statului şi a autorităţilor publice, răspunde penal pentru infracţiunile săvârşite în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice. În acelaşi timp, instituţiile publice nu răspund penal pentru infracţiunile săvârşite în exercitarea unei activităţi ce nu poate face obiectul domeniului privat. Aşadar, din categoria persoanelor juridice care pot fi trase la răspundere penală au fost excluse statul, autorităţile publice şi instituţiile publice (numai în ceea ce priveşte infracţiunile săvârşite în exercitarea unei activităţi ce nu poate face obiectul dreptului privat). Rezultă că poate fi antrenată răspunderea penală împotriva instituţiilor publice, în anumite condiţii, precum şi împotriva persoanelor juridice de drept privat, indiferent de tipul de activitate pe care îl desfăşoară.[38] În ceea ce priveşte conţinutul procedurii speciale privind tragerea la răspundere penală a persoanei juridice, în urma analizei Capitolului II al Titlului IV din Partea specială a Codului de procedură penală (art. 489-503), se poate concluziona că legiuitorul a menţinut, în esenţă, reglementarea anterioară. Astfel, procedura specială în discuţie este alcătuită din două componente principale, după cum urmează: în primul rând, avem în vedere un set de reguli procedurale, derogatorii de la procedura comună, prin care sunt reglementate reprezentarea persoanei juridice, locul de citare al persoanei juridice, măsurile preventive şi măsurile asigurătorii care pot fi dispuse împotriva persoanei juridice;[39] în al doilea rând, în structura procedurii speciale au fost incluse dispoziţii prin care este prevăzută, în fapt, punerea în executare a pedepselor aplicabile persoanei juridice, şi anume pedepsele principale şi pedepsele complementare.[40]

Unica pedeapsă principală care poate fi aplicată unei persoane juridice este amenda, constând în suma de bani pe care aceasta este condamnată să o plătească statului.[41] În ceea ce priveşte pedepsele complementare, acestea pot fi următoarele: a) dizolvarea persoanei juridice; b) suspendarea activităţii sau a uneia dintre activităţile persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani; c) închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani; d) interzicerea de a participa la procedurile de achiziţii publice pe o durată de la unu la 3 ani; e) plasarea sub supraveghere judiciară; f) afişarea sau publicarea hotărârii de condamnare[42]

Cu privire la regulile procedurale derogatorii aplicabile procedurii privind tragerea la răspundere penală a persoanei juridice, amintim că acestea se referă la reprezentarea persoanei juridice şi locul de citare al acesteia, precum şi la măsurile preventive care pot fi dispuse împotriva persoanei juridice. Astfel, reprezentarea persoanei juridice la îndeplinirea actelor

[36] D.Smith, *Fraud and Corruption*, Editura Springer, New York, 2022, pag. 45; Brandon Burton, *Corporate Criminal Liability*, Editura Nova Science Publishers Inc, New York, 2014, pag. 30.
[37] *Idem*, pag. 60.
[38] Art. 136 alin. (2) din Codul Penal, publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009, modificat prin Legea nr. 248/2023 pentru modificarea şi completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 673 din 21 iulie 2023, intrată în vigoare la 24 iulie 2023.
[39] M. Udroiu, *Procedură penală. Partea specială. Ediția a 4-a*, Editura C. H. Beck, Bucureşti, 2017, pag. 617
[40] *Idem*, pag. 620.
[41] *Idem*, pag. 625.
[42] Art. 136 alin. (3) din Codul Penal.

procesuale şi procedurale se realizează, potrivit art. 491 alin. (1), prin reprezentantul legal al persoanei juridice.[43]

Dacă pentru aceeaşi faptă sau pentru fapte conexe s-a pus în mişcare acţiunea penală şi împotriva reprezentantului legal al persoanei juridice, aceasta îşi numeşte un mandatar pentru a o reprezenta. În ipoteza în care persoana juridică nu şi-a numit un mandatar, acesta este desemnat, după caz, de către procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală, de către judecătorul de cameră preliminară sau de către instanţă din rândul practicienilor în insolvenţă, autorizaţi potrivit Legii nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenţei şi de insolvenţă.[44]

Exceptând Recomandarea Consiliului Europei, niciunul din actele prezentate nu impune un anumit tip de răspundere a persoanei juridice, întrucât statele au autonomie de decizie, în conformitate cu propriul sistem de drept, deşi se poate observa tendinţa de încurajare a reglementării interne a răspunderii penale a persoanei juridice, dar fără a obliga la o anumită configuraţie a acesteia. Ca urmare, era firesc ca această răspundere să fie reglementată prin corelare cu instituțiile juridice relevante din dreptul intern, pentru a se evita incoerenţa legislativă şi producerea unor efecte inechitabile, de natură să genereze un sentiment de insecuritate juridică.[45]

În momentul actual, răspunderea penală a persoanei juridice este recunoscută şi prezentă în sistemele de drept ale mai multor state precum: România, Anglia, Irlanda, Scoţia, Franţa, Olanda, Danemarca, Cehia, Portugalia, Finlanda, Estonia, Luxemburg, SUA, Canada, Australia, China, Turcia, Argentina, Nigeria, Noua Zeelanda, etc..[46]

Scurtă comparație între răspunderea penală și răspunderea civilă a persoanei juridice

În ierarhia formelor de răspundere juridică în raport cu gravitatea faptelor ilicite, răspunderea penală este cea mai severă tocmai pentru că infracțiunea este cea mai gravă faptă ilicită. Răspunderea civilă delictuală este situată într-o poziție inferioară răspunderii penale în această ierarhie, întrucât delictul civil este, de regulă, mai puțin grav decât fapta ilicită penală, respectiv infracțiunea. Chiar și atunci când o faptă ilicită are dublă valență, întrunind atât cerințele delictului, cât și cerințele unei infracțiuni, răspunderea civilă delictuală rămâne într-o poziție inferioară răspunderii penale sub aspectul severității sancțiunii.[47]

Așa fiind, este profund inechitabil ca răspunderea penală a persoanei juridice să poată fi angajată în condiții mai facile decât răspunderea civilă delictuală a acesteia. Într-adevăr, nu este just ca răspunderea civilă delictuală să poate fi angajată numai pentru faptele ilicite săvârșite de organele de conducere a persoanei juridice, iar răspunderea penală a acesteia să poate fi angajată nu numai pentru infracțiunile săvârșite de organele de conducere, ci și pentru infracțiunile săvârșite de orice angajat sau chiar independent de o infracțiune săvârșită de o persoană fizică. Sub acest ultim aspect, este de observat că art. 135 alin. (3) C. pen., prevede că răspunderea penală a persoanei juridice poate să atragă și răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit la săvârșirea aceleași fapte, ceea ce ar putea să ducă la concluzia că este posibilă angajarea acestei răspunderi penale în mod autonom față de răspunderea penală a oricărei persoane fizice.[48]

[43] M. Udroiu, *Procedură penală. Partea specială. Ediția a 4-a*, Editura C. H. Beck, Bucureşti, 2017, pag. 630.
[44] *Idem*, pag. 633.
[45] A. R. Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C. H. Beck, Bucureşti, 2023, pag. 60.
[46] *Idem*, pag. 62.
[47] *Idem*, pag. 65.
[48] R.Jurj, V.Drăghici, *Drept penal al mediului*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022, pag. 320.

Răspunderea penală a persoanei juridice nu este o răspundere colectivă, ci una personală, care conduce la angajarea responsabilității unei entități juridice anume, cu personalitate juridică, iar nu la răspunderea membrilor nedeterminați ai unei comunități de orice fel. Chiar dacă la fapta penală a persoanei juridice au contribuit mai multe persoane fizice, răspunderea penală nu devine o răspundere colectivă, deoarece fiecare persoană fizică nu poate răspunde decât pentru faptele proprii. Este posibil ca faptele persoanelor fizice să primească o altă încadrare juridică decât fapta penală a persoanei juridice, dar acest aspect nu schimbă cu nimic caracterul personal al răspunderii penale a persoanei juridice. Răspunderea penală nu poate fi extinsă la nivelul colectivității, fiind necesară identificarea concretă a persoanelor fizice care au acționat efectiv (sau care aveau obligația să acționeze).[49]

Dreptul penal, indiferent dacă că este vorba de reglementarea din Codul penal anterior sau din Codul penal în vigoare, impune aceleași reguli stricte: identificarea în concret a elementelor constitutive ale infracțiunii și, în special, identificarea şi descrierea acțiunii sau inacțiunii incriminate, atât în cazul în care autorul faptei este o persoană fizică, cât și în cazul în care autorul faptei este o persoană juridică. În acest ultim caz, este necesară şi identificarea persoanei fizice care exercită funcții de conducere, în măsura în care fapta are legătură cu atribuțiile și scopul acestor funcții. Atragerea răspunderii penale a persoanei juridice pe baza unei acțiuni sau inacțiuni vagi, care nu este nicăieri definită în legea penală, și fără identificarea persoanelor fizice care au săvârșit în concret fapta penală în legătură cu atribuțiile și scopul funcțiilor de conducere încredințate este o manifestare a abuzului de putere, în contradicție evidentă cu principiile statului de drept, mai ales cu principiul care consacră dreptul la un proces echitabil.[50]

În contextul noutăţii instituţiei răspunderii penale a persoanei juridice pentru jurisdicţiile europene, care este o formă de răspundere distinctă şi mai complexă decât răspunderea persoanei fizice, Comisia Europeană a sesizat nevoia formulării unei politici regionale în materie şi, ca prim pas, a solicitat în 2010 efectuarea unui studiu care să evalueze legislaţia tuturor statelor membre în ceea ce priveşte reglementarea răspunderii persoanei juridice, cu accent pe reglementările penale, în scopul determinării unei direcţii comune în ceea ce priveşte oportunitatea adoptării unor reguli minime de armonizare la nivel european, sau chiar a unei soluţii comprehensive care să asigure o armonizare deplină în materie. Publicat în 2012, studiul relevă că regimul juridic al răspunderii persoanei juridice este încă în formare în majoritatea jurisdicţiilor, prezentând caracteristici disparate de la o jurisdicţie la alta şi generând o jurisprudenţă incoerentă la nivel european, cu implicaţii majore în cazurile infracţiunilor transfrontaliere. În aceasta ultimă categorie de infracţiuni, se numără şi faptele de corupţie transnaţională[51] care se referă la faptele de corupţie „clasice" caracterizate de un element de extraneitate, însă o analiză a literaturii de specialitate şi a practicii judiciare străine relevă utilizarea sintagmei pentru a descrie practica mituirii funcţionarilor publici de către o persoană provenind dintr-o jurisdicţie diferită decât cea a funcţionarului mituit, în contextul tranzacţiilor comerciale internaţionale.[52]

Directiva 2008/99/CE din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal

[49] H.Diaconescu, R.Răducanu, *Infracţiuni de corupţie şi de serviciu*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2018, pag. 11.
[50] *Idem*, pag. 16.
[51] G.Tudor, *Drept penal.Armonizarea Legislaţiei Europene.Jurisprudenţa CJUE*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2017, pag. 60.
[52] A. I. Dușcă, *Dreptul mediului, Ediția a III-a revăzută și adăugită*, Editura Universul Juridic, București, 2021, pag. 300.

În transpunerea Directivei 2008/99/CE[53], statele membre ale U.E., trebuie să ia măsurile necesare pentru a asigura aplicarea pentru infracţiunile comise de o persoană fizică de „sancţiuni penale eficace, proporţionale şi cu efect de descurajare pentru infracţiunile menţionate la articolele 3 şi 4" (art. 5). Infracţiunile comise de o persoană juridică sunt pasibile, însă, numai de „sancţiuni eficace, proporţionale şi cu efect de descurajare" (art. 7). Prin urmare, pentru persoanele juridice nu se impune de către Directivă stabilirea de sancţiuni penale, fapt explicabil mai ales prin dorinţa de a nu obliga unele state membre să-şi modifice legislaţia internă într-un sens străin culturii lor juridice, reticentă faţă de admiterea răspunderii penale a persoanei juridice.[54] Nimic nu le împiedică, însă, în absenţa unor atari reticenţe, a prevedea sancţiuni de o asemenea natură şi în privinţa acestora.

De remarcat că, iniţial, Comisia Europeană a dorit să se impună statelor membre să prevadă pedeapsa închisorii ori amenzi grele pentru infracţiunile comise „în circumstanţe agravante", respectiv având consecinţe deosebit de grave, precum „o daună substanţială adusă mediului".[55] Propunerea sa a fost amendată, însă, de Parlamentul European în sensul art. 5 şi 7 din Directivă, pentru a se ţine seama de hotărârea C.J.C.E. din 23 octombrie 2008 care, recunoscând competenţa Comunităţii pentru a impune statelor membre răspunderea penală a celor responsabili de vătămări aduse mediului, a precizat că determinarea tipului şi nivelului sancţiunilor penale de aplicat nu aparţine Uniunii. În aplicarea acestei jurisprudenţe, toate dispoziţiile privind pedeapsa închisorii ori cuantumul amenzii au fost înlăturate în versiunea definitivă a directivei adoptate la 19 noiembrie 2008.[56]

În condiţiile art. 6 şi 7 ale Directivei, şi persoanele juridice îşi pot vedea angajată răspunderea penală în materie. Astfel, acestea pot fi considerate răspunzătoare pentru infracţiunile menţionate la art. 3 şi 4, în cazul în care au fost comise în beneficiul lor, de orice persoană care deţine o poziţie de conducere în cadrul său şi care a acţionat fie individual, fie în calitate de membru al unui organ al persoanei juridice, pe baza: a) unei împuterniciri din partea persoanei juridice; b) unei prerogative de a lua decizii în numele persoanei juridice; sau c) unei prerogative de control în cadrul persoanei juridice.[57]

În plus, art. 6 alin. (2) arată că persoanele juridice trebuie să poată fi considerate răspunzătoare în cazul în care lista supravegherii sau a controlului din partea unei persoane menţionate mai sus a făcut posibilă comiterea unei infracţiuni precizate la art. 3 şi 4, în beneficiul persoanei respective, de către o persoană sub autoritatea sa (o combinaţie a mecanismelor responsabilităţii penale a persoanei juridice şi a răspunderii penale aşa-zise „pentru fapta altuia"). În sfârşit, alin. (3) al art. 6 din Directivă precizează că „răspunderea unei persoane juridice în temeiul alineatelor (1) şi (2) nu exclude procedurile penale împotriva persoanelor fizice care sunt implicate în infracţiunile menţionate la art. 3 şi 4 în calitate de autori, instigatori sau complici".[58]

Având în vedere regimul juridic prevăzut de Directivă referitor la sancţiunile aplicabile şi precauţia astfel luată în privinţa limitării armonizării răspunderii penale a persoanelor juridice în materie de mediu, se cuvin câteva precizări. Obiectivul declarat al Directivei (art. 1) este acela de a stabili „măsuri de natură penală pentru a asigura o protecţie mai eficace a mediului".[59] Ca măsuri, sunt prevăzute, pe de o parte, incriminarea drept infracţiuni a faptelor prevăzute în lista menţionată la art. 3 şi 4, iar, pe de alta, stipularea sancţiunilor aferente în art.

[53] eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0099, consultat pe 4.12.2023.
[54] R. Jurj, V. Drăghici, *Drept penal al mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2022, pag. 330.
[55] Idem, pag. 332.
[56] A. B. Ilie, *Dreptul mediului*, Editura C. H. Beck, București, 2017, pag. 353.
[57] Idem, pag. 354.
[58] M.Duțu, *Infracțiunile de mediu în Uniunea Europeană: se impune armonizarea extinsă sau noi instrumente de aplicare?*, Revista *Dreptul*, nr. 8/2016, pag. 157-171.
[59] *Idem*.

5 şi 7 ale Directivei.[60] Neconcordanţa dintre natura penală a faptelor şi natura nedefinită unional (comunitar) a sancţiunilor ce trebuie aplicate de legislaţia naţională în privinţa persoanelor juridice pleacă de la diferenţele existente în domeniul sistemului infracţiunilor în dreptul intern al statelor membre ale U.E. Astfel, în împărţirea tripartită a acestora în contravenţii, delicte şi crime, spectrul sancţiunilor de ordin penal, în înţeles de pedeapsă (închisoarea, amenda penală ş. a.) este mai larg. Dimpotrivă, într-o concepţie „monistă", în care fapta penală poate fi numai infracţiune, iar sancţiunea numai pedeapsă penală, se impun o serie de ajustări care au caracter cantitativ, indiferente naturii penale sau administrative, consacrată formal în dreptul intern.[61]

Transpunerea în dreptul român a Directivei 2008/99/CE privind protecţia mediului prin intermediul dreptului penal

Transpunerea în dreptul român a Directivei 2008/99/CE privind protecţia mediului prin intermediul dreptului penal s-a realizat prin Legea nr. 101/2011 pentru prevenirea şi răspunderea unor fapte privind degradarea mediului şi s-a limitat la preluarea minimă a actului legislativ unional-european, cu unele „inovaţii" nu întotdeauna inspirate, în privinţa oportunităţilor de tehnică legislativă şi care chiar, în unele privinţe, se abat de la litera şi spiritul dreptului U.E.[62] Astfel, în privinţa „definiţiilor", expresia de „contrare legii" („încălcarea dispoziţiilor legale în domeniu" în textul legii de transpunere) este preluată în mod restrictiv, în sensul că se omit ipotezele prevăzute la art. 2 lit. a) pct. (i) şi pct. (ii), din moment ce textul art. 2 lit. a) din Legea nr. 101/2011 acoperă numai parţial dispoziţiile art. 2 lit. (a) pct. (iii) ale directivei.[63] Pe aceeaşi logică juridică, în definirea „speciilor de faună şi floră sălbatică" se face referire numai la speciile prevăzute în anexele A şi B la Regulamentul (CE.) nr. 338/97 al Consiliului din 9 decembrie 1996 privind protecţia speciilor, faunei şi florei sălbatice prin controlul comerţului cu acestea, omiţându-se, din raţiuni de falsă raţionalizare legislativă, preluarea şi a prevederilor art. 2 lit. b) pct. (i) al directivei.[64]

Tot aşa, termenul de „habitat în cadrul unui sit protejat" [art. 2 lit. (c) din Directiva 2008/99/CE] nu este definit (expres) în legea de transpunere. Dimpotrivă, se introduc definiţii inexistente în textul unional-european, unele preluate din alte acte normative pe cale de trimitere, precum: comerţ [preluată din art. 2 lit. u) din Regulamentul (CE.) nr. 338/97, cu modificările ulterioare], materiale nucleare [astfel cum sunt definite de art. 1 pct. 1 lit. h), din Convenţia privind răspunderea civilă pentru daune nucleare, încheiată la Viena la 21 mai 1963, la care România a aderat prin Legea nr. 106/1992, cu modificările ulterioare], altele asimilate, pe conţinut, din texte juridice relevante în domeniu: instalaţii în care se desfăşoară o activitate periculoasă [art. 2 lit. f)], materiale [art. 2 lit. g)], materiale radioactive periculoase [art. 2 lit. h)].[65]

Ca un lucru relativ pozitiv la acest capitol, se poate remarca introducerea definiţiei noţiunii de „prejudiciu semnificativ adus mediului" (care să înlocuiască expresia de „daune semnificative aduse calităţii aerului, calităţii solului sau calităţii apei ori animalelor sau plantelor", folosită, dar nedefinită, în textul directivei), considerat „o daună ireversibilă sau de lungă durată, cuantificabilă ori nu în bani, produsă în orice mod asupra mediului, sau care a

[60] *Idem*.
[61] G.Tudor, *Drept penal.Armonizarea Legislaţiei Europene.Jurisprudenţa CJUE*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2017, pag. 63.
[62] *Idem*, pag. 65.
[63] *Idem*, pag. 70.
[64] R.Jurj, *Compatibilitatea legislaţiei penale din România cu legislaţia comunitară care reglementează protecţia mediului prin mijloace de drept penal*, Revista Pro-Lege, nr. 3-4/2019.
[65] S. A. Vernea, *Particularităţile răspunderii penale în cazul infracţiunilor îndreptate împotriva mediului*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2020, pag. 113.

provocat ori este de natură să provoace decesul sau vătămarea gravă a integrităţii corporale ori a sănătăţii unei persoane" [art. 2 lit. e) din Legea nr. 101/2011], dar care, prin redactare, introdusă în definiţia infracţiunilor, generează o anumită redundanţă, nepermisă textului legislativ.[66]

Referitor la incriminări, în art. 3-8 ale legii, sunt considerate infracţiuni şi pedepsite în consecinţă, cu unele ajustări nu întotdeauna corecte, faptele prevăzute la art. 3 din Directiva 2008/99/CE. Se menţionează că faptele astfel incriminate se pedepsesc potrivit legii de transpunere dacă nu constituie, conform legislaţiei româneşti în vigoare, infracţiuni mai grave (art. 15). În vederea sublinierii caracterului eficient al represiunii penale în materie ecologică, se prevede obligaţia oricărei persoane care, în exercitarea atribuţiilor legale, constată săvârşirea unei infracţiuni prevăzute de Legea nr. 101/2011 de a sesiza de îndată organele de urmărire penală (art. 16).[67]

Introducerea, peste conţinutul textului unional-european, în definirea laturii obiective a infracţiunilor a cerinţei ca fapta respectivă să fie săvârşită „cu încălcarea dispoziţiilor legale în domeniu", mai degrabă un reflex automat al stilului judiciar rămas din ultimele decenii, pe lângă faptul că introduce condiţii de incriminare mai restrictive decât directiva şi deci contravine obiectivului acesteia prevăzut în art. 1 (acela de „a stabili măsuri de natură penală pentru a asigura o protecţie mai eficace mediului", ignoră specificul dreptului penal al mediului, în sensul că, în virtutea principiului precauţiei, de pildă, o faptă poate constitui o infracţiune şi atrage, în consecinţă, pedepsirea celor vinovaţi, chiar dacă se respectă „dispoziţiile legale în domeniu", de exemplu, autorizarea administrativă, pentru că, prin depăşirea pericolului permis sau gravitatea efectelor au relevanţă penală).[68] Se remarcă, de asemenea, unele diferenţe de termeni utilizaţi între versiunea oficială în limba română a Directivei 2008/99/CE şi Legea nr. 101/2011 de transpunere a sa, uneori cu semnificative implicaţii juridice [spre exemplu, textul art. 3 din lege se referă la „supraveghere", sau acţiuni întreprinse de „brokeri", iar cel corespunzător al directivei la „control" şi, respectiv, la „comercianţi intermediari", în art. 3 lit. b)].[69]

Dintr-o altă perspectivă, faptele încriminate prin art. 3-9 alin. (1) din Legea nr. 101/2011 sunt infracţiuni de pericol (formale), ce nu presupun o urmare materială (un rezultat). În ce priveşte variantele agravate prevăzute de alin. (2)-(3) ale art. 9, acele urmări sunt preterintenţionate, se produc tocmai din cauza culpei făptuitorului ce se suprapune peste activitatea intenţionată incriminată.[70] Doar în acest caz (art. 9 din Legea nr. 101/2011), situaţia descrisă la acest punct (urmarea imediată a faptei constă într-un prejudiciu adus mediului, cât şi în vătămarea din culpă/uciderea unei persoane), va constitui concurs între infracţiunea de efectuare de operaţiuni cu materiale nucleare ori radioactive, cu încălcarea dispoziţiilor legale [în varianta agravată prevăzută de art. 9 alin. (2) sau (3) din Legea nr. 101/2011] cu infracţiunea ce incriminează prejudiciul efectiv produs mediului (întrucât nu se precizează în ce constă acest prejudiciu).[71]

Pentru celelalte fapte incriminate în art. 3-8, situaţia descrisă la acest punct (urmarea imediată a faptei constă într-un prejudiciu adus mediului, cât şi în vătămarea din culpă/uciderea unei persoane), va constitui concurs între una (sau mai multe) dintre aceste

[66] Idem, pag. 115.
[67] Idem, pag. 120.
[68] S.A.Vernea, *Particularităţile răspunderii penale în cazul infracţiunilor îndreptate împotriva mediului*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2020, pag. 120.
[69] S.A.Vernea, *Particularităţile răspunderii penale în cazul infracţiunilor îndreptate împotriva mediului*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2020, pag. 125.
[70] Idem, pag. 130.
[71] Dragoş Stoenac, *Noţiunea de răspundere penală*, Universul Juridic Premium, https://www.universuljuridic.ro/notiunea-de-raspundere-penala/, consultat pe 03.12.2023.

fapte (incriminate prin art. 3-8 din Legea nr. 101/2011), infracţiunea de vătămare corporală din culpă (atunci când se produce vătămarea corporală a unei persoane) sau infracţiunea de lovituri sau vătămări cauzatoare de moarte (atunci când se produce decesul unei persoane), şi infracţiunea ce incriminează prejudiciul efectiv produs mediului (întrucât nu se precizează în ce constă acest prejudiciu).[72]

Referitor la răspunderea penală a persoanei juridice, aceasta este reglementată atât în Codul Penal din 1969 (art. 19 indice 1, 40 indice 2, 71 indice 1-7, 122, 126), cât şi în Noul Cod Penal (art. 135-151). După cum este bine-cunoscut, distincţia dintre răspunderea penală şi răspunderea contravenţională este dificil de realizat din cauza numărului foarte mare de reglementări. Singurul element distinctiv este formularea şi anume unele „sunt infracţiuni", în timp ce altele „sunt contravenţii".[73]

O altă problemă delicată este sistematizarea defectuoasă a faptelor care constituie infracţiuni/contravenţii care creşte confuzia şi conduce la situaţii de dublă incriminare. Din păcate, intrarea în vigoare a Legii nr. 101/2011 nu aduce nicio îmbunătăţire (şi era imposibil să facă acest lucru), deoarece formularea normei de incriminare (conţinutul juridic al acestor infracţiuni) este destul de vagă, fără să mai vorbim de faptul că 69 de reglementări care puteau să conţină prevederile legale încălcate reprezintă doar 7 infracţiuni. De asemenea, trebuie să menţionăm că existenţa acestor reglementări (Legea nr. 101/2011) este puţin cunoscută, să nu mai vorbim de punerea în aplicare a acestora.[74]

Nu reiese din conţinut care este fapta prevăzută în art. 2 din Legea nr. 101/2011, deoarece acest articol clarifică numai semnificaţia termenilor şi a expresiilor şi nu incriminează nici o infracţiune. Este posibilă o eroare de redactare a textului, dar este imposibil să ştim dacă legiuitorul intenţionează să includă sau nu fapta incriminată de art. 9 din Legea nr. 101/2011. În orice caz, alegerea legiuitorului român de a nu prevedea pentru această faptă posibilitatea de a fi pedepsită conform unor alte incriminări care să prevadă o sancţiune mai gravă şi de a da un caracter subsidiar acestei incriminări este discutabilă.[75] Pe de o parte, este evident că a existat o încercare de a oferi un caracter autonom unei astfel de incriminări, menţionând ca cerinţă specifică (pentru toate aceste infracţiuni) că această conduită interzisă trebuie să fie săvârşită cu încălcarea unor prevederi legale în domeniu (stipulate în 69 de pervederi) şi, pe de altă parte, caracterul subsidiar al acesteia (cu exceptia prevazută la art. 9 din prezenta lege) menţionat prin art. 15 din Legea nr. 101/2011 sugerează că legiuitorul era conştient de faptul că acestea nu erau protejate împotriva unor potenţiale incriminări paralele.[76] Această abordare sugerează anumite superficialităţi în încercarea de a rezolva problema protecţiei mediului (prin intermediul legii penale) şi o grabă nejustificată de a se conforma termenului impus pentru transpunerea Directivei 2008/99/CE. Chiar dacă această abordare a avut un scop, nu este logic să „completezi" 69 de prevederi printr-o lege specială fără să se verifice dacă aceste fapte au fost deja incriminate şi fără corelarea acestora cu aceste dispoziţii.[77]

În consecinţă, putem observa că domeniul de aplicare al Legii nr. 101/2011 nu este clar definit. Trebuie să luăm în considerare că faptele incriminate la art. 3-9 alin. (1) din Legea nr. 101/2011 sunt infracţiuni de pericol (formal) care nu implică o consecinţă materială (un rezultat). În ceea ce priveşte variantele agravate prevăzute la alin. (2)-(3) ale art. 9, aceste

[72] *Idem.*
[73] *Idem.*
[74] M. Duțu, *Infracțiunile de mediu în Uniunea Europeană: se impune armonizarea extinsă sau noi instrumente de aplicare? , Revista Dreptul,* nr. 8\2016, pag. 157-171.
[75] *Idem.*
[76] M. Duțu, *Probleme ale efectivității, eficienței și dezvoltării dreptului mediului în România. Aspecte de drept substanțial și drept procedural, Revista Dreptul,* nr. 11\2020, pag. 20-27.
[77] *Idem.*

consecinţe sunt preterintentionate, ce apar din vina făptuitorului şi se adaugă la fapta intenţionată incriminată.[78]

Numai în acest caz (al art. 9 din Legea nr. 101/2011), dacă rezultatul imediat al faptei este atât un prejudiciu adus mediului înconjurător, cât şi decesul sau vătămarea gravă a unei persoane, trebuie să existe o concurenţă între infracţiunea reprezentată de comiterea unor operaţiuni cu materiale nucleare sau radioactive cu încălcarea prevederilor legale [în varianta agravantă prevăzută la art. 9 alin. (2) sau (3) din Legea nr. 101/2011], şi infracţiunea care incriminează prejudiciul efectiv adus mediului.[79]

Pentru celelalte fapte incriminate la art. 3-8 din Legea nr. 101/2011, dacă rezultatul imediat al faptei este atât un prejudiciu adus mediului înconjurător cât şi decesul sau vătămarea gravă a unei persoane trebuie să existe o concurenţă între una (sau mai multe) dintre aceste fapte (incriminate prin art. 3-8 din Legea nr. 101/2011), infracţiunea de vătămare corporală gravă (atunci când există o vătămare corporală a unei persoane) sau infracţiunea de omor (atunci când există decesul unei persoane) şi infracţiunea care incriminează prejudiciul efectiv adus mediului.[80]

Teoretic, putem observa că sancţiunile stabilite pentru faptele incriminate de Legea nr. 101/2011 respectă (în mare parte) cu principiul proporţionalităţii. Cu toate acestea, nu putem crede că aceste sancţiuni trebuie să aibă un efect de descurajare asupra conduitelor incriminate.[81]

În ceea ce priveşte pedepsirea faptelor, care au impact asupra elementelor de mediu sau a biodiversităţii, incriminate de diverse reglementări, realitatea românească este dureroasă. Practic, se poate observa că numărul de infracţiuni referitoare la protecţia mediului este destul de scăzut şi, dintre acestea, foarte puţine au primit o condamnare. Mai mult, în practica judiciară, tendinţa este de a aplica în mod excesiv prevederile art. 181 Codul penal, cu toate că unele reglementări sectoriale stipulează, implicit, excluderea acestor dispoziţii (spre exemplu: art. 120 din Codul silvic, art. 461 din Legea nr. 407/2006). Dar această realitate face ca sancţiunile, indiferent cât de dure ar fi, să nu aibă efectul de descurajare aşteptat.[82]

Spre exemplu, dacă analizăm infracţiunea referitoare la poluarea elementelor de mediu (prevăzută la art. 8 din Legea nr. 101/2011) şi infracţiunile de distrugere (prevăzute la art. 217 Vechiul Cod Penal) şi distrugere calificată (prevazută la art. 218 Vechiul Cod Penal) observăm faptul că acestea sunt infracţiuni distincte, cu elemente distincte şi orice confuzie este exclusă. De asemenea, deducem şi că principalele diferenţe dintre elementele acestor trei infracţiuni se referă la: *subiectul de drept* (valori sociale protejate distinct), *un subiect material* (care este prezent numai la infracţiunile de distrugere şi distrugere calificată), *elementul de material* (acţiuni distincte), *cerinţele esenţiale ale elementului material* (cerinţe distincte), *rezultatul imediat* (ca rezultat, în cazul distrugerii şi al distrugerii calificate şi pericol în cazul poluării elementelor de mediu), *relaţia de cauzalitate* (care trebuie să fie dovedită la infracţiunile de distrugere şi distrugere calificată şi care rezultă din acţiune la infracţiunea de poluare a elementelor de mediu) şi *elementul subiectiv* (infracţiunea de distrugere calificată conţine, de asemenea, şi intenţionalitate).[83]

Un al doilea exemplu ce îl propunem analizei se referă la infracţiuni în legătură cu operaţiunile de gestionare a deşeurilor săvârşite cu încălcarea prevederilor legale (prevăzute la

[78] R. Jurj, *Macro-criminalitatea, conflictul armat și protecția mediului*, *Revista Pro Lege*, nr. 1\2020, pag. 18-31.
[79] *Idem*.
[80] R. Jurj, V. Drăghici, *Drept penal al mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2022, pag. 340.
[81] *Idem*, pag. 341.
[82] *Idem*, pag. 342.
[83] *Idem*, pag. 343.

art. 3 din Legea nr. 101/2011), precum şi infracţiunea de încălcare a reglementărilor privind protecţia apei [în varianta prevăzută la art. 92 alin. (1) din Legea nr. 107/1996]. Analiza comparativă a celor două infracţiunii relevă faptul că acestea sunt infracţiuni distincte şi orice confuzie este exclusă.[84] Principalele diferenţe dintre elementele celor două infracţiuni se referă la: subiectul de drept (valori sociale protejate distinct), *subiectul activ* (care trebuie să fie un broker în cazul operaţiunilor de gestionare a deşeurilor), *elementul de material* (acţiuni distincte), *cerinţele esenţiale ale elementului material* (unele cerinţe distincte).[85]

Un al treilea exemplu se referă la infracţiunea de nerespectarea dispoziţiilor privind exportul de deşeuri (prevăzută la art. 4 din Legea nr. 101/2011), precum şi infracţiunea de nerespectare a dispoziţiilor privind importul de deşeuri (prevăzute la art. 302 ind. 2 Vechiul Cod Penal). Trebuie să menţionăm că cele două infracţiuni sunt infracţiuni distincte, deoarece acestea se referă la fapte distincte. Prin urmare: -infracţiunea de nerespectarea dispoziţiilor privind importul de deşeuri (prevăzută la art 302 ind. 2 Vechiul Cod Penal) se referă numai la (aşa cum este indicat marginal) importul, introducerea (în ţară) şi de tranzit (a ţării) a deşeurilor; -infracţiunea de nerespectarea exporturilor de deşeuri (prevăzută la art. 4 din Legea nr 101/2011) se referă numai la exporturile deşeurilor.[86] Odată cu intrarea în vigoare a Noului Cod Penal (01.02.2014), norma de incriminare (prevăzută la art. 4 din Legea nr. 101/2011) se completează în sensul includerii şi importurilor de deşeuri în condiţiile pe care le prevede.[87]

Un al patrulea caz se referă la infracţiunea de nerespectare a dispoziţiilor privind exportul de deşeuri (prevăzută la art. 4 din Legea nr. 101/2011), precum şi infracţiunea de contrabandă calificată (prevăzută la art. 271 din Codul Vamal). Analiza comparativă a acestor două infracţiuni relevă faptul că operaţiunile de export de deşeuri, care constituie elementul material al infracţiunii de nerespectare a dispoziţiilor privind exportul de deşeuri (prevăzută la art. 4 din Legea nr. 101/2011) se regăsesc printre acţiunile care constituie elementul material al infracţiunii de contrabandă calificată (prevăzută la art. 271 din Codul Vamal).[88] Principalele diferenţe dintre elementele acestor două infracţiuni se referă la: *subiectul de drept* (valori sociale protejate distinct), *elementul material* (infracţiunea de contrabandă calificată cuprinde acţiunea de introducere în ţară), *cerinţele esenţiale ale elementului material* (unele cerinţe distincte), *rezultatul imediat* (rezultatul imediat, chiar dacă acesta este încă un pericol). Din moment ce sancţiunea prevăzută la art. 271 din Codul Vamal (închisoare de la 3 la 12 ani) pentru infracţiunea de contrabandă calificată este mai mare decât sancţiunea prevăzută la art. 4 din Legea nr. 101/2011 (închisoare de la 2 şi 7 ani) pentru infracţiunile de nerespectarea dispoziţiilor privind exportul de deşeuri, prevederile art. 15 din Legea nr. 101/2011 se aplică.[89]

Un al cincilea caz face referire la infracţiunea referitoare la funcţionarea unei instalaţii cu încălcarea prevederilor legale (prevăzută la art. 5 din Legea nr. 101/2011), precum şi infracţiunea de poluare accidentală din cauza lipsei de supraveghere [prevăzută la art. 98 alin. (1) punctul (2) din Ordonanţa de Urgenţă a Guvernului nr. 195/2005]. Principalele diferenţe dintre elementele acestor două infracţiuni se referă la: subiectul de drept (valori sociale

[84] M. Duțu, *Dreptul mediului și al climei Vol 1: Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2022, pag. 193.
[85] *Idem*, pag. 194.
[86] *Idem*, pag. 195.
[87] *Idem*, pag. 198.
[88] G.Durac, *Dreptul protecţiei mediului. Regimul juridic al răspunderii în domeniul mediului*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2023, pag. 52.
[89] *Idem*, pag. 54.

protejate distinct), elementul material (acţiuni distincte) şi cerinţele esenţiale ale elementului material (unele cerinţe distincte).[90]

Un al şaselea exemplu aduce în discuţie infracţiunile care se referă la operaţiunile cu substanţe nucleare sau radioactive [în varianta prevăzută la paragraful (1) al art. 9 din Legea nr. 101/2011], precum şi infracţiunea care se referă la activităţi nucleare fără licenţă [în varianta prevăzută la art. 44 alin. (1) din Legea nr. 111/1996, cu referire la art. 2 lit. c) din aceeaşi lege]. Putem observa că operaţiunile care reprezintă *elementul material* al infracţiunii care se referă la operaţiuni cu substanţe nucleare sau radioactive în cazul în care acestea au un risc nuclear sau radiologic special se regăsesc printre acţiunile care reprezintă elementul material al infracţiunii care se referă la activităţile nucleare fără licenţă. [91] Situaţia este foarte delicată având în vedere faptul că legiuitorul nu a înţeles să ofere o natură subsidiară acestei incriminări (art. 9 din Legea nr. 101/2011) prin art. 15 din Legea nr. 101/2011. De fapt, această normă de incriminare a fost transpusă din Directiva 2009/99/CE doar parţial în paragraful (1) al art. 9 din Legea nr. 101/2011. Elementul distinctiv se referă la variantele agravante ale infracţiunii care se referă la operaţiuni cu substanţe nucleare sau radioactive.[92]

BIBLIOGRAPHY

I. Tratate, cursuri

1. Brandon Burton, *Corporate Criminal Liability*, Editura Nova Science Publishers Inc, New York, 2014;

2. Horia Diaconescu, Ruxandra Răducanu, *Infracţiuni de corupţie şi de serviciu*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2018 ;

3. Gheorghe Durac, *Dreptul protecţiei mediului. Regimul juridic al răspunderii în domeniul mediului*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2023 ;

4. Anca Ileana Duşcă, *Dreptul Mediului, Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2021 ;

5. Mircea Duţu, *Introducere în dreptul penal al mediului*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2013 ;

6. Mircea Duţu, *Dreptul mediului şi al climei Vol 1: Partea generală*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022 ;

7. Adrian Barbu Ilie, *Dreptul mediului*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2017 ;

8. Remus Jurj, Vasile Drăghici, *Drept penal al mediului*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2022 ;

9. Cecily Rose, Michael Kubiciel, Oliver Landwehr, *The United Nations Convention Against Corruption: A Commentary*, Editura Oxford University Press, Oxford, 2019;

10. Duncan Smith, *Fraud and Corruption*, Editura Springer, New York, 2022;

11. Andra-Roxana Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2023;

12. Georgiana Anghel-Tudor, *Protectia intereselor financiare ale Uniunii Europene prin mijloace de drept penal*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2021;

13. Georgiana Tudor, *Drept penal.Armonizarea Legislaţiei Europene.Jurisprudenţa CJUE*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2017;

14. Mihail Udroiu, *Procedură penală. Partea specială. Ediţia a 4-a*, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2017;

[90] *Idem*, pag. 55.
[91] *Idem*, pag. 60.
[92] *Idem*, pag. 65.

15. Sorin Alexandru Vernea, *Particularităţile răspunderii penale în cazul infracţiunilor îndreptate împotriva mediului*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2020;

II. Articole, studii

1. *IIe Congrès international de droit pénal (Bucarest, 6-12 octobre 1929)*, în Revue internationale de droit pénal, 2015/1 (Vol. 86), pag. 31-36 ;

2. Anca Ileana Duşcă, *The principle of environmental protection in internal law and in the European Union*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 31, nr. 2/2017, pag. 158-163;

3. Mircea Duţu, *Pentru un nou, veritabil şi eficient drept represiv (penal) al mediului*, Revista *Dreptul*, nr. 11/2020, pag. 11-32 ;

4. Mircea Duţu, *Infracţiunile de mediu în Uniunea Europeană: se impune armonizarea extinsă sau noi instrumente de aplicare?*, Revista *Dreptul*, nr. 8/2016, pag. 157-171 ;

5. Mircea Duţu, *Probleme ale efectivităţii, eficienţei şi dezvoltării dreptului mediului în România. Aspecte de drept substanţial şi drept procedural*, Revista *Dreptul*, nr. 11/2020, pag. 32-46 ;

6. Remus Jurj, *Compatibilitatea legislaţiei penale din România cu legislaţia comunitară care reglementează protecţia mediului prin mijloace de drept penal*, Revista Pro-Lege, nr. 3-4/2019 ;

7. Remus Jurj, *Macro-criminalitatea, conflictul armat şi protecţia mediului*, Revista *Pro Lege*, nr. 1/2020, pag. 18-31 ;

8. Dragoş Stoenac, *Noțiunea de răspundere penală*, Universul Juridic Premium, universuljuridic.ro ;

9. Valeriu Stoica, *O modă periculoasă: extinderea sferei de aplicare a răspunderii penale a persoanei juridice*, juridice.ro ;

10. Ruxandra Răducanu, *Câteva consideraţii de doctrină şi practică judiciară privind răspunderea penală a persoanei juridice în lumina noului Cod penal*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 25, nr. 1/2014, pag. 112-115 ;

11. Sebastian Răduleţu, *Unele aspecte controversate privind răspunderea penală a persoanei juridice*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 32, nr. 1/2018, pag. 79-87 ;

12. Andra-Roxana Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Analele Universității București – Seria Drept (AUB), nr. 1/2020, pag. 348-352.

LANTHIMOS, MENTAL MUTILATION. TRIER, PHYSICAL MUTILATION

Daniel Mihalcea
PhD Student, „Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Yorgos Lanthimos is concerned with bringing to date some animal characters who do not appear to be fierce, but who face paradoxical situations. Lanthimos's characters live without externalizing their emotions. Canin (2009) and Homarul (2015) are the films with animals, the characters are characterized at the level of experiences, feelings, interactions according to the wild attributes of the animals they represent.

Keywords: Cinema, bestiary, body, gesture, psychology

Yorgos Lanthimos, la fel ca Lars von Trier, se adresează unui pubilc matur. Această maturitate trebuie să se manifeste la nivelul de înțelegere al operei dar și în ceea ce privește raportarea la viața de zi cu zi. Filmele lui Lanthimos, dar mai ales ale lui Trier, pot oferi idei bolnave de acțiune, de mod de viață. Jurnalele de știri oferă multe exemple despre oameni inspirați de știri, filme și cărți care comit infracțiuni și crime oribile.

Canin nu este un film educativ. Ușor distopic, transmite un mesaj cu privire la ce se poate întâmpla atunci când rațiunea dă rateuri, atunci când din punct de vedere epistemologic realitatea exterioară și interioară a omului capătă valențe contradictorii. Copiii sunt crescuți exclusiv în casa familiei unde influența dominantă a tatălui determină retardarea acestora. Pisica este cel mai periculos animal iar singura armă este ca ei să se pună în patru labe și să latre. Atunci când angajata la pază la firma unde tatăl este director care vine acasă pentru a satisface nevoile sexuale ale băiatului devine o amenințare, părinții decid ca una dintre fete să îi devină parteneră.

Antichrist (2009), regizor Lars von Trier, este un film despre anxietate, despre terapie și despre lupta în cuplu pentru supraviețuire cu maxim de agresivitate spectaculară. O furie sexuală se manifestă în atitudinea soției. Ea este inexorabilă. El este îngăduitor. Maturitatea spectatorului trebuie să fie deplină pentru a înțelege acest film psihologic realizat de Trier care deschide seria de filme dure care va continua cu Nimphomaniac I și II (2013) și Casa pe care Jack a construit-o (2018). Soția își taie clitorisul cu foarfeca după ce îl supune pe soțul ei psiholog la suferințe groaznice în contrast cu încercarea acestuia de a-i vindeca psihicul prin metoda confruntării cu locul care îi produce dezechilibre mentale. Xan Brooks de la The Guardian, cu privire la Cannes 2009, a publicat în 15 iulie 2009 *Antichrist: o operă de geniu sau cel mai bolnav film din istoria cinematografiei?*.[1] Aceasta este o altă premisă de la care plecăm atunci când vorbim despre maturitatea spectatorului. Mutilarea genitală a scandalizat Cannes-ul. „Stând în întunericul Palatului de la Cannes, publicul a țipat și a urlat și și-a acoperit ochii. Se spune că cel puțin patru telespectatori au leșinat și au murit pe scaunele lor."[2] În 18 iunie 2009, Amy Raphael a publicat în The Guardian „*Antichrist sau antifemei*: „Nu există nicio îndoială că talentul de luat în considerare al lui Lars Von Trier este de a jigni și înfuria. [...] Cei care îl declară o capodoperă îi recunosc ciudățenia extraordinară, dar cei

[1] Xan Books, *The Guardian, Antichrist: o operă de geniu sau cel mai bolnav film din istoria cinematografiei?*, https://www.theguardian.com/film/2009/jul/16/antichrist-lars-von-trier-feminism, 2009. Link accesat în 7.07.2023.
[2] Ibidem

mai mulți cărora le displace vorbesc despre misoginia flagrantă a lui Von Trier. Un critic a fost atât de înfuriat după vizionarea lui Antichrist la Cannes, încât a scris: Lars Von Trier, am înțeles. Chiar nu îți plac femeile. […] Este posibil, totuși, ca Antichrist să nu fie un film al unui regizor misogin care s-a prăbușit în abis și mai degrabă un exercițiu de teologie alternativă. Von Trier, care s-a convertit la catolicism la 30 de ani, ar putea să dezvăluie, pur și simplu, o lume creată de Satan și nu de Dumnezeu – și, ca atare, este o lume fantastică bazată doar vag pe realitate."[3]

Cu privire la un concept autobiografic al lui Trier în filmografie sa, trebuie să ținem cont de interviul pe care l-a acordat lui Knud Romer, actor în filmul Idioții (1998), regizor Lars von Trier, publicat de Institutul danez de film în 2009, preluat de Agenda LiterNet: „Pentru mine, filmele sunt doar imagini – chiar dacă sunt linii trase cu creta pe podea. Dar mă simțeam trist, deprimat și mă îndoiam că voi mai reuși vreodată să fac vreun film. Dar m-am întors la niște materiale din tinerețe. Îmi plăcea mult Strindberg atunci, mai ales Strindberg ca persoană. Era uimitor. Și așa am încercat să fac un film unde a trebuit să renunț puțin la rațiune."[4]

Dacă ne gândim la ce spune Amy Raphael, că ceva autobiografic se transpune în opera lui Trier, trebuie să aducem în discuție, pentru a înțelege mai bine, ce spune Jung la 83 de ani povestind despre „mitul" vieții sale: „Greutatea în scrierea unei autobiografii constă în faptul că nu posezi nici un etalon de măsură, nici o bază obiectivă, pornind de la care să poți judeca. Nu există posibilități pertinente de comparație. Știu că în multe privințe eu nu sînt ca alții, dar nu știu cum sînt cu adevărat. Omul nu se poate campara cu nimic: nu este nici maimuță, nici vacă, nici copac. Sînt om. Dar ce înseamnă asta? Ca orice ființă, și eu am fost desprins din divinitatea infinită, dar nu mă pot compara cu nici un animal, cu nici o plantă și nici o piatră. Numai o ființă mitică depășește omul. Cum să aibă el atunci despre sine o părere definitivă?"[5]

Trăirile interioare ale lui Trier alimentează inspirația. Frica și propriile emoții sunt sursele care dezlănțuie subiecte și acțiuni uneori greu de suportat, greu de explicat, greu de înțeles. Poate că își exorcizează, așa cum spune Romer, proprii demoni sau demonii din viața reală. „Dar acei demoni îmi sunt prieteni. Poate acesta este avantajul de a face filme: demonii, care dor atât de tare atunci când îi întâlnești, au un rol diferit. Îți devin prieteni atunci când îi folosești într-un film. Devin tovarăși de joacă, aliați."[6]

În accepțiunea lui Jung evenimentele interioare sunt cele care primează, în timp ce călătoriile, oameni și lucrurile înconjurătoare, amintirile în general, pălesc. „Amintirea faptelor exterioare ale vieții mele s-a estompat în cea mai mare parte sau a dispărut. Însă întâlnirile cu cealaltă realitate, coliziunea cu inconștientul, mi s-au întipărit în memorie și nu mai pot fi șterse. Acolo a fost întotdeauna abundență, a fost întotdeauna bogăție, și orice altceva a trecut pe un plan secundar."[7]

Lumea lui Trier poate să pară excentrică, pe dos, neverosimilă, lipsită de sens, dar tocmai acest inedit îl duce pe Trier în zona câștigătoare către un public care își dorește detașarea de stereotipuri. *Avatar 1* (2009), regizor James Cameron, cu final deschis, are o poveste clasică cu o structură naratorială previzibilă, în care, așa cum suntem învățați de americani, binele triumfă în cel mai grandios mod cu putință, cu relații temporale și cauzale identificabile încă de la începutul filmului. Lumea pe care nu o cunoaștem este instrumentul

[3] Amy Raphael, *The Guardian, Antichrist sau antifemei*, https://www.theguardian.com/film/2009/jul/18/lars-von-trier-antichrist, 2009. Link accesat în 7.07.2023.
[4] Agenda LiterNet, *Lars von Trier se destăinuie – Antichrist*, https://agenda.liternet.ro/articol/10891/Comunicat-de-presa/Lars-von-Trier-se-destainuie-Antichrist.html. Link accesat în 28.07.2023.
[5] Carl Gustav Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, editura Humanitas, 1996, pagina 18
[6] Agenda LiterNet, *Lars von Trier se destăinuie – Antichrist*, https://agenda.liternet.ro/articol/10891/Comunicat-de-presa/Lars-von-Trier-se-destainuie-Antichrist.html. Link accesat în 28.07.2023.
[7] Carl Gustav Jung, *opera citată*, pagina 19

care ne cucerește, în fapt, o lume pe care nu am întâlnit-o la Asimov sau la Wells sau la Beson. Acest lucru este confirmat de faptul că *Avatar 2* (2022), același autor, deși a avut mult mai mari așteptari, nu s-a calificat la rezultatul scontat pentru că era o lume pe care deja o cunoșteam, o lume cu care interacționaserăm și de la care aveam alte curiozități. Dar, sigur, lumea digitală desăvârșită și fotoliile mișcătoare ne-au copleșit.

Tatăl autoritar din Canin, asemeni temnicerului Fritzl, își ține copii departe de tot ce crede el că ar putea să îi influențeze negativ. Agresorul sexual Fritzl a construit spații înguste de locuit la subsolul casei izolate fonic. „Trebuia să creez un loc în care să o pot ține pe Eisabeth cu forța dacă era necesar, departe de lumea exterioară. Nu a mai respectat nicio regulă. Ea petrecea nopți întregi în baruri murdare, bând alcool și fumând. Am încercat doar să o scot din acea mizerie.”[8] Peter Bradshaw a publicat în 2010 în The Guardian *Recenzie Canin – fabula ciudată despre disfuncție și autovătămare*: „Canin ar putea fi citit ca un exemplu superlativ de cinema absurd sau, eventual, ceva complet invers, o piesă clinic, necruțător de intimă a realismului psihologic.”[9] Realismul psihologic se concentrează pe motivațiile personajelor care încearcă să își explice acțiunile. Lanthimos nu explică, el mizează pe inteligența spectatorului care trebuie să înțeleagă raportul dintre semne și obiectele semnificate. Imaginea filmică este încărcată de sens iar codurile trebuie descifrate de privitorul inteligent al lui Lanthimos. Deși pare o comedie care contrazice gândirea logică, *Canin,* la fel ca *Homarul*, este o parodie, o parafrază a școlii de acasă caricaturale în care părinții își învață în mod greșit copiii despre sensul lucrurilor și al cuvintelor pentru a fi protejați de o realitate care ar putea să le afecteze buna creștere. „Este un film despre ciudățenia esențială a ceva ce societatea insistă că este reperul normalității: familia, un oraș-stat cu ziduri, cu propria sa regulă autocratică și secrete de nepovestit.”[10]

Bestiarul cinematografic se identifică prin titluri ca: *Dog Star Man, Nico the Unicorn, Twelve Monkeys, Lobster, Beauty and the Beast, War Horse, The Lion King, Ice Age, Kung Fu Panda, Ratatouille, Dogtooth, Beverly Hills Chihuahua, Cannibal Holocaust, Beast Master, 101 Dalmatians, Mokey trouble, Black Beauty, Gorillas in the Mist, Teenage Mutant Ninja Turtles, Dog Days, Planet of the Apes, Conquest of the Planet of the Apes, Rise of the Planet of the Apes, Shrek, Finding Rin Tin Tin, La marche de l'empereur, Chimp Empire, Avatar, Fantastic Beasts: The Secrets of Dumbledore, Dead Dog, Fram, Domestic, Câini, Capra cu trei iezi.* Pasiunea nestăpânită, viloentă, a lui Scrat pentru ghinda care îi aduce de fiecare dată mare supărare, un urs ospătar într-un restaurant de tăieței vrea să facă kung fu dar fizicul nu-i permite să practice acest sport, un tânăr șoarece vrea să devină maestru bucătar, în Pride Lands din Africa un leu este conducătorul tuturor animalelor, armata celor 12 maimuțe amenință să șteargă omenirea de pe fața pământului într-un viitor foarte apropiat nouă, un prinț vrăjit este tranformat într-un animal fioros pentru că nu putea să iubească, un atropolog realizează un documentar despre triburile de canibali din pădurile tropicale ale Americii de Sud, un căluț cu corn în frunte este ajutat să plece în ținutul magic, un pui de Sant Bernard este adoptat și pe măsură ce crește își dovedește inteligența, maimuțele învață graiul oamenilor dar nu reușesc să coabiteze, aimalele de companie sunt personaje și se află în același plan cu personajele umane, transformarea omului în animal jucător care în loc de nume se identifică prin număr, ocuparea minții individului redus la stadiul de imbeciltate și de

[8] Adam Lusher, *Independent, Josef Fritzl 10 ani după: pensionarul „obișnuit” și secretul întunecat al fiicei pe care a ținută captivă timp de 24 de ani*, https://www.independent.co.uk/news/world/europe/josef-fritzl-10-years-what-happened-daughter-dungeon-basement-incest-rape-austria-elisabeth-kampusch-a8322671.html, 2018. Link accesat în 18.07.2023.

[9] Peter Bradshaw, *The Guardian, Recenzie Canin – fabula ciudată despre disfuncție și autovătămare*, https://www.theguardian.com/film/2010/apr/22/dogtooth-review, 2010. Link accesat în 18.07.2023.

[10] Ibidem

schizofrenie, lupta pentru putere între două clanuri de cimpanzei într-o pădure din Uganda, 4 câini reușesc să conecteze 12 oameni într-o comedie savuroasă, uneltiri pentru a prelua controlul lumii vrăjitorilor. Toate acestea sunt subiecte ale filmelor în care animalele sunt încărcate cu atribute umane, sunt umanizate prin lectura în voice over în filmele documentare și de ficțiune unde li se dezvăluie vieți foarte asemănătoare cu viețile oamenilor, iubire, aspirații, dăruire, război, suspans, crime, infiltrare, comploturi, intruziuni, spionaj, rivalități, divizării, speranțe, temeri, frici, ambiție, ascensiune, comportamentul în timpul împerecherii, gradele de rudenie și efectul acestora asupra comportamentului social.

Dacă în „Istoria ieroglifică" Cantemir surprinde sub forma unei ample alegorii o perioadă istorică importantă a Moldovei, prin satiră a moravurilor, a vieții socio-politice și familiale unde evenimentele sunt puse pe seama animalelor, păsărilor și peștilor, la Lanthimos personajele sunt jucători care nu au nume, au numere la fel ca în serialul Jocul calamarului (2021), regizor Dong-hyuk Hwang.

BIBLIOGRAPHY

Carte:

Jung, Carl Gustav, *Amintiri, vise, reflecții*, editura Humanitas, 1996.

Internet:

Agenda LiterNet, *Lars von Trier se destăinuie – Antichrist*, https://agenda.liternet.ro/articol/10891/Comunicat-de-presa/Lars-von-Trier-se-destainuie-Antichrist.html. Link accesat în 28.07.2023.

Bradshaw, Peter, *The Guardian*, *Recenzie Canin – fabula ciudată despre disfuncție și autovătămare*, https://www.theguardian.com/film/2010/apr/22/dogtooth-review, 2010. Link accesat în 18.07.2023.

Brooks, Xan, *The Guardian*, *Antichrist: o operă de geniu sau cel mai bolnav film din istoria cinematografiei*?,

https://www.theguardian.com/film/2009/jul/16/antichrist-lars-von-trier-feminism, 2009. Link accesat în 17.07.2023.

Lusher, Adam, *Independent, Josef Fritzl 10 ani după: pensionarul „obișnuit" și secretul întunecat al fiicei pe care a ținută captivă timp de 24 de ani*,

https://www.independent.co.uk/news/world/europe/josef-fritzl-10-years-what-happened-daughter-dungeon-basement-incest-rape-austria-elisabeth-kampusch-a8322671.html, 2018. Link accesat în 18.07.2023.

Raphael, Amy, *The Guardian*, *Antichrist sau antifemei*,

https://www.theguardian.com/film/2009/jul/18/lars-von-trier-antichrist, 2009. Link accesat în 17.07.2023.

SMUGGLING CRIME IN THE LIGHT OF THE NEW LEGISLATIVE CHANGES

Corina-Maria Tudor (Barbu)
PhD Student, Police Academy „Alexandru Ioan Cuza", Bucharest

Abstract: Emergency Ordinance no. 85/2022 established a value threshold for smuggling crime assimilated version, which had the effects of a decriminalization law, with special implications in judicial practice, because the provisions of art. 4 of C. pen. that regulate the application of the criminal decriminalization law are also applicable in situations where a specific act, committed under the old law, no longer constitutes a crime according to the new law due to the change in the constitutive elements of the crime, including the form of guilt, required by the new law for the existence the crime.
Thus, the people who committed these illegal acts will no longer be held criminally liable, but the committed acts could constitute contraventions according to tax legislation, a fact for which the analysis of their consequences on society is required.

Keywords: assimilated smuggling, value threshold, quantity, change of legal framework, suspension

Prin Decizia Curţii Constituţionale nr. 176/2022 din 24 martie 2022, publicată în Monitorul Oficial nr. 451 din 5 mai 2022 s-a constatat că "dispoziţiile art. 270 alin. (3) din Legea nr. 86/2006 privind Codul vamal al României sunt neconstituţionale", ceea ce a condus la scoaterea din fondul activ legislativ a prevederilor art. 270 alin. (3) din Legea nr. 86/2006 privind Codul vamal al României.

Însă, acest vid legislativ a fost remediat prin adoptarea Ordonanţei de urgenţă nr. 85 din 17.06.2022[1] care a impus un prag valoric în vederea stabilirii până la ce limită activitatea ilicită constituie infracțiune sau contravenție.

Infracțiunea de contrabandă anterior Deciziei Curții Constituționale

Dacă până la adoptarea Deciziei Curții Constituționale era posibil ca introducerea în sau scoaterea din ţară prin locurile stabilite pentru controlul vamal, să constiuie infracțiunea de contrabandă, chiar dacă nu este atins pragul impus de lege, dacă cel care comite fapta dovedește persistență în comportamentul antisocial prin repetarea de două ori în decursul unui an a sustragerii de la controlul vamal, a acestor categorii de bunuri sau mărfuri, exact ca și fapta inculpatei, care, după ce la data de 08.12.2018 a fost sancţionată contravenţional cu avertisment pentru sustragerea de la controlul vamal a unei cantităţi de 37 pachete de ţigări mărcile, iar la data de 23.09.2019, a introdus în ţară, tot prin sustragerea de la controlul vamal, o cantitate de 40 pachete de ţigări.[2]

Dacă la efectuarea control de frontieră, pe sensul de instrare în țară, când s-a constatat că, în partea din spate a automarfarului se aflau cutii care conţineau marfa specificată în documentele de însoţire, iar după îndepărtarea primului rând de cutii, în partea din spate se găseau cutii din carton care nu erau identice cu cele aşezate, care conţineau cartoane cu ţigarete de diferite mărci, în cantitate de 358.320 pachete de ţigări netimbrate, a căror valoare calculată conform Ordinului Ministrului Finanţelor Publice pentru aprobarea valorilor în

[1] ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ nr. 85 din 17 iunie 2022 privind modificarea și completarea unor acte normative din domeniul fiscal și vamal, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 594 din 17 iunie 2022;
[2] Decizia penală nr.22 /A din 10 ianuarie 2022 - Penal - *Curtea de Apel Galați - Secția penală și pentru cauze cu minori; www.lege5.ro, consulatat la data de 30.01.2020;*

vamă nr. 1076/2006 a fost de 179.164 euro (758.312 lei), suntem în prezența unei infracțiuni de contrabandă în varianta asimilată în concurs real formal cu infracțiunea de folosirea de acte nereale (art. 272 din Legea 86/2006).[3]

O altă modalitatea cu același nivel de pericol social a varintei asimilate, este și fapta de înstrăinarea sub orice formă a mărfurilor aflate în tranzit. Apreciez, așa cum se susține în doctrină că această modalitate a fost incriminată deoarecere bunurile aflate în tranzit nu sunt supuse regimului vamal, iar odată cu deturnarea lor și introducerea pe teritoriul țării nu sunt supuse operațiunii de vămuire, deși, în mod legal, trebuia să li se aplice.[4]

Așadar, se poarte observa că sub aspectul laturii subiective ca element al conținutului infracțiunii, contrabanda cuprinzând totalitatea condițiilor cerute de lege cu privire la atitudinea conștiinței și voinței făptuitorului față de faptă și urmările acesteia, pentru caracterizarea ei ca infracțiune, se săvârșește numai cu ***intenție directă,*** subiectul activ nemijlocit al contrabandei are reprezentarea rezultatului faptei și urmărește producerea lui prin ducerea la bun sfârșit a acțiunii sale.[5]

Consecințele Deciziei Curții Constituționale asupra infracțiunii de contrabandă

Ca urmare declarării neconstituționale a dispozițiilor art. 270 alin. (3) din Legea nr. 86/2006 prin faptul că nu reglementează un prag valoric/temporal cât privește faptele asimilate contrabandei și prin nesocotirea principiului ultima ratio în materie penală, acestea aduc atingere principiului constituțional al statului de drept, consacrat în art. 1 alin. (3) din Legea fundamental, respectiv că este încălcat principiul statului de drept.[6]

O altă instanță constituțională a statuat, într-o speță similară, că principiul constituțional al statului de drept este încălcat în cazul în care răspunderea juridică a fost stabilită în lege pentru o faptă care nu este periculoasă pentru societate și, prin urmare, nu trebuie sancționată, respectiv o sancțiune strictă (răspunderea juridică) a fost stabilită în lege pentru o faptă care este contrară legii și a cărei sancțiune sau pedeapsă impusă celui care a săvârșit-o este în mod evident prea mare, disproporționată, inadecvată cu încălcarea comisă și, prin urmare, injustă.[7] Or, în ipoteza infracțiunii de contrabandă în forma asimilată, având în vedere că fapta săvârșită în condițiile art. 270 alin. (3) este o infracțiune asimilată, derivată, corelativă și, cu privire la majoritatea acțiunilor/operațiunilor ce constituie elementul material al infracțiunii, este o infracțiune subsecventă infracțiunilor prevăzute la art. 270 alin. (1) și alin. (2) lit. a), b) și c) din Codul vamal al României, reglementarea unor limite valorice similare celor stabilite în conținutul acestor din urmă texte de lege este necesară pentru o justă individualizare a pedepsei.

Totodată, trebuie remarcat faptul că, în condițiile art. 147 alin. (1) și 4 din Constituția României, prevederile art. 270 alin. (3) din Legea nr. 86/2006 privind Codul vamal al României sunt suspendate de drept pe o perioadă de 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale, iar după această perioadă dispozițiile legale care incriminează penal

---

[3] Sentința penală nr.110 din 01 octombrie 2009 - Penal - *Judecătoria Calafat - Secția Penală;www.lege5.ro, consulatat la data de 30.01.2020;*

[4] Alexandru BOROI, Mirela GORUNESCU Alexandru BOROI, Mirela GORUNESCU, Ionuț Andrei BARBU, Bogdan VÎRJAN, Iulia-Elena NISTOR - *Dreptul penal al afacerilor*, ediția 7, Editura C. H. Beck, 2021, p. 68;

[5] Georgina BODORONCEA, Valerian CIOCLEI, Irina KUGLAY, Lavinia LEFTERACHE, Teodor MANEA, Iuliana NEDELCU, Francisca-Maria VASILE, George ZLATI, editura CH Beck, București 2020, *Codul penal. Comentariu pe articole*, ediția 3, Editura C. H. Beck, București 2020, p. 18;

[6] Art.1 alin. 3 din Constituția României publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003- România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate;

[7] Decizia din 10 noiembrie 2005, pronunțată de Curtea Constituțională a Lituaniei în Cazul nr. 01/04, www.ccr.ro/wp-content/uploads/2022/05/Decizie_176_2022.pdf, consultat la data de 20.08.2023;

contrabanda asimilată îşi încetează efectele juridice dacă, în acest interval, nu se intervine legislativ pentru punerea în acord a acestor prevederi declarate neconstituţionale cu dispoziţiile Constituţiei.

Potrivit Deciziei Curţii Constituţionale nr. 651/2018 din 25 octombrie 2018 efectele unei decizii a Curţii Constituţionale prin care se constată neconstituţionalitatea unei norme de incriminare sunt similare cu cele ale unei legi penale de dezincriminare, în condiţiile art. 4 din C. pen.

Fapt pentru care prin, prin ordonanţa de urgenţă nr. 85 din 17.06.2022[8] s-a dispus, printre altele, următoarele: „*articolul 270 din Legea nr. 86/2006 privind Codul vamal al României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 350 din 19 aprilie 2006, cu modificările şi completările ulterioare, se modifică după cum urmează:*

1. La alin. (2), lit. a) şi b) vor avea următorul cuprins: a) introducerea în/sau scoaterea din ţară, prin locurile stabilite pentru controlul vamal, prin sustragere de la controlul vamal, a bunurilor sau a mărfurilor care trebuie plasate sub un regim vamal, dacă sunt depăşite limitele cantitative prevăzute la art. 452 alin. (1) lit. h) din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal, cu modificările şi completările ulterioare, în cazul produselor accizabile supuse marcării, sau dacă valoarea în vamă a bunurilor sau a mărfurilor sustrase este mai mare de 20.000 de lei, în cazul produselor accizabile nesupuse marcării, şi mai mare de 40.000 de lei în cazul celorlalte bunuri sau mărfuri; b) introducerea în/sau scoaterea din ţară, de două sau mai multe ori în decursul unui an, prin locurile stabilite pentru controlul vamal, prin sustragere de la controlul vamal, a bunurilor sau a mărfurilor care trebuie plasate sub un regim vamal, dacă prin fiecare introducere sau scoatere din ţară nu sunt depăşite limitele cantitative sau valorice prevăzute la lit. a), însă cumulat, sunt depăşite aceste limite".

2. Alineatul (3) va avea următorul cuprins: (3) Sunt asimilate infracţiunii de contrabandă şi se pedepsesc potrivit alin. (1) colectarea, deţinerea, producerea, transportul, preluarea, depozitarea, predarea, desfacerea şi vânzarea bunurilor sau a mărfurilor care trebuie plasate sub un regim vamal, cunoscând că acestea provin din contrabandă sau sunt destinate săvârşirii acesteia, dacă sunt depăşite limitele cantitative sau valorice prevăzute la alin. (2) lit. a)."

Trebuie adus în discuție și articolul 452 alin. (1), lit. h) care s-a modificat şi va avea următorul cuprins: "*h) deţinerea de către orice persoană sau comercializarea pe teritoriul României a produselor accizabile supuse marcării, potrivit prezentului titlu, cu excepţia celor deţinute în antrepozitul fiscal, fără a fi marcate sau marcate necorespunzător ori cu marcaje false peste limita a 10.000 ţigarete, 400 ţigări de foi de 3 grame, 200 ţigări de foi mai mari de 3 grame, tutun de fumat peste 1 kg, alcool etilic peste 40 litri, băuturi spirtoase peste 200 litri, produse intermediare peste 300 litri, băuturi fermentate, altele decât bere şi vinuri, peste 300 litri."*

Toate aceste consecințe juridice au fost transpuse în practica judiciară, fapt pentru care instanța de judecată[9] a reținut că, pentru existența acestei infracțiuni se impune, ca și cerință esențială a tipicității ei, ca făptuitorul să dețină, să colecteze, să producă, să transporte, să preia, să depoziteze, să predea ori, după caz, să comercializeze o anumită cantitate de țigări și care să o depășească pe cea de 10.000 țigarete (500 pachete).

Instanța a mai apreciat că, în situația în care obiectul material al infracțiunii trebuie să îndeplinească anumite condiții prevăzute de lege, neîntrunirea acestora determină ca fapta să nu constituie infracțiune, chiar dacă toate celelalte condiții ar fi îndeplinite. Or, în speță,

[8] ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ nr. 85 din 17 iunie 2022 privind modificarea și completarea unor acte normative din domeniul fiscal și vamal, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 594 din 17 iunie 2022;
[9] Sentința nr. 1174 din 01/09/2023 - Judecătoria BACĂU, www.lege5.ro, consultat la data de 18.11.2023;

cantitatea de pachete de ţigări deţinută de inculpat este inferioară limitei minime impuse de dispoziţia incriminatoare precitată. Aşa fiind, instanţa constată că, sub pragul impus de legiuitor în cazul infracţiunii prev. de art. 452 alin. (1) lit. h) Codul fiscal din 2015, fapta nu este prevăzută de legea penală, fiind incident cazul de împiedicare a exercitării acţiunii penale reglementat de art. 16 lit. b) teza I C. proc. pen..

Fapt pentru care, instanţa, în considerarea dispoziţiilor art. 396 alin. (1) şi 5 C. proc. pen. cu referire la art. 16 alin. (1) lit. b) teza I C. proc. pen. şi art. 4 C. pen., a achitat pe inculpat pentru deţinere şi transport a bunurilor sau a mărfurilor care trebuie plasate sub un regim vamal cunoscând că acestea provin din contrabandă sau sunt destinate săvârşirii acesteia, faptă prev. de art. 270 alin. (3) din Legea 86/2006 cu aplic. art. 41 alin. (1) C. pen., întrucât fapta nu este prevăzută de legea penală.

Într-o altă speță[10], din probele administrate în prezenta cauză, instanţa a reținut că în data 30.11.2018, inculpata care a deţinut în afara antrepozitului fiscal produse accizabile supuse marcării, respectiv cantitatea totală 28.000 de pachete de ţigări de contrabandă, netimbrate în România, a generat astfel un prejudiciu bugetului de stat prin neplata accizelor şi a TVA-ului și a condamnat-o pentru comiterea infracțiunii de contrabandă și tragerea la răspundere civilă pentru prejudiciul cauzat.

Totodată[11], s-a reținut că, fapta inculpatului constând în aceea că, în realizarea aceleaşi rezoluţii infracţionale, a deţinut, comercializat şi transportat ţigarete cunoscând că acestea provin din contrabandă, respectiv a vândut la data de 06.07.2016 o cantitatea de 500 de pachete de ţigări de contrabandă, a transportat în 08.07.2016, cantitatea de 2.970 de pachete de ţigarete de contrabandă şi a depozitat în 08.07.2016 cantitatea de 764 pachete de ţigarete provenite din contrabandă, cauzând astfel un prejudiciu bugetului statului în valoare de 50.566 lei, întruneşte elementele constitutive ale infracţiunii continuate de contrabandă prev. de art. 270 alin. (3) din Legea nr. 86/2006 cu aplicarea art. 35 alin. (1) C. pen. (3 acte materiale).

Apreciez că se impune a se preciza că Decizia Curții Constituționale a României nr. 176/2022 nu are nicio înrâurire în prezenta cauză, câtă vreme nr. de pachete de ţigarete deţinute, comercializate şi transportate de inculpat este de 4.234, fiecare pachet conţinând 20 ţigarete, fiind astfel cu mult depăşit plafonul de 10.000 ţigarete la care face referire legiuitorul constituant în decizia menţionată.

Pe cale de consecinţă, consider că instanța a soluționat correct cauza, constatând că sunt îndeplinite condiţiile legale, în sensul că fapta există, a fost săvârşită de către inculpat cu forma de vinovăţie prevăzută de lege şi aceasta constituie infracţiune, instanţa reţine că a operat o răsturnare a prezumţiei de nevinovăţie şi inculpatul se face vinovat de fapta pentru care a fost trimis în judecată.

Concluzii

Aşadar, având în vedere cele două decizii ale Curţii Constituţionale, dar şi ordonanţa de urgenţă la care s-a făcut trimitere, rezultă că infracţiunea de contrabandă asimilată, prev. de art. 270 alin. (3) din Legea nr. 86/2006, respectiv de art. 270 alin. (3), art. 274 din Legea nr. 86/2006 (forma sa calificată), cel puţin în situaţia în care cantitatea de ţigări este egală sau inferioară celei de 10.000 ţigarete (500 pachete), a fost abrogată, ca şi consecinţă directă a deciziei Curții din data de 24.03.2022 (care produce efecte similare unei legi de dezincriminare).

Considera că a fost oportună adoptarea Deciziei Curţii Constituţionale, chiar dacă la început a creat un vid legislativ, deoarece se impunea reglementarea unui prag valoric în

[10] Sentința nr. 3061 din 18/09/2023 Judecătoria BAIA MARE, www.lege5.ro, consultat la data de 15.11.2023;
[11] Sentința nr. 273 din 01/09/2023 - Judecătoria ALBA IULIA, www.lege5.ro, consultat la data de 15.11.2023;

sancționarea aceste forme a infracțiunii de contrabandă, pentru delimitarea exactă a faptelor care constituie infracțiuni de cele care sunt în sfera contravențiilor.

BIBLIOGRAPHY

1. Alexandru BOROI, Mirela GORUNESCU, Ionuț Andrei BARBU, Bogdan VÎRJAN, Iulia-Elena NISTOR - *Dreptul penal al afacerilor*, ediţia 7, Editura C. H. Beck, 2021;
2. Georgina BODORONCEA, Valerian CIOCLEI, Irina KUGLAY, Lavinia LEFTERACHE, Teodor MANEA, Iuliana NEDELCU, Francisca-Maria VASILE, George ZLATI, editura CH Beck, București 2020, *Codul penal. Comentariu pe articole*, ediţia 3, Editura C. H. Beck, Bucureţti 2020;
3. Constituția României publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003;
4. Lege nr. 86/2006 privind Codului Vamal al României publicată in Monitorul Oficial al României nr. 350 din 19 aprilie 2006;
5. Decizia din 10 noiembrie 2005, pronunţată de Curtea Constituţională a Lituaniei în Cazul nr. 01/04, www.ccr.ro/wp-content/uploads/2022/05/Decizie_176_2022.pdf, consultat la data de 20.08.2023;
6. ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ nr. 85 din 17 iunie 2022 privind modificarea și completarea unor acte normative din domeniul fiscal și vamal, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 594 din 17 iunie 2022;
7. Decizia penală nr.22 /A din 10 ianuarie 2022 - Curtea de Apel Galați -*; www.lege5.ro, consultat la data de 30.01.2020;*
8. Sentința penală nr.110 din 01/10/2009 - Judecătoria Calafat - *www.lege5.ro, consultat la data de 30.01.2020;*
9. Sentința nr. 3061 din 18/09/2023 Judecătoria Baia Mare- *www.lege5.ro, consultat la data de 30.01.2020;*
10. Sentința nr. 273 din 01/09/2023 - Judecătoria Alba Iulia- *www.lege5.ro, consultat la data de 30.01.2020;*
11. Sentința nr. 1174 din 01/09/2023 - Judecătoria Bacău - *www.lege5.ro, consultat la data de 30.01.2020;*
12. www.lege5.ro

PHILOSOPHY AND THEOLOGY AS INTERWEAVED IN GREGORY OF NYSSA'S WORKS. A PHILOSOPHICAL APPROACH

Marius Golea
PhD Student, West University of Timișoara

Abstract: Gregory of Nyssa is one of the greatest Christian theologians, counted amongst the so-called three Cappadocian, together with his brother Basil the Great and with Gregory of Nazianzus who was his friend. The purpose of the present paper is that of arguing that Gregory of Nyssa did not "subdued" the philosophy to theology, neither he "disguised" philosophy within his theological works, but that he simply used what represented the peak of the knowledge at that time: the Greek philosophy. The research method we have used is the qualitative method, and we think that we can affirm, with a satisfactory degree of certitude, that we have accomplished the needed immersion in the subject matter, and that we have crystalized a transversal section which, though, it has preserved an "open-ended" character of our paper. The conclusion that we have reached, it is the fact that Gregory of Nyssa was an adept user of philosophy in tackling with the main controversies existing at his time. A byproduct of our research is also the conclusion that a forced separation between theology and philosophy, related to the works of the Church Fathers, it is neither possible nor desirable, and it would deprive both of them of their content.

Keywords: Gregory of Nyssa, Philosophy, Plato, Plato's Chariot, Tripartition of the Soul

1. Introduction

The research method we are going to apply it is the qualitative method, as described by Dörnyei (2011). In our demarch we start from the need for preserving the *open-ended* character of our research (Dörnyei: 24), in order our results to allow updating and nuancing as we progressed in studying the aspects which we are interested in. In this regard, the quotes we are going to use are of small dimensions and they originate of several sources, so that the conclusions we are going to come to, to be as widely founded as possible.

Gregory of Nyssa proved to be, in his youth, very passionate of learning what represented, at his time, what we could call it as the peak of the knowledge: philosophy. Gregory's relation with the philosophy it has been described by scholars as a user-tool relation ("harnessing the philosophical speculation to the productive machine of faith" (Cherniss 1971: 2; Schaff 1982: 4), namely to Gregory, the philosophy represented a means for developing theological assertions:

> "He placed an appreciative but not an excessive value on profane or secular learning, not so much for what it is in itself as for the service it could render to the church. He followed no particular school of philosophy, but used his judgment and common sense in selecting from the various systems, considering that heathen philosophy was only a means to an end." (Stein, *Encomium of St. Gregory on His Brother Basil,* p. xxi apus Cherniss 1971: 1)

Gregory is reckoned by the *Internet Encyclopedia of Philosophy*[1] as the "the most philosophically adept of the so-called three Cappadocians, who included his brother Basile the Great and his friend Gregory of Nazianzus". Gregory of Nyssa was acquainted with the works of philosophers as: Plato, Plotinus, Aristotle, and the Stoics. Some authors reckon Gregory of Nyssa's works as "abundant in allusions to the Platonic dialogues". In this paper we are attempting to argue that theology is intertwined, in Gregory's works, with philosophy and, he actually didn't operate an intentional demarcation between theology and philosophy. He extensively used philosophical approach, ideas, sources – mostly without naming them – in his attempt to theologize upon the main Christian ideas of his time. But we are going to show that affirmations as "Gregory subdued philosophy to theology" (Cherniss 1971: 1), or that "Gregory merely applied Christian names to Plato's doctrine and called it Christian theology" (Cherniss 1971: 62) need to be nuanced, because of they being too extreme. For instance, Cherniss even said that "it was Gregory who first effectually subdued philosophy to the service of theology" (1971: 1; Schaff 1982: 4).

In his endeavor to philosophically justify his Christian doctrine, Gregory of Nyssa tended to "adapt" (Cherniss 1971: 18) - to say the least - the philosophical sources he knew and used, in order they to match the Scripture's texts. That could be admitted as an argument for the assertion that Plato's philosophy was very influential on Gregory's works. For instance:

> "It is often that Gregory makes use of the figure of the Phaedrus myth and alters it to suit passages of Scripture which he is explaining. There could be no stronger argument urged to prove that this passage of Plato had made a lasting impression upon his mind, to disprove that he is merely copying the interpretations of Stoics or Academics than this passage from the Life of Moses wherein he explains the meaning of the Egyptian chariots whelmed in the sea." (Cherniss 1971: 15)

Gregory of Nyssa was the precursory of Gregory Palamas's doctrine about the divine uncreated energies, by stating a distinction "between God's nature (*phusis)* and God's "energies" (*energeiai*)", which he described as "the projection of the divine nature into the world, initially creating it and ultimately guiding it to its appointed destination" (*Beatitudes* VI [1296], apud iep.utm.edu). Gregory spoke about the inner nature had by anything that exists, but that nature cannot be immediately know when coming across that thing, because of being knowable only through its energies (iep.utm.edu). Some scholars who researched the concept of *energeiai* as used by Gregory od Nyssa, they proposed those energies to be called rather as "operations", and that brought "Gregory's concept of God's *energeiai* more into the line with Aquinas' concept of God's power (*Summa Theologiae* I, pp. 8, 25, apud iep.utm.edu).

A source of arguments for proving the existence of God, it was to Gregory of Nyssa, the order that can be ascertained in the universe. To Gregory, the fact that this order exists, it is a proof for a rational cause of the universe (iep.utm.edu).

Some scholars reckoned Gregory's assertions as originating in a multitude of Greek Philosophers' works, as for instance in what concerns the resurrection of the flesh, as Gregory treated in his *Making of Man*. For instance, Schaff said that:

[1] In continuation, we are going to quote it as: (iep.utm.edu).

> "As for the Resurrection of the flesh, it was a novel stroke to bring the beliefs of Empedocles, Pythagoras, Plato, and the later Platonists, into one focus as it were, and to show that the teaching of those philosophers as to the destinies of the soul recognized the possibility, or even the necessity, of the reassumption of *some* body. Grotesque objections to the Christian Resurrection, such as are urged nowadays, are brought forward and answered in this Treatise." (1982: 7)

2. The World of Ideas before the Actual Creation of the World

In his vision on the Creation, Gregory of Nyssa differed, in some aspects, from the official Christian doctrine developed on that subject matter. Unlike the vision upon Creation as taking place in a succession in time, he "envisioned the creation as having taken place all at once" (*Work of the Six Days*, pp. 69-72, 76 apud iep.utm.edu). According to the same source we are quoting here, Gregory reckoned the creation of the firmament, on the second day of creation, as a "key event", because, in his vision, the firmament is the one dividing the intelligible world from the sensitive world – and this is seen, by some authors, as "broadly similar to Philo" (iep.utm.edu).

The assumption that qualified Gregory of Nyssa's vision on the Creation, as sourcing from a processing, done by him, to the Plato's philosophical doctrine, it is the fact that he reckoned – in Plato's similarity – that there was a "world of ideas", in God's mind, ideas which preexisted the creation:

> "Now the intelligible world was by Gregory's day pictured as a pleroma of Platonic forms existing as ideas in the mind of God; for ever since the advent of Middle Platonism in the first century BCE, the Platonic forms had been transmuted from self-subsistent entities (as Plato conceived them) to ideas in the divine mind. The classic problem with this view, going as far back as Plato himself, was to explain how these forms become instantiated in the material world." (iep.utm.edu)

A main dilemma concerning the Creation of the universe is that of what the universe was created of, by God. If there was a preexistent matter/material, then such an existence would have made that matter/material to be coeternal to God. That is the reason why the Christian doctrine affirms that God created the universe out of nothing or, otherwise, there would be stated a pantheistic vision. In this regard, Cherniss said:

> "The same dilemma is stated in The Making of Man (209 B ff.); and the answer in both cases is, first, that we must have faith in the unbounded power of God, assured that the impulse of the divine resolve becomes a fact whenever it will, and the wish is realized as nature so soon as it arises, for the omnipotent power does not render the will unrealized. But though Gregory insists that this is sufficient explanation and reiterates it wherever the question occurs, intending it to be a refuge if hard pressed in the argument, he does not stop with it. He assumes that ***God first created an ideal world*** (our highlighting) (I 72 A-B) which is taken in by the eye of God in a moment. The creation of the material world follows upon this in a regular order of development. Now the creation of the intelligible does not present any difficulty, since its qualities are the qualities of the supreme essence also. But the creation of the material by the immaterial is unexplained." (1971: 25-26)

Regarding the creation of the universe, or the Creation by and large, Gregory of Nyssa even contradicts his own Christian doctrine, by insisting that "nothing comes out of nothing" (Cherniss 1971: 27), an affirmation he made while polemizing against Eunomius, and, as some scholars reckon, such hazardous affirmation was justified by his state of war against his opponent, a situation that determined him use against his enemy whatever would be more hurtful.

It seems to us a very interesting aspect that Gregory spoke about the "creation of the time", such an approach being – as far as we are concerned – a unique one. So, Gregory said that God "created the time", so that deems to the time, consequently, a created nature. But it is even more interesting, relatedly to our paper, the succession / the moment which he placed the creation of the time at: God created the time "after the ideal world existed" (Cherniss 1971: 27).

By affirming that "God created the ideal world" we could see it as an attempt to reconcile both Platonism and the Christian doctrine, for, unlike to Plato, Gregory said that the ideal world was created by God, and not preexisting.

But of even more Platonic origin, it can be reckoned the way Gregory of Nyssa imagined the created universe/world. The material or phenomenal world, in his vision, is enclosed in a sphere, by the heavens. Still, this vision too, it proved to be an adaptation of Plato's model:

> "Here Gregory stops to point out that the heavy materials take their place at the center of the sphere. This sphere turns ever as the rim of a wheel moves about the axle, impelled by the double energy of rest and motion, each maintaining the other." (Cherniss 1971: 27-28)

As the sole explanation of the composition of the universe at Gregory's time, he reiterated the Greek philosophers' conception on the world as composed of four elements: air, water, fire, and earth. Here too, he manifested his creative approach, by deeming the water and the air as mediators between the earth and the fire which he saw as "extremes" (Cherniss 1971: 28).

3. The Tripartite Nature of the Soul

One of the most conspicuous uses of Plato's philosophical means in Gregory's works, it is that of the myth of Phaedrus, namely of Phaedrus's chariot that the soul is allegorically symbolized by. At Plato, the human soul is compounded, it has parts: one part of the soul is divine, and therefore reasonable; another part of the soul is mortal, is earthly, and this part is, at its turn, divided in two parts: a passionate part and an appetitive part (Cherniss 1971: 12-13).

Gregory adapted the Plato's doctrine upon the tripartite nature of the soul, as allegorically represented in the Phaedrus's myth, to his theological work, and there resulted an image of the Egyptian army of chariots – symbolically representing the sinners –, each chariot being driven by three Egyptians. Such is the manner which Gregory used the philosophical means he took from the main Greek philosophers known at his time, by adapting them, to the Christian theology (Cherniss 1971: 15).

Still, Gregory did not merely take his ideas from the Greek philosophers and then identically reiterating them in his theology, though, as Cherniss said that Gregory's use of Phycology is Platonic (1971: 15). For instance, in what concerns the tripartite nature of the soul, the assertion that the human being is in the image of God, it brings further complications

in explaining the existence of the bodily and mortal part of the soul, that one riddled with passions and desires. So, when it comes to explain why a soul created in the image of God has a passionate and lustful part – while the soul is embodied – Gregory speaks about the parts of the soul as Plato did, when treating about Glaukos (Cherniss 1971: 15). IN this regard Cherniss said the followings:

> "So much we can say of the definite psychology of Gregory, that it has the same double quality as that of Plato. But in every reference to the soul, he shows a confusion of the two attitudes. He is deeply impressed by the rhetorical character of Plato's allegory, and he generally casts his own psychological discussion into the same mold, varying the details to suit the emergency. One case of this treatment we have already examined; we may now look at the rest, both to appreciate the frequency of the recurrence of this Platonic figure in Gregory and to observe his method of handling it." (1971: 16)

By adopting the tripartite composition of the human soul, Gregory came in contradiction to the Christian doctrine about the "single and indivisible godlike soul" (Cherniss 1971: 18). In this attempt, Gregory of Nyssa drawn a "Platonic conclusion", as argued by Cherniss in the following paragraph:

> "And he turns this inscrutability to good account, using Scripture as a major premise and the likeness of the unknown to the unknown as a minor premise, to draw therefrom a Platonic conclusion. Since God, he says, made man in His image, that which in man has not degenerated is verily God. Now the one thing about God which is known to us is the incomprehensibility of His essence. And since the nature of the human νους cannot be conceived it must be a true representation of the Divine νους. Whatever be the relationship of passion and desire to this "mind," they cannot be a part of it, for they are certainly not to be considered as any part of God. In all the relationships of man to God, consequently, if he be spoken of as God's image, as knowing God, or as immortal, only this rational part of him is meant." (1971: 22)

Other assertions issued by Gregory of Nyssa on the soul, assertions originating in Plato's philosophy, but which contradict the present Christian doctrine, they attempt to explain the source of the evil, but also justify the embodiment of the souls on Earth like a punishment because of their inclination towards evil, and on Earth the souls would be sent in order to purify themselves. Behold what Cherniss synthetized this Gregory's conception like:

> "For example, in I 229 B it is said that the souls in the intelligible world live among the forms of good and evil, which is introduced merely to allow Gregory to say that the doctrine implies that the intelligible world is the source of evil, the material world the source of good. That the same soul can, in turn, be incarnate in man, beast, and plant means that ταντόν τά πάντα and that there is but one nature in existing things which is kneaded up in an indiscriminate mass. The general description of the preexisting state of the soul is, however, taken from the Phaedrus. The troops of souls are carried about by the motion of the universe so long as they remain winged, but when, through swerving toward evil, they lose their feathers they are born in a body." (1971: 31)

But in this matter of the soul's birth too, Gregory of Nyssa adapted his philosophical knowledge to the Christian doctrine and he took the middle path by affirming that the souls are not younger than the bodies, by being sent into the body after the body has been conceived (Cherniss 1971: 31).

We are concluding on what regards the soul in the vision of Gregory of Nyssa, that in order him to structure his theology of the soul, he mainly used the Platonic tripartite composition / division of the soul, but that brought him in conflict with the indivisibility of the soul, which he attempted to solve it by asserting that the soul experiences passions and desires only when embodied.

4. Conclusions

As consequence to our research, we think that we can totally agree the evaluation done to the influence of the philosophy upon Gregory's theological works, as a very important aspects, for it consisted the main source he took his deliberative and argumentative ideas, namely the models he was inspired by.

Still, in what concerns the extent he used philosophical speculation for founding his theological assertions, we think that we can advocate for some nuancing, in the following directions: his theology isn't merely philosophy; the reason why he used the philosophical speculation and the philosophical sources was, as we are very inclined to reckon, the fact that philosophy represented, at least when it came about reasoning, the peak of the knowledge in Gregory's time; Gregory didn't set a clear demarcation between philosophy and theology because, though relatively separated and individualized at his time, the theology and the philosophy still didn't develop a meta-awareness about themselves.

We conclude with the general conclusion that Gregory of Nyssa extensively used the philosophy and the philosophical speculation in his theology, but he still remains an author of theological works.

BIBLIOGRAPHY

CHERNISS. Harold Frederik. 1971. (First print 1930). *The Platonism of Gregory of Nyssa*. Princeton University Library: Princeton.

GREGORY of NYSSA. 1954. *Select Writings and Letters of Gregory, Bishop of Nyssa*. Translated by William Moore and Henry A. Wilson. A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church, 2d series, vol. 5. Grand Rapids: Eerdmans.

GREGORY of NYSSA. 1954. *The Lord's Prayer, The Beatitudes*. Translated by Hilda C. Graef. Ancient Christian Writers, vol. 18. New York: Newman Press.

GREGORY of NYSSA. 1967. *Saint Gregory of Nyssa: Ascetical Works*. Translated by Virginia W. Callahan. The Fathers of the Church, vol. 58. Washington: Catholic University Press.

GREGORY of NYSSA. 1978. *Life of Moses*. Translated by Abraham J. Malherbe and Everett Ferguson. Classics of Western Spirituality. New York: Paulist Press.

GREGORY of NYSSA. 1982. *NPNF2-05. Gregory of Nyssa: Dogmatic Treaties, Etc.* Editor Schaff, Philip. New York: Christian Literature Publishing.

GREGORY of NYSSA. 1987. *Saint Gregory of Nyssa: Commentary on the Song of Songs*. Translated by Casimir McCambley. Archbishop Iakovos Library of Ecclesiastical and Historical Sources, no. 12. Brookline: Hellenic College Press.

GREGORY of NYSSA. 1993. *St. Gregory of Nyssa: The Soul and the Resurrection*. Translated by Catharine P. Roth. Crestwood: St. Vladimir's Seminary Press.

GREGORY of NYSSA. 1995. *On the Inscriptions of the Psalms*. Translated by Ronald E. Heine. Oxford: Clarendon Press, 1995.

GREGORY of NYSSA. 1997. *From Glory to Glory: Texts from Gregory of Nyssa's Mystical Writings.* Ed. Jean Danielou. Crestwood: St. Vladimir's Seminary Press.

INWOOD. Brad. 1985. *Ethics and Human Action in Early* Stoicism. Oxford: Clarendon Press.

LACEY. A. R. 1996. *A Dictionary of Philosophy*. Third Edition (previous two editions: 1976, 1986). New York: Routledge.

MOLINE. Jon. 1981. *Plato's Theory of Understanding*. Madison: University of Wisconsin Press.

REES. D. A. 1957. *Bipartition of the Soul in the Early Academy*, in "Journal of Hellenistic Studies", LXXVIII (1957)

https://iep.utm.edu/gregoryn accessed on 11.24.2024.

THE PARTICULARS OF THE SUSTAINABILITY OF FOREST RESOURCES IN ROMANIA

Cătălin Ionel Idriceanu
PhD Student, State University of Moldova, Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: Sustainability in the context of forest resources refers to the management and use of these resources in a way that ensures meeting the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. It is important to maintain the balance between the exploitation of forest resources and the conservation of forest ecosystems to prevent environmental degradation and biodiversity loss. The study carried out by the author focuses on a detailed analysis of the forest fund in Romania regarding the areas of forest resources by categories and types that can be exploited, are of economic importance and can be sustainably exploited. Since the dangers of sustainable exploitation are of a human nature, of ecosystems, of the climate, of the influence of innovations and technologies, the research focused more on identifying the factors of influence that would affect the sustainability of forest resources in Romania. In conclusion, the author presented a sustainable management strategy for the economic valorization of forest resources from an economic point of view.

Keywords: sustainability, forest resources, influencing factors, forest fund, economic value

Introducere

Sustenabilitatea în contextul resurselor forestiere se referă la gestionarea și utilizarea pădurilor într-un mod care să asigure protejarea și conservarea acestor resurse pe termen lung, pentru generațiile actuale și viitoare. Aceasta implică echilibrul între nevoile umane de utilizare a lemnului și a altor produse forestiere și conservarea ecosistemelor forestiere, biodiversității și funcțiilor ecologice ale pădurilor. Sustenabilitatea implică extragerea resurselor forestiere într-un mod care să nu depășească capacitatea pădurilor de a se regenera și de a-și menține funcțiile ecologice. Aceasta presupune practici de tăiere selectivă și reîmpădurire pentru a asigura continuarea producției de lemn. Pădurile sunt adăpostul a numeroase specii de plante și animale. Sustenabilitatea implică protejarea biodiversității pădurilor prin păstrarea habitatelor naturale și evitarea impactului negativ asupra speciilor amenințate sau vulnerabile. Gestionarea durabilă a pădurilor vizează, de asemenea, menținerea calității solului și a resurselor de apă din zonele forestiere. Practicile agricole care pot duce la eroziunea solului sau la poluarea apelor trebuie evitate. Pădurile joacă un rol important în absorbția dioxidului de carbon din atmosferă, contribuind la reducerea schimbărilor climatice. Sustenabilitatea implică gestionarea pădurilor într-un mod care să maximizeze capacitatea lor de stocare a carbonului și să reducă emisiile de gaze cu efect de seră din activitățile forestiere. Sustenabilitatea în gestionarea resurselor forestiere necesită adesea implicarea comunităților locale, a ONG-urilor și a altor părți interesate pentru a asigura luarea în considerare a diferitelor perspective și nevoi. Sustenabilitatea în contextul resurselor forestiere implică gestionarea responsabilă și echilibrată a pădurilor pentru a asigura beneficii pe termen lung atât pentru mediu, cât și pentru societate.

Rezultate si discutii

În România resursele forestiere sunt reprezentate de speciile de rășinoase care acoperă ***1.917.000 de hectare*** (respectiv 29,90%), speciile de foioase cuprinzând ***4.501.000 de hectare*** (respectiv 70,10%), iar evidențierea suprafeței fondului forestier, pe categorii de folosinţă, în perioada 2017 – 2021 este redată în cadrul tabelului 1.

Tabelul 1. Suprafaţa fondului forestier, pe categorii de folosinţă, în perioada 2017 – 2021

Categoria de folosință	Perioada de analiză				
	2017	2018	2019	2020	2021
Fondul forestier – total	**6.565.000**	**6.583.000**	**6.592.000**	**6.604.000**	**6.607.000**
Suprafaţa resurselor forestiere	**6.406.000**	**6.418.000**	**6.427.000**	**6.449.000**	**6.450.000**
– specii de răşinoase	1.924.000	1.917.000	1.915.000	1.916.000	1.919.000
– specii de foioase	4.482.000	4.501.000	4.512.000	4.533.000	4.531.000
Alte terenuri (din fondul forestier)	**159.000**	**165.000**	**165.000**	**155.000**	**157.000**

Sursa:INS, Statistica resurselor forestiere din România în perioada 2017-2021

Din punct de vedere al speciilor de arbori, cea mai mare suprafață a resurselor forestiere din România este reprezentată de fag cu 2.139.000 de hectare, urmat de molid cu 1.480.000 milioane hectare și stejar cu 1.060.000 de hectare (figura 1).

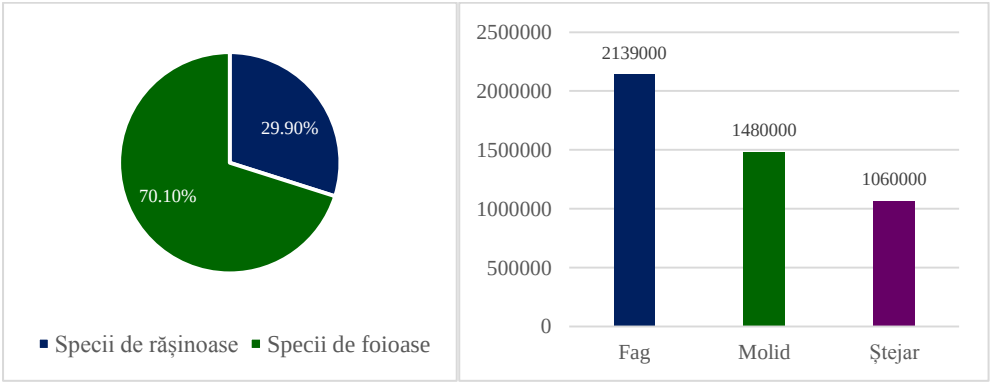

Ponderea în mărimi relative (%) Ponderea în mărime absolută (ha)

Figura 1. – Ponderea tipurilor de resurse forestiere în România în anul 2021

Sursa:INS, Statistica resurselor forestiere din România în perioada 2021

România are o mare varietate de specii de arbori, pe de o parte, acest lucru contribuie la stabilitatea standului, dar are și o mare ***importanță economică*** prin diversificarea produselor din lemn obținute. În anul 2020, proprietatea publică a reprezentat 64,30% din suprafața totală a Fondului Forestier Național, iar proprietatea privată a reprezentat 35,70%, majoritatea fiind administrată de agenții silvice private (95,60%), (tabelul 3.4). Datorită continuării procesului de concesiune a resurselor forestiere, suprafața fondurilor forestiere al României în proprietate privată tinde să crească, ceea ce nu este propice zonei de proprietate publică. Aproximativ 50% (49,90%) din recoltele de lemn din România provin din proprietatea publică a statului, administrată de Agenția de Stat pentru Silvicultură, „Romsilva".

În anul 2020, comparativ cu anul 2019, exploatarea de cherestea din resursele forestiere private din România a crescut cu 16,35%, exploatarea de cherestea din resursele forestiere publice din diviziile administrative ale României a crescut cu 15,47%, iar

exploatarea lemnului din resursele forestiere publice naționale a crescut cu 0,65%, în timp ce recoltarea vegetației forestiere pe terenuri din afara Fondului Forestier a scăzut cu 8,10%.

Tabelul 2 evidențiază structura volumului de masă lemnoasă recoltată din România după forma de proprietate a resurselor forestiere.

Tabelul 2. Structura volumului de masă lemnoasă pe forme de proprietate, în perioada 2017-2021

Forma de proprietate	Perioada de analiză				
	2017	2018	2019	2020	2021
Volumul de masă lemnoasă recoltată – total – m^3	**18.316.000**	**19.462.000**	**18.904.000**	**19.652.000**	**19.994.000**
– din resurse forestiere proprietate publică a statului– m^3	8.731.000	9.716.000	9.591.000	9.369.000	10.225.000
– din resurse forestiere proprietate publică a unităţilor administrativ-teritoriale– m^3	2.899.000	2.997.000	2.992.000	3.220.000	3.213.000
– din resurse forestiere proprietate privată– m^3	5.788.000	5.881.000	5.595.000	6.359.000	5.805.000
– din vegetaţia forestieră situată pe terenuri din afara fondului forestier– m^3	898.000	868.000	726.000	704.000	751.000

Sursa:INS, Statistica resurselor forestiere din România în perioada 2017-2021

În anul 2020, au fost recoltați 19.994.000 de metri cubi (brut) de cherestea, o creștere de 856.000 de metri cubi față de anul 2019. De reținut că în perioada 2017-2021, circa 3.500.000 metri cubi au provenit din produse excepționale.

Tabelul 3. evidențiază volumul de masă lemnoasă recoltată din pe principalele specii a resurselor forestiere în perioada 2017-2021.

Tabelul 3. Volumul de masă lemnoasă recoltată, pe principalele specii, în perioada 2017 - 2021

Principalele specii	Perioada de analiză				
	2017	2018	2019	2020	2021
Volumul de masă lemnoasă recoltată – total – m^3	**18.316.000**	**19.462.000**	**18.904.000**	**19.652.000**	**19.994.000**
Specii de răşinoase– m^3	6.531.000	7.128.000	6.962.000	8.261.000	8.024.000
Fag– m^3	6.212.000	6.584.000	6.431.000	6.110.000	6.146.000
Stejar– m^3	1.7	2.0	1.9	1.8	2.0

	88.000	41.000	27.000	94.000	19.000
Diverse specii tari– m^3	2.2 28.000	2.1 91.000	2.1 63.000	2.0 96.000	2.2 61.000
Diverse specii moi– m^3	1.5 57.000	1.5 18.000	1.4 21.000	1.2 91.000	1.5 44.000

Sursa:INS, Statistica resurselor forestiere din România în perioada 2017-2021

Analizând întreaga perioadă din 2017 până în 2021, cantitatea de lemn tăiată în România de Fondul Public Silvic Național a crescut cu 17,11%, de la 8.731.000 metri cubi în 2017 la 10.225.000 metri cubi. În anul 2021, volumul de lemn recoltat de Fondul Public Forestier al unităţilor administrativ-teritoriale a crscut cu 10,83%, de la 2.899.000 metri cubi în anul 2017 la 3.213.000 metri cubi în anul 2021.

În ceea ce privește resursele forestiere private, vârful de exploatare a avut loc în anul 2020, iar volumul de exploatare a lemnului a înregistrat o tendință ascendentă, de la 5.788.000 metri cubi în anul 2017 la 5.805.000 metri cubi în 2021, în creștere cu 0,29%.

Conform datelor din tabelul de mai sus, în perioada 2019-2021, volumul de recoltare a lemnului în România a înregistrat o tendință ascendentă continuă, crescând de la 18.904.000 metri cubi (2019) la 19.994.000 metri cubi (2021), o creștere cu 5,77%, iar în perioada 2018-2019 volumul de recoltare a lemnului în România a înregistrat o tendință descendentă de la 19.462.000 metri cubi (2018) la 18.904. 000 metri cubi (2019), o scădere cu 2,87%.

Evoluția volumului masei lemnoase recoltate în perioada 2017-2021 în România este evindețiată grafic în cadrul figurii 2.

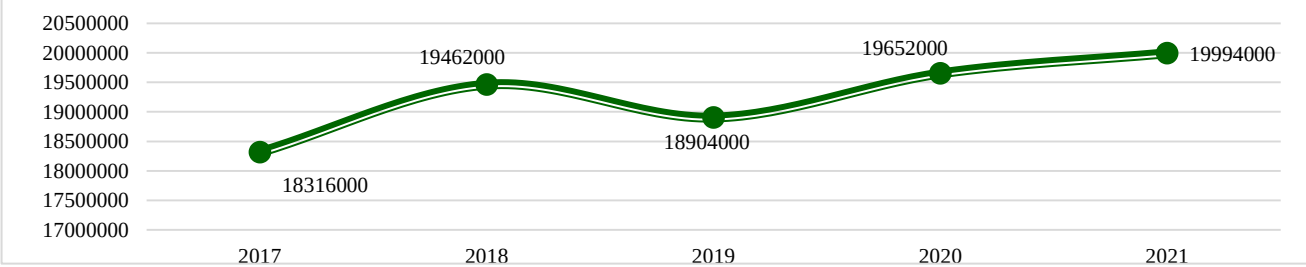

Figura 2. Volumul masei lemnoase recoltate în perioada 2017-2021 în România

În cadrul figurii 3, este evidențiată ponderea volumului de masă lemnoasă recoltată pe specii în România în anul 2017 și în anul 2021.

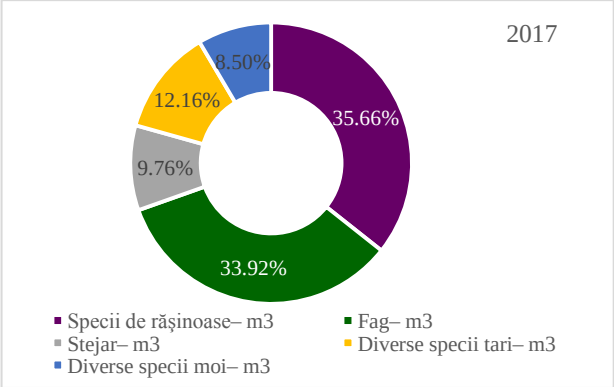

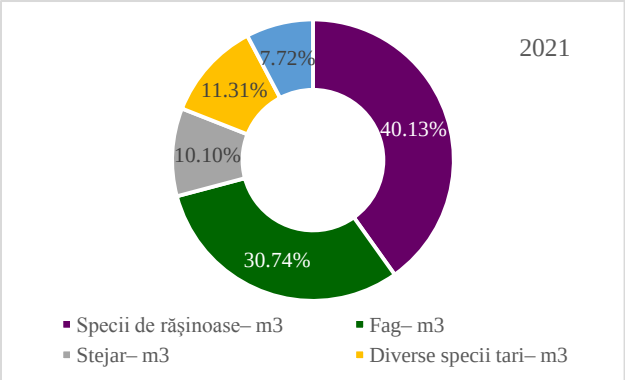

Figura 3. Ponderea volumului de masă lemnoasă recoltată pe specii în anul 2017 și anul 2021

Așa cum se poate observa în cadrul figurii de mai sus, dacă în anul 2017 ponderea masei lemnoase recoltate din specii de răşinoase însuma un procent de 35,66% din masa totală lemnoasă recoltată la nivelul României, în anul 2021 acest procent ajunge la 40,13% din volumul recoltat. În categoria fag și diverse specii moi recoltate s-au observat o diminuare a procentajului recoltat în anul 2021 față de anul 2017, astfel în cazul speciei fag în anul 2017 avea un procent de 33,92%, în anul 2021 ajunge la un procent de 30,74%, iar în cazul diverselor specii moi de la un procent de 8,50% obținut în anul 2017 ajunge la un procent de 7,72% în anul 2021.

Volumul de masă lemnoasă recoltată, pe principalele destinaţii, în perioada 2017 – 2021 în România este evidențiat în cadrul tabelului 4.

Tabelul 4. Volumul de masă lemnoasă recoltată, pe principalele destinaţii, în perioada 2017 - 2021

Categorii de produse lemnoase	Perioada de analiză				
	2017	2018	2019	2020	2021
Volumul de masă lemnoasă recoltată – total – m^3	**18.316.000**	**19.462.000**	**18.904.000**	**19.652.000**	**19.994.000**
– produse principale - m^3	12.998.000	13.776.000	13.366.000	14.105.000	14.213.000
– produse secundare - m^3	3.785.000	3.957.000	3.923.000	3.988.000	4.215.000
– produse de igienă - m^3	1.533.000	1.729.000	1.615.000	1.559.000	1.566.000

Sursa:INS, Statistica resurselor forestiere din România în perioada 2017-2021

În ceea ce privește gruparea resurselor forestiere pe principalele destinații, volumul de masă lemnoasă recoltată din România aceasta a fost grupată pe: produse principale, produse secundare și produse de iginenă, astfel, la nivelul volumului de masă lemnoasă principală urmează un trend ascendent, de la 12.998.000 metri cubi în anul 2017 la 14.213.000 metri cubi la nivelul anului 2021, o creștere de 9,49%, cu o ușoară diminuare în anul 2019 de la 13.776.000 metri cubi în anul 2018 la 13.366.000 metri cubi în anul 2019.

Structura mesei lemnoase recoltate pe cele trei produse este evidențiată grafic în cadrul figurii 4.

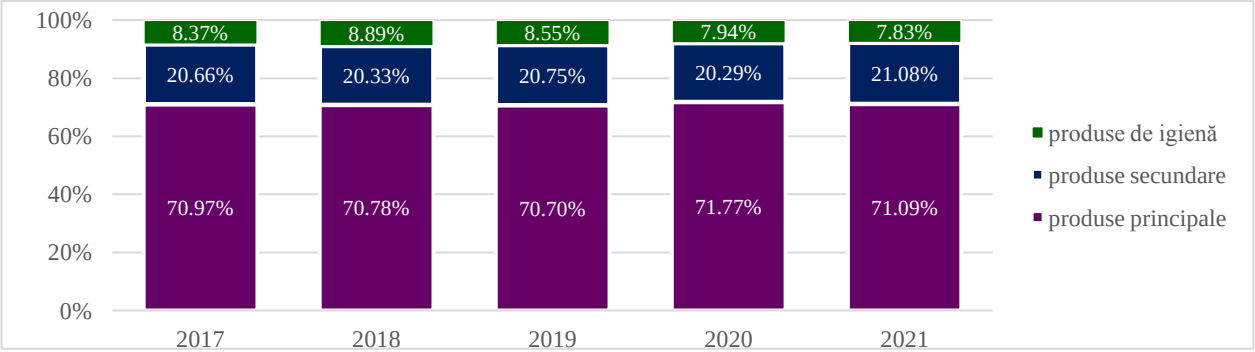

Figura 4. Structura mesei lemnoase recoltate pe principalele destinaţii, în perioada 2017 - 2021

Structura mesei lemnoase recoltate în România pe principalele destinații nu fluctuează foarte mult în perioada 2017-2021, astfel la nivelul produselor principale recoltate, în anul 2017 acestea au un procent de 70,97%, ajungând în anul 2021 la un procent de 71,09% din masa totală lemnoasă recoltată. În ceea ce privește produsele secundare recoltate, ponderea lor variază de la un procent de 20,29% în anul 2020 la un procent maxim înregistrat de 21,08% în anul 2021, iar în privința produselor de igienă procentul în masa totală lemnoasă recoltată la nivelul României nu depășește 8,89%.

Cele mai mari suprafețe cultivate cu specii de răşinoase, se înregistrează în regiunea Centru (2849,90 ha), urmată de regiunea de Nord-Est (2780,30 ha). În cadrul speciilor de fag cultivate, cele mai mari regiuni ale resurselor forestiere din această specie se înregistrează în regiunea Centru (1323,10 ha), urmată de Regiunea de Nord-Est (1249,90 ha), iar resursele forestiere cu specii de stejar, cele mai mari suprafețe se înregistrează în regiunea Vest (500,9 ha) și regiunea Nord-Vest (384,5 ha).

Tabelul 5. evidențiază strutura produselor lemnoase în volum total de masă lemnoasă recoltată la nivel de regiuni din România în perioada 2017-2021.

Tabelul 5. Structura produselor lemnoase, în volumul total de masă lemnoasă recoltată, în perioada 2017 – 2021 (ha)

Regiuni de dezvoltare	**Specii răşinoase**	**F ag**	**tejar**	**Diverse specii tari**	**Diverse specii moi**
Regiunea Nord-Est	2780.3	249.9	02.6	519.1	346
Regiunea Sud-Est	404.9	82.3	0.2	198.8	326.9
Regiunea Sud-Muntenia	603.9	27.7	56	269.4	375.5
Regiunea Sud-Vest-Oltenia	194.8	32.7	21.7	217	194.7
Regiunea Vest	291.9	095.2	00.9	394.8	153.1
Regiunea Nord-Vest	898.1	35.2	84.5	307.5	58.6
Regiunea Centru	2849.9	323.1	73.7	340.3	74.7
Bucuresti-Ilfov	-	-		13.6	15

			9.1		

Sursa:INS, Statistica resurselor forestiere din România în perioada 2017-2021

Structura produselor lemnoase, în volumul total de masă lemnoasă recoltată, în perioada 2017 – 2021 evidențiază ponderea principalelor specii din cadrul resurselor forestiere ale României, astfel așa cum se observă și în figura 6.

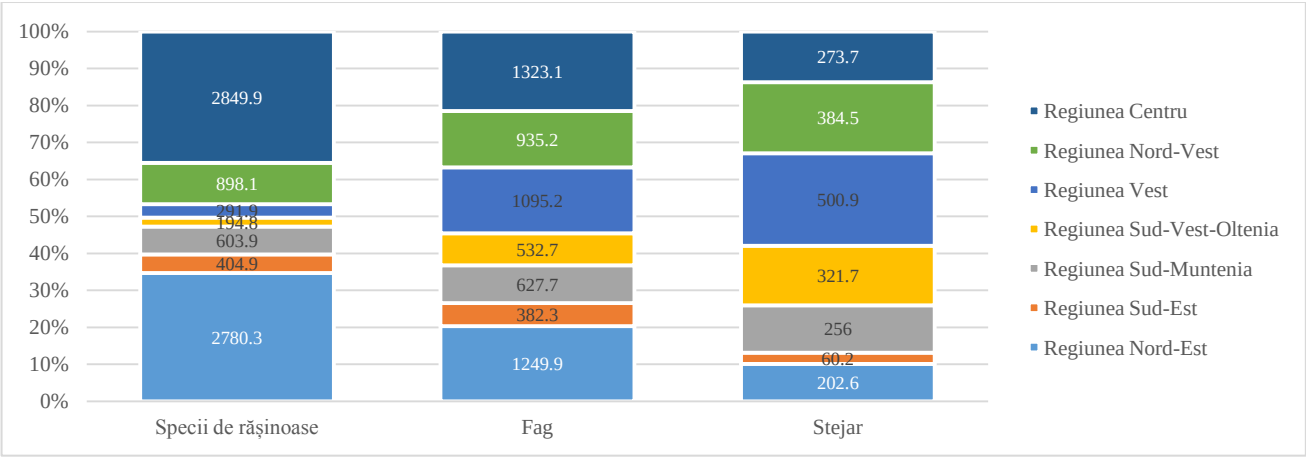

Figura 6. Structura principalelor specii lemnoase pe regiunile de dezvoltare în România, în perioada 2017-2021

Eficiența și eficacitatea resurselor forestiere reiese și prin modul de îngrijire a resurselor forestiere pe parcursul anilor, a modului de efectuare a tăierilor pe diferite tipuri de tratamente, dar și pe tipuri de regenerări și pe diferite tipuri de tăieri.

Tabelul 3.8 cuprinde suprafața resurselor forestiere unde s-au efectuat tăieri pe tipuri de tratamente, în perioada 2017-2021.

Tabelul 6. Suprafața parcursă cu tăieri, pe tipuri de tratamente, în perioada 2017 – 2021 (hectare)

Tipuri de tăieri	Perioada de analiză				
	2017	2018	2019	2020	2021
Suprafața parcursă cu tăieri – total	**177.296**	**181.561**	**190.610**	**185.339**	**177.620**
Tăieri de regenerare în codru	**70.321**	**64.507**	**74.258**	**68.724**	**75.309**
– Tăieri succesive	2.542	2.044	1.924	1.835	1.996
– Tăieri progresive	60.620	54.235	64.022	59.955	65.712
– Tăieri grădinărite	3.446	4.793	4.794	4.161	3.411
– Tăieri rase	3.713	3.435	3.518	2.773	4.190
Tăieri de regenerare în crâng	**3.212**	**3.573**	**4.022**	**3.499**	**4.226**
Tăieri de substituiri-refacere a					**5**

arboretelor slab productive şi degradate	**7 28**	**8 67**	**5 76**	**8 72**	**49**
Tăieri de conservare	**1 03.035**	**1 12.614**	**1 11.754**	**1 12.244**	**9 7.536**

Sursa:INS, Statistica resurselor forestiere din România în perioada 2018-2021

Astfel în cadrul diverselor programe de eficientizare a resurselor forestiere din România, în perioada 2017-2021 s-au efectuat următoarele tipuri de tăieri: tăieri de regenerare în codru, tăieri de regenerare în crâng, tăieri de substituiri sau de refacere a arboretelor slab productive şi degradate, tăieri de conservare.

Figura 7 evidențiază grafic evoluția suprafeței totale parcursă cu diverse tipuri de tăieri ale resurselor forestiere în România, în perioada 2017-2021.

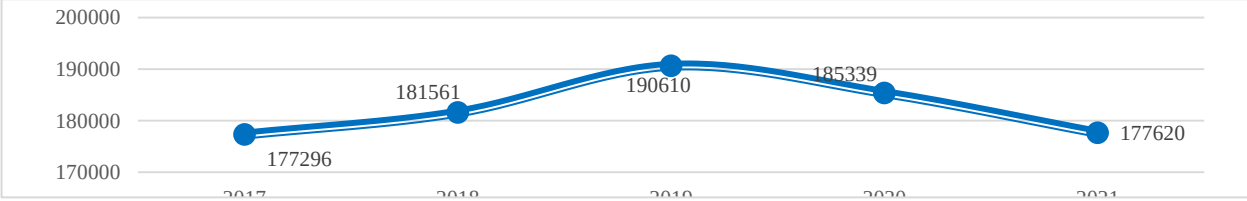

Figura 7. Evoluția suprafeței parcursă cu tăieri în perioada 2017-2021 în România

Așa cum se poate observa și în cadrul figurii 3.11, cea mai mare suprafață parcursă cu tăieri este înregistrată în anul 2019 (190.610 hectare), iar cea mai mică suprafață se înregistrează în anul 2017 (177.296 hectare).

În cadrul diverselor tipuri de tăieri aplicate resurselor forestiere din România, doar tăierile de regenerare în codru și tăierile de conservare au o pondere mai ridicată în total suprafață parcursă de tăieri (figura 3.12). Astfel suprafața cea mai mare a resurselor forestiere unde s-au efectuat tăieri de conservare a fost în anul 2018 (112.614 hectare), iar cea mai mică suprafață a fost înregistrată în anul 2021 (97.536 hectare).

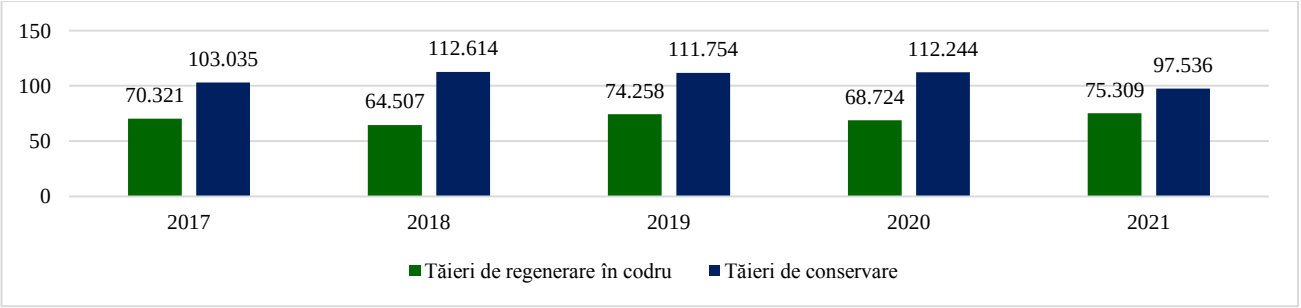

Figura 8. Evoluția suprafeței parcursă cu tăieri de regenerare în codru și cu tăieri de conservare în perioada 2017-2021 în România (ha)

În ceea ce privește dinamica suprafeței resurselor forestiere parcursă cu tăieri de regenerare în codru, cea mai mare suprafață a fost înregistrată în anul 2021 (75.309 hectare), iar cea mai mică suprafață a fost înregistrată la nivelul anului 2018 (64.507 hectare).

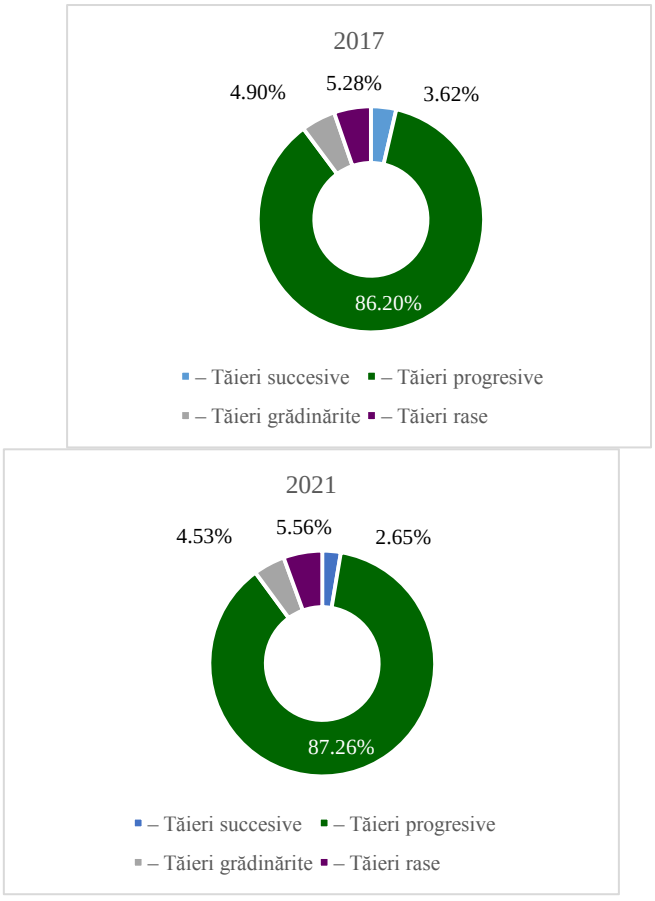

Figura 9. Structura executării tăierilor de regenerare în cadrul resurselor forestiere din România din anul 2017 și 2021 (hectare)

Tăierile de regenerare în codru evidențiază mai multe tipuri de tăieri și anume: tăieri succesive, progresive, grădinărite și rase, astfel structura executării tăierilor de regenerare în cadrul resurselor forestiere din România din anul 2017 și 2021 sunt reprezentate grafic în cadrul figurii 9.

Așa cum se poate observa la nivelul anului 2017, 86,20% din tăierile de regenerare în codru au ost tăieri progresive, față de 87,26% cât a fost ponderea în anul 2021. Cea mai mică pondere a fost înregistrată de tăierile succesive, 3,62% în anul 2021 și doar 2,65% la nivelul anului 2021.

Un alt indicator privind eficiența resurselor forestiere privind sustenabilitatea economică a acestora este reprezentat de tipul de regenerări aplicate resurselor forestiere pe diferite categorii de terenuri (tabelul 7).

Tabelul 7. Suprafeţele regenerate, pe tipuri de regenerări şi pe categorii de terenuri, în perioada 2017 – 2021

Categorii de terenuri	Perioada de analiză				
	2017	2018	2019	2020	2021
Regenerări – total	**28.032**	**27.043**	**24.459**	**25.189**	**23.981**
Regenerări naturale	**17.296**	**17.972**	**16.016**	**17.162**	**15.904**
– în fond forestier	17.281	17.970	16.016	17.162	15.898

– în terenuri preluate în fond forestier	-	2	-	-	6
– în terenuri din afara fondului forestier	15	-	-	-	-
Regenerări artificiale	**10.736**	**9.071**	**8.443**	**8.027**	**8.077**
– în fond forestier	10.508	9.001	8.242	7.921	7.850
– în terenuri preluate în fond forestier	8	28	72	20	36
– în terenuri din afara fondului forestier	220	42	129	86	191

Sursa:INS, Statistica resurselor forestiere din România în perioada 2017-2021

La nivelul României au existat două tipuri de regenerări a resurselor forestiere, cea naturală și cea artificială, iar evoluția suprafețelor regenerate în perioada 2017-2021 este reprezentată grafic în cadrul figurii 10.

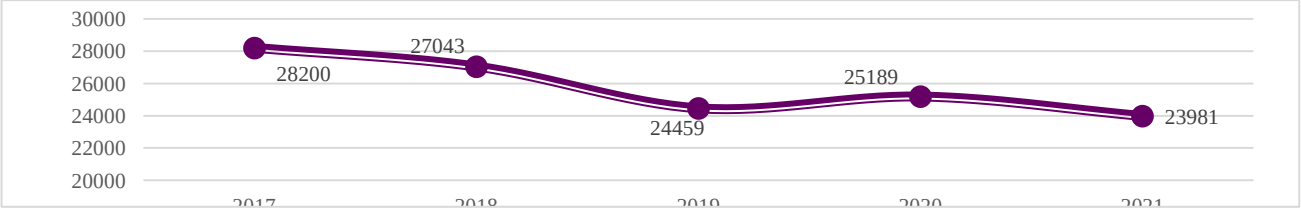

Figura 10. Evoluția suprafeței regenerate a resurselor forestiere în România în perioada 2017-2021 (ha)

Evoluția suprafeței regenerate a resurselor forestiere în România în perioada 2017-2021 urmează un trend descendent, dacă la nivelul anului 2017 suprafața regenerată era de 28.200 hectare, în anul 2021 ajunge la doar 23.981 hectare, o scădere de 14,96% față de anul 2017.

Figura 11 evidențiază ponderea suprafețelor regenerate, pe tipuri de regenerări în România, în perioada 2017 – 2021.

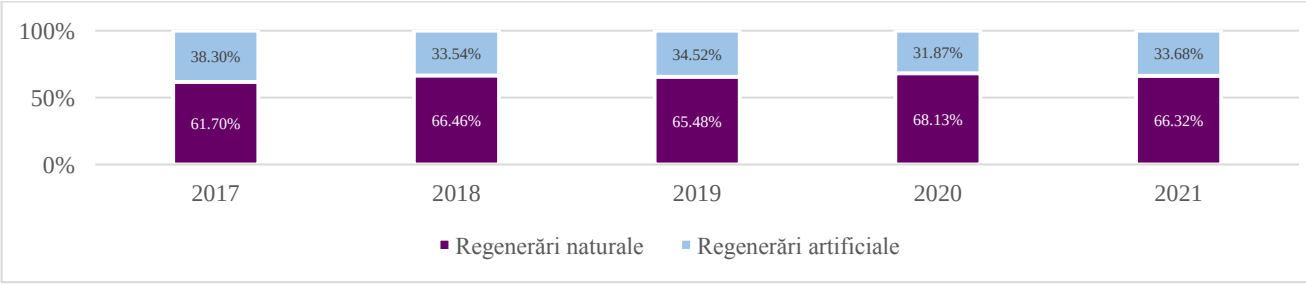

Figura 11. Ponderea suprafețelor regenerate, pe tipuri de regenerări în România, în perioada 2017 – 2021

În ceea ce privește ponderea suprafețelor regenerate natural, cea mai mare suprafață se înregistrează la nivelul anului 2020 (68,13%), iar cea mai scăzută la nivelul anului 2017 (61,70%) din suprafața totală regenerată a resurselor forestiere din România.

Tabelul 8 prezintă suprafața regenerată a resurselor forestiere din România, în perioada 2017-2021 pe categorii de terenuri.

Tabelul 8. Suprafeţele regenerate, pe categorii de terenuri, în perioada 2017 – 2021 (ha)

Categorii de terenuri	Perioada de analiză				
	017	018	019	020	021
Regenerări – total	**8.032**	**7.043**	**4.459**	**5.189**	**3.981**
În fond forestier	**7.789**	**6.971**	**4.258**	**5.083**	**3.748**
– pe suprafeţe parcurse cu tăieri de regenerare	4.712	4.764	2.352	3.065	0.748
– substituiri şi refaceri de arborete slab productive	.098	40	81	.288	85
– poieni şi goluri neregenerate	.942	.258	11	23	87
– terenuri degradate din fondul forestier	7		4		1
– perdele forestiere de protecţie	-	-	-		-
În terenuri preluate în fond forestier		**0**	**2**	**0**	**2**
– terenuri degradate preluate		3			5
–perdele forestiere de protecţie	-		8	7	7
În terenuri din afara fondului forestier	**35**	**2**	**29**	**6**	**91**
– perdele de protecţie a câmpului	-	-	-	-	-
– împăduriri antierozionale	-		-	-	48
– terenuri degradate în afara fondului forestier	35	0	29	6	3

Sursa:INS, Statistica resurselor forestiere din România în perioada 2017-2021

Așa cum arată și datele din tabelul 3.10, ponderea cea mai mare a suprafețelor regenerate au fost din fondul forestier naxional, mai exact pe suprafețe parcurse cu tăieri de regenerare. Evoluția acestor suprafețe nu oscielază fosrte mult în perioada 2017-2021, fiind cuprinsă între 20.748 ha (în anul 2021) și 24.764 ha (în anul 2018).

Figura 12 evidențiază suprafețele regenerate, pe speciile de foioase, în perioada 2017 – 2021.

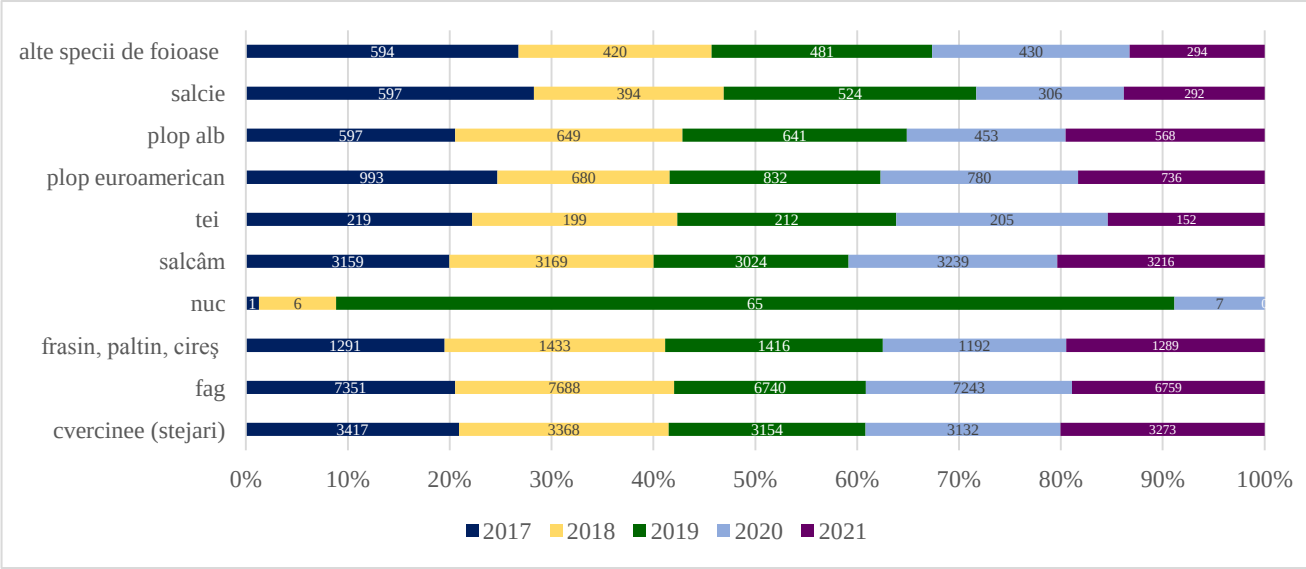

Figura 12. Suprafeţele regenerate, pe specii de foioase, în perioada 2017 – 2021 (ha)

Așa cum se poate observa ponderea cea mai mare a speciilor de foioase este cea de stejari și fag, urmat de frasin, salcie, plop, cireș și salcâm. La nivelul speciei de rășinoase cea mai cultivată specie este molidul, urmat de brad și pin (figura 13).

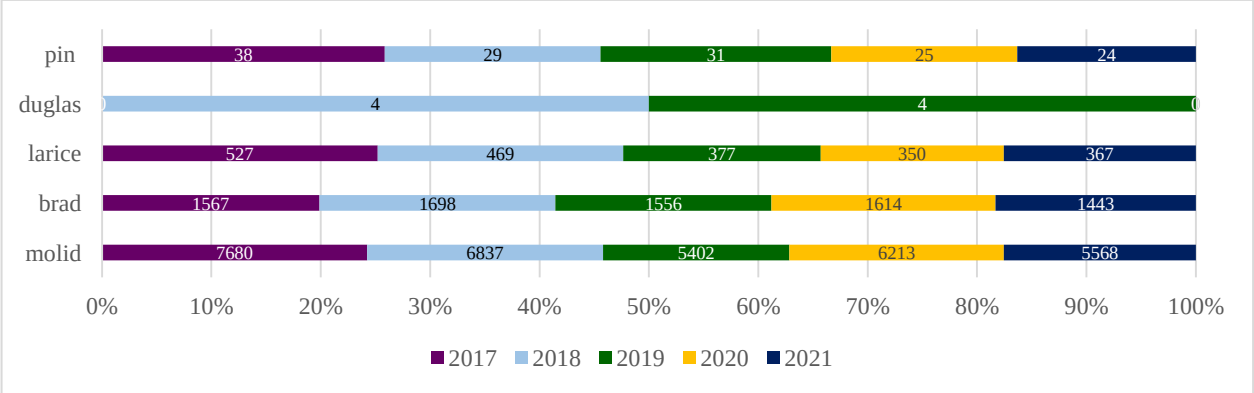

Figura 13. Suprafeţele regenerate, pe specii de rășinoase, în perioada 2017 – 2021 (ha)

În ceea ce privește suprafețele regenerate artificial, ponderea cea mai mare este înregistrată de speciile de foioase, unde cea mai mare suprafață regeerată artificial a fost în anul 2017 de 6.096 hectare, iar cea mai mică de 4.417 hectare în anul 2020. În privința regenerării cu specii de rășinoase, cea mai mare suprafață a fost înregistrată în anul 2017 (4.613 hectare), iar cea mai mică suprafață regenerată cu astfel de specii a fost înregistrată în anul 2021 (3.501 hectare), (figura 14).

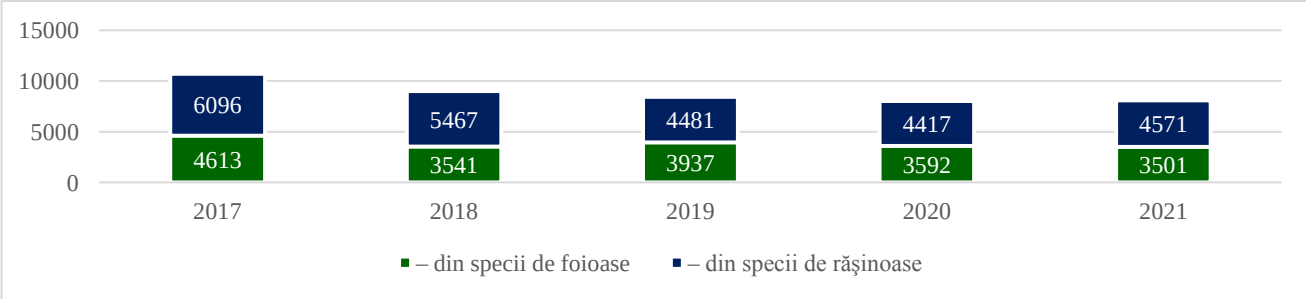

Figura 14. Suprafeţele regenerate artificial, pe tipuri de regenerări artificiale, în perioada 2017 – 2021 (ha)

Tabelul 9 prezintă lucrările de pregătire a terenului şi a solului, îngrijirea culturilor tinere şi ajutorarea regenerării naturale a resurselor forestiere din România, în perioada 2017 – 2021.

Tabelul 9. Lucrările de pregătire a terenului şi a solului, îngrijirea culturilor tinere şi ajutorarea regenerării naturale a resurselor forestiere din România, în perioada 2017 – 2021 (ha)

Denumirea lucrărilor	Perioada de analiză				
	2017	2018	2019	2020	2021
Pregătirea terenului	**2.981**	**2.224**	**2.481**	**2.251**	**1.838**
Pregătirea solului	**1.549**	**1.379**	**1.246**	**1.545**	**1.579**
Imprejmuire plantații și regenerări naturale instalate	7.937	1.191	784	539	1.520
Lucrări de îngrijire a culturilor tinere și regenerarilor naturale	**85.299**	**83.027**	**72.613**	**65.101**	**61.871**
Lucrări de ajutorare a regenerării naturale – total	**19.044**	**20.662**	**18.408**	**17.451**	**16.112**
– lucrări pentru instalarea semintișului natural	5.979	6.327	4.262	4.959	3.988
– semănături şi plantaţii sub masiv	698	259	363	248	206
– lucrări de întreţinere	12.367	14.076	13.783	12.244	11.916

Sursa:INS, Statistica resurselor forestiere din România în perioada 2017-2021

Sustenabilitatea resurselor forestiere prin lucrări de pregătire a terenului şi a solului, prin îngrijirea culturilor tinere şi ajutorarea regenerării naturale a resurselor forestiere din România, în perioada 2017 – 2021 relevă suprafețele de teren supuse acestor lucrări. Astfel se poate observa o creștere substanțială a suprafețelor totale de pregătire a terenului de la 2.981 hectare în anul 2017 la 21.838 hectare în anul 2021.

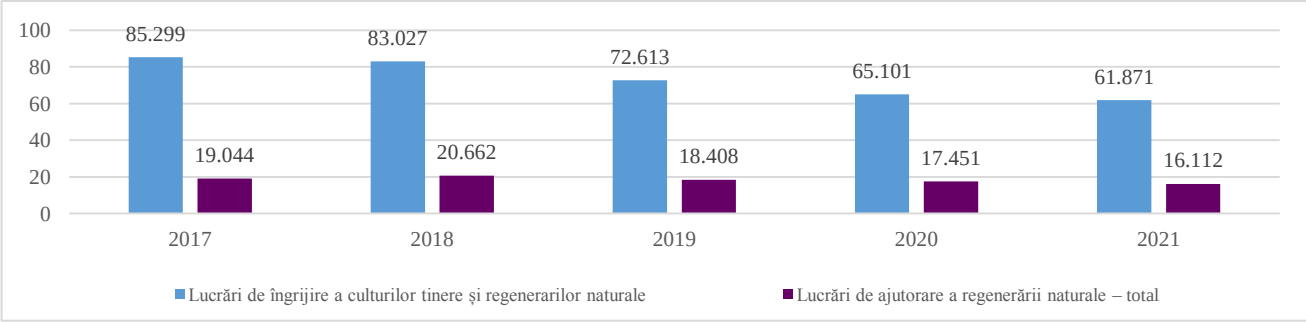

Figura 15. Evoluția suprafețelor resurselor forestiere din România unde s-au efectuat lucrări de regenerare

În perioada 2017-2021, suprafețele resurselor forestiere din România unde s-au efectuat lucrări de regenerare au avut un trend descendent, astfel de la 85.299 hectare de teren în 2017 unde s-au efectuat lucrări de îngrijire a culturilor tinere a ajuns în anul 2021 la o suprafață de 61.871 hectare, o scădere de 27,47% față de 2017 (figura 3.19). Un trend oscilant l-au avut și lucrările de ajutorare a regenerărilor tinere, cu un maxim al suprafețelor înregistratîn anul 2018 (20.662 hectare), și un minim al suprafețelor de 16.112 hectare înregistrat în anul 2021.

România contribuie cu ***6,70%*** din lemnul disponibil în Europa (cu o contribuție în suprafață de doar 3,30%) și cu ***9,00%*** din lemnul disponibil la nivelul Uniunii Europene (cu o contribuție în suprafață de 4,40%).

Stocul mediu global de lemn pe hectar este estimat la ***133 m^3/ha,*** iar nivelul European și cel din Uniunea Europeană este estimat de ***163 m^3/ha***. La nivelul României, volumul de lemn existent la hectar este de ***340 m^3/ha***, de două ori cât volumul mediu la hectar al resurselor forestiere Europene. Din acest punct de vedere, trebuie remarcat faptul că importul de lemn din zone mai puțin productive pentru asigurarea consumului de produse din lemn este contraindicat și din punct de vedere ecologic, întrucât tăierea unui hectar de pădure produce în medie aceeași cantitate de lemn considerat la media europeană la hectar de stoc existent, defrișarea în România este echivalentă cu volumul produs prin tăierea a două hectare de pădure.

Rezultatele inventarierii fondului forestier național în anul 2018 arată că volumul de lemn pe picior din resursele forestiere ale României era de 2.354.000 metri cubi, în creștere față de măsurătorile anterioare, iar ponderea acestui volum este distribuit conform figurii 16.

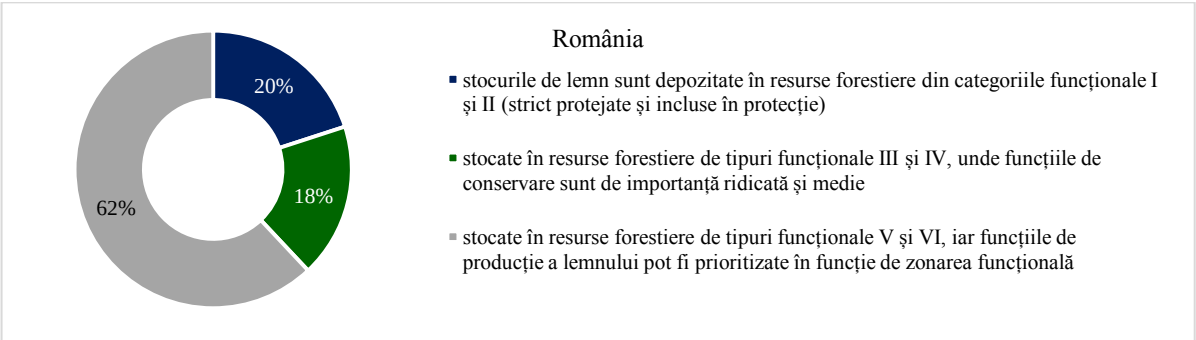
România
20%
18%
62%
stocurile de lemn sunt depozitate în resurse forestiere din categoriile funcționale I și II (strict protejate și incluse în protecție)
stocate în resurse forestiere de tipuri funcționale III și IV, unde funcțiile de conservare sunt de importanță ridicată și medie
stocate în resurse forestiere de tipuri funcționale V și VI, iar funcțiile de producție a lemnului pot fi prioritizate în funcție de zonarea funcțională

Figura 16. Ponderea volumului de lemn pe picior din resursele forestiere ale României

Sursa: IFN, 2018

Acumularea anuală de lemn reprezintă creșterea anuală în volum a arborilor care alcătuiesc resursele forestiere pe măsură ce cresc. Acest indicator este relevant pentru

înțelegerea rolului resurselor forestiere în ceea ce privește eforturile de atenuare a efectelor schimbărilor climatice, astfel acestea stochează cantități mari de carbon atât la nivelul biomasei, cât și la nivelul solului.

Acumularea netă anuală implică o deducere din creșterea anuală curentă a eliminării naturale. La nivel European, valoarea adăugată netă anuală a fost de ***839,7 milioane m^3/an***, iar la nivelul Uniunii Europene de ***720,6 milioane m^3/an***. Creșterea anuală actuală a resurselor forestiere ale României este de ***58,6 milioane m^3/an***.

Concluzie

Evoluția suprafețelor resurselor forestiere din România a fost influențată de mai multe factori de-a lungul timpului. În secolul al XIX-lea, au fost înființate primele fonduri forestiere pentru a gestiona și conserva resursele forestiere. Acestea au pus bazele gestionării sustenabile a pădurilor în România. După cel de-al Doilea Război Mondial, România a trecut printr-o serie de reforme agrare și de colectivizare, care au avut impact asupra pădurilor și a proprietății forestiere. Multe păduri au fost colectivizate și integrate în fondurile statului.

După căderea regimului comunist în 1989, au avut loc unele reforme pentru a restabili proprietatea privată asupra pădurilor și pentru a promova gestionarea durabilă a resurselor forestiere. Cu toate acestea, moștenirea colectivizării rămâne un subiect important de discuție în România în ceea ce privește gestionarea și conservarea pădurilor. Pe măsură ce conștientizarea asupra conservării mediului înconjurător a crescut, au fost adoptate măsuri pentru protejarea pădurilor virgine și pentru promovarea gestionării durabile a acestora. România are o bogată biodiversitate forestieră și numeroase arii naturale protejate, iar acestea sunt importante pentru conservarea biodiversității și pentru protejarea ecosistemelor fragile.

În concluzie, evoluția resurselor forestiere din România a fost marcată de schimbările politice și economice, de la proprietatea privată la colectivizare și apoi înapoi la proprietatea privată. Gestionarea durabilă a pădurilor și conservarea mediului înconjurător sunt acum priorități importante în România, pe măsură ce țara se străduiește să echilibreze exploatarea forestieră cu protejarea resurselor naturale.

BIBLIOGRAPHY

1. AGENȚIA EUROPEANĂ DE MEDIU, Elaborarea unui indicator de naturalitate forestieră pentru Europa - Concept și metodologie pentru un indicator forestier cu valoare naturală ridicată (HNV), În: Raport tehnic Agenției Europene de Mediu, nr. 13, Copenhaga, 2014, p. 32-42, ISSN 1725-2237

2. FAO, State of the World's Forests, 2018, 136 pagini, ISBN 978-92-5-130561-4

3. Institutul National de Statistica

THE „STREET PEOPLE" PHENOMEN – RISK AND CONSEQUENCES OF STREET LIFE

Ionela Maria Braşoveanu (Ion)
PhD Student, University of Craiova

Abstract: In Romania, according to the 2011 Census, over 162,375 people are homeless. Exact figures and relevant statistics cannot be easily identified, as the specifics of the problem make it very difficult to analyze the situation statistically. But in a country where 40.3% of the population under the age of 35 are at risk of poverty and social exclusion, homeless people, and especially young homeless people, deserve more attention. Homeless people often live in difficult conditions, have a low life expectancy, and in the case of homeless youth, there is a considerable risk of missing out on reintegration into society and even delinquency. There are different types and target groups of people without a home, such as: children and adolescents living on the street; young people who leave placement centers, who cannot be reintegrated into the natural or extended family; single mothers living on the streets; people with health problems such as alcoholism, addiction; people with mental problems; elderly people without housing; families living on the street; homeless people from ethnic minorities such as the Roma or those with a nomadic lifestyle: homeless immigrants.

Keywords: street people, marginalization, social exclusion, trauma, abuse.

INTRODUCERE

Fenomenul „oamenii străzii" a luat amploare atât în România, cât şi în Europa. Când ne gândim la persoanele care şi-au pierdut locuinţele, ne gândim, de obicei, la adulţi. Din păcate, în fiecare an, mii de copii experimentează alături de părinţii lor, lipsa unui adăpost, dormind în maşini, adăposturi şi clădiri abandonate. Ei migrează continuu, neavând un loc stabil, ceea ce duce la absentarea de la şcoală şi chiar la abandon şcolar.A nu avea un adăpost determină un impact devastator asupra familiilor, cauzând instabilitate şi insecuritate . Aceste familii îşi pierd de cele mai multe ori bunurile şi locurile de muncă . Ei pot pierde, de asemenea, relaţiile cu prietenii şi familia, legăturile către comunitatea lor, inclusiv relaţiile cu medicii de familie şi profesori.. Pierderea locuinţei şi violenţa în familie au un impact grav asupra sănătăţii lor, asupra educaţiei şi bunăstării . Aceste efecte includ rate mai mari de anxietate, probleme emoţionale şi de comportament şi boli mintale. Părinţii încearcă să-şi sprijine familiile, dar fără a avea un loc unde să trăiască pot experimenta probleme emoţionale şi fizice de sănătate, nutriţie inadecvată, izolare şi dificultăţi de relaţionare. Experienţa afectează capacitatea părinţilor de a oferi sprijin adecvat pentru copiii lor, aceştia fiind luaţi deseori în grija autorităţilor locale. Cu cât acest episod durează mai mult, cu atât este mai greu pentru familii să-şi recâştige stabilitatea. În Romania, persoanele fără adăpost au locuit sau încă mai locuiesc în preajma Gării de Nord, la suprafață sau în canale, în stațiile , în parcuri, în mașini abandonate, în scările de bloc, în fața blocurilor, lângă containere, în proximitatea sau incinta bisericilor, în case abandonate sau WC-uri publice. Alții locuiesc în adăposturile sociale. În ceea ce priveşte sursele de supravieţuire ale adulţilor fără adăpost sunt cerşitul, pensiile medicale, veniturile ocazionale sau vânzarea materialelor refolosibile.

1. CINE SUNT PEROANELE FĂRĂ ADĂPOS? CONCEPTE ŞI DEFINIŢII.

Persoanele fără adapost, trec de regula printr-o experienţă care poate fi numită **traumă, abuzuri, marginalizare si excluziune socială:**1) lipsa locuinţei, 2) lipsa resurselor

economice (mai ales lipsa unui venit stabil asociat cu munca sau cu o indemnizaţie socială), 3) pierderea suportului social (mai ales a legăturilor cu familia), 4) starea de sănătate precară (agravată adesea de o formă de dizabilitate), 5) adicţie (alcoolism, dependenţă de droguri) etc, 6) prostitutie, traffic de finite umane,cersetorie, furt, boli cu transmitere sexuala.

În România, Legea numărul 292/2011 privind asistența socială (Parlamentul României 2011) definește persoanele fără locuință la articolul 6, litera z ca fiind „o categorie socială formată din persoane singure ori familii care, din motive singulare sau cumulare de ordin social, medical, financiar, economic, juridic ori din cauza unor situații de forță majoră, trăiesc în stradă, locuiesc temporar la prieteni sau cunoscuți, se află în incapacitatea de a susține o locuință în regim de închiriere ori sunt în risc de evacuare, se află în instituții sau penitenciare de unde urmează ca, în termen de două luni, să fie externate, respectiv eliberate și nu au domiciliu sau reședință." Prin legislația românească, persoana adultă fără adăpost este definită ca fiind într-una dintre următoarele situații: (1) nu au acces la un spațiu în care se poate locui, așa cum are majoritatea cetățenilor români, (2) locuiesc la persoane care fac parte din rețeaua socială de natură informală, (3) nu pot plăti chirie, (4) urmează să fie evacuați din spațiul locativ în care se află, (5) trăiesc în instituții ale statului pe care urmează să le părăsească, neavând un spațiu în care ar putea locui.

Persoanele adulte fără adăpost sunt asociate cu o multitudine de situații: șomajul, consumul de droguri (inclusiv de alcool), cerșetoria, practicarea sexului comercial, boli psihice, violențe, crimă organizată, comiterea de infracțiuni, lipsa unei familii, stare de sănătate precară. Acestora le urmează sărăcia, proveniența dintr-un centru de plasament, detenția și alcoolismul (Samusocial 2010a), datele fiind colectate de către organizația Samusocial din rândul beneficiarilor. Cauzele pentru care o persoană se poate afla în situația de a nu avea adăpostire sau condiții pentru locuire adecvate pot fi stabilite la nivelul individului, numindu-se endogene și cuprind situații la care însăși persoana a contribuit: starea de sănătate fizică sau psihică nu permite funcționalitatea socială, divorțul/separarea/înstrăinarea de familie, alcoolismul, consumul de droguri, pierderea locului de muncă, etc. Atunci În lucrarea „Politici de locuire: România încotro? O analiză comparativă a României în contextul ECE și UE", Adrian N. Dan (2006: 215-216) prezintă cele trei aspecte menționate anterior, din perspectiva lui Edgar (2004): excluziune din domeniul fizic, excluziune din domeniul legal și excluziune din domeniul social. Dupa Adrian Dan (2003) factorii determinanti ai excluderii de la locuinta in Romania sunt în număr de patru: sociodemografici, schimbările socio-economice, deficiente în furnizarea şi distribuirea bunăstrării și grupurile traditional vulnerabile. De asemenea, mai afirma ca, sărăcia locativă este o cauza care provoacă efecte constante asupra locuirii, însemnand privare de somn, igienă precară, absenta intimitătii (cu efect asupra sănătătii şi cu favorizarea conditiilor pentru abuzuri sexuale), perturbarea gravă sau absenta proceselor de informare, diminuarea capacitătii de a acumula resurse pentru asigurarea supravietuirii şi a dezvoltării (hrană,îmbrăcăminte etc.)

In cercetarea sociala de tip cantitativ "*Evaluarea fenomenului "copiii si tinerii strazii". 2014, Organizatia Salvati Copiii* defineste persoanele fara adapost, ca fiind persoane care stau permanent sau numai într-o anumită perioadă a zilei pe stradă (în sensul larg al termenului, incluzând adăposturi improvizate, sistemul de canalizare, autovehicule sau clădiri abandonate etc.), procurându-şi singure sau în grup mijloacele de existenţă, prin activităţi legale sau ilegale.. **FEANTSA,** Federaţia Europeană a Organizaţiilor Naţionale care lucrează cu persoanele fără adăpost, a dezvoltat o tipologie europeană a persoanelor fără adăpost şi excluziunea de la locuinţă (ETHOS). Prin urmare, categoriile identificate de ETHOS încearcă să acopere toate situaţiile de viaţă şi diferitele forme ale persoanelor fără adăpost în Europa:

fără acoperiş (fără un adăpost, condiţii aspre de dormit)

fără adăpost (au un loc de dormit în instituţii sau adăposturi speciale)

locuinţe nesigure (ameninţaţi cu excluderea din cauza chiriei nesigure, evacuări, violenţă domestică), **locuinţe inadecvate.**

2. RISCURI SI CONSECINTE ALE VIETII IN STRADA ASUPRA COPILULUI *(ex de cazuistica:copilul).*

Riscurile vietii pe strada sunt multiple, imbracand diverse forme, cum ar fi: boli cornice, cersetorie, abandon scolar, exploatare in munca, exploatare sexuala, prostitutie, trafic de droguri, dependenta de droguri ilegale sau legale (tutun si alcool). Odată ajunși în situația critică de a locui în stradă, persoanele intră într-un proces de regresie psihică și, în timp, se desocializează, dacă această stare se perpetuează de-a lungul lunilor și anilor.

Impactul asupra sănătăţii copiilor. Copiii care cresc în afara unui cămin se îmbolnăvesc mult mai des şi prezintă rate mai mari de boli acute şi cronice. În plus, mulţi suferă de probleme emoţionale sau comportamentale, care vor împiedica procesul de dezvoltare şi învăţare. Aceşti copii au tendinţa de a prezenta rate mai mari de probleme de sănătate mintală, cum ar fi anxietatea, depresia, sau izolarea.

Impactul asupra educaţiei. Deşi majoritatea copiilor şi tinerilor fără un cămin frecventează şcoala, nu toţi dintre aceştia merg în mod regulat la şcoală. Dintre cei care sunt înscrişi şi frecventează şcoala, unii prezintă probleme de acomodare şi învăţare. Comparativ cu alţi copii, au mai multe şanse de a experimenta întârzieri în dezvoltare şi dificultăţi de învăţare.

Consecinţele produse de abuzul fizic. În Dezvoltare umana si Asistenta Sociala. 2008,. p.119, Constantinescu Maria afirma ca " abuzul fizic presupune folosirea fortei fizice de ccatre cel care ingrijeste copilul (parintele, tutorele, parintele de plasament, baby sitter) avand ca rezultat vatamarea copilului." De asemenea, Constantinescu Maria prezinta cateva manifestari ale abuzului fizic, cum ar fi: batai, suprimarea meselor, izolare fizica, exploatare prin munca, si diverse pedepse, inm scopul disciplinarii copilului. Abuzul fizic poate avea consecinţe fizice, neurologice şi poate conduce la apariţia unor boli, răniri, dizabilităţi şi chiar a decesului. De asemenea, conduce frecvent la instalarea unor comportamente agresive, probleme emoţionale şi de comportament şi la dificultăţi de învăţare şi diminuarea performanţelor şcolare. Contextul în care se produce abuzul fizic poate fi în familie, instituţii diverse (de exemplu şcoală, centru de reeducare, centru de plasament), în comunitate (de exemplu pe stradă) şi chiar societal.

Consecinţele produse de abuzul emoţional. În Dezvoltare umana si Asistenta Sociala. 2008,. p.201, Constantinescu Maria afirma ca "abuzul emotional este cel mai des intalnit si se regaseste in toate formele de abuz. Acesta se poate manifesta prin: injurii, amenintari, intimidari, umiliri, izolarea, uciderea animalelor preferate, privarea de mâncare, somn si alte nevoi. Abuzul emoţional repetat are mai ales consecinţe pe termen lung asupra dezvoltării copilului, sănătăţii sale mintale, comportamentului şi stimei de sine. Contextele producerii acestui tip de abuz sunt în principal cele legate de violenţa domestică / în familie, de adulţii cu probleme de sănătate mintală şi de părinţii cu abilităţi parentale scăzute.

Consecinţele produse de abuzul sexual: Sintagma abuz sexual în rândul copiilor este un termen ce acoperă mai multe tipuri de comportament abuziv, rele tratamente abuzive din punct de vedere sexual, cum ar fi: nuditatea, exhibiționismul, sărutul, palparea, masturbarea, sexul oral, contactul sexual imitate…(Barker, 1995, apud Irimescu, 2003). Abuzul sexual poate fi deseori recunoscut prin comportamente autoagresive, depresii, pierderea stimei de sine şi comportament sexual inadecvat vârstei copilului. ,,Abuzul sexual este o categorie aparte de rele tratamente aplicate minorului, contine elemente de abuz fizic si emotional si "se

referă la atragerea, convingerea, folosirea, coruperea, forțarea și obligarea minorului să participle la activități de natură sexuală" (Constantinescu, M. 2008, p. 200)

Consecinţele produse de neglijare. *Neglijarea* consta în forme de rele tratamente care pun în pericol dezvoltarea fizica, emotionala, cognitivă şi sociala, copiii fiind astfel privați de nevoile biologice, emotionale și educaționale. Autoarea Constantinescu Maria (2008) arată că, neglijarea se manifestă sub mai multe forme: **carențe de creștere și dezvoltare***:* erorile de preparare a hranei sugarului şi copilului mic sunt cauzele care generează scăderea în greutate şi distrofia.**, neglijarea educațională:permiterea absenteismului** – se consideră neglijare dacă părintele nu a luat nici o măsură asupra unei probleme de care a fost informat, neânscrierea copilului într-o formă de învățământ adecvată nivelului copiluluiș ignorarea nevoilor speciale de educație, neglijarea tratamentuluipentru o dificultate de învățare diagnosticată a copilului; **neglijarea fizică** constă în neasigurarea de către părinte a condițiilor decente de trai, a ajutorului fizic, mai ales când copilul este dependent de părinte, neasigurarea supravegherii, neglijarea imbrăcămintei; **neglijarea medicală** constă în lipsa de interes a părintelui privind sănătatea copiluluin, neasigurarea tratamentului prescris de medic, neprezentarea la medic; **neglijarea emotională: îngrijirea și afecțiunea inadecvată** constă în neglijarea nevoii copilului de afectiune, atenție, sprijin emotional si refuzarea îngrijirii psihologice (refuzarea tratamentului necesar în afecțiuni emotionalesau de comportament, recomandat de specialist. Cercetările arată că trauma copiilor care se dezvoltă intr-un cadru familial de violență este mai intensă și cu consecințe mai profunde, chiar dacă ei nu sunt victime directe, dacât în cazul celor care sunt victime directe ale abuzului şi neglijarii părinților. Neglijarea severă, mai ales a copiilor de vârstă mică, afectează major creşterea şi dezvoltarea fizică şi intelectuală a copilului, iar în cazurile extreme poate conduce la spitalizarea, instalarea unei dizabilităţi şi / sau decesul copilului. În rândul sugarilor și copiilor de vârstă mică, efectele abuzului și neglijarii duc la întârzieri în dezvoltare, în plan fizic și afectiv-emoțional, la stagnarea creșterii, la comportamente anti-sociale.

La copiii mai mari**, abuzul și neglijarea** conduc la comportamente sociale neadecvate (agresivitate, anxietate). În plan educațional, produce disfuctii în comportament, determină frică, durere, supunere, imaturizare. Din punct de vedere al riscului de a deveni consumatori de droguri la care sunt expuși, copiii si tinerii din strada se afla în situația cea mai vulnerabilă.. Potrivit studiului *Sexualitatea celor care traiesc pe stradă* (Costin Sima. 2003), fetelor nu le este ușor să vorbească despre această practică din viața lor. Din păcate, copiii străzii sunt exploatați și de către ceilalți membrii ai grupului de copiii ai străzii. Așadar, viața fetelor din rândul copiilor/tinerilor străzii este extrem de riscantă. Au de-a face cu contaminarea unor boli cu transmitere sexuală, HIV-SIDA, hepatite, abuz fizic, emoțional, maltratare, si, uneori riscul de a fi ucise.

CONCLUZII:

Fenomenul persoanelor fara adapost a luat amploare atat in Romania, cat si in Europa. . Întrucât această populaţie este, prin lipsa formelor elementare de protecţie din partea părinților sau altor persoane sau instituții abilitate de lege, în risc permanent de abuz, am decis să prezentăm în mod succint consecințele acestuia asupra dezvoltării psiho-sociale a copiilor aflaţi în stradă.

Potrivit prevederilor Legii asistenţei sociale nr. 292/2011, serviciile sociale adresate persoanelor fără adăpost au drept scop asigurarea de găzduire pe perioadă determinată, asociată cu acordarea unor servicii de consiliere şi de reinserţie sau reintegrare socială, în concordanță cu nevoile individuale identificate. Serviciile sociale adresate persoanelor care trăiesc în stradă pot fi organizate ca: a) echipe mobile de intervenție în stradă sau servicii de tip ambulanță socială; b) adăposturi de noapte; c) centre rezidenţiale cu găzduire pe perioadă

determinată. În scopul prevenirii şi combaterii riscului ca tinerii care părăsesc sistemul de protecţie a copilului să devină persoane fără adăpost, precum şi pentru promovarea integrării sociale a acestora, autorităţile locale pot înfiinţa centre multifuncționale care asigură condiţii de locuit şi de gospodărire pe perioadă determinată.

Organizaţiile nonguvernamentale depun eforturi considerabile pentru reintegrarea persoanelor care stau în stradă. Prin consiliere psihologică și socio-profesională în cadrul unui centru specializat, obţinerea unui loc de muncă și a unui spațiu de locuit, se produce procesul invers de redobândire a stimei și a identității de sine, concomitent cu întoarcerea în societate. Echilibrul este însă unul foarte fragil: adesea rămâne riscul revenirii în situația inițială, de locuire în spațiul public.

BIBLIOGRAPHY

1. Avramov D, (1990/1995), Homelessness in the European Union. Social and legal Context of Housing Exclusion in the 1990s, FEANTSA, Brussels, 1995.

2. Avramov, D., 1990/1995. Homelessness in the European Union. Social and Context of Housing Exclusion in the 1990s. Brussels: FEANTSA.

3. Bill, E., Henk, M. & Joe, D., 2004. Developing an Operational Definition of Homelessness, ”Third Review of Statistics on Homelessness in Europe. Brussels: FEANTSA Publishing House.

4. Brandolini A. (2001), ’’Inegalitate şi sărăcie’’, în Manualul Economiei Muncii, editat de Brucchi Luchino, Bologna, Editura Il Mulino;

5. Constantinescu,Maria, (2018), *Programe integrate si proactive pentru grupurile vulnerabile*, Bucuresti: Editura ProUniversitaria;

6. Constantinescu, Maria (2008), *Dezvoltare umana si asistenta sociala*, Pitesti: Editura Universitatii din Pitesti;

7. Constantinescu, M., Constantinescu, C., Dumitru, C. (2017), Social Work and Protection of Abused and Neglected Children in *Revista de Asistenta Sociala*, nr 3, Iasi: Editura Polirom;

8. Constantinescu, Maria (2004), *Sociologia Familiei-Probleme Teoretice si Aplicatii Practice*, Pitesti: Editura Universitatii din Pitesti;

9. Dan, A.-N., 2002. Homelesness / Lack of housing, in Luana Pop, Dictionary of social policies. Bucharest: Expert Publishing House.

10. Dan, A.., 2003. Access to housing in Romania today, as a quality of life, no. 3-4. Bucharest: Romanian Academy Publishing House.

*** Legea asistenţei sociale nr. 292/2011 .

*** Legea prevenirii şi combaterii marginalizării nr. 116/2002.

*** ONU, 2015, Agenda 2030, Strategia Naţională Antisărăcie.

SOME THEORETICAL CONSIDERATIONS REGARDING THE WEALTH IN ROMANIA. TAX ON WEALTH

Nicoleta Mihăilă
Scientific Researcher III, PhD, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, România

Abstract: The purpose of the paper is to highlight some theoretical considerations regarding wealth in Romania, as well as possible effects of applying a tax on them. The objectives considered are the definition of wealth and the evolution in the period 2015-2022, previous experiences regarding wealth taxation in the European Union, some effects due to the implementation of the wealth tax. The methodology used is of a descriptive type, by referring to bibliographic references from the international specialized literature, as well as statistical data of various fiscal bodies/entities.

Keywords: wealth, households, tax on wealth, financial wealth, non-financial wealth

1. Noțiuni teoretice privind averea și impozitarea acesteia

În prezenta lucrare, **averea** desemnează ***bunurile imobile (active imobiliare) și activele financiare***. Conform Raportului de Stabilitate, activele imobiliare cuprind doar imobilele, care, la rândul lor, sunt împărțite în imobiliare rezidențiale (clădiri rezidențiale și nerezidențiale), respectiv imobile comerciale (clădiri, clădiri de retail, clădiri/ spatii industriale). Prin urmare, ***averea*** la care facem referire este reprezentată de imobile (care, din perspectiva fiscală, sunt supuse impozitării proprietății), și activele financiare (numerar, depozite, inclusiv veniturile din munca, salarii, supuse impozitării venitului).

În ceea ce privește ***persoana fizică cu avere mare***, conform Agenția Națională de Administrare Fiscală (ANAF), Strategia de conformare fiscală a Persoanelor Fizice cu Averi Mari (PFAM) pe baza managementului riscurilor, aceasta este persoana fizică rezidentă fiscal în România, care deține o avere, atât în țară, cât și în străinătate, estimată la o valoare mai mare de **25 de milioane de euro,** echivalentul în lei, calculat la cursul mediu al euro din anul precedent estimării averii, stabilit de Banca Națională a României. *Estimarea averilor* se va realiza pe baza datelor și informațiilor cu privire la bunurile imobile, bunurile mobile și activele financiare deținute, averea fiind considerată suma celor trei elemente.

În continuare prezentăm situația activelor imobile și financiare nete a gospodăriilor din România (diferența dintre activele financiare și pasivele financiare) în perioada 2015-2022.

Tabel 1. Active imobiliare și financiare nete populație în perioada 2015- 2022

Mld lei	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Active financiare nete	63	387	20	84	39	22	12	758
Active imobiliare	.219	1.295	.425	.581	.736	.847	.080	2.190
Datorii / Active	,9	7,6	,5	,7	,2	,3	,1	6,1

sursa: BNR, Raport de stabilitate financiară , iunie 2023 (date statistice)

Observăm că *imobilele* au un trend ascendent, semnificative fiind în anul 2017 (+ 130 mld lei comparativ cu anul 2016), anul 2018 (+ 156 mld lei față de anul 2017), anul *2022, un plus de 110 mld lei, față de anul 2021*. Ulterior imobilele își continuă trendul ascendent, dar într-un ritm mai " ușor".

Activele financiare nete au trend crescător, exceptând anul 2018 (comparativ cu anul 2017 au înregistrat o reducere de 36 mld lei), fapt ce indică ritmul de creștere mai accelerat al activelor financiare (lichiditățile) comparativ cu pasivele. În anul 2021, avuţia netă a populației (averea) (calculată ca diferență între stocul activelor și pasivelor financiare ale populației) și-a continuat traiectoria ascendentă, *activele imobiliare* reprezintând mai mult de 70% din totalul avuției.

Tabel 2. Active financiare gospodării 2015-2022

active financiare (mil lei)	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Numerar și depozite	179.347	202.345	222.539	239.024	272.745	309.352	339.845	363.716
Titluri de natura datoriei	6.281	6.135	5.626	8.403	10.506	13.986	13.131	15.886
Credite	199	170	115	2.250	6.179	6.368	9.603	16.780
Participații și acțiuni/unități ale fondurilor de investiții	125.038	137.282	152.639	171.873	197.296	248.188	302.413	369.582
Acțiuni/unități ale fondurilor de investiții	21.905	22.497	24.095	20.640	24.203	21.487	25.325	19.864
Sisteme de asigurări, de pensii și scheme de garanții standardizate	34.513	42.611	53.202	61.885	78.312	92.706	108.620	117.713
Instrumente financiare derivate și opțiunile pe acțiuni ale angajaților	116	118	166	38	38	38	45	0
Alte conturi de primit/de plătit	161.233	163.298	142.810	71.063	171.375	170.989	171.078	182.936
Total	506.726	551.958	577.098	554.537	736.451	841.627	944.736	1.066.613

sursa: BNR, Conturi Naționale financiare 2017- 2021, serii de date

Dacă avem în vedere activele financiare din România, observăm trendul ascendent al acestora, exceptând anul 2018, când s-au diminuat cu 22561 mil lei. Comparativ cu anul 2015, acestea au crescut de 2,10 ori, respective cu 559887 mil lei.

În structură, predomină numerarul și depozitele (ajunse la 363716 mil lei în anul 2022, comparativ cu 179347 mil lei, în anul 2015), Participațiile și acțiuni/unități ale fondurilor de

investiții, sistemele de asigurări, de pensii și scheme de garanții standardizate (în anul 2022 au atins 117713 lei, față de 34513 mil lei în anul 2015). Atrage atenția creșterea fulminantă a creditelor , de aprox 84 ori, de la 199 mil lei în anul 2015, la 16780 mil lei în anul 2022.

Aducem în discuție studiul elaborat de Georgescu F, (2023), *Avuția națională a României*, conform căruia *economiile a 59.500 de români sunt de 100 ori mai mari decât depozitele altor 14,1 milioane* de cetățeni. Activele financiare ale populației înregistrează o majorare pronunțată, active care sunt însă polarizate foarte accentuat, această caracteristică reieșind din distribuția depozitelor*; 0,4% dintre deponenți (59.500 persoane) cumulau, la sfârșitul anului 2022, o proporție de 26% (64,6 mld lei) din totalul depozitelor cetățenilor, deținând în medie 1,08 mil lei pe persoană* (echivalentul a 220 mii euro). La polul opus se situează *99,6% din deponenți (14,1 mil persoane*) care *dețin 74% din depozite, suma medie economisită de aceste persoane fiind de 11.000 lei (*echivalentul a 2.200 euro).

Numerarul deținut de populație a crescut mai rapid decât economisirea populației la bănci; una dintre *cauzele care au dus la majorarea semnificativă a numerarului* o reprezintă tendința unui număr tot mai mare de cetățeni care desfășoară operațiuni economice necontabilizate, veniturile astfel obținute neputând fi justificate în raport cu băncile în scopul constituirii depozitelor tezaurizare sub diferite forme, și la alimentarea economiei informale.

Referitor la avere, menționăm și alte elemente, pe lângă cea deja deținută, respectiv **câștigurile, cadourile și/sau moșteniri primite**.

Prin urmare, ***formele de impozitare a averii*** utilizate frecvent sunt ***impozitele pe câștigurile de capital, impozitele pe proprietate și impozitele pe venit și profit***. Deși capitalul poate avea forme diferite (numerar, bijuterii, acțiuni, stocuri, opere de artă), proprietatea imobiliară este singurul tip de capital impozabil în marea majoritate a țărilor europene.

• Baza de impozitare este valoarea estimată (estimată) a proprietății, fără a ține cont de capacitatea reală de impozitare a contribuabilului.

• Impozitarea capitalului include impozitarea recurentă asupra proprietății, impozitarea pe moștenire și donații precum și impozitarea câștigurilor de capital.

În România ***nu există un impozit pe avere sau moştenire;*** în ceea ce priveşte moştenirile, există totuși o excepţie, în sensul că se datorează un impozit doar dacă succesiunea nu este finalizată în termen de doi ani. Absenţa unor impozite pe averea netă este o practică conformă cu practica internaţională, existând puține ţări (Luxemburg, Norvegia şi Elveţia) care colectează venituri importante dintr-o astfel de bază de impunere.

Veniturile fiscale din ***transferul de proprietate*** reprezintă o parte importantă a veniturilor din impozitele pe proprietate în țări precum Belgia Danemarca, Italia, Olanda, Germania (țări din grupul G7). În România, *impozitul pe transferul de proprietate* este reglementat în mod specific ca impozit pe venit. Persoanele fizice care vând proprietăți datorează impozit pe venitul din transferul celor imobiliare din patrimoniul personal între 1% și 3%, în funcție de procedurile propriu-zise de vânzare și anii de deținere a dreptului de proprietate.

Referitor la ***impozitarea succesiunilor și a cadourilor***, mare parte din activele de capital deținute în UE au fost dobândite prin moștenire; aceste impozitele pe moștenire, succesiuni și cadouri pot fi instrumente suplimentare utile pentru reducerea inegalităților de avere. Impozitele pe moștenire și pe cadouri sunt mai ușor de administrat decât alte impozite pe active, nu sunt datorate periodic și necesită un efort administrativ mai limitat în comparație cu alte impozite pe avere, deoarece valoarea activelor relevante este stabilită pentru procesul de transfer al proprietății (OCDE, 2021). Acestea sunt, de asemenea, percepute doar pe valoarea bunurilor transferate și sunt plătite de moștenitori. Taxele pe cadouri sunt percepute atunci când proprietatea este transferată de o persoană în viață.

Cu toate acestea, impozitele pe moștenire, succesiuni și cadouri sunt, în general, o sursă minoră de venit, una dintre cauze fiind scutirile sau ratele preferențiale pentru anumite bunuri sau moștenitori. Deși astfel de scutiri pot fi justificate, defectele de proiectare și tratamentul fiscal favorabil al cadourilor pot crea, de asemenea, oportunități de planificare/ optimizare fiscală, ceea ce duce la venituri fiscale mai mici.

Încurajarea schimbului de informații cu privire la activele deținute ar putea ajuta la prevenirea evaziunii fiscale, prin utilizarea unui un registru european/ global al proprietarilor finali ai activelor sau existența unor parteneriate mai bune între autoritățile fiscale și alte autorități pentru a îmbunătăți/ facilita schimbul de informații pe bază voluntară în ceea ce privește tranzacțiile cu proprietăți imobiliare efectuate de rezidenții unei jurisdicții în jurisdicții străine.

Cât despre *proprietăți, respectiv locuințele*, acestea reprezintă cea mai importantă parte a bogăției gospodăriilor în majoritatea țărilor. Cu toate acestea, acolo unde averea personală este impozitată, acest aspect poate fi considerat ca reprezentând „dubă impozitare", deoarece averea a fost construită din veniturile deja impozitate, în condițiile existenței și unui impozit pe proprietate. O alternativă ar fi ca acolo unde bogăția este „necâștigată" și, prin urmare, averea nu provine din utilizarea acelui venit impozitat, aceasta ar trebui să fie impozitată suplimentar (Piketty, 2013).

În ceea ce privește *cotele de impozitare aplicate imobilelor, moștenirilor și cadourilor,* acestea depind adesea de nivelul de apropiere familială față de moștenitor, precum și de suma moștenită. De exemplu, în Franța, se aplică rate diferite transferurilor către ascendenți și descendenți, transferurilor între frați, rude de sânge până la gradul al patrulea și tuturor celorlalți. Pentru transferurile către ascendenți și descendenți, precum și între frați, se aplică rate mai mari la sume mai mari de bani.

În unele țări, cum ar fi Belgia, Spania sau Elveția, cotele impozitelor pe proprietate, cadouri și succesiuni variază, de asemenea, în funcție de regiune. Majoritatea țărilor europene nu impozitează transferurile sub o anumită sumă.

2. Experiențe anterioare privind impozitarea averii

Impozitele percepute pe averea netă a unei persoane sunt considerate ca fiind un instrument direct (suplimentar) de reducere a inegalității de avere. Cu toate acestea, în prezent, acestea sunt mult mai puțin răspândite decât erau înainte în Uniunea Europeană; în 1990, douăsprezece țări din Europa aveau un impozit pe avere, iar în momentul de față, se practică în Norvegia, Spania și Elveția. Franța a fost una dintre ultimele țări care a renunțat la impozitul pe avere, în 2017, în încercarea de a opri exodul milionarilor (prin transformarea impozitului francez pe avere într-un impozit pe proprietate imobiliară, argumentând că imobilele nu pot fi transferate în străinătate). De asemenea, alte state, respectiv Belgia, Italia și Olanda, au impozite pe avere, respectiv, pe active selectate.

Majoritatea țărilor europene au abolit impozitarea progresivă a averii în ultimele decenii. Această formă specifică de impozitare a averii aplicată într-un număr de țări europene a avut *trei puncte slabe* principale. În primul rând, a existat *concurența fiscală* (de exemplu, impozitul francez pe avere a fost anulat la mutarea de la Paris la Londra) și *evaziunea offshore* (până de curând nu a existat un schimb de informații transfrontalier). În al doilea rând, impozitele europene pe avere aveau *praguri scăzute de scutire*, ceea ce a cauzat probleme de lichiditate pentru unii contribuabili "moderat" bogați, cu puține active lichide și venituri limitate în numerar.

În al treilea rând, impozitele europene pe avere, dintre care multe fuseseră concepute la începutul secolului al XX-lea, nu fuseseră modernizate, reflectând probabil opoziția ideologică și politică față de impozitarea averii din ultimele decenii. Aceste impozite pe avere *s-au bazat mai degrabă pe autoevaluări decât pe raportarea sistematică a informațiilor*.

Aceste trei puncte au condus la reforme care au subminat treptat integritatea impozitului pe avere: scutirea unor clase de active, cum ar fi activele comerciale sau imobilele, limitele fiscale bazate pe venitul raportat sau abrogarea totală a impozitării averii.

Impozitele pe avere sunt prezentate ca o opțiune post-pandemie pentru a crește veniturile și a aborda inegalitatea. Impedimentul principal este ineficiența lor în țările care le-au încercat.

Experiențele anterioare cu impozitele pe avere arată că bazele de impozitare au fost adesea reduse semnificativ de o varietate de scutiri și facilități (de exemplu, pentru activele de pensii, activele comerciale, reşedința principală și lucrările de artă - OECD, 2018). Ca urmare, veniturile colectate din aceste impozite au fost limitate, reprezentând în general mai puțin de 1% din veniturile fiscale totale, exceptând Elveția.

Scutirile de impozite și oportunități de evitare contribuie, de asemenea, la explicarea de ce majoritatea țărilor au înregistrat venituri fiscale stabile sau în scădere din impozitele lor pe avere într-un moment în care averea gospodăriilor era în creștere. În plus, acordarea de scutiri și deduceri a făcut ca impozitele pe avere să fie mai dificil de administrat și a redus efectiv efectele lor progresive și redistributive.

O cauză a disfuncționalității impozitelor pe avere a fost *evaluarea activelor în mod regulat*, lucru ce poate fi deosebit de dificil pentru anumite tipuri de active – de exemplu, întreprinderi necotate sau deținute îndeaproape, opere de artă și proprietate intelectuală (OECD, 2018).

Deși tendința a fost de a abroga impozitele pe avere, nu toate țările au urmat această direcție, unele încă percepând impozite pe avere (Norvegia, Spania și Elveția), iar unele eliminându-le doar recent (de exemplu, Franța în 2018).

În Norvegia și Elveția, una dintre explicațiile pentru care impozitele pe avere sunt încă în vigoare este că acestea înlocuiesc parțial alte impozite. Norvegia nu are impozit pe succesiune; iar Elveția nu percepe impozite pe câștigurile de capital, iar majoritatea cantoanelor au abolit impozitele pe moștenire și pe donații pentru transferurile către descendenții direcți.

Tabelul următor rezumă experiența istorică și actuală a impozitelor periodice pe avere în Europa. Concluzia este că veniturile în cele mai multe cazuri au fost modeste, în jur de 0,2% din PIB, cu două excepții: Elveția (0,93% din PIB) și Norvegia (0,47% din PIB), care sunt două dintre cele trei țări care încă percep un impozit pe averea neta.

Majoritatea țărilor au optat pentru o cotă de impozitare unică, de obicei în jurul sau sub 1%, în timp ce doar câteva țări au implementat scheme progresive cu mai mult de două benzi/ intervale de impozitare. (Re)Introducerea impozitării averii nete în Europa ar trebui, prin urmare, să urmeze principiul de a se baza pe praguri relativ ridicate (care vizează primii 1% din populație) fără scutiri suplimentare. Această abordare ar asigura că scutirile numeroase și complicate nu oferă lacune pentru cei foarte bogați, rezolvând în același timp probleme administrative precum problemele de lichiditate (Saez și Zucman 2019).

Tabel 3. Impozitarea averii nete în Europa

	Ponderea medie a veniturilor din impozite (în % din PIB)	Anii eșantion	anul abrogării legii	prag (euro, 2019)	Rate de impozitare
Austria	0.17%	1970-1993	1994	17,230	1%
Dnemarca	0.21%	1966-1996	1997		
Finlanda	0.09%	1970-2005	2006	303,132	0.8%

Franța	0.22%	2008-2017	2018	823,836	0.5% to 1.5%
Germania	0.14%	1970-1996	1997	83,192	1%
Islanda	0.23%	1970-1997	2006	518,048	1.5%
Olanda	0.21%	1969-2000	2001	123,245	0.7%
Norvegia	0.47%	1989-2018	active	150,000	0.85%
Spania	0.18%	1999-2018	active	167,129	0.2% to 2.5%
Suedia	0.20%	1965-2006	2007	191,245	1.5%
Elveția	0.93%	1998-2017	active	79,548	0.53% to 0.73%

sursa: Jakob Kapeller, Stuart Leitch, Rafael Wildauer, 2021, A European Wealth Tax for a Fair and Green Recovery

Observăm că veniturile fiscale obținute din impozitarea averii sunt deosebit de mici, nivelul minim fiind în Finlanda (0,09% PIB), iar maximul în Elveția (0,93% din PIB); ratele de impozitare sunt în cotă fixă, doar în Franța, Spania și Elveția prezintă praguri de impozitare.

Prin urmare, *impozitele pe avere netă* generează venituri destul de mici în statele în care sunt aplicate- în medie, 0,15 % din PIB sau 0,36 % din totalul veniturilor fiscale; *impozitele pe bunuri imobiliare și pe terenuri* generează de departe cele mai mari venituri din statele membre; în medie, aceste venituri se ridică la 0,89 % din PIB (2,59 % din totalul veniturilor fiscale) în statele membre în care sunt aplicate; *impozitele pe moștenire și cadou au generat venituri limitate*: 0,16 % din PIB (0,39 % din totalul veniturilor fiscale) în acele state membre în care sunt aplicate.

3. Despre averile la nivel global și potențiale efecte a implementării unui impozit progresiv

În prezent, la nivel global, principala formă de avere este proprietatea; prin urmare, impozitele pe proprietate – și echivalentul lor în diferite țări, cum ar fi taxe foncière în Franța – sunt de departe cea mai mare componentă a veniturilor totale din impozitul pe avere: ele reprezintă de obicei 80-100% din veniturile fiscale totale pe averea individuală. Impozitele pe proprietate sunt, de regulă, sub forma unor impozite pe proprietăți imobiliare și terenuri, care au fost percepute în multe țări de sute de ani. Dacă în societățile premoderne, în care terenurile și locuințele reprezentau cea mai mare parte a bogăției, impozitele pe proprietate erau un mijloc de a colecta venituri prin impozitarea celor care își permiteau să plătească, astăzi, în majoritatea țărilor, impozitele pe proprietate sunt fixe, respectiv proporționale cu valoarea acestora (Banca Mondială, 2022).

Spre deosebire de impozitele anterioare pe proprietate, dezvoltarea modernă a averii și impozitarea veniturilor în secolul al XX-lea s-au caracterizat prin introducerea progresivității; cu un impozit progresiv, cota de impozitare crește pe măsură ce venitul/ averea contribuabililor crește. Această progresivitate a fost extremă în unele țări în secolul al XX-lea: în SUA, Marea Britanie, Germania, Japonia, ratele superioare ale impozitului pe venit au atins 80% (sau mai mult) cu câteva decenii în urmă, în timp ce ratele au rămas mult mai scăzute pentru cei cu venituri mai mici; în SUA, între 1936 și 1980, rata maximă a impozitului pe venit a fost de minim 70%. Ulterior, cele mai multe state și- au redus ratele maxime ale impozitului pe venit, dar impozitarea progresivă rămâne principiul definitoriu al impozitării moderne pe venit: cu cât venitul sau averea este mai mare, cu atât rata de impozitare este mai mare.

Considerăm că cea mai bună modalitate de a impozita proprietatea ar fi prin trecerea de la rate forfetare la scheme progresive de impozitare, respectiv transformarea impozitelor unice pe proprietate în impozite progresive pe avere. Deși există percepția că averea nu ar trebui impozitată deloc, trebuie reamintit faptul că averea personală sub formă de locuințe, principalul activ al clasei de mijloc, este deja impozitat, dar într-o manieră regresivă. În prezent, cei mai bogați dețin în cea mai mare parte active financiare (și mai puține imobiliare), ceea ce înseamnă că impozitul pe proprietate reprezintă o pondere mai mică din averea totală pentru miliardari decât pentru clasa de mijloc. *Transformarea impozitelor pe proprietate în impozite progresive moderne, care să cuprindă toate formele de active*, ar fi prin urmare un pas important către un sistem fiscal mai coerent și mai integrat.

Ratele de impozitare relativ scăzute asupra averii pot genera venituri fiscale însemnate, pot contribui la o mai bună răspândire a bogăției, crescând astfel potențialul de generare a bogăției a persoanelor care nu dețin capital.

De asemenea, impozitele progresive pe avere contribuie la limitarea creșterii inegalității extreme a bogăției și, prin urmare, ajută la atenuarea impactului potențial negativ al concentrării extreme a averii, cum ar fi creșterea monopolurilor sau riscurile de captare politică de către interesele financiare.

Tabelul următor prezintă *numărul de persoane cu averi incluse în diferite intervale,* după mărimea lor, în anul 2021, *averea lor netă totală și impozitele pe care ar trebui să le plătească în conformitate cu trei scenarii globale de impozitare a averii*. La nivel global, există 62 de milioane de persoane care dețin mai mult de un milion de dolari la cursurile de schimb ale pieței, respectiv primii 1,2% din populația adultă globală. Există cca 1,8 milioane de persoane care dețin mai mult de 10 milioane de dolari (top 0,04%), 76.500 dețin mai mult de 100 de milioane de dolari (top 0,001%) și 2.750, care au averi ce depășesc un miliard de dolari (top 0,00005%).

Tabel 4. Numărul milionarilor și miliardarilor la nivel global, 2021 și scenarii de impozitare

				Scenariul fiscal 1		Scenariul fiscal 2		Scenariul fiscal 3	
Averi (dolari)	**Nr adulți**	**Averi totală (mld dolari)**	**Averi medie (mil dolari)**	**Rata efectivă de impozitare a averii (%)**	**Venituri fiscale (% venit global)**	**Rata efectivă de impozitare a averii (%)**	**Venituri fiscale (% venit global)**	**Rata efectivă de impozitare a averii (%)**	**Venituri din grup (% venit global)**
ub 1m	6 2.165.160	74.200	,8	1 ,0	1 ,6	1 ,2	2 ,1	3 ,2	5 ,3
m - 10m	6 0.319.510	11.100	,8	0 ,6	(,6	0 ,6	(,6	0 ,6	(,6
0m - 100m	1 .769.200	3.600	9	1 ,3	(,4	1 ,1	(,4	1 ,3	(,4
00m - 1b	7 3.710	6.500	20	1 ,5	(,2	2 ,4	(,4	5 ,2	(,8

b - 10b	582	2.580	.940	,3	2 ,2	(,5	4 ,3	(2,9	1 ,9	(
0b - 100b	59	1.170	6.210	,8	2 ,1	(,4	6 ,3	(0,1	4 ,6	1
este 100b	9	.320	46.780	,2	3 ,04	(,3	8 ,1	(6,6	6 ,9	(

sursa: Banca Mondială, 2022, wir2022.wid.world

În 2021, 62,2 milioane de oameni din lume deținеau peste 1 milion de dolari; averea lor medie a fost de 2,8 milioane de dolari, reprezentând un total de 174 de trilioane de dolari. În scenariul fiscal 2, un impozit global progresiv pe avere ar genera 2,1% din venitul global, luând în considerare amortizarea capitalului și evaziunea fiscală. Împreună, miliardarii globali dețin peste 13 trilioane de dolari, ceea ce reprezintă 3,5% din bogăția globală.

Tabelul de mai sus detaliază cele trei scenarii fiscale care sunt luate în considerare. Ratele prezentate sunt rate marginale, se aplică părții de avere deținută între două praguri, și nu avuției totale. *Primul scenariu* este o propunere de impozitare a averii: între 1 milion și 10 milioane de dolari*, rata este de 1% și crește progresiv până la 3,5% pentru persoanele fizice care dețin mai mult de 100 de miliarde de dolari.* Acest scenariu generează 1,6% din venitul global din veniturile fiscale, după ce se ține cont de posibila evaziune fiscală și deprecierea capitalului.

În cel *de-al doilea scenariu* (impozit mare pe avere), cota aplicată persoanelor fizice care dețin între 1 milion și 10 milioane de dolari este, de asemenea, de 1%, dar crește mai puternic decât în scenariul 1. *Cota de impozitare este de 5% pentru averi între 1 miliard și 10 miliarde de dolari și ajunge la 7% în intervalul de 10-100 de miliarde de dolari*. Pentru avere peste 100 de miliarde de dolari, rata este de 10%. Aceasta denotă că averea ar fi crescut cu 1-2% pe an pentru miliardarii din categoria 1-10 miliarde de dolari chiar și după plata impozitului pe avere; acest scenariu generează un echivalent al impozitului pe avere de 2,1% din venitul global.

În *cel de-al treilea scenariu*, rata aplicată milionarilor din categoria 1-10 milioane USD rămâne neschimbată, dar progresivitatea fiscală este chiar mai accentuată decât în scenariul 2. *Ratele ajung la 50% peste 10 miliarde USD și 90% peste 100 miliarde USD*. Acest lucru ar interzice efectiv acumularea de avere peste 10 miliarde de dolari. Venitul generat în acest scenariu este echivalent cu 5,3% din venitul global după evaziune fiscală.

4. Concluzii

În lucrare ne-am referit la avere, din punct de vedere teoretic, impozitarea acesteia și experiențele țărilor care au implementat în decursul timpului acest impozit. De asemenea, pe baza datelor furnizate de BNR, am abordat averile gospodăriilor din România în perioada 2015- 2022, precum și cele trei scenarii propuse de Banca Mondială, prin raportul de Inegalitate Globală, de impozitare a averilor miliardarilor, cu rate în funcție de mărimea averii. Concluzia este că o progresivitate a impozitului pe avere este preferabilă celei în cotă fixă, iar cele trei scenarii evidențiază acest lucru. Cu cât averea este mai mare, cu atât o rată mai ridicată ar trebui impusă.

Referitor la impozitarea averilor din alte țări, trebuie reținut faptul că s-a optat pentru o cotă de impozitare unică, de obicei în jurul sau sub 1%, în timp ce doar câteva țări au implementat scheme progresive cu mai mult de două intervale de impozitare. Veniturile fiscale obținute sunt însă deosebit de mici, concluzia fiind că *impozitele pe avere netă* generează venituri destul de mici în statele în care sunt aplicate- în medie, 0,15 % din PIB;

impozitele pe bunuri imobiliare și pe terenuri generează de departe cele mai mari venituri din statele membre; în medie, aceste venituri se ridică la 0,89 % din PIB (în statele membre în care sunt aplicate); *impozitele pe moștenire și cadou au generat venituri limitate*: 0,16 % din PIB în acele state membre în care sunt aplicate.

În România, nu există un impozit pe avere sau pe moștenire, forma practicată de impozitare a averii este impozitarea proprietății, sub forma impozitului pe clădiri, pe mijloace de transport și alte bunuri personale, pe terenuri și a transferului proprietății. Impozitul pe transferul de proprietate în România este reglementat în mod specific ca impozit pe venit.

Impozitele pe proprietate, în România, intră în sfera impozitelor locale, fiind o sursă relevantă pentru acestea. Pentru terenuri, cota și baza impozitului sunt stabilite de autorităţile centrale, în timp ce scutirile fiscale care se aplică, se stabilesc atât de autorităţile centrale, cât şi de cele locale.

Adăugăm faptul că la nivelul anului 2022, în România predomină persoanele cu averi în intervalul 10000-100000 dolari (58,2%) , urmate de cele cu averi sub 10000 dolari (33,7%). Doar 38.000 de adulți au averi ce depășesc 1 milion de dolari (0,1% din populația adultă), iar cei cu averea ce depășește 100000 dolari sunt în număr de 1.220 mii adulți (0,2% din populația adultă).

De asemenea, în ceea ce privește *averea financiară a românilor*, aceasta înregistrează o majorare pronunțată, numerarul deținut de populație sporind semnificativ, creștere care poate fi cauzată de tendința unui număr tot mai mare de cetățeni care desfășoară operațiuni economice necontabilizate, veniturile astfel obținute neputând fi justificate în raport cu băncile în scopul constituirii depozitelor tezaurizare sub diferite forme, și care duce la alimentarea economiei informale.

BIBLIOGRAPHY

- Georgescu, F, 2023, Avuția Națională a României
- Kapeller, J., Leitch, S., Wildauer, R., 2021, A European Wealth Tax for a Fair and Green Recovery
- Summers, A., 2021, Ways of taxing wealth: alternatives and interactions. Fiscal Studies, 42
- Saez, E., Zucman, G., 2022, Wealth taxation: lessons from history and recent developments. American Economic Association: Papers and Proceedings, 112
- Troup, E., Barnett, J. & Bullock, K., 2020, The administration of a wealth tax. Wealth Tax Commission Evidence Paper No. 11.

*** ANAF, 2022, Raport de performanță

*** BNR, rapoarte de stabilitate financiară, 2017- 2023(iunie)

*** BNR, conturi Naționale 2017- 2021

*** ANI, Feclaratția de avere

*** Credit Suisse, Global wealth databook 2023

*** Credit Suisse, Global wealth report 2023

*** OECD, 2018, The Role and Design of Net Wealth Taxes in the OECD, OECD Tax Policy Studies, No. 26, OECD Publishing, Paris.

*** OXFAM International, 2021, Taxing Extreme Wealth

******* Tax Justice Network și the Greens/EFA , 2023, Tax the rich: The potential of implementing a wealth tax and ending tax abuse of the super-rich

ROMANIA – THE IMPACT OF THE COVID-19 CRISIS AT THE EU LEVEL

Georgiana Chițiga
Scientific Researcher, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, România

Abstract: The article takes as its starting point the fact that the Covid-19 pandemic has affected Europe and the whole world in a particularly serious way - the health and social protection systems, the economies, the societies and the way we live. Even if the existence of this virus has manifested itself in all Member States, there are differences. Mitigating the socio-economic impact of the Covid-19 pandemic and the degree of recovery depends on the existing challenges, with each Member State supporting workers, businesses, but in a different way. Thus, an analysis is required to identify that clear and real picture of the situation in which the EU positions itself. The economic impact of the identified crisis is very different from one economic sector to another, so that poverty and inequalities have underlined the importance of a social recovery and favorable to inclusion. In the current conditions, of the challenges caused by the coronavirus, an effective approach to them is required. The post-covid crisis underlines the value of European cooperation and clearly demonstrates that the Union urgently needs to strengthen its capacity to respond to crises, as well as resilience to future shocks, the need to support EU Member States, sustainable growth and long-term convergence.

Keywords: covid-19, impact, challenges, recovery, actions

INTRODUCTION

The COVID-19 pandemic has tested our societies and economies like never before, as the public health emergency turned into the most acute economic crisis in EU history.

The EU has acted to combat the crisis by putting in place immediate measures. The recovery required a joint effort at EU level, so Europe's leaders decided to focus their efforts on repairing the damage and creating a secure future. Investing in common European priorities, supporting those affected by the crisis were highlighted as major guidelines.

On 21 October 2020, the European Commission issued its first social impact bonds to finance temporary support to mitigate unemployment risks in an emergency situation (SURE - the instrument designed to protect jobs and incomes affected by the COVID- 19.). To date, SURE has provided € 98,4 billion to support national unemployment schemes. The three reports revealed that SURE supported around 31 million people and 2.5 million firms in 2020. These figures represented almost 30% of all jobs and a quarter of all firms in the 19 Member States beneficiary (Belgium: 8.2 billion, Bulgaria: 971 million, Croatia: 1.6 billion, Cyprus: 632 million, Czech Republic: 4.5 billion, Estonia: 230 million, Greece: 6.2 billion Hungary: 651 million , Italy: 27.4 billion, Ireland: 2.5 billion, Latvia: 472 million, Lithuania: 1.1 billion, Malta: 420 million, Poland: 11.2 billion, Portugal: 6.2 billion Romania: 3 billion, Slovakia: 630 million, Slovenia: 1.1 billion, Spain: 21.3 billion). (). Small firms were the main beneficiaries of SURE support. The sectors that received the most support were: wholesale and retail trade, accommodation and catering services, and manufacturing. SURE protected jobs during the economic recovery in 2021, supporting around 3 million people and over 400,000 businesses.

Although the actions of the EU and the European Central Bank ensured the necessary financial resources for the member states, they realized, however, that those undertaken are not sufficient to relaunch the economies; thus, the need for a European response was imposed,

in order to eliminate the risk of an unbalanced recovery, of an unfair competition, to ensure guidelines and to build a more sustainable, more resilient and fairer Europe for the next generation.

SOCIO-ECONOMIC EFFECTS OF THE COVID-19 EPIDEMIC

A primary necessity is to have a clear and real picture of the situation in which we were.

The emerging crisis created a shock that affected the economy through different channels:

- the shock resulting from China's initial contraction in the first quarter of 2020;
- the supply shock faced by the European and global economy as a result of the disruption of supply chains - and absences from work;
- the demand shock faced by the European and global economy, caused by the drop in consumer demand and the negative impact of uncertainty on investment plans and the impact of liquidity shortages on businesses.

The degree of the negative outlook depended on several parameters: the lack of supply of critical raw materials, the ineffectiveness of measures to limit the spread of the virus, periods of production disruption in the EU, lost working days in businesses and public administrations, as well as the effects on demand (eg mobility restrictions, travel cancellations).

As COVID-19 has spread and affected a large part of the population globally and in member states, the economic effects have been substantial. The effects have been felt throughout the economy, especially in the lockdowns necessary to prevent the spread of the pandemic. Measures taken to limit the spread of the virus at EU/national level have affected both demand and supply; in particular, the negative demand was a consequence of the measures to limit the spread of the virus that governments were forced to implement, which affected private, professional and social life.

As a first effect, we analyzed the gross domestic product (GDP) which decreased in 2020, returning last year, exceeding the value that the economy registered in 2019, which means that, both the euro zone and the European Union as a whole, not only have they recovered from the shock of the pandemic, but they have also grown. It should be noted that there were several European states that made an exception from the economic decline of 2020, managing to have a slight increase even in the year of the pandemic: Denmark, Ireland, Lithuania, Luxembourg, Hungary and Poland.

At the opposite end of the scale, ten EU Member States contributed less than 1% to the EU's total GDP: Malta (which had the lowest share of EU GDP at 0.1%), Estonia, Cyprus and Latvia (0.2%), Croatia, Lithuania and Slovenia (0.4%), Bulgaria and Luxembourg (0.5%), and Slovakia (0.7%).

From the point of view of the pandemic's impact, when comparing the GDP of 2019 and 2020 in the EU Member States, Spain took the biggest hit (-10.8%), followed by Greece (-9.0%), Italy (-8.9%), Portugal (-8.4%), Malta (-8.2%), Croatia (-8.1%) and France (-7.9%). The only EU country that registered an increase in GDP in 2020 was Ireland (+5.9%).

Despite the difficult period, in 2023 - EU GDP growth slowed to 0.8%, from a level of 1% estimated in economic forecasts, and in 2024, it would rise by 1.4%, even if in in May, an expansion of 1.7% was predicted.; as regards the forecasts for the euro zone, they have worsened: from an advance of 1.1% estimated in May for this year, to an increase of only 0.8%, and in 2024, the economy of the euro zone would rise by 1.3%, after an expansion of 1.6% was forecast.. Achieving the forecasts depends largely on whether Europe adapts further to the rapid recovery following the reopening of the economy.

Regarding Romania's economy, it was severely affected by the pandemic and the drastic restrictions implemented to limit the spread of the pandemic. Therefore, in the second quarter of 2020, the economy showed a strong contraction, partially recovered in the third and fourth quarters, and respectively in the first quarter of 2021. In 2020, our economy contracted by 3.9%, below that recorded in the euro area (-6.6%) or at EU level (-6.1%).

Romania was counted among the member states that registered an advance in GDP from one quarter to another. In the first quarter of 2021, the economy grew by 2.8% compared to the previous quarter, one of the highest increases in the Union. Romania's economy grew by 0.3% in the third quarter of 2021 compared to the previous three months, after a 1.5% advance in the second quarter of 2021.

GDP growth (% from one year to another) showed 5.2% - 2022, and after a year 2022 with significant growth, the economic forecasts of the European Commission showed only 1.8% economic growth in 2023 and 2.2 % in 2024 due to rising inflation, tightening financial conditions and the aftermath of Russia's war of aggression against Ukraine.

Having an overview, although it was recorded a significant improvement in the growth outlook compared to economic forecasts, growth rates continued to vary across the EU.

The economic impact of the crisis was different from one economic sector to another, the most affected sectors were:

- *Transport industry*

The crisis had a major impact on transport systems and as European supply chains are closely interconnected, disruptions to these flows of goods led to serious economic damage (the international and European aviation industry was the worst affected). This affected all goods, but especially essential supplies and perishable goods, and as the vast majority of businesses in this sector are SMEs, the effects were immediate and severe.

Member States have collaborated on ways to ensure economic continuity, guaranteeing the flow of goods and the supply chain, ensuring essential travel, as well as the functioning of the internal market and the safety of transport.

- *Tourism industry*

The effects of the Covid-19 pandemic on the EU tourism industry were unprecedented:

- faced cancellations/decrease in the number of reservations (87% of the number of tourists);

- the slowing down of movements within the EU/at national level, due to the preventive safety measures adopted at national and/or regional level. In this sector too, SMEs have been affected by the reduction in tourism/business travel;

- the trade fairs and congresses sector has been particularly affected (over 300 events have been canceled/postponed in Europe since the first quarter of 2020);

- other related sectors - food services, education and cultural activities have come under pressure due to the COVID-19 epidemic and efforts to limit its spread.

- *SMEs*

The impact of the pandemic and the degree of recovery of each country depends on SMEs, and those with a large number of small and medium-sized enterprises (SMEs) are more severely affected.

SMEs, with no shortage of liquidity and facing uncertainties, have had to make efforts to survive, to access financing and to retain their employees. The absence of concrete actions and immediate funding to support them, resulted in the bankruptcy of many businesses.

- *Employment*

It was imposed: mitigating the impact on employment for individuals and for the most affected sectors, if production was interrupted or sales decreased; protecting employees

against unemployment and loss of income, so that they do not become victims of the epidemic.

The initial recovery was only partial, the impact of the crisis being particularly pronounced. Incomes at the individual level also decreased, as did the number of employed people, both in the euro area and in the European Union. Poverty and inequalities underlined the importance of a social and inclusive recovery.

Blockages and disruptions in global supply have affected activity in the EU, particularly in the highly integrated manufacturing sector. Additionally, after falling sharply in 2020, energy prices, particularly natural gas, have risen at a sustained pace over and are now well above pre-pandemic levels. This impacted consumption and investment. The textile industry, energy-intensive industries and the renewable energy sector have also been and will continue to be affected.

On the other hand, manufacturing, retail or health - ecosystems with a higher degree of consumer confidence will recover much faster, while others will feel the economic consequences later.

To counter the socioeconomic effects of the COVID-19 epidemic, it was necessary to take bold, timely and coordinated action by all EU decision-makers. Swift implementation of actions was essential, along with close monitoring of the situation and the EU's ability to be ready to take all the necessary initiatives.

Also, overcoming the effects of the covid crisis were also dependent on the ability of economies to absorb shocks and respond appropriately, especially through state aid.

All this led to a major impact on the single market and an increase in disparities between member states, so that the recession was almost 10% in some states and 6-7.5% on average in others.

The picture presented demonstrates the need for massive investment and financing, which calls for increased public and private investment to ensure that Europe is on the path to a sustainable economic recovery.

THE VISION, THE PLAN AND THE DECISION TO INVEST

Considering the macroeconomic and financial impact of COVID-19, the economic policy response has been strongly considered and coordinated to achieve the following objectives:

- contribution to saving lives, securing funds for making the purchases and investments necessary to limit the spread and treat the pandemic;
- safety for working people in Europe (including the self-employed); to be protected against revenue losses, and the most affected enterprises (especially SMEs) and the most affected sectors, to benefit from the necessary financial support and liquidity;
- mitigating the impact on the global economy with the help of all available EU instruments and a flexible EU framework to be used to its full potential for actions taken by Member States.

The EU and its Member States have taken measures to minimize the negative impact of the COVID-19 pandemic on the economy.

Concrete measures the EU has taken to support the economic recovery:

a. The EU Recovery Plan, Next Generation EU

EU leaders have decided to push for an EU recovery fund aimed at mitigating the effects of the crisis, they agreed on a €750 billion recovery effort - Next Generation EU, to help the EU tackle the crisis caused by pandemic.

In addition to the recovery package, EU leaders agreed on a long-term EU budget for the period 2021-2027 of €1,074.3 billion.

Together with the €540 billion of funds already in place for the three safety nets (for workers, for businesses and for Member States), the overall EU recovery package amounted to €2,364.3 billion.

Funds belonging to the Next Generation EU instrument were channeled through a number of instruments. With the role of solving the crisis, we have identified the following as of major importance:

European Recovery and Resilience Mechanism (2021) – targeting investments and reforms, including for the green and digital transition by 31 December 2026.

This instrument, which is at the heart of Next Generation EU, provides € 672.5 billion in support to Member States to help them address the economic and social impact of the COVID-19 pandemic:

- the first 12 EU countries (July 13, 2021) – Austria, Belgium, Denmark, France, Germany, Greece, Italy, Latvia, Luxembourg, Portugal, Slovakia and Spain – received the green light to use EU recovery and resilience funds to -stimulate their economies and remedy the negative consequences of the COVID-19 pandemic;

- four other EU countries (July 28, 2021) – Croatia, Cyprus, Lithuania and Slovenia – received, in turn, the green light, the Czech Republic and Ireland (September, 2021), Malta (October, 2021), then Estonia, Finland and Romania, Bulgaria and Sweden (May, 2022), Poland (June), Netherlands (October, 2022), Hungary (December, 2022).

b. *SURE:* temporary support for workers - support package, €540 billion - was proposed to support:

- jobs and workers - through SURE, as we mentioned at the beginning of the article, help is provided to working people to keep their jobs during the crisis;

- enterprises benefited from a Pan-European Guarantee Fund - EUR 25 billion. The fund that lent up to €200 billion to businesses, focusing on small and medium-sized enterprises (SMEs) across the EU, set up by the European Investment Bank Group (EIB);

- member states - support measures, based on an existing preventive credit line, adjusted taking into account the crisis caused by COVID-19; thus, loans were made available to the member states of the euro zone, up to 2% of their GDP, up to a total value of 240 billion euros, established by the European Stability Mechanism.

c. *changes to the EU budget* to address urgent matters -3.1 billion to combat the epidemic, then increased by 2.7 billion euros - the Emergency Support Instrument and 415 million euros - the EU Civil Protection Mechanism (resc-EU Programme).

An additional amount of EUR 245.2 million, mobilized through the solidarity and emergency aid reserve, to respond to urgent needs related to the COVID-19 pandemic, was then approved in 2021.

d. *redirecting EU funds* to help Member States most in need of support: €37 billion from the EU budget available to support health systems, small and medium-sized enterprises (SMEs) and labor markets through the Coronavirus Response Investment Initiative (CRII), up to €28 billion from Structural Funds but not yet allocated to projects are eligible for the crisis response, up to €800 million from the European Union Solidarity Fund (EUSF) are targeted at the most affected countries, thanks to the expansion of the fund's scope to public health crises.

The European Institute of Innovation and Technology (EIT) has also launched a €60 million crisis response initiative for innovators promoting high-impact solutions that help solve social and economic problems.

e. *support for the most affected sectors* - Agriculture and Fishing, and for the transport sector - the establishment of "green colors", on which the member states have agreed to allow the movement of goods in Europe and an Emergency Plan in the Event of a Pandemic or Other Crises Major for the European Freight Transport Sector which includes EU-wide

coordination measures and clear guidelines and ensure that EU countries are better prepared for unforeseen events in the future.

Through these measures we were able to highlight outstanding actions on how the EU and its member states collaborated and mobilized to minimize the negative impact of the pandemic. Major decisions of an economic and financial nature were formulated, some with immediate applicability, others aiming at the creation of broader instruments to support economic recovery, with the aim of overcoming the socio-economic crisis caused by COVID-19.

CONCLUSIONS

To counter the socioeconomic effects of the COVID-19 epidemic, it was necessary to take bold, timely and coordinated action by all EU decision-makers. The rapid implementation of the actions was essential, along with a close monitoring of the evolution of the situation, and the ability of the EU to be ready to take all the necessary initiatives. It learned from the confrontations it had and acted, using all the tools at its disposal, to support the Member States.

The Union had to do everything necessary to minimize the impact of COVID-19 and the related measures to limit the spread of this epidemic on citizens, businesses and economies at EU/global level. For a coordinated EU response, the member states relied on joint action, in a spirit of solidarity.

From providing vaccines to sending medical equipment or receiving patients from other countries; from protecting jobs and workers to supporting partner countries around the world, EU countries have gone to great lengths to support each other.

BIBLIOGRAPHY

Schmidt, V.A. (2020) - Theorizing institutional change and governance in European responses to the Covid-19 pandemic, Journal of European Integration, Vol 42, No 8, Page : 1177-1193 (https://www.scienceopen.com/)

European Commission (2020), European Union Responses to the Covid-19 Pandemic: adaptability in times of Permanent Emergency, European Commission

European Commission (2020) - Recovery plan for Europe (https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_ro)

European Commission (2020), A Common Coronavirus response, (https://ec.europa.eu/info /coronavirus-response_en)

European Commission (2020), The Recovery and Resilience Facility, (https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_ro)

European Commission (2020) - Recovery and Resilience Plan for Romania https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility/recovery-and-resilience-plan-romania_en.

European Commission (2020) - Europe's moment: Repair and Prepare for the Next Generation, Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic And Social Committe And The Committee Of The Regions (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN)

European Commission (2020) - A Common Coronavirus response (https://ec.europa.eu/info /coronavirus-response_en)

World Economic Forum (2020) - Europe must overcome these 3 challenges to seal the European Green Deal (https://www.weforum.org/agenda/2020/06/3-challenges-covid-19-european-green-deal-european-commission/)

I. AUREL CANDREA AND THE MEDICAL FOLKLORE

Loredana-Maria Ilin-Grozoiu
3rd Degree Scientific Researcher, PhD, "C. S. Nicolăescu-Plopşor" Institute for Research in Social Studies and Humanities from Craiova, of the Romanian Academy

Abstract: The folkloristic and ethnography preoccupations of I. Aurel Candrea, the results of his activity have been, over time, the object of numerous and justified good considerations. Every contribution to the knowledge of his work translates into the general action of reconsidering the valuable heritage of our past, the spiritual heritage, an integral part of Europe's cultural heritage. Therefore, the presentation of his works that have established themselves as essential bibliographic references are believed to be of great usefulness.
Through the gathered documentary materials, I. Aurel Candrea assisted the creation of a valuable archive of ethno-folkloric data. Studies of ethnobotany and ethnoiatry demonstrate his interest and considerable contribution to the collection of folklore materials, being a conscientious researcher of the time.

Keywords: I. Aurel Candrea, traditional culture, gatherer, medical folklore, medical magic

Preocupările de folcloristică şi etnografie ale lui I. Aurel Candrea, rezultatele activității sale au făcut, de-a lungul vremii, obiectul a meritate considerații. Fiecare contribuție la cunoașterea operei sale aparține acțiunii generale de reconsiderare a moștenirii valoroase a trecutului nostru, a patrimoniului spiritual, parte integrantă a patrimoniului cultural european. Prin urmare, considerăm utilă prezentarea lucrărilor sale ce s-au impus ca referințe bibliografice esențiale.

Prin materialele documentare culese, I. Aurel Candrea a contribuit la alcătuirea unei valoroase arhive de date etnofolclorice. Studiile de etnobotanică și de etnoiatrie demonstrează interesul și aportul considerabil al acestuia la culegerea materialelor de folclor, fiind un cercetător conștiin cios al științei vremurilor. Readucerea în actualitate a valorilor și structurilor de gândire care au stabilit sensul evolutiv al domeniului etnologic, perspectivele și metodologiile care au fost și sunt folosite în studiul culturii tradiționale este o întreprindere absolut necesară, cu atât mai mult în societatea actuală, într-un timp al permanentei nevoi de investigație, de regenerare continuă a cadrelor de supraviețuire a valorii. În actualul moment istoric apar adevărate mutații în modelele culturale care ordonează și dirijează comportamentul oamenilor.

După cum s-a menționat în literatura de specialitate, începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, folclorul s-a bucurat de o atenție sporită, atât din punct de vedere al culegerilor, dar și ideologic. Activitatea folcloriștilor a stat sub influența școlii lui Hașdeu, cel care a dat o concepție științifică folclorului. Tot din veacul al XIX-lea datează și primele culegeri de folclor.

Dintre oamenii de știință care au realizat lucrări importante în domeniul medicinei populare și magiei medicale la sfârșitul secolului al-XIX-lea și primele decenii ale secolului XX, când se remarcă o creștere substanțială a publicațiilor care abordau tema medicinei empirice și a magiei medicale, menționăm pe: Mozes Gaster[1], D. Lupașcu[2], Simeon Florea

[1] Mozes Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883, p. 273.
[2] D. Lupaşcu, *Medicina babelor, adunare de descântece, reţete de doftorii şi vrăjitorii băbeşti*, în „Analele Academiei Române", seria II, tom. XII, Bucureşti, 1892, pp. 110-119.

Marian[3], M. Canianu[4], D. Bartolomeu[5], N. Leon[6], Artur Gorovei[7], T. Pamfile[8], Ch. Laugier[9], N. Cartojan[10], G. Bujoreanu[11], M. Eliade[12].

Simeon Florea Marian, mare personalitate care a marcat istoria etnografiei și folcloristicii române, a adunat și a publicat un imens material folcloric din toate categoriile literaturii și culturii populare. În centrul atenției cercetătorului, care a oferit date inedite despre obiceiurile medicale din Bucovina, dar și din alte zone ale țării, au stat descântecele terapeutice în care, de cele mai multe ori, se cerea ajutorul sfinților tămăduitori și practicile magico-simbolice[13].

Autorul argumentează interesul pentru fenomenul cultural-magic care include și textul poetic prin nevoia de afirmare a spiritului identitar-național cu ajutorul valorilor culturale tradiționale. În opinia acestui pasionat etnolog, în studierea culturii orale românești, una dintre cauzele lipsei de material cules referitor la fenomenul magic cu elementele sale de specificitate era „temerea descântătoarelor şi vrăjitoarelor de-a descoperi orişicui şi orişicând acest ram de poezie, ca nu cumva descoperindu-l să li se ieie darul de-a putea şi mai departe descânta şi vrăji”[14].

Simeon Florea Marian, abordând problema magiei medicale, a sesizat deosebirea dintre vrăji, farmece și desfaceri, pe de o parte și descântece, pe de altă parte. Prin urmare, diferențierea textelor magice în descântece, pe de o parte și vrăji-farmece-desfaceri, pe de altă parte, este realizată ținând cont de: performeri, timp ritual consacrat performării, componenta practică a ritualului, mediere supremă, finalitate. „Descântecele sunt benefice pentru că urmăresc alinarea diferitelor boli ale omului sau ale vitelor, dar celelalte urmăresc să facă celor din jur mai mult sau mai puțin rău. Vrăjile, creații ale oamenilor răi la suflet, lepădați de Dumnezeu, se fac noaptea și urmăresc să îi determine pe oameni să efectueze diferite acțiuni împotriva voinței lor”[15]. Dacă descântecele sunt texte magice cu finalitate benefică și sunt săvârșite de către persoane de sex femeiesc, vrăjile sunt orientate malefic și au ca performeri vrăjitori/vrăjitoare. Şi farmecele se deosebesc de vrăji „atât în privinţa cuprinsului, a scopului ce-l urmăresc şi a mijloacelor ce le întrebuinţează, cât şi în privinţa timpului când se fac”. În opinia lui Simeon Florea Marian, subcategoria textuală a desfacerilor are „un îndoit scop, bun şi rău”, îndepărtează „toate vrăjitoriile şi farmecele, adecă toate făcăturile şi aruncăturile, tot faptul şi datul, toată mânia, urgia şi urâciunea, toată dragostea şi iubirea impusă cu de-a sila” şi „de-a se face pe sine plăcută înaintea altora”.

Un interes deosebit pentru cultivarea cunoașterii etnice a poporului român a manifestat Artur Gorovei. Cărturarul fălticenean a acordat o mare atenție și elementelor de religie

[3] Simeon Florea Marian, *Descântece poporane române*, Cernăuți, 1886; Idem, *Vrăji, farmece și desfaceri,* București, 1893.
[4] M. Canianu, *Din psichologia poporană. Descântece, farmece şi vrăji*, în „Revista pentru istorie, archeologie şi filologie”, vol. VII, 1894, pp. 116-180.
[5] D. Bartolomeu, *Cunoaşterea plantelor cu aplicaţiuni la medicina populară*, Bucureşti, 1901.
[6] N. Leon, *Istoria naturală medicală a poporului român*, Bucureşti, 1903.
[7] Artur Gorovei, *Datinile noastre la naștere*, București, 1909; Idem, *Credinți și supertiții ale poporului român*, București, 1915; Idem, *Descântecele românilor*, București, 1931.
[8] T. Pamfile, *Boli şi leacuri la oameni, vite şi păsări după datinile şi credinţele poporului român*, Bucureşti, 1911.
[9] Ch. Laugier, *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei*, Craiova, Scrisul Românesc, 1925.
[10] N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, vol. I. Epoca influenţei sud-slave, Bucureşti, 1929.
[11] G. Bujoreanu, *Boli, leacuri şi plante de leac cunoscute de ţărănimea română*, Sibiu, 1936.
[12] M. Eliade, *Ierburile de sub cruce*, în „Revista Fundaţiilor Regale”, nr. 11, Bucureşti, 1939.
[13] Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Simeon Florea Marian-culegător de folclor medical***,** în „Memoria Ethnologică”, an XXII, nr. 82-83/2022, pp. 18-29.
[14] Simeon Florea Marian, *Descântece poporane…,* p. XVI.
[15] Idem, *Vrăji, farmece, desfaceri*, Bucureşti, 1893, p. 47.

populară care sunt incluse în sistemul terapeutic tradițional alături de cunoștințele empirice și elementele de magie[16].

De altfel, despre ideea sincretismului în medicina populară au vorbit specialiștii începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, considerând că acesta este prezent în toate domeniile sistemului terapeutic tradițional: cauzele bolilor, mijloace tradiționale de vindecare, structura ritualurilor, însănătoșirea. Viabilitatea şi continuitatea din cele mai vechi timpuri a medicinei tradiţionale româneşti au fost puse în evidență, cu titlu exemplificativ, de: Valeriu Bologa[17], Lucian Blaga[18], Dimitrie Cantemir[19], Arcadie Percek[20], Nicoleta Coatu[21], Antoaneta Olteanu[22], Ghe. Pavelescu[23], Camelia Burghele[24], Ioana Repciuc[25].

Pentru subiectul în discuție limităm referința operei științifice și gândirii etnologice atribuite lui I.Aurel Candrea la un singur registru cultural, etnoiatria, care a marcat în mod deosebit sfera de preocupări a acestuia. Interesul manifestat pentru medicina populară și cea magică este confirmat și de abordarea comparativă a folclorului românilor și al celorlalte popoare din Europa pe care îl raportează la credințele populare românești despre boli, leacuri, ființe fantastice, descântece, vrăji.

Iată ce menționa I. Aurel Candrea referitor la cunoașterea și consemnarea fenomenului folcloric: „Generațiile trecute ne-au transmis-nouă ca și altora-fie prin graiul viu, fie prin scriitori, toate sau numai o parte din comorile graiului cu ajutorul căruia tălmăceau lucrurile, faptele, sentimentele pe care voiau să le exprime. Dar mai toate concepțiile acestor generații despre viață și despre moarte, despre cer și pământ, despre bine și rău, toate credințele și îndoielile ce s-au strecurat în sufletul lor au rămas acolo ascunse, nescoase la lumină și neprihănite de condeiul scriitorilor care s-au perindat până la noi, și e de datoria folcloristului să le smulgă din ascunzișul lor, să le iscodească și să lămurească înțelesul lor tainic. (…). Folclorul cercetează producțiile imaginației populare, credințele și datinile, arta pe care a creat-o reminescențele din timpurile cele mai îndepărtate”[26]. Ideile și convingerile sale sunt și în prezent valabile deoarece „este obligatoriu să reformulăm, pentru actualizare, valorile culturii profunde, imateriale, să le protejăm, să le conservăm și mai ales să le facem cunoscute, într-un sistem modern și deschis. Totodată, credem că ar trebui să ne preocupe „oferta de embleme” pe care trebuie să o facă patrimoniului cultural continental cultura românească, tradițională și actuală”[27].

Un domeniu predilect de cercetare pentru I.Aurel Candrea a fost medicina populară. În lucrarea *Folclorul medical român comparat: privire generală. Medicina magică*, elaborată în anul 1944[28], autorul întreprinde o cercetare comparativă asupra etnoiatriei, folclorul medical din Europa raportându-l la imaginile, simbolurile, credințele și superstițiile, descântecele,

[16] Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Medicina populară în preocupările etnofolclorice ale lui Artur Gorovei*, în „Memoria Ethnologică”, nr. 86-87/2023, Baia Mare, pp. 110-123.
[17] Valeriu Bologa, *Din istoria medicinei româneşti şi universale*, Bucureşti, Editura Academiei, 1962.
[18] Lucian Blaga, *Despre gândirea magică*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972.
[19] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti, Editura Academiei, 1973.
[20] Arcadie Percek, *Terapeutica naturistă*, Bucureşti, Editura Ceres, 1987.
[21] Nicoleta Coatu, *Structuri magice tradiționale*, Bucureşti, Editura All, 1998.
[22] Antoaneta Olteanu, *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, Bucureşti, Editura Paideia, 1998.
[23] Ghe. Pavelescu, *Magia la români: studii şi cercetări despre magie, descântece şi mană*, Bucureşti, Editura Minerva, 1998.
[24] Camelia Burghele, *Studii de antropologie a sănătății. Note pentru legitimarea magică, religioasă şi medicală a actului terapeutic*, Cluj Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2004.
[25] Ioana Repciuc, *Poetica descântecului românesc*, Craiova, Editura Aius, 2014.
[26] I. A. Candrea, *Iarba fiarelor*, București, 1928, p. 8.
[27] Sabina Ispas, *Cultură orală și informație transculturală*, București, Editura Academiei Române, 2003, p. 79.
[28] I. Aurel Candrea, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, București, 1944; reeditare, Iași, Editura Polirom, 1999.

vrăjile și farmecele românești. Lucrarea este structurată în două părți: prima cuprinde omul bolnav, boala și practicile lecuitorului tradițional, iar în cea de-a doua parte autorul își concentrează atenția asupra ritualului magic al descântatului executat de către performer în scopul ameliorării suferințelor sau a vindecării unor boli.

În *Prefața* lucrării, autorul atrage atenția asupra faptului că, remediile magice la care au apelat pentru vindecare romanii, dacii și tracii sunt aplicate și astăzi în spațiul cultural românesc grație persoanelor care le-au întrebuințat și transmis de-a lungul timpului pe care orală sau prin ucenicie. Chiar dacă grecii și slavii au îmbogățit terapeutica noastră populară, leacurile împrumutate de la aceștia nu au nimic comun cu cele transmise din moși-strămoși. În lucrarea lui Marcellus, *De medicamentis liber,* practica descântatului este exemplificată prin cele peste 60 de descântece și răvașe de leac pe care le conține. Cu titlu exemplificativ, este surprinsă asemănarea dintre descântecul de colici sau de matrice din județele Dolj și Vâlcea cu descântecul latin din lucrarea medicului din Bordeaux.

Interesul și atenția lui I. Aurel Candrea pentru credințele și superstițiile străvechi sunt demonstrate de descrierea detaliată a bolilor corpului uman, a originii acestora, de importanța acordată deochiului ca afecțiune complexă ce cuprinde tot corpul omului, de surprinderea provocatorilor de boli și neputințe(Dumnezeu, Maica Domnului, Sfinții, Mucenicii, unele zile ale săptămânii) care sunt consecința nepăstrării orânduielilor Bisericii sau a necinstirii prin lucrare a zilelor ce trebuia „să le ție".

Într-un capitol aparte autorul prezintă numirile populare a multor boli precum și numirile ce exprimă starea patologică: bolile organelor de respirație, bolile aparatului respirator și ale sângelui, bolile aparatului digestiv, bolile rinichilor și ale organelor sexuale, bolile sistemului osos, bolile infecțioase, bolile de piele, leziuni externe și chirurgie, bolile creierului și ale sistemului nervos, bolile ochilor, bolile de urechi.

De asemenea, I. Aurel Candrea vorbește despre diagnoză și prognoză, despre prevenirea bolilor cu ajutorul diverselor mijloace simbolice, despre repercusiunile lucrărilor oprite asupra sănătății omului, obiectele menite să îl apere pe om de diferite boli, intervenția preotului și a leacurilor sfinte în vederea videcării, simbolismul în terapeutica populară.

În sfera preocupărilor lui I. Aurel Candrea de culegător și publicare a datelor despre domeniul spiritualității populare românești au stat formele culturale bazate pe magie care reprezintă un domeniu important al medicinii populare românești, mărturie stând în acest sens capitolul *Descântecele.* După ce enumeră bolile pentru care se descântă, autorul subliniază că cele mai multe descântece fiind foarte vechi, limba lor prezintă adesea arhaisme prețioase în ce privește fonetismul, morfologia, lexicul și sintaxa lor[29]. Există mai multe tipuri de descântece: rugăminte, poruncă însoțită adesea de amenințări și de ocări, blestem, eliminare, enumerare, descreștere, paralelisme, dialog, povestire cu elemente epice, imposibilități. De asemenea, autorul are în vedere mijlocul de vindecare-transmiterea bolii: boala se transmite altui om, unui mort, unui animal, unei plante, pământului, unei ape, lunii, stelelor, curcubeului, unui obiect.

Informații referitoare la credințele și superstițiile legate de boală și cauza îmbolnăvirii, precum și la metodele de apărare sau de vindecare găsim la I. Aurel Candrea în lucrarea *Iarba fiarelor,* din anul 1928[30]. Din cele mai vechi timpuri, omul din popor a recurs la natură, în primul rând la plante, pentru ușurarea suferințelor și durerilor cauzate de boală. Există o strânsă legătură între om și natură, tratamentele empirice pe bază de plante fiind primele forme de întrajutorare a bolnavului. Deși, la început, omul a luptat instinctiv împotriva diverselor boli, cu timpul acesta a descoperit practici empirice din ce în ce mai elaborate. Datorită simțului fin de observare cu care era înzestrat, omul primitiv a știut să găsească și să

[29] *Ibidem*, p. 337.
[30] I. Aurel Candrea, *Iarba fiarelor*, București, 1928.

întrebuințeze în profilaxia și tratamentul bolilor elemente terapeutice din natură. Astfel, în vederea ameliorării durerilor pricinuite de boli, se foloseau fierturi vegetale, împachetări cu diferite plante, precum și izvoare cu ape termale și minerale.

Culesul plantelor din natură și valorificarea acestora au oferit oamenilor culturii primitive şi, ulterior, ai culturilor populare prilejul să conștientizeze calitățile tămăduitoare ale florei și șansa oferită suferindului de a realiza un potențial nou pentru vindecare și pentru îmbunătățirea sănătății la toate nivelurile. Folosind plantele în alimentația zilnică, omul a observat că fiecare dintre acestea au o anumită influiență asupra organismului, astfel că, la nevoie, își reamintea de respectivele calități și le utiliza pentru vindecare.

Date valoroase pentru cunoașterea etnoiatriei întâlnim şi în lucrarea *Simbolismul în terapeutica populară: magia imitativă*, apărută în anul 1940[31]. Autorul pune în valoare simbolismul trupului omenesc şi simbolismul numerelor.

Contribuția lucrărilor lui I. Aurel Candrea din prima jumătate a secolului XX înscrie un capitol important în istoria folcloristicii românești. Interesul său pentru etnoiatrie, modalitatea de abordare sunt mărturie a concepțiilor sale avansate asupra culturii populare. Opera sa va oferi un bogat material cercetătorilor în domeniul folclorului român, devenind reper pentru studiile ulterioare ale evoluției spiritualităţii, tradiţiilor şi obiceiurilor poporului român.

BIBLIOGRAPHY

Bartolomeu, D., *Cunoaşterea plantelor cu aplicaţiuni la medicina populară*, Bucureşti, 1901.

Blaga, Lucian, *Despre gândirea magică*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972.

Bologa, Valeriu, *Din istoria medicinei româneşti şi universale*, Bucureşti, Editura Academiei, 1962.

Burghele, Camelia, *Studii de antropologie a sănătăţii. Note pentru legitimarea magică, religioasă şi medicală a actului terapeutic*, Cluj Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2004.

Bujoreanu, G., *Boli, leacuri şi plante de leac cunoscute de ţărănimea română*, Sibiu, 1936.

Candrea I. Aurel, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, București, 1944; reeditare, Iași, Editura Polirom, 1999.

Candrea, I. Aurel, *Iarba fiarelor*, București, 1928.

Candrea, I. Aurel, *Simbolismul în terapeutica populară: magia imitativă,* Bucureşti, 1940.

Canianu, M., *Din psichologia poporană. Descântece, farmece şi vrăji*, în „Revista pentru istorie, archeologie şi filologie", vol. VII, 1894, pp. 116-180.

Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti, Editura Academiei, 1973.

Cartojan, N., *Cărţile populare în literatura românească*, vol. I. Epoca influenţei sud-slave, Bucureşti, 1929.

Coatu, Nicoleta, *Structuri magice tradiționale*, Bucureşti, Editura All, 1998.

Eliade M., *Ierburile de sub cruce*, în „Revista Fundaţiilor Regale", nr. 11, Bucureşti, 1939.

Gaster, Mozes, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883.

Gorovei, Artur, *Datinile noastre la naștere*, București, 1909;

Gorovei, Artur, *Credinți și supertiții ale poporului român*, București, 1915.

[31] Idem, *Simbolismul în terapeutica populară: magia imitativă,* Bucureşti, 1940.

Gorovei, Artur, *Descântecele românilor*, Bucureşti, 1931.

Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria, *Simeon Florea Marian-culegător de folclor medical***,** în „Memoria Ethnologică", an XXII, nr. 82-83/2022, pp. 18-29.

Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria, *Medicina populară în preocupările etnofolclorice ale lui Artur Gorovei*, în „Memoria Ethnologică", nr. 86-87/2023, Baia Mare, pp. 110-123.

Ispas, Sabina, *Cultură orală şi informaţie transculturală*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2003.

Laugier, Ch., *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei*, Craiova, Scrisul Românesc, 1925.

Leon, N., *Istoria naturală medicală a poporului român*, Bucureşti, 1903.

Lupaşcu, D., *Medicina babelor, adunare de descântece, reţete de doftorii şi vrăjitorii băbeşti*, în „Analele Academiei Române", seria II, tom. XII, Bucureşti, 1892.

Marian, Simeon Florea, *Descântece poporane române*, Cernăuți, 1886.

Marian, Simeon Florea*, Vrăji, farmece și desfaceri,* Bucureşti, 1893.

Olteanu, Antoaneta, *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, Bucureşti, Editura Paideia, 1998.

Pamfile, T., *Boli şi leacuri la oameni, vite şi păsări după datinile şi credinţele poporului român*. Bucureşti, 1911.

Pavelescu, Ghe., *Magia la români: studii şi cercetări despre magie, descântece şi mană*, Bucureşti, Editura Minerva, 1998.

Percek, Arcadie, *Terapeutica naturistă*, Bucureşti, Editura Ceres, 1987.

Repciuc, Ioana, *Poetica descântecului românesc*, Craiova, Editura Aius, 2014.

SOCIAL RELATIONS AND CRIME – SIDES OF THE SAME COIN

Costina Sfinteș
Scientific Researcher, Constantin Brâncuși University, Institute of Research, Development and Innovation

Abstract: Criminality as a set of violations of the criminal law that are committed in a certain period and space constitutes, as is known, a social phenomenon, both for the fact that it takes place in society within the relations between the members of the social group, but also for that it decisively interests society, influences the smooth development of social coexistence relationships.
Being a social phenomenon, crime is inevitably influenced by the changes in society, which has led to changes and transformations of the substance of the criminal phenomenon (quantitative and qualitative), attracting changes in the means of combating crimes, including the content of criminal legislation and criminal procedures, as instruments of the states' criminal policy in the fight against serious violations of social discipline.

Keywords: society, social relations, values, crime, conflict, sanctions;

Economic and social life is in continuous change and evolution; the diversification and expansion of the territorial coordinates of commercial changes made the image of the world we live in different from the one that existed 30-50 years ago. The modernization of economic life also had as a direct consequence a "modernization of crime", an adaptation of crime to the new social conditions. Thus, the classic patrimonial crimes or the classic methods of operation, such as: robbing a bank, traditional scams have lost interest for new criminals. They have found that they can earn much larger sums of money with much smaller risks by using more sophisticated methods, such as: money laundering, fraudulently obtaining subsidies or facilities, misappropriation of funds, tax fraud or fraud on commercial transactions through the Internet.

We can observe that the role of legal entities, especially those that carry out their activity in the economic field, becomes extremely important in the configuration of the new criminality. The greatest benefits are obtained not by affecting individual patrimony, but by infiltrating and exploiting the collective patrimony of commercial companies.

The phenomenon of money laundering as well as the phenomenon of tax avoidance and fiscal evasion have been in an inseparable symbiosis throughout history. Although tax evasion and money laundering share the same techniques and even support each other, in the sense that in both situations, the legal income becomes illegal, money laundering is the opposite of this procedure, so that the money in question has an illegal origin, but through the work of washing is given a legal appearance, and their use is then taxed by the state.[1]

The philosopher and moralist Francois de La Ronchefoucauld said: "to know things well, you must know their details; and since the details are almost infinite, our knowledge remains superficial and imperfect"[2].

Money laundering is and will remain a complex and dynamic phenomenon of great diversity, both in the public and in the private sphere, manifesting itself both actively and

[1]Ion Pitulescu "Considerations regarding the crime of money laundering" - DREPTUL Magazine, no. 8/2002, page 147.
[2]La Rochefoucauld "Maxims and reflections", Ed. Minerva, 1972, Bucharest, page 32.

passively, but at the same time a phenomenon little known to ordinary people. This crime appears to be victimless and devoid of the emotional implications of violent crimes or theft. The "discretion" that surrounds this type of crime is, in fact, one of the major difficulties encountered by investigators.

In the matter of money laundering, history shows that the foundations of this complex phenomenon were laid many centuries ago, and what followed was more of a modern adaptation of a "classic play". The confiscation of assets if they had a criminal origin is an example of this; the modern laws that facilitate these operations having their roots in British traditions in the field of customary law. Initially, most of the confiscations were punishments applied for political rather than economic reasons, as in modern society, they were often determined by the desire to increase the wealth of the Crown.

The "King of Chicago", the famous Alphonse (Al) Capone, went down in history as the founder of a criminal organization with annual turnover of 100 million dollars. It was therefore necessary to justify these incomes and one of the methods used was the acquisition of legal businesses and the mixing of their earnings with those from illegal businesses. Chain stores that offered laundry services were preferred, as large amounts of cash were obtained, an undeniable advantage for Al Capone.[3]

This is where the expression "money laundering" was born, used later to define all illegal operations through which "black money" was obtained. This somewhat romanticized origin is contested by other authors, considering that the term "money laundering" actually shows what the activity it describes consists of: the money obtained from illegal, or "dirty" sources, is passed through a series of of transactions, or "launder" so that they appear as coming from a legal source, or "clean".

Despite the efforts made at the time, neither Al Capone nor his henchmen could be proven to be laundering money. After long attempts, the American authorities had to settle for the crime of tax evasion, the only one under which the famous mobsters could be arrested.

The conviction of Al Capone, in October 1931, seems to have been the reference point that led to the emergence of the phenomenon of money laundering. The Pole Maier Suchowljanschi, -Americanized as - Meyer Lansky,considered the financial genius of organized crime in New York (also known by the nickname "the mafia accountant"),he was greatly affected by the conviction of Al Capone and decided not to suffer the same fate.

His alliance with famous characters from the mafia clans, led by Jews and Italians, (one of his close friends, apart from Al Capone, was the famous Bugsy - the one who founded the gambling empire in Las Vegas) laid the foundations of the crime organized in the USA for 5 decades in a row. Shortly after Al Capone's conviction, Meyer Lansky discovered the advantages of numerical password accounts in Swiss banks, thereby spreading millions of dollars into bank accounts around the world for money laundering[4]. He was among the first "pioneers of the public-private partnership," understanding that in order to exist, organized crime must work in cooperation with flexible government officials. Considered the "patron saint" of the money laundering business, Meyer Lansky died in 1983 as a true "hero": he did not serve a single day in prison for the millions of dollars laundered in the name of the Mafia and defeated the American state in all the lawsuits tax evasion charges against him.

Meyer Lansky is considered to be one of the most influential "money launderers" of all time, being credited with the first proper method of money laundering, called "loan-

[3]Cristina Adochiţei, Iulia Adochiţei, op. cit, page 94.
[4]Cristina Adochiţei, Iulia Adochiţei, op. cit, page 94.

back", which means that the amounts of money from the business dubious could be disguised as loans granted by lenient foreign banks.[5]

Even now, money laundering experts have not managed to untangle all the strings of the sophisticated mechanisms used by Meyer Lansky. Some - such as those in Cuba and the Bahamas - were never detected, so it was concluded that, most likely, some of the money never returned to the American economy.

Relevant in this context are the statements made by Giovanni Falcone, the famous Italian judge, assassinated by the Mafia on May 23, 1992: "The Mafia is a logical world, more rational and more implacable than the State. The mafia is an articulation of power, a metaphor of power, but also a pathology of power. Mafia is an economic system, a mandatory component of the global economic system. The mafia develops thanks to the state and adapts its behavior according to it".[6]

However, the expression "money laundering" was actually used much later, the first appearance being reported in a newspaper in 1973, also from the United States, in an article about the "Watergate" affair. After this moment the expression spread to most languages, being used on all meridians.[7]

The crime of money laundering came to the attention of the authorities especially in the 1980s, when it occupied a leading place in the political agenda of many European states. It is known that the recycling of sums derived from crimes has an obvious influence on the increase in the recrudescence of organized crime, and combating money laundering is one of the most effective means of combating this form of criminal activity.

The reference point in the process of international regulation of the concept of combating money laundering originating from criminal activities is the UNITED NATIONS CONVENTION, adopted on 19.12.1988 in Vienna, which defined for the first time the term money laundering, but which provided as a criminal offense only drug trafficking.[8]

The main source of concern was the increase in the level of professionalism in the field of organized crime. Investigators have realized that criminals use more and more advanced means and methods to achieve their goals and have discovered that new forms of criminality have developed through the computer, developments to which investigators do not always have ready answers.

Financial investigations are relatively recent in most states, complementing and operating in direct interaction with traditional investigative methods and techniques. However, practitioners have complained that existing anti-money laundering measures have limited effectiveness and that, overall, the effects of anti-money laundering efforts have been relatively disappointing to date.[9]Moreover, specialists in many countries found a lack of resources and expertise, especially at the judicial level, and that in many cases, both over time and in recent cases, it was difficult to identify the factual link between the suspicious transaction and the crime generators of dirty money, which in most cases was committed abroad. Money laundering is often, in essence, a crime that extends across the national borders of states. That is why the European states have become aware of the fact that intense international cooperation is necessary in order to combat this phenomenon.

[5]Cristina Adochiţei, Iulia Adochiţei, op. cit, page 94.
[6]Costică Voicu, op. cit, page 17.
[7]Cristina Adochiţei, Iulia Adochiţei, op. cit, page 94.
[8]Course notes "General Considerations on the Legal Regime and the Institutional Framework in the Field of Preventing and Combating Money Laundering in Romania", University "Dimitrie Cantemir" Târgu-Mureș, Faculty of Economic Sciences, Commercial Law course - 2008
[9]President of the National Office for the Prevention and Combating of Money Laundering - Ioan Melinescu - 15.09.2003

After 1989, the transition to a market economy and the opening of Romania's borders led to a spectacular increase in the cross-border circulation of goods, people and capital, resulting at the same time in a serious increase in various types of criminal activities.[10]Criminality in its prime and the profits from it made money laundering a relatively unknown concept in the Romanian economy before 1989.

Analyzing the evolution of economic-financial crime in our society, during the 1990s until now, it can be concluded that acts of corruption, smuggling, tax evasion, fraud in the financial-banking field have expanded and worsened lastly, the illegal activities generically titled "money laundering".[11]

Doru Bulata, member of the Office for Prevention and Combating of Money Laundering in Romania, declares that "the trends are focused on fraud in the financial-banking field, smuggling" and other illegal activities, carried out through phantom companies. Official figures show that in 2000 the sums involved in the money laundering circuit amounted to 800 million dollars, and in 2001 to around 700 million euros.

The end of the last millennium was marked worldwide by important geo-political transformations that accelerated the phenomenon of economic globalization favored equally by the merger of national financial markets.

Also, the jump to the computerized society through an unprecedented expansion of computer systems constituted another premise that favored the circulation of capital, practically no longer existing geographical limits, so that any operator can obtain information about currency quotes or price fluctuations on the large markets of capital, being able to order any operations and transactions from various areas of the world through computer networks.

The main effect of economic globalization is the extremely rapid movement of capital around the world, and the main effect of the advent of computers is that money "dematerializes", although coins and paper money still circulate, most monetary transactions involves electronic transfers[12](the global network can be used both for carrying out traditional financial transactions, but ultra-fast and extremely difficult to track, and above all, for the introduction of the concept of "electronic money". Through a complex protocol implemented in the computer network, ordinary money are transformed into virtual currency, the transactions concluded later being impossible to trace, ensuring absolute anonymity - this is about an extremely appropriate future, in AMSTERDAM a commercial company called "DIGICASH" has already been established, which introduced the payment system with virtual money for its customers!).[13]

On the other hand, we must take into account that with the phenomenon of globalization, with the amplification of the degree of internationalization of the economic markets and with the development of transnational commercial companies, the chances of these structures being used for the purpose of criminal activities increase. Off-shore centers, characterized as areas with under-regulated and non-cooperative jurisdictions[14]are

[10]Petre Paul Fudulu, Adrian Baboi, Lucian Liviu Albu, Elena Simionova, Codru Vrabie, Dominique Jaques (EU expert) "Romania and EU measures to combat economic and financial crime", European Institute in Romania, Pre-accession impact studies, Bucharest, 2003 , page 47.

[11]Commission of the European Community - Between 1990 and 2000, the level of criminality increased more than four times. - "2001 Periodic Report on Romania's Progress towards Accession", Brussels, 13.11.2001.

[12]Costică Voicu "LAUNDERING DIRTY MONEY", Ed. "SYLVI", 1991, Bucharest, page 11

[13]Cristian Adochiţei, Iulia Adochiţei "MONEY LAUNDERING", Criminal Law Review, no. 1/2003, page 98.

[14]"Under-regulated jurisdictions" - refers to the legal systems in which the normative regulation in one or more of the following fields - financial law, tax law, commercial company law, foreign exchange law, criminal law, administrative law - does not reach the standards provided by the international legal instruments in in order to protect the integrity of financial systems.

intensively used by companies that carry out criminal activities for the purpose of money laundering.[15]

Under these conditions, it can be concluded that huge sums of money circulate, including the dirty money resulting from drug and arms trafficking, smuggling, embezzlement, to which are added the sums obtained as a result of major acts of corruption, tax evasion, human trafficking human, fraud in the financial-banking field or through the computer, who are integrated into financial circuits in order to conceal their illicit origin and to be placed in legal businesses.

BIBLIOGRAPHY

- Costică Voicu, "Laundering dirty money", Ed. Sylvi, Bucharest, 1999.
- Costică Voicu, Georgeta Ștefania Ungureanu, Adriana Camelia Voicu, "Investigation of financial-banking crime", Ed. Polipress, Bucharest, 2003.
- Costică Voicu, Alexandru Boroi, Florin Sandu, Ioan Molnar, "Business criminal law" - 2nd edition, Ed. All Beck, Bucharest, 2003.
- Petre Paul Fudulu, Adrian Baboi, Lucian Liviu Albu, Elena Simonova, Codru Vrabie, Dominique Jaques (EU expert), "ROMANIA and EU MEASURES to combat economic and financial crime", European Institute in Romania, Pre-Accession Impact Studies, 2003.
- La Rochefoucauld "Maxims and reflections", Ed. Minerva, Bucharest, 1972.
- Gheorghe Nistoreanu, Costică Păun, "Criminology", Didactic and Pedagogical Ed., Bucharest, 2001.
- Cristian Bișa, "The use of tax havens between legal tax evasion and tax fraud", BMT Publishing House, Bucharest, 2005.
- Gheorghe Nistoreanu, Alexandru Boroi, "Criminal law - the special part", Ed. All Beck, Bucharest, 2002.
- Ștefan Popa, Adrian Cucu "Underground economy and money laundering" - Expert Publishing House, Bucharest, 2000.
- V. Dongoroz, "Criminal Law", Ed. Tempus Society and the Romanian Association of Criminal Sciences, Bucharest, 2000.
-
- Cristian Adochiţei, Iulia Adochiţei "MONEY LAUNDERING" in "Criminal Law Magazine", no.1/2003
- Ion Pitulescu "Considerations regarding the crime of money laundering" - DREPTUL Magazine, no. 8/2002.
- La Rochefoucauld "Maxims and reflections", Ed. Minerva, 1972, Bucharest
- "2001 Periodic Report on Romania's Progress towards Accession", Brussels

"Non co-operative jurisdictions" - refers to systems that do not meet the requirements of international legal cooperation, not signing or ratifying the instruments of international cooperation developed by the UN, the COUNCIL OF EUROPE, the OECD,

[15]Anca Jurma "CRIMINAL RESPONSIBILITY OF A LEGAL PERSON", Criminal Law Review, no. 1/2003, page 99.

COLOR, SYMBOL AND FORM OF COMMUNICATION IN THE ICONS OF THE TULCEA ART MUSEUM

Gabriela Radu
Scientific Researcher III, „Gavrilă Simion" Eco-Museum Research Institute, Tulcea

Abstract: "The colors of the icons fascinated the masters of modern painting. Perhaps they are to be found, at least in part, at the origin of their color research. However, the composition of colors does not follow the principles of a theory but results from their symbolism".
The icons in the museum's collection belong to Bulgarian, Russian, Starover russians, Greek, Romanian, Ukrainian, Transylvanian schools of painting and some are the result of stylistic interpenetrations, as in Dobrogea, so many ethnicities have harmonized.
In the article to be presented, I will expose the results of a study on the symbolism of colors in the icons from the collection of the Tulcea Art Museum.

Keywords: symbolism of colors, icons, Tulcea Art Museum

„Comunicarea plastică are ca elemente ale limbajului plastic materialul, linia, culoarea, cu ajutorul cărora artistul, poate să redea în compoziția sa concretul, dar și cele mai abstracte înțelesuri".[1]

Această nevoie a ființei umane de a vizualiza abstractul și de a vedea dincolo de vizibil, nu se poate dezvolta, structura valoric fără exersarea treptată a analizei configurațiilor/ structurilor/ compozițiilor artistice- plastice, cu alte cuvinte, a modalităților de comunicare prin imagine".[2]

„Culorile, fie ele culori lumină sau culori pigment, ca și notele muzicale, constituie bazele unui limbaj care, datorită faptului că sunt mai puțin rigide decât cuvintele, oferă mai multe nuanțe pentru a transmite integral stări de spirit." [3]

Culorile pot influența strarea sufletească a oamenilor. Ele pot provoca senzații, emoții, idei care ne pot întrista, ne pot reenergiza, ne pot obosi, sau calma.

Culoarea devine formă de comunicare nonverbală fiind mai puțin rigidă decât cuvântul. Aceasta oferă mai multe nuanțe ce pot transmite integral stări sufletești.

Culoarea poate induce diferite efecte. Cele mai întâlnite sunt efectele fizice și efectele psihice. Efectul fizic este atunci când culoarea cucerește prin frumusețe, calitate cromatică, privitorul. Acest efect este spontan. Se manifestă la impactul inițial.

Efectul psihic se identifică prin trăirile sufletești ce rezultă din contemplarea picturii și influențează sufletul. Culoarea are și o funcție simbolică, spirituală.

„Prin toate aceste culori, cosmicul sălaș al nașterii primește flăcările. Lumina primei zile se preface în armonia finală a Cetății luminoase a zilei celei din urmă. Prin vârfurile culturii umane, prin toate icoanele sale. Duhul Sfânt, Zugrav și Duh al Frumuseții, făurește deja icoana Împărăției."[4]

„Icoana tratează spațiul și timpul cu o deplină libertate, dispune după bunul ei plac elementele acestei lumi și lasă mult în urma sa toate."[5]

[1] Popa Mariana, Cominicarea. Aspecte generale și particulare Ed. Paideia București 2006, pg. 66
[2] Vasile Cioca, Imaginea și creativitatea vizuală – plastic, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2007, pg. 196
[3] Havel Marc, Teoria tabloului, Ed. Mericiane, București, 1980, pg.
[4] Evdochimov Paul, Arta icoanei. O teologie a frumuseții, Ed. Meridiane, București 1993, pg. 197
[5] Idem

„Tot ceea ce reprezintă Împărăția și Slava este acoperit cu straturi fine și ușoare de aur viu, cald, însuflețit, mișcător parcă. Îngerii de un alb strălucitor – „luminile secundare"- reflectă lumina taborică. Soarele la zenit, scaldă și pătrunde totulcu săgețile sale fulgerătoare, strălucirea de dincolo se așează asupra oricărui lucru și îi dă un sens veșnic prin refracția multicoloră și prin scânteierea aurită a luminii sale." [6]

„Culorile din vechile icoane au ceva fascinant. Ele erau bineînțeles, frecate pe lespede manual și obținute, de cele mai multe ori, din minerale."[7]

„Nu de puține ori, paleta era surprinzător de limitată. Din biserici aflate în țări sărace, au ajuns până la noi minunate icoane a căror gamă și varietate coloristică provin aproape în întregime din pământuri: de la ocru galben strălucitor până la cel mai închis și mai sumbru oru roșu." [8]

„Transfigurarea materiei prin vibrațiile extrem de fine ale luminii este mai mult decât un simplu simbol spiritual: este o descoperire a lucrării energiilor dumnezeiești manifestate în planul fizic."[9]

Dobrogea, un spațiu ce a fost văzut de cei vitregiți ca un nou început,ca fost permanent un spațiu de circulație a popoarelor, din timpuri preistorice, până în prezent. În momentul de față, în Dobrogea, sunt români, aromâni, bulgari, turci, tătari, rromi, evrei, greci, armeni, ruși, lipoveni, ucraineni, găgăuzi, germani, italieni, sârbi, unguri și altele.

Creștinismul în Dobrogea este semnalat conform tradiției, din secolul I, iar în urma cercetărilor arheologice, din secolul al III-lea, în urma descoperirilor unor morminte creștine.

Cea mai veche biserică din Dobrogea, care încă este utilizată ca lăcaș de cult, este Bisericuța cu hramul Sfântul Atanasie din localitatea Niculițel, județul Tulcea, care are o continuitate din secolul al XIII-lea. Popoarele creștine ce se așează pe aceste teritorii, reușesc să se conecteze la încărcătura spirituală a spațiului și chiar dacă teritoriul, timp de peste 400 de ani va fi sub dominație otomană, aceasta destul de permisivă cu populația, acceptă construirea de lăcașuri de cult creștine.

„Pentru Biserica Ortodoxă imaginea este, întocmai ca și cuvântul, un limbaj ce exprimă dogmele și învățăturile sale".[10]

Colecția de icoane a Muzeului de Artă Tulcea însumează aproximativ 800 de icoane. Marea majoritate sunt icoane pictate pe lemn.

Colecția este asemeni unei oglinzi ce reflectă varietatea etnică a spațiului dogrogean. În colecție sunt icoane starovere, rusești, românești, grecești, bulgărești, transilvănene, pe sticlă și de inspirație catolică.

Gama cromatică utilizată diferă și particularizează fiecare stil iconografic. Fiecare culoare utilizată are o anumită simbolistică.

În colecție identificăm icoane grecești, câteva icoane bulgărești, icoane românești de factură populară și creații ale unor ateliere cunoscute, cât și icoane transilvănene dar și creații ce redau sfinți omagiați în catolicism. Cele mai multe icoane sunt cele starovere ce continuă să evolueze paralel cu arta iconografică rusă.

Grecii, printre primele popoare ce ajung în zona Dobrogei, sunt reprezentați în colecția de icoane prin creații de factură populară dar și creații artistice de o deosebită finețe care relevă talentul șlefuit a unor iconari experimentați și instruiți în ateliere laice. Dacă în primele

[6] Idem
[7] Ibidem, pg. 183
[8] Baggley John „Porți spre veșnicie – icoanele și semnificația lor duhovnicească" Ed. Sophia București 2004, pg. 185
[9] Ibidem, pg. 187
[10] Uspensky Leonid, Boris Bobrinskoy, Stephan Bigann, Ioan Bizău. Ce este icoana? Ed. Reîntregirea Alba Iulia 2005, pg. 14

culoarea albastru și secundarele acesteia domină, în cele realizate la sfârșitul secolului al XIX lea, influențate de pictura laică occidentală, gama cromatică se diversifică. Alături de ocru, de roșu, albastru, este utilizat verde, violet în tonuri valorice diverse dominând cele deschise, albul având ca scop secundarea luminii divine primare redate prin aurirea spațiului de fundal. Albastru este simbol al purității, al statorniciei și eternității. Acesta conferă senzația de nemișcare, de transcedere a timpului. „sfântul Dionisie Areopagitul îl numește taina ființelor, caracterul tainic, kyanônde ontôn kryphion. Este considerat drept culoarea transcedenței în raport cu toate cele pământești și sensibile... În Egipt, lapis- lazuli constituia emblema nemuririi”[11].

Culoarea este folosită la fundal (în condițiile în care beneficiarul nu își permitea aurirea), rochia Maicii Domnului ce se întrevedea de sub maforion, veșmântul Mântuitorului și nu numai.

Roșul este utilizat ca simbol al vieții. Din punct de vedere psihologic, este culoarea ce dinamizează compoziția plastică. Privirea celor ce contemplă creația plastică este captată de roșu iar culoarea accelerează ritmul cardiac. Roșul activează creația artistică.

„Areopagitul caracterizează această culoare prin „incandescență” și activitate (erythrôn de topyrôdes kai draskerion) ceea ce vrea să spună că ea unește puterea strălucirii sale cu o puternică agresivitate.”[12]

Culoarea poartă atât simbolistica vieții dar și a morții, a pericolului, al păcatului. Tonurile deschise, calde ca vermilion au o simbolistică a optimismului dinamic în timp de tonurile mai închise, este utilizat în redarea iadului. În a doua situație are scop de a avertiza privitorul în cazul în care acesta nu urmează învățăturile creștine.

Icoanele rusești din colecție, sunt icoane ce aparțin secolului al XIX lea și secolului XX. Acestea sunt caracterizate de fundalul aurit, au ca dominantă cromatică roșu, în special vermilion. Elementele decorative de asemeni sunt aurite. Carnația este realizată în tonuri deschise de ocru efectul fiind de liminuozitate în comparație cu icoanele starovere. Icoanele prezintă o cromatică bogată în tonuri valorice sau abundă în elemente decorative. În suprafețe mai puțin extinse, se utilizează verde. Verdele poartă amprenta speranție, a optimismului, din punct de vedere al efectului optic.

Strălucirea verdelui este calmă și neutră. Într-o compoziție, alături de alte culori, verdele armonizează întregul. Lângă roșu, produce contrastul de complementaritate. Verdele este utilizat în diferite tonuri pentru realizarea veșmintelor sfinților, a elementelor de vegetație, a solului ce realizează o conexiune cu lumea materială dar totodată, verdele reprezintă culoarea lui Dumnezeu Creatorul, adică este o culoare a dumnezeirii.

Icoanele starovere sunt cele mai multe în colecție și sunt păstrătoare ale picturii bizantine după căderea Constantinopolului, dezvoltată în școlile de iconografie din spațiul Rusiei medievale de la Novgorod, Pskov, Vladimir și apoi Moscova și nu numai. Ca și în icoanele din colecție, icoanele starovere de multe ori sunt organizate compozițional pe mai multe registre, și prezintă o gamă cromatică redusă, din care nu lipsește roșu (vermilion) urmată de verde și ocru. Diferă în funcție de școală modul de utilizare și rezultatele vizuale. Dacă la Novgorod și Moscova domină fundalul auriu, domină roșu vermilion, tonurile de galben, verde cu efecte de cald, de apropiere, icoanele din Suzdal vor fi dominate de tonuri reci, prin care domină albastru- argintiu, iar roșu devine secundară. Icoanele din Pskov sunt realizate în tonuri închise de roșu, maro, verde, ce dau impresia de căutare sau desprindere a sfinților din contextul materialului. Carnația închisă realizeză de fapt o traiectorie spre îndumnezeire de la tonuri închire ce conturează chipul de lut al omului, la albul cald al blicurilor, ce amintește de lumina taborică.

[11] Ibidem, pg. 164
[12] Ibidem, pg. 165

„Icoanele starovere nu trebuiesc desconsiderate sau cele ruseşti, din punct de vedere dogmatic, varlamiţii şi palamiţii, opuşi şi invers, unii consideraţi progresişti şi alţii conservatori reacţionari..... Putem găsi atât la unii cât şi la alţii „semnele epocii noi", tendinţele prerenaşterii europene răsăritene. Ca de atâtea ori, istoria şi-a exprimat şi aici sentinţa, recunoscând că ambele au avut dreptate, dar nu în sensul absolut, ci la cel pur istoric"[13].

Tot icoane ce sunt inspirate din Bizanţ dar mai mult de iconografia ce se realiza la Muntele Athos, icoanele bulgăreşti din patimoniu muzeului sunt rezultatul intercalării picturii mature deja, cu spontaneitatea picturii populare, plină de vitalitate. Obiectele din colecţie amintesc de şcoala de la Triavna.

Gama cromatică a acestor icoane diferă în funcţie de complexitatea compoziţională. Atunci când este vorba despre o reprezentare a unui sfânt apostol, compoziţie cu element singular, de obicei bust, în funcţie şi de posibilitatea financiară a beneficiarului, fondul poate fi albastru, argintiu sau auriu. Tonurile de bază sunt roşu aprins, auriu, şi verde. Acestea sunt îmbinate cu o excepţională sensibilitate artistică.

Veşmintele sunt înnobilate cu blicuri aurii, iar unele sunt aurite în totalitate (în special când este vorba de redarea armurilor), volumetria personajului obţinându-se cu aplicaţii pe foiţă de tonuri calde de brun roşiatic. Astfel de creaţii duc privitorul cu gândul la formele sculpturale, arhitecturale.

Icoanele praznicare, sau picturile de uz liturgic, aşa cum este epitaful expus în muzeul tulcean, abundă de tonuri cromatice calde, deschise, pastelate, care sunt pline de vitalitate.

„Gama cromatică pură, luminoasă, culorile înseşi extrase, parcă direct din natură, imprimă acestei icoane o vibraţie de o emoţională şi înălţătoare strălucire"[14]. În colecţia muzeului există doar două icoane creaţii ale şcolii bulgare de iconografie. Pe teritoriul Dobrogei, mai multe lăcaşuri de cult au fost realizate de comunitatea etnică şi tot pe cheltuiala acesteia a fost realizată şi înfrumuseţarea cu icoane, astfel că pe teritoriul nord-dobrogean, la jumătatea secolului al XIX-lea există dovezi, însemnări pe icoane ce confirmă activitatea iconografică a unor reprezentanţi ai şcolii de la Triavna.

Creaţiile româneşti iniţial realizate după dogmele şcolii de iconografie greceşti, adaugă prospeţimea culorilor şi alternanţa cromatică practicate în icoanele ruseşti. Asemenea icoane se găsesc şi în colecţia de icoane a muzeului tulcean. Alături de acestea, stau icoanele de vatră sau creaţiile unor artizani laici ce nu vor face subiectul acestei prezentări deoarece icoanele de vatră nu pot fi analizate din punctul de vedere al cromaticii utilizate, lesne de înţeles de ce. Icoanele româneşti din colecţie se împart în icoane de factură populară, creaţii ale unor iconari profesionişti, icoane transilvănene dar şi creaţii ale unor artizani laici sau creaţii ce întrepătrund arta populară cu iconografia catolică.

În ceea ce privişte icoanele pe sticlă, acestea sunt realizate pe glajă, care observată în lumină razantă, prezintă deformări şi variaţii ale grosimii, cu multe defecte. Cromatica icoanelor din colecţie este una bazată pe culorile primare, alături de verde, utilizat pentru realizarea vegetaţiei. Tonurile cromatice sunt pure, strălucitoare, cu vibraţii obţinute prin diluarea pastei cromatice până la stadiu de glasiu. De multe ori efectul de vibrare a culorii este obţinut şi cu ajutorul variaţiilor de suprafaţă a glajei, efect întâmplător.

Icoanele din muzeul tulcean se apropie de creaţiile iconarilor din Ţara Făgăraşului. Cromatica utilizată cuprinde culori de roşu, verde şi galben pentru veşminte şi albastru pentru fond. Chipurile sunt realizate în tonuri deschise de ocru.

Şcoala de la Căldăruşani a fost întemeiată în 1778 sub conducerea meşterului Ivan Rusul, care a ajuns în Ţata Românească odată cu armatele ruseşti. Acesta aduce un stil

[13] Lihaciov Dmitri, Prerenaşterea Rusă, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1973, pg. 192
[14] Lvova Evghenia, Arta bulgară, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1977, pg. 65

pictural iconografic laicizat, occidentalizant. Noul stil renunță la planeitate, introduce noțiunile perspectivale și acestui nou tip de compoziție îi este supusă gama cromatică aleasă.

Creațiile iconarilor instruiți în școlile de pictură laice sunt realizate pe ambele fețe ale suportului, realizate în stil neoclasic, în care culorile sunt utilizate pentru redarea formei, având conexiuni cromatice mai puțin organizate, gama cromatică este subordonată formei. Acestea se aliniază creațiilor laice și se aseamănă acestora, având elemente și trăsături împrumutate din arta occidentală.

Culorile lumină sau pigment ne înconjoară permanent de la naștere până la moarte pe marea majoritate dintre noi. Ele reușesc să ne fascineze cu varietatea de tonuri, cu luminozitatea sa sau cu dramatismul ce reușește să îl inducă, sau lipsa acesteia ne înspăimântă.

Fiecare culoare ne influențează atât starea de sănătate dar și cea spirituală.

Culoarea poartă un mesaj psihologic iar când aceasta aparține iconografiei, poartă și un mesaj telogic.

Dacă noi, ca specialiști analizăm icoana atât de tehnic, atât de sec, scopul acesteia, a desenului, a culorilor, a compoziției și particularitățile acesteia au scopuri clare: să promoveze învățătura creștină, să consemneze istoric și să educe privitorul dar nu în ultimul rând, să îl îndemne pe acesta la contemplație, la rugăciune și introspecție.

BIBLIOGRAPHY

Abric Jean-Claude, *Psihologia Comunicării. Teorii și metode*, Ed. Polirom, București 2002

Baggley John, *Porți spre veșnicie – icoanele și semnificația lor duhovnicească*, Ed. Sophia București 2004

Bojkov Atanas, *Școala de pictură de la Triavna*, Ed. Meridiane, București 1973

Cavarnos Constantine, *Ghid de iconografie Bizantină,* Ed. Sophia București 2005

Cavarnos Constantin, *Arta sacra bizantină*, Ed. Doxologia, Iași 2017

Cioca Vasile, *Imaginea și creativitatea vizuală – plastic*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2007

Arhim. Constas Maximos *Arta de a vedea – Paradox și percepție în iconografia ortodoxă,* Ed. Doxologia Iași 2017

Pr. Corău Daniel, *Tradiție bizantină și influențe apusene în Erminie,* Ed. Agaton Făgăraș 2014

Dionisie din Furna, *Erminia picturii byzantine*, Ed. Sophia București 2000

Duicu Sorin Sebastian, *Mărturii de artă și cultură ortodoxă din Arhiepiscopia Tomisului*, Ed. Universitaria Craiova 2011

Dunaev Mihail, Karelin Rafail, Gusev Nikolai, *Îndrumar iconografic,* Ed. Sophia București, 2007

Evdochimov Paul, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, Ed. Meridiane, București 1993

Havel Marc, *Teoria tabloului*, Ed. Mericiane, București, 1980

Sf. Iosif de Volokolamsk, *Epistolă către iconar,* Ed. Cartea Ortodoxă București 2010

Karelin Rafail, Nicolai Gusev, Mihail Dunaev, *Îndrumar iconografic,* Ed Sophia București 2007 Kondakov Nikodim, *Icoane*, Ed. Cartier, Chișinău 2012

Lihaciov Dmitri, *Prerenașterea Rusă*, Ed. Meridiane, București, 1973

Lvova Evghenia, Arta bulgară, Ed. Meridiane, București, 1977

Mitrović Todor *Cartea de pictură – Bazele iconografiei*, Ed. Bizantină, București 2015

Onasch Konrad, *Civilizația marelui Novgorod*, Ed. Meridiane, București, 1975

Quenot Michel, *Nevoia de icoană- de vorbă cu meșterul iconar Pavel Busalaev,* Ed. Sophia București 2006

Quenot Michel, *Sfidările icoanei- o altă viziune asupra lumii,* Ed. Sophia București 2004

Popa Mariana, *Cominicarea. Aspecte generale și particulare*, Ed. Paideia București 2006

Popescu Iuliana, *Istoricul constituirii colecției de icoane a Muzeului Național al Satului Dimitrie Gusti – București,* Ed. Bibliotheca Târgoviște 2013

Sendler Egon, *Icoanele Bizantine ale Maicii Domnului.* Ed. Sophia București 2008

Tarabukin Nikolai M., *Sensul Icoanei*, Ed. Sophia București 2008

Uspensky Leonid, Vladimir Lossky, *Călăuziri în lumea icoanei,* Ed. Sophia, București 2003

Uspensky Leonid, Boris Bobrinskoy, Stephan Bigann, Ioan Bizău, *Ce este icoana?,* Ed. Reîntregirea Alba Iulia 2005

MODEL(S) OF COMBINING THE EMOTIONAL REGISTER WITH COMMUNICATION STRATEGIES APPROACHED BY PROMOTERS AND OPPONENTS OF THE DACIAN AUTOCHTHONY

Ileana-Cinziana Surdu
Postdoctoral researcher, "Mihai Viteazul" National Intelligence Academy, Bucharest, Romania

Abstract: The perception of reality and the decision-making process often find their foundation in the information easily accessible and disseminated through non-official communication or information channels. Conspiracy theories can be found in all kinds of facts and actions, such as those that present risks to the public, that produce states of anxiety, that are not anticipated, are out of the ordinary etc. and for which the public feels a cognitive inadequacy, presenting plausible explanations for the existence or course of facts or actions. Conspiracy messages make use of symbolism and representational practices, organized through specific languages.
In the Romanian informational space, it can be identified topics that substantiate conspiracy theories with echoes at the level of the population. Among these topics is the Dacist autochthony, which differentiates the community interested in the topic between supporters and opponents.
Starting from the premise that conspiracy theories are based on specific communication models, the present study proposes the analysis of the communication strategies followed by the promoters and opponents of the Dacian autochthony, by combining it with the emotional register as an element of communication, used to produce convincing narratives, which support or disapprove of conspiracy theories.
The proposed study may generate new directions for understanding the communication strategies used in messages associated to conspiracy theories in the process of directing the attitudes and behaviors of individuals in the desired way by the promoters and opponents. The exploratory and descriptive analysis of the characteristics of the conspiratorial speech, including the elements of verbal and paraverbal communication, by associating it with emotional elements, constitute the plus of scientific knowledge that the work offers.

Keywords: Conspiracy theories, Dacist autochthony, communication models, the emotional register, convincing narratives

Conspirational strategies and beliefs

The conspiratorial style promotes contrary alternatives of reality and doubts about the understanding of the surrounding facts. Conspiracy theories are often found in literature, films, texts or audio-visual recordings promoted in the online environment. Simona Stano (2020) studied the mediatization of conspiracy theories on the Internet, considering that the technological progress has significantly contributed to the rapid communication of different points of view regarding a certain event. The researcher believes that the Internet has contributed to the dissemination of conspiracy theories, registering consequences for the public in terms of acquiring beliefs in the sense promoted by the associated messages. Building on these findings, Stano (2020) considers that conspiracy theories are (also) a result of the development of the online mass communication infrastructure and of the associated messages, including a subjective and affective component, and appealing to emotions and values; as such, personal beliefs began to replace official sources of information. Thus, Simona Stano concludes that the process of spreading conspiracy theories must be studied as

a consequence of limited access to information sources, but also in relation to the difficulty of verifying the information promoted through such sources. (Stano, 2020)

In any type of event in the daily life, whether with effects on the professional or personal life, people seek explanations, meanings and, above all, certainties. Depending on certain socio-demographic or psychological characteristics, they turn to various sources, such as political, religious, social etc. Conspiracy theories are grounded in reality, and make use of logical and rational reasoning. They can have an impact on any aspect of the human life, from the way to understand the utility of certain objects, to the interpretation of certain facts. Some theories can have devastating consequences, others will have lesser effects, but they are a cause for concern when they incite to violence, or when they promote erroneous beliefs, with serious impact on people's health or the environment.

The definitions dealing with the concept of conspiracy theories identify a series of component elements: the existence of interested and powerful actors planning a secret plot, resulting in an event or phenomenon with effects on the state, state representatives, citizens, or on the public, the theory itself, explaining the causes and circumstances involved, leaving no room for the identification of the real or false nature of the arguments presented. (adapted from The Merriam-Webster Dictionary; Hofstadter, 1964, Olmsted, 2011)

Conspiracy theories are associated to four principles: 1) the beliefs promoted are consistent – they have an impact on important areas of life, such as health, safety, or interpersonal relationships; 2) they are universal – they are not restricted to certain time periods or certain cultures; 3) they are emotional - being anchored in negative emotions; 4) they are social – they reflect the structure of conflicts within the group. (van Prooijen, Douglas, 2018)

Analyzes of conspiracy theories also present the option in which it surface before the official messages immediately after the events in question; so the conspiracy theory becomes the official message. (Brotherton, 2015)

The study proposes the analysis of the communication strategies followed by promoters and opponents of the Dacian autochthonism, by combining it with the emotional register as an element of communication, used to produce convincing narratives. Theories associated to dacology differentiate the interested community between "dacologists" and opponents of the Dacian autochthonism, who call the promoters "dacopaths" or "dacomaniacs".

Conspiracy theories promote a plausible pseudo-reality, or one that can be mistaken for scientific results, while anticipating the impossibility of finding out the truth. (Albarracín, 2021) The belief in conspiracy theories is a cultural phenomenon, available globally. Interesting is the reason why they attract a high number of people who believe them and who promote them, or who actually act accordingly to the elements promoted by them. The Internet is the environment in which a multitude of theories can be identified that present characteristics of conspiratorial messages; they often refer to political leaders, government institutions, industries, or stigmatized minorities.

The modern man is susceptible to conspiracy theories, even in the absence of consistent evidence. (van Prooijen and van Vugt, 2018) In the context of the evolution of information technologies and the increasing level of access to information, the analysis of the psychological characteristics and communicational elements that conspiracy theories appeal to presents a high level of scientific interest.

The literature emphasizes the mechanisms and factors that underlie conspiracy theories, as well as their evolution. At the same time, most analyzes fail to delineate conspiracy theories from other types of misleading messages. (Mahls, Schäfer, Zeng, 2022)

Further, we will emphasize on elements of communication models as part of communication strategies, in order to produce and disseminate convincing narratives.

Models of communication

If Habermas (1983) places communication at the center of social action, and Mucchielli (2003) invokes among the elements of communication the intonation, the behavior, the mimicry, gestures, attitudes etc., combined to solve a specific situation, Paul Ricoeur (1998) considers the language as a common element of sciences such as philosophy, history, phenomenology, anthropology, or psychoanalysis. The variety of definitions of the communication process developed by theorists and researchers in the field, such as Luhmann (1995) or Feldman (1985) identify, through complementarity, characteristic elements, such as content selectivity, structure or symbolism.

The communication process includes a series of components: the sender - the one who emits the message, the receiver - the one who receives the message, the message itself, the channel - through which the message is transferred, and feedback - or the method of decoding the message. To understand these component elements and the relationship between them, communication theorists have translated them into various models of communication.

John Fiske (1982) identified as component elements in all types of communication signs and codes, which are transmitted and received through social practices; signs are meaningful constructions, and codes represent the systems that organize signs. Fiske (1982) studied communication as social interaction, fist as a process, and secondly through semiotics. In the analysis of communication as a process elements such as transfer, encoding and decoding of the message are included, the success of communication being dependent on the efficiency of the transfer. Communication can have effects on both the behavior and the psyche of the receivers. A model that includes all the elements of a communication process is the one proposed by Baylon and Mignot (2000): the source of information / message, the sender, the channel, the receiver, the code and the noise. Another model that analyzes communication as a process is the one proposed by Shannon and Weaver (1949), which includes the following component elements: the source, the message, the encoding of the message, the noise that can distort the encoding of the message, the channel, the decoding of the message, and the recipient; the source is represented by the sender that builds the message, which it transforms into a signal or a sequence of signals and sends it to the receiver through the channel; the noise can be combated by introducing a redundancy in the message, defined by factors that influence the signals. Lasswell's model (1948) takes into account how a sender can change the communication strategy so that it can produce certain effects on the receiver; communication is, thus, analyzed as a one-way process. Lasswell also takes into account the elements of the communication process treated by other models, such as those previously described: the sender - which generates communication stimuli to produce a certain effect, the content - or the message containing the selected stimuli, the environment - such as oral speech, text, images etc., the receiver - element that involves the study of the recipient's characteristics, and result - or effect. (Lasswell, 1948, apud Schramm and Roberts, 1971)

The study of communication strategies approached by promoters and opponents of the Dacian autochthonism emphasizes on the one-way process of communication, respectively from the sender to the receiver. Thus, the present study analyzes communication as a process, by including elements of the models described by Baylon and Mignot (2000) and by identifying signals and redundancies in the message, described by Shannon and Weaver (1949). The analysis also aims to identify the stimuli used to produce certain types of effects. As such, the present study proposes the analysis of the communication strategies used in discourses with content originating from the Dacian autochthonism, using Lasswell's model

(1948), which can be reproduced in any communication environment and for any type of communication, without emphasizing on the feedback or on noise.

The analysis of communication through semiotics emphasizes the social forms that act as language, on the meanings that receivers attribute to messages, taking into account the characteristics of these recipients. Pierce's model takes into account three elements of a semiotics: the sign, the interpretation, and the object; the sign can be an icon - which shows similarities to the object, an index - which can show a relationship with the object, or a symbol - resulting from the interpretation process. (Pierce, 1990) Edward T. Hall includes in the analysis of semiotics the cultural element, practically the environment or the context in which the communication takes place, as it determines the meaning given and perceived to the information. (Hall, 1984 apud Caune, 2000) The Kerbrat-Orecchioni model identifies the production, respectively the interpretation models, specific to the sender and to the receiver included in the communication; these models include linguistic, paralinguistic, cultural, ideological, constraints, and "psy" determinations. (Kerbrat-Orecchioni, 1980 apud Baylon and Mignot, 2000) Ferdinand de Saussure describes the sign as being composed of the signifier, or signal, and the signified, or meaning, and through the meaning the receiver gives the message. The previously mentioned linguistic and paralinguistic competences refer to the knowledge of the language and the linguistic context. "Psy" determinations are those elements included in the processes of encoding and decoding the message, such as feelings, mental states, desires etc. The Palo Alto School paid attention to the pragmatics of communication, namely the effects it has on the behavior of the receivers. The axioms of communication elaborated by the representatives of the Palo Alto School provide, among other characteristics, that the act of communication can take place digitally or analogically, and that the interactions between the sender and the receiver can be symmetrical or complementary. (Cotoara, 2004)

The communication strategies used in the discourses specific to the Dacian autochthonism can also be approached from the perspective of semiotics. Among the component elements of the models that study communication through the lens of semiotics, the present analysis includes the factors identified by Pierce's model (1990) (sign, interpretation and object), by referring to the intentions of the sender, emphasizing also the environment in which communication takes place - according to Hall's (1984) analysis. At the same time, the discourses targeted by the present study can be analyzed through the models of production and interpretation identified by Kerbrat-Orecchioni (1980), paying special attention to "psy" determinations.

Developed from the theory of cognitive dissonance is the theory of cognitive balance, formulated by Fritz Heider (1958); this provides the use of cognitive coherence as a basis for maintaining personal values when a psychological imbalance occurs. (Heider, 1958) In the case of messages that contradict previous beliefs, the so-called "boomerang effect" can occur, whereby, in order to achieve consonance, the receivers can appeal to their own beliefs and to the discrediting of the source. (Lesenciuc, 2017)

Charles U. Larson (1973/2003 apud Chelcea, 2006) highlights the persuasive impact of syntax by placing emotionally charged words, metaphors, or charismatic terms at the beginning of a sentence. The success of the persuasive message is dependent on its coherence and credibility, and the more consistent the messages are, and the actions promoted through them are supported by the context, the more likely success is to be achieved.

We will further analyze emotional factors as part of communication strategies, combined with models of communication.

The emotional register as an element of communication

Communication, as an essential part of the social life, happens with a certain purpose, often a precise one. The communication process can be used to convince, to explain, to influence, to persuade, or even to manipulate. Nicki Stanton (1995) identifies four purposes of communication: to be received, to be understood, to be accepted, and to elicit a reaction. More than transmitting the information, the sender aims to convince the receiver or to provoke some attitudinal, opinion, or behavioral changes; he can, thus, appeal to logical or sentimental arguments, to verbal, non-verbal or paraverbal elements. Emotions are important elements of decoding a message, through the way they are expressed or interpreted. Emotions are states experienced for a short period of time and can influence the way a message is transmitted and perceived.

Emotions are considered essential elements in social interaction, with a possible effect on the framework in which communication takes place, or even on the roles of the participants in the communication process. (Marhan, 2008)

Paul Ekman (1982) identified six main types of emotions: happiness, sadness, fear, surprise, disgust and anger. Campos and Barrett (1984) identified nine main emotions: joy, anger, sadness, interest, shame, guilt, envy and depression (Campos and Barrett, 1984 apud Marhan, 2008) These are derived into several emotional states, which can be expressed in two ways: verbally and non-verbally. (Marhan, 2008) Öhman (1987) found that emotions can manifest through verbal, physiological and behavioral reactions.

The relationship between emotions and cognition is found in communication studies, based on the fact that the emotion is the basis of the mental system and the decision-making process. (Marhan, 2008) Oatley (1999) sees emotions as a way to communicate, through which people relate and they establish the possible interaction framework; thus, happiness is associated to cooperative relationships (for example), and anger is associated to conflict etc. (Oatley, 1999 apud Marhan, 2008) The study of emotions in the field of communication has been associated with non-verbal messages, expressed through gestures or facial expressions. It is considered, thus, that the emotional message manifests itself especially at the unconscious level, as emotions can be simulated in a more difficult way. (Marhan, 2008)

Emotions are identified in communication strategies as important elements in the encoding and decoding of the message, having a particular impact on the way the message is received. Since emotions impact decision-making, they are considered modes of communication in their own right. Thus, the present study analyzes communication strategies by combining them with the emotional register as an element of communication.

The next pages are dedicated to the study of two formal discourses, one that promotes the Dacian autochthony, and another that is against the current.

Case study. Combining the emotional register with communication strategies: approaches of promoters and opponents of the Dacian autochthony

The Dacian autochthonism sustains an unique and extremely old character of the Romanian culture. The present case study analyses two formal discourses, of a promoter and of an opponent of this current, in order to identify the communication processes and possible emotional elements included, whether it is intended or not – the intention we cannot argue, nor confirm.

The instrument used in the analysis, the *Linguistic Inquiry and Word Count (LIWC)*[1], proposed by professor James W. Pennebaker from the University of Texas, is a software tool that can analyze the psychological and emotional profile of the sender of a message, emphasizing the relationship between language and emotions. Professor James W. Pennebaker has studied the emotional expressiveness of words in several studies, analyzing

[1] Available at: https://www.liwc.app/.

the words used by his subjects in describing emotionally charged events. LIWC uses four categories of indicators: standard linguistic dimensions: number of words used, pronouns, negations, affirmations, articles, prepositions, numerals; psychological processes: affective and emotional, cognitive, sensory, social; relativity: time, space, motion; personal interest: occupation, limber time activities, financial component, metaphysical aspects, physiological states, experimental dimensions (for example: obscene words, fluency in speech, phrases used, etc.). (Marhan, 2008)

The promoter of the Dacian autochthony chosen for the present study is dr. Napoleon Săvescu, the founder of *Dacial Revival International Society* and the organizer of an annual international congress on dacology in Romania. The text analyzed in entitled "About our true origins"[2]. The text was considered as using a formal language, given the source of publication. For the analysis, the text was separated into three parts: 1. a critical approach of the topic, 2. a scientific approach and 3. an attitudinal approach *(see Table 1).*

Dimensions	**A critical approach**	**A scientific approach**	**An attitudinal approach**	**Average for Formal Language**
I-words (I, me, my)	1.23	0.96	0.00	0.67
Positive Tone	1.99	1.51	1.43	2.33
Negative Tone	0.46	0.69	0.57	1.38
Social Words	9.97	5.36	4.87	6.54
Cognitive Processes	12.12	8.79	10.89	7.95
Allure	3.68	3.85	4.01	3.58
Moralization	0.00	0.27	0.29	0.30
Summary Variables				
Analytic	88.89	90.27	97.57	87.63
Authentic	63.98	70.90	35.33	28.90

Table 1. LIWC analysis on the promoter of the Dacian autochthony text

The data show that throughout the text the author uses logical and hierarchical thinking patterns, and the score for analytic thinking increases along the three parts, indicating reasoning skills. The scores in authenticity for the first and second part of the text indicate the spontaneity of the discourse, while the third one, which we associated to the attitudinal approach, indicate that the author is being socially cautious. The average emotional tone was a more positive one than negative during all three parts of the text, but lower than the standardized score, indicating a higher emphasis on the logical aspect of the discourse. Also, the low scores for positive tone indicate a more pessimistic view of the situation, confirmed also by the high scores in negative tone. The self-references scores indicate that at first, the author manifests a mere abrasive approach, but in the end of text he chooses a very formal approach of the language he uses. The score for social words indicate the degree in which the author makes reference to other people; we can see how the critical approach is more focused on "others" than the other parts of the text. All parts of the text register high scores for cognitive processes, which may indicate that the author was actively thinking about his statements while writing. While the author does not tend to use moralization words in the

[2] The text can be found in Romanian at: https://dacologica.wordpress.com/studii-si-cercetari/napoleon-savescu-%E2%80%9Edespre-originile-noastre-cele-adevarate%E2%80%9C/.

beginning of the text, in the end he gets somehow moralistic, when talking about future attitudes. The same trajectory can be identified when trying to allure the reader, registering a high score when closing the discourse.

The opponent of the Dacian autochthony chosen for the study is a collective author, who consists of a group of historians[3], entitled "Open letter. Regarding the 11th International Congress of Dacology - Malus Dacus, Alba Iulia, May 28-29, 2010". The text was considered also a formal one, taking into consideration the professional status of the collective author and the source of publication. For the analysis, the text was separated into four parts: 1. a critical approach, 2. a humoristic approach, 3. a historical approach and 4. an attitudinal approach *(see Table 2).*

Dimensions	A critical approach	A humoristic approach	A historical approach	An attitudinal approach	Average for Formal Language
I-words (I, me, my)	0.00	0.30	0.00	0.24	0.67
Positive Tone	0.79	2.42	1.61	2.88	2.33
Negative Tone	2.11	1.82	1.84	1.32	1.38
Social Words	8.16	8.18	7.13	8.40	6.54
Cognitive Processes	13.16	11.82	7.36	10.20	7.95
Allure	3.95	3.33	3.68	4.32	3.58
Moralization	1.05	0.91	0.69	0.60	0.30
Summary Variables					
Analytic	90.91	88.68	90.74	82.79	87.63
Authentic	57.84	46.07	51.96	44.85	28.90

Table 2. LIWC analysis on the opponent of the Dacian autochthony text

The analysis indicates high scores in analytical thinking, being correlated to reasoning skills and to a more rigid way of presenting the arguments, especially while analyzing facts and data. Authenticity scores are also high throughout the text, indicating the expression of spontaneous thoughts, with little inhibitions in presenting it. Self-references and social scores indicate a rather formal approach, and more directed to others then making the text about themselves. Positive emotions are mostly associated to the humoristic and attitudinal parts of the text, while negative ones are associated mainly to the critical part. The cognitive scores are high throughout the text, except when being humoristic, indicating that the authors are actively thinking about their text and are following a logical line of argumentation. Moralization words tend to be present especially in the first part of the text, and to follow a decreasing trajectory, but the overall scores are higher than the standardized average. The allure scores indicate the usage of words that may attract the reader's interest in every part of the text, but especially in the last part, when discussing about attitudes towards the situation.

Conclusions

For analysis purposes, the texts were divided into three, respectively four parts, and named suggestively. Both texts began with a critical approach regarding past and present

[3] The text can be found in Romanian at: https://historia.ro/sectiune/actualitate/istoricii-din-alba-iulia-se-revolta-impotriva-586724.html.

actions, included a scientific part on the topic, and concluded with an attitudinal approach regarding future actions. The analysis of the communication processes, with emphasis on the possible relationship with emotional elements, on both texts – written by the promoter and by the opponent of Dacian autochthony indicate logical and rigid argumentation patterns, even in a hierarchical manner. Spontaneity results in both texts, while decreasing when approaching the part regarding attitudes. The text of the promoter indicates a more of a pessimistic attitude regarding the topic, while according importance to the local argumentation. At the same time, the opponent's text presents a positive tone when it comes to humoristic elements, but also to attitudes. The language for both texts is very formal. While the promoter's text makes use of self-reference words, the opponent's text is mostly focused on "others". Also, in the promoter's text, while being "critical", the emphasis is on "others" than while expressing in other parts of the text. The promoter becomes moralistic in the end of the text, while discussing attitudes, but, still, the scores are low in comparison to the opponent's text, which registers high scores in all parts. Also, when closing the discourse, both texts become more alluring, that may make it more attractive for the reader.

BIBLIOGRAPHY

Albarracín, D. Conspiracy beliefs: Knowledge, ego defense, and social integration in the processing of fake news. In Greifeneder, R., Jaffé, M. E., Newman, E. J., Schwartz, N. (ed.). (2021). *The psychology of fake news. Accepting, sharing and correcting misinformation*. Routledge. DOI: 10.4324/9780429295379

Baylon, Ch., Mignot, X. (2000). *Comunicarea*. Iași: Publishing House of „Al.I.Cuza" University

Brotherton, R. (2015). *Suspicious minds. Why we believe conspiracy theories*. Bloomsbury Sigma

Caune, J. (2000). *Cultură şi comunicare.* Bucharest: Cartea Românească Publishing House

Chelcea, S. (2006). Opinia publică. *Strategii de persuasiune şi manipulare*. Bucharest: Economic Publishing House, pp. 123-128; 134-224

Chiru, I. (2019). *Analiza în Intelligence – De la artă la știință*. Bucharest: Tritonic Publishing House

European Commission. *Identifying conspiracy theories*. Available at https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/fighting-disinformation/identifying-conspiracy-theories_en#conspiracy-theories-the-link-to-antisemitism

Cotoară, D., Tîrziman, E. (2004). *Aspecte ale comunicării în domeniul socio-uman*. Bucharest: The Publishing House of the University of Bucharest

Dean, J. (2000). *Theorizing Conspiracy Theory. Theory & Event*, 4(3). Available at https://www.muse.jhu.edu/article/32599

Ekman, P. (1982). *Emotion in the human face*. Cambridge University Press

Fenster, M. (2008). *Conspiracy Theories*. University of Minnesota Press

Feldman, R. S. (1985). *Social psychology: Theories, Research, and Applications*. New York: Mc Graw-Hill Book Company

Fiske, J. (1982). *Introduction to Communication Studies*. New York: Methuen

Habermas. *Cunoaştere şi comunicare*. (1983). Bucharest: The Political Publishing House

Heider, F. (1958). *Psihologia relațiilor interumane*. John Wiley & Sons

Hofstadter, R. (1964). The paranoid style in American politics. *Harper's Magazine*, 229 (1374), pp. 77–86

Lesenciuc, A. (2017). *Teorii ale comunicării*. Braşov: "Henri Coandă" Air Force Academy Publishing House

Lewandowsky, S., Cook, J. (2020) *The Conspiracy Theory Hadnbook*. Available at http://sks.to/conspiracy

Luhmann, N. (1995). *Social systems*. Stanford, CA.: Stanford University Press

Mahls, D., Schäfer, M.S., Zeng, J. (2022). Conspiracy theories in online environments: An interdisciplinary literature review and agenda for future research. *New media & society*, pp. 1-21. DOI: 10.1177/14614448221075759

Marhan, A. N. Modalități de reprezentare a emoțiilor în comunicarea bazată pe text. In Trausan-Matu, Ş. (2008). *Interacțiunea conversațională în sistemele colaborative pe web*. Matrix Rom, pp. 81-108

McQuail, D., Windahl, S. (2010). *Modele ale comunicării pentru studiul comunicării de masă.* Second Edition. Bucharest: comunicare.ro

Merriam-Webster Dictionary. Available at: https://www.merriam-webster.com/dictionary/conspiracy%20theory

Mucchielli, A. (2003). *Arta de a influența*. Iași: Polirom Publishing House

Öhman, A. (1987). The psychophysiology of emotion: an evolutionary-cognition perspective. In Ackles, P.K., Jennings J.R. şi Coles, M.G.H. (Eds.) *Advances in Psychophysiology*. Vol. 2. Greenwich, CT: JAI Press, pp. 79-127

Olmsted, K. S. (2011). *Real Enemies*. Oxford University Press

Pierce, Ch. (1990). *Semnificaţie şi acţiune.* Bucharest: Humanitas

Ricoeur, P. (1998). „Despre limbaj, simbol şi interpretare". In *Despre interpretare. Eseu asupra lui Freud.* Trei Publishing House

Schramm, W., Roberts, D. F. (1971). *The Process and Effects of Mass Communication. Urbana*: University of Illinois Press, pp. 84-99

Shannon, C., Weaver, W. (1949). *The Mathematical Theory of Communication*. University of Illinois Press

Stano, S. The Internet and the spread of conspiracy content. In Butter, M., Knight, P. (Eds.). (2020). *Routledge Handbook of Conspiracy Theories*. London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group, pp. 483-496

Stanton, N. (1995). *Comunicarea*. Bucharest: Ştiinţă şi Tehnică Publishing House

van Prooijen, J. W., Douglas, K. M. (2018). Belief in conspiracy theories: Basic principles of an emerging research domain. *European Journal of Social Psychology*, pp. 897 -908. https://doi.org/10.1002/ejsp.2530

van Prooijen, J. W., van Vugt, M. (2018). Conspiracy Theories: Evolved Functions and Psychological Mechanisms. *Perspectives on Psychological Science*. Vol. 13(6), pp. 770-788. DOI: 10.1177/1745691618774270

Wood, M. J. (2013). Has the internet been good for conspiracy theorising? *PsyPAG Quarterly*, 88(3), pp. 31–34

Wood, M. J., Douglas, K. M. (2013). "What about building 7?" A social psychological study of online discussion of 9/11 conspiracy theories. *Frontiers in Personality Science and Individual Differences*, 4(409)

Uscinski, J. E., & Parent, J. M. (2014). *American Conspiracy Theories*. Oxford University Press

THE TRANSITION TO THE CIRCULAR ECONOMY IN ROMANIA

Gabriela-Cornelia Piciu
Senior Researcher, „Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, România

Abstract: The transition to a circular economy is one of the EU's political priorities, as it can bring a number of benefits, including increased competitiveness of businesses, less vulnerability to price shocks or material supply disruptions, employment potential and reduced impact on the environment. Starting from the description of the main characteristics of the current situation in Romania, the article mentions and analyzes the measures adopted by it in the direction of implementing the circular model, as well as a series of potential benefits of the circular economy. With the circular economy strategy for Romania, an overview of 14 economic sectors is provided in terms of their circularity potential, seven of which have been identified as sectors with the highest potential: agriculture and forestry, automotive, construction, consumer goods such as food and beverages, packaging, textiles and electrical and electronic equipment.

Keywords: circular economy, material footprint, Domestic Material Consumption, resource productivity, circular material use rate

Introduction

The concept of circular economy mainly refers to the material resources of the economy and focuses on recycling, limiting and reusing and using waste as a resource that leads to the reduction of consumption of primary resources. Its importance lies in keeping resources in use as long as possible and extracting maximum value from products and materials by using them and then recovering and reusing them. In the specialized literature, there are also several interpretations of the circular economy concept, which incorporate additional dimensions beyond the notion of material resource management. The focus of the circular economy is gradually expanding beyond the issues related to the management and coverage of materials and other aspects such as: energy efficiency and conservation, land management, soil and water protection.

Currently, the circular economy is considered an industrial system that is renewable by intention and design. Thus, the concept of "end of life" is replaced by restoration, the transition to the use of renewable energy, eliminates the use of toxic chemicals that affect reuse and aims to eliminate waste through the superior design of materials, products, systems, within the same business model - the model circular.

This interpretation of the concept implies the distinction of two different types of materials: materials of biological origin that return to the biosphere as raw materials (e.g. forest products) and technical materials that biodegrade and enter the biosphere (e.g. plastics and metals). Within this framework, the circular economy aims to maintain both material types at their highest utility and value at all times through careful design, management and technological innovation (Ellen MacArthur Foundation, 2015a). The overall objective of the circular economy is to enable efficient flows of materials, energy, labor and information to help rebuild natural and social capital.

The concept of circular economy

At EU level, the European Commission (2015, p. 2) included a description of the concept in its communication entitled "Closing the loop - an EU action plan for the circular

economy", which is part of the Circular Economy Economic Package. Specifically, the circular economy is described as an economy "where the value of products, materials and resources is kept in the economy for as long as possible and the generation of waste is minimised".

The transition to a more circular economy is "an essential contribution to the EU's efforts to develop a sustainable, low-carbon, resource-efficient and economically competitive system". In this context, the EU Action Plan includes a series of measures aimed at addressing the whole cycle of production and consumption through to waste management and the secondary raw material market. The description and measures included in the Action Plan reflect a shift in the focus of EU waste policy, which has traditionally focused on end-of-life disposal and on materials management. However, comparing this description of the circular economy with existing literature, it could be argued that some elements are missing or not very explicit. An example is the notion of maintaining products and materials to their highest value and utility.

Although the Action Plan mentions that the circular economy can create local jobs at all skill levels, opportunities for integration and social cohesion, it can be argued that more attention could be paid to improving social welfare. Similarly, despite the use of the term "resources", which can also refer to energy resources, the importance of using sustainable energy sources in the system, as well as the link between the circular economy and the energy challenge should be better highlighted in what refer to their description.

The evolution of the implementation of the circular economy in Romania

Through the National Strategy for the Circular Economy, the way to accelerate the transition from the linear to the circular model was established, and for this purpose an overview of 14 economic sectors in Romania is provided in terms of their circularity potential, of which seven sectors with the greatest potential were identified as: agriculture and forestry, automotive, construction, consumer goods such as food and beverages, packaging, textiles and electrical and electronic equipment (EEE).

The general objective of the Strategy is to provide a framework for the transition to an EC, through the implementation of the Action Plan.

The evolution of society in recent years has been characterized by an acceleration of consumption and a rapid degradation of non-renewable natural resources, simultaneously with an increase in the waste generation rate.

The increase in the rarity of raw materials and their prices had a major impact on inflation, living standards, and economic growth, leading to an increase in the degree of degradation and fragility of the environment.

Figure 1 shows Romania's material inputs and outputs, in the form of imports, extracted natural resources, and respective exports, pollutant emissions in air, water, soil and dissipative flows.

Figure 1: Material flow diagram for Romania in 2020

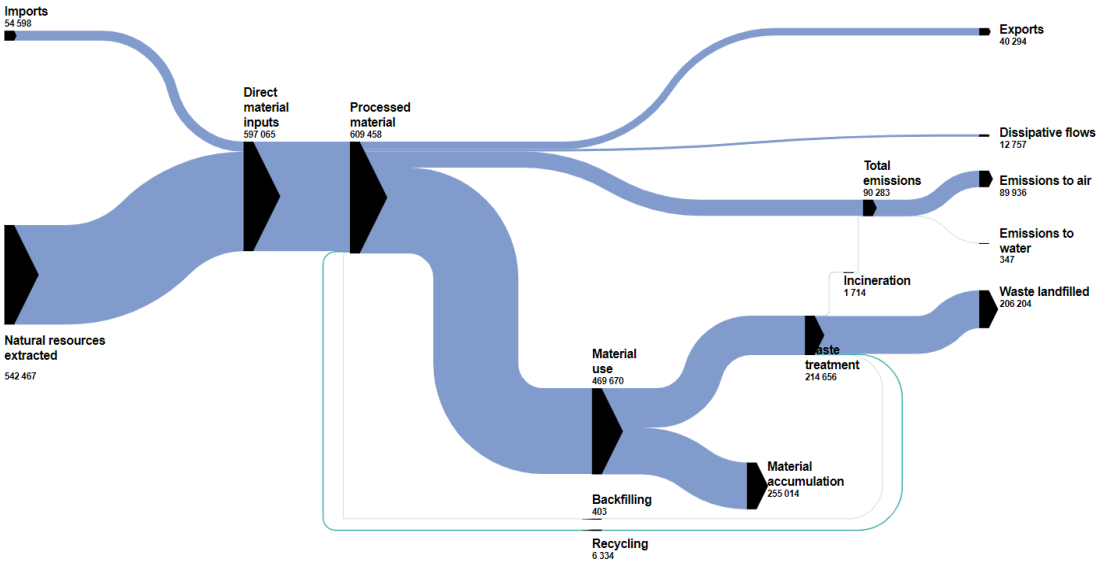

Source: Eurostat (2022)

In the last five years, approximately 75% of the companies in the EU member countries had to face the increase in the prices of raw materials, 90% of the managers expecting new price increases in the near future. All this constitutes a strong incentive for managers to achieve a better management of material resources, to identify and implement those measures that can lead the industry towards a circular economy.

Thus, the E.U. through the Europe 2020 Strategy requires the member countries to use resources efficiently regarding intelligent, sustainable and favourable growth of inclusion. Also, through the "Manifesto for a Resource Efficient Europe" report, the European Commission signals its commitment to the efficient use of resources and in fact presents its statement of intent to help employers, businesses, industry and society by creating the right conditions for a transition to a sustainable and circular economy. Thus, greater and sustainable performance in efficient use of resources can be achieved, which can bring major economic benefits. Efficiency is inherently based on the relationship between inputs and outputs, and the possibilities for efficiency can materialize in any improvement that increases the benefits obtained per unit of resource used (for example, resource productivity). Moreover, resource efficiency can also refer to any improvement that reduces the environmental impact per unit of resource used (over the entire life cycle of the product).

Analyzing the volume, dynamics and structure of sustainable development as well as the economic and social performances of the EU countries and making a comparison between these and Romania, we will be able to establish the set of measures to eliminate the existing gaps. GDP per capita is the reference indicator when we research sustainable development as well as the economic and social performances of countries. Figure 2 shows the productivity of resources, GDP (Gross Domestic Product) and DMC (Domestic Material Consumption) in Romania.

Figure 2: Gross domestic product, domestic material consumption and resource productivity trends, Romania, 2000–2020, index (2000=100)

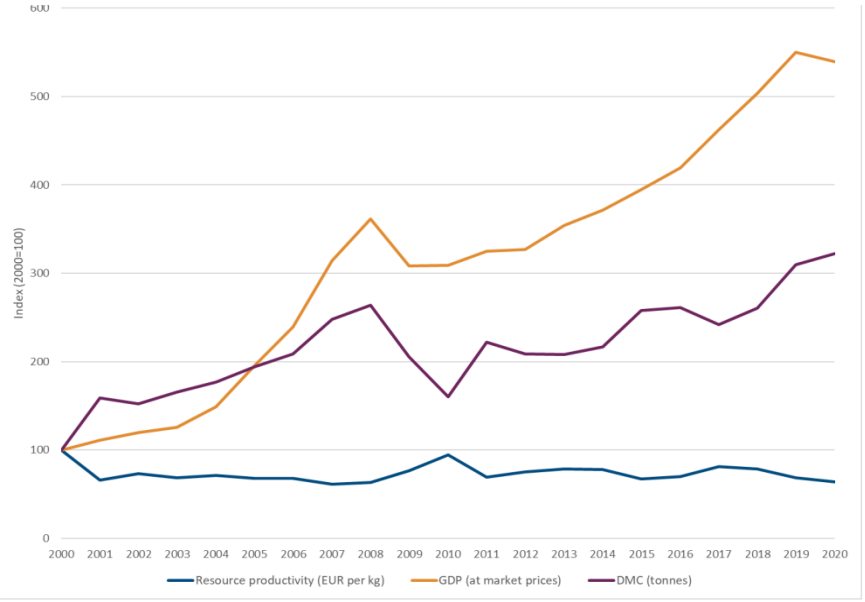

Source: Eurostat (2022)

Observing the size and evolution of the real GDP per capita indicator in Romania, we can say that the country managed to recover its economic decline caused by the financial crisis that started in 2008, with a return after 2010 and then with a constant growth until 2019 and post-Covid-19 crisis recovery.

Another important indicator for the study of the circular economy is Domestic Material Consumption (DMC), measures the total amount of materials directly used by an economy and is defined as the annual quantity of raw materials extracted from the domestic territory, plus all physical imports minus all physical exports (Figure 3).

Figure 3: Domestic Material Consumption by selected material category, EU27 and Romania

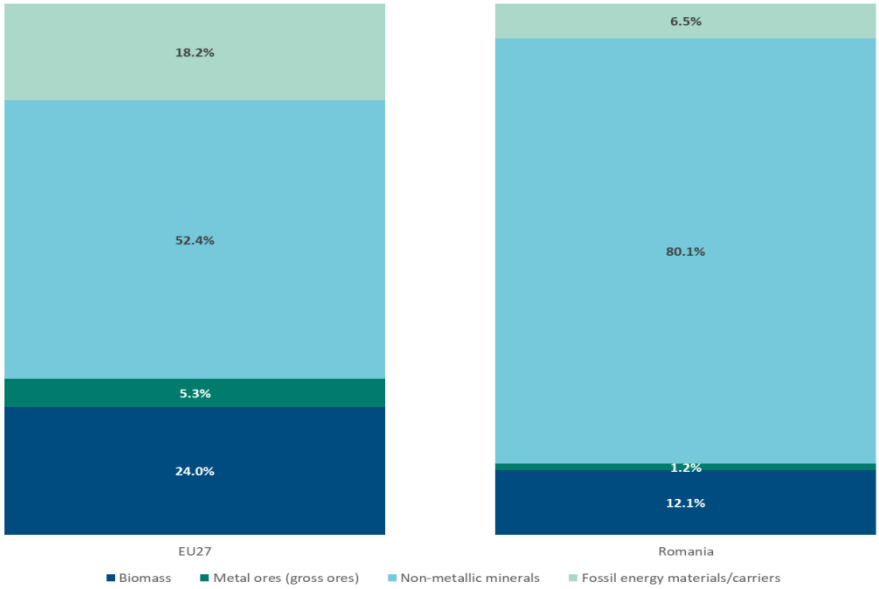

Source: Eurostat (2022)

Due to the lack of material resources and the very large volume of waste, the circular economy has become an active process, part of the EU strategies, and for its operationalization, the various stages of its application have been completed in all countries.

The circular economy is both a new approach to social life, based on changing the mindsets of individuals who have a decision-making role at company, public administration and consumer level, as well as on a policy designed to be operational in all governmental entities:, entrepreneurial, individual - human.

Currently, available data show that Romania has a recycling rate of 13.7% of municipal waste, 41.3% less than the target set for 2025, and a recycling rate of 57.9% of packaging waste, 7.1% less than target set for 2025.

Romania ranks second to last in the European Union in terms of waste recycling rate, only Malta recycles a lower percentage of the total municipal waste generated (6%).

In recent years, the amount of non-recycled waste has reached unprecedented levels, Romania producing according to the latest data 4.58 million tons of non-recycled municipal waste per year - that is, 12,500 tons per day.

It is already recognized in the industrial sector that improving resources productivity is a major economic asset. It is estimated that improving the efficient use of resources along value chains could reduce material needs by 17%-24% by 2030 and that better use of resources could represent an overall savings potential for Romanian industry.

In 2021, Romania registered an annual growth rate of 5.9% of GDP, slightly above the EU average of 5.3% of GDP. In other words, economic development did not keep pace with the consumption of materials and raw materials used to obtain it, resource productivity was 0.8127 euro equivalent per kilogram, almost three times below the EU average of 2.3 euro/kg, occupying the penultimate place after Bulgaria (Figure 4).

Figure 4: Resource productivity in the EU in 2021 (EUR/Kg)

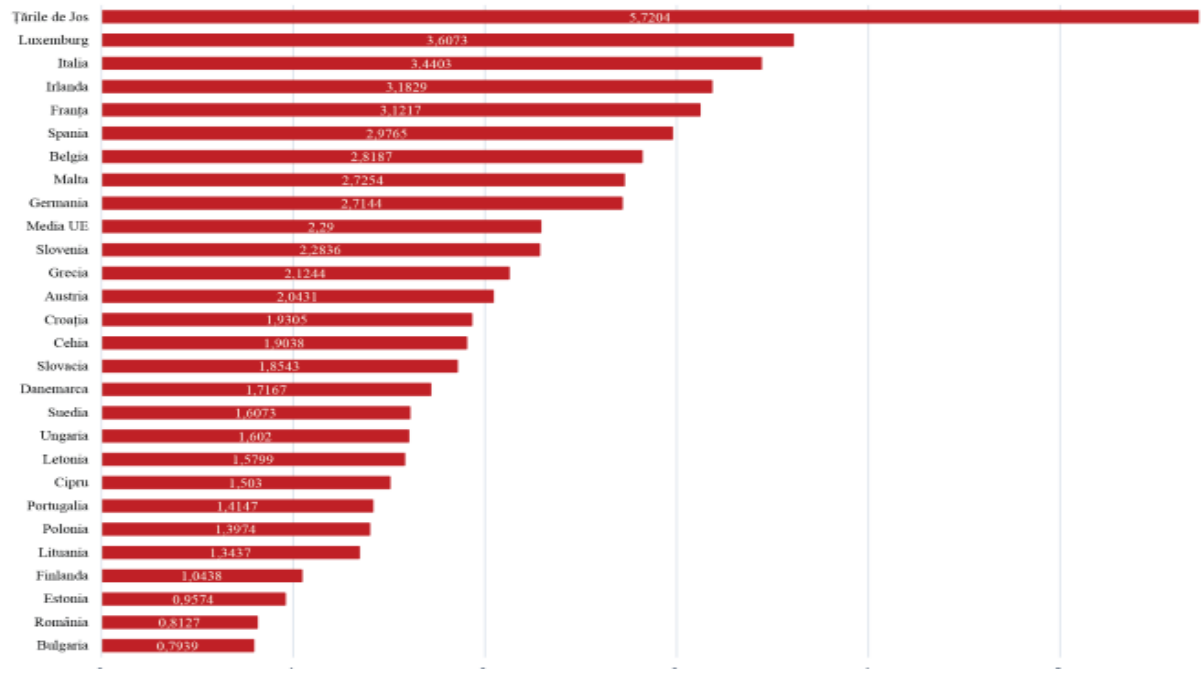

Source: Eurostat (2022)

A relevant indicator for the sustainable development and saving of material resources

of a country is the ratio between GDP and domestic material consumption.

The GDP/DMC indicator is one of the most relevant for the size and dynamics of macroeconomic efficiency in direct connection with eco-efficiency at the microeconomic level. It shows us the added value that returns to a value unit of material consumption, at the level of the entire national economy.

The long-term analysis of the evolution of DMC and GDP provides insight into the degree of decoupling between DMC (environmental pressure) and GDP (economic growth).

Figure 5 illustrates how effective countries have been in improving their resource consumption along with their level of development.

Figure 5: Changes of DMC and GDP by country in period 2000-2021 (expressed as annual change rates in %).

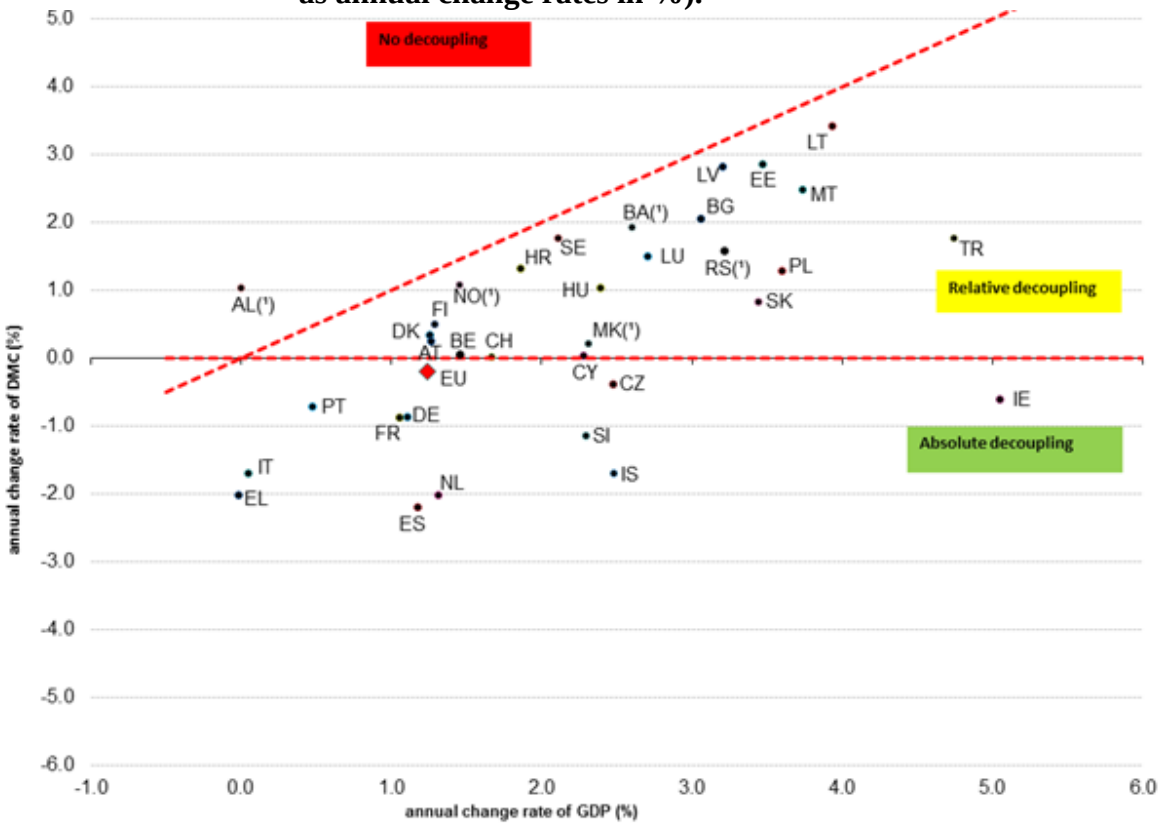

Source : Eurostat (2022)

The diagonal line represent identical growth rates of both GDP and DMC. Countries that are above this diagonal line, such as Romania's situation, had a higher DMC (resource consumption) growth than economic growth (GDP). Therefore, there was no decoupling of the two components.

Below the diagonal are all the countries whose GDP grew faster than the DMC and which thus achieved at least a relative decoupling of the two indicators. Absolute decoupling denotes the absolute decline in GMC while GDP is growing and was achieved by many European countries during the reporting period, including the EU economy as a whole.

In the case of Romania, the productivity of resources fell sharply during the period 2002-2008, a period of uninterrupted economic growth, which suggests a development that did not emphasize efficiency at all.

Conclusions

The presentation of the coordinates of the reality of the Romanian society with the help of the performance indicators of the productivity of natural resources, the amount of

waste generated by economic activities, aimed highlighting the degree of its connection to the circular economy.

Integrating the circular economy model into the foundations of economic policy in Romania is one of the best ways to accelerate the catching-up process, namely accelerating the real convergence of the Romanian economy with the EU average. Of course, the changes discussed in this review are not the only ways that can help reduce disparities. This article is intended to be a precursor to a much broader public policy on this topic. In this sense, we hope that this paper has opened the way for an analysis that will be complementary to the current one, namely one that can mainly quantify the impact of the socio-economic benefits of the circular model as accurately as possible.

BIBLIOGRAPHY

Ellen MacArthur Foundation, 2015a , Towards a circular economy: Business rationale for an accelerated transition

Commission Delegated Regulation (*EU*) *2015/2* - COM(2015) Closing the loop - An EU action plan for the Circular Economy

https://dezvoltaredurabila.gov.ro/strategia-nationala-privind-economia-circulara-13409762

https://circulareconomy.europa.eu/platform/en/dialogue/existing-eu-platforms/circular-economy-coalition-cerc-offers-romania-circular-economy-platform

http://www.mmediu.ro/app/webroot/uploads/files/200311_Brosura-ASE-Buyback-PART1%2BPART2%20-%20FINAL.pdf (in Romanian)

https://www.insight-erasmus.eu/results/blueprint/

ier.gov.ro/wp-content/uploads/2019/03/Final_Studiul-3_Spos-2018_Economie-circulară-1.pdf

https://www.adrmuntenia.ro/proiectul-sinceafc/static/1202 (in Romanian)

ON THE REVIEW OF TAX ADMINISTRATION PROCESSES - FROM THE PERSPECTIVE OF EFFICIENCY OF TAX SYSTEMS

Ionel Leonida, PhD,
Scientific Researcher III, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Bucharest, Romania

Abstract

The unprecedented evolution of society, the global economy and technology, as well as a certain decline of tax systems, requires the institutional structure of tax administration to identify solutions for forecasting tax administration processes to respond to challenges and identify ways to accommodate changes and especially to make tax systems more efficient, on the side of revenue collection and strengthening the interaction between tax authorities and taxpayers. In this context, the proposed work will argue that through a rethinking of the authority-taxpayer interaction methods and the intensification of the digitalization of public administration, tax systems can be more efficient.

Key words: fiscal system, fiscal administration, digitalization, fiscal efficiency, fiscal interaction

Conceptual and general aspects related to the tax administration process

Tax administration is the set of processes and activities carried out by tax authorities to collect taxes and duties from taxpayers, in accordance with the tax laws of a country. The main purpose of tax administration is to ensure the financing of the government and public services, but in the subsidiary, other objectives are pursued such as maintaining fiscal equity and correctness in terms of tax collection, positively modeling the fiscal behavior of taxpayers and strengthening fiscal culture. Tax administration involves the following main aspects:

- collection of taxes and fees – the process by which tax authorities collect the amounts owed by taxpayers, according to tax legislation. This process may involve declaring income, calculating taxes, filing tax returns and paying taxes on time;
- tax assistance and advice - tax authorities also provide assistance and advice to taxpayers to help them understand and comply with tax rules. This may involve providing information on tax rules, guiding taxpayers in completing tax returns and providing clarifications on the interpretation of tax legislation;

- fiscal verification and control - fiscal authorities have the right to verify the correctness of the information provided by taxpayers. These checks may involve tax audits, inspections and investigations to identify and sanction tax evasion or other tax irregularities;
- recovery of tax debts - when taxpayers do not pay their taxes and duties on time, the tax authorities can take measures to recover the debts. These measures may include confiscation of assets, withholding of income or even legal actions to recover debts;
- developing and updating tax legislation - tax administration also involves the constant drafting and revision of tax laws to adapt to economic and social changes.

The efficiency of tax administration is vital for the functioning of the fiscal-budgetary system, for ensuring the functioning of the government and the fulfillment of its economic, social and other responsibilities. This can be evaluated according to several (measurable) factors, such as the degree of tax revenue collection, reduction of tax evasion and reduced administrative costs for the government and taxpayers, but also through a number of methods by which the efficiency (of the factors) can be improved such as:

- the use of technology and automation - the implementation of modern technology and information systems can significantly contribute to the efficiency of tax administration. Computer systems can facilitate the processes of declaring income, tracking payments and verifying tax information. Automation can reduce human error and speed up processes;
- tax data analysis - using data analysis and artificial intelligence to identify unusual tax patterns and behaviors can help detect tax evasion. Data analysis can provide information on taxpayers who may be underreporting their income or avoiding paying taxes;
- simplification of tax legislation - complex and contradictory tax laws can be difficult for taxpayers to comply with and can create confusion for tax authorities. Simplifying tax legislation can reduce administrative costs and facilitate compliance with tax rules;
- tax education - adequate tax education for taxpayers can help improve tax administration. When taxpayers better understand tax rules and the importance of paying taxes, they are more likely to voluntarily comply;
- international cooperation - collaboration between tax authorities at an international level can help combat cross-border tax evasion. The exchange of tax information between countries can help identify illicit tax activities;

- selective audits - selecting tax audits strategically, based on identified tax risks, can be more effective than random or extensive audits. This allows tax authorities to focus on taxpayers with higher risks of tax evasion;
- whistleblower reward program - encouraging whistleblowers who disclose information about tax evasion can help identify cases of tax irregularities and collect unpaid tax revenues;
- communication and services to taxpayers - providing quality services to taxpayers and clear communication of tax rules can increase their trust and voluntary compliance.

The aspects mentioned regarding the factors and certain methods of increasing the efficiency of tax administration are of a general nature, the efficiency of tax administration can vary from one country to another, and the approaches can be customized according to the needs and circumstances of each country. It is important that tax authorities combine several methods and adopt best practices to ensure efficient and fair tax administration.

About the review of the authority-taxpayer interaction and digitalization from the perspective of increasing the efficiency of tax administration

As stated in the introductory part, the unprecedented evolution of society, the global economy and technology seem to have advanced much faster than the tax systems, which have registered a certain decline in terms of administration, collection, level of income and ensuring equity fiscal. This aspect requires the institutional and tax administration structures to identify solutions for improving tax administration in order to respond to challenges and identify ways to accommodate changes and especially to make tax systems more efficient, on the side of revenue collection and positive modeling of the interaction between the authority and taxpayer.

From this perspective, without minimizing the importance of some factors or methods stated previously, we appreciate that the intensification of the positive modeling of the interaction between the authority and taxpayers, by taking into account some psychological and educational elements, as well as the intensification of computerization and digitization processes, can represent ways to ensure (increased) efficiency of the tax administration process,

Economic theory regarding tax behavior emphasizes the predisposition of taxpayers to exhibit evasive behavior and suggests control and punishment as educational measures. The general trends towards increasing the use of punishment as the primary response to the identification

of tax evasion, however, must be applied in a balanced way, taking into consideration the circumstances under which the punishment has positive effects and the circumstances in which its effects are harmful. Also, the limited ability of the legal system to impose sentences in order to achieve rehabilitation and prevent recidivism needs to be reviewed.

Certain strategies to improve tax compliance are oriented only to the result, without taking into account the human and social factor at all, focusing exclusively on improving the collection of income without also taking into account the relationship between taxpayers and authorities, from the perspective of trust, of equity and, above all, building a partnership relationship that will strengthen tax education and, as a consequence, improve voluntary compliance behavior.

Most taxpayers are naturally fair about paying their tax obligations, but sometimes the complexity of tax legislation exceeds the ability to understand correctly and seek the help of tax experts in order to prepare correct tax returns, not to seek aggressive strategies to reduce taxes in the sphere of legality.

If the tax authorities consider taxpayers as rational agents interested in maximizing individual profit, then it is possible to apply aggressive strategies whose efficiency is relative, because taxpayers consider themselves persecuted and will adopt creative behaviors of non-compliance and using loopholes in the tax law or through assuming the risk of evasion, if they succeed.

If the tax authorities trust the willingness of taxpayers to comply with their obligations, in accordance with the legal provisions and accept the complexity of the legislation, this aspect can lead to errors in the tax returns, both to the advantage and to the disadvantage of the taxpayers. Tax inspectors can develop the role of advisers with the main purpose of assisting in the correct preparation of tax returns and the supervision of taxpayers. Among taxpayers, this approach can attract perceptions of empathy and fair treatment, which can be reciprocated through fair behavior and respect.

We consider it important to consider how taxpayers are perceived by tax authorities and the resulting style of interaction that determines the relationship between tax authorities and taxpayers.

From an exchange perspective, the interaction style determines the contractual relationship between the involved parties that shapes fiscal morality and, consequently, the desire to comply with it. If tax authorities treat taxpayers as equal partners, instead of unwilling

participants, in a relationship where tax authorities have legal power, mutual respect and honesty can be the results.

However, it is not easy to establish a cooperative contractual relationship or a psychological contract when the instruments that determine the payment of taxes, applied by the tax authorities, are, predominantly, control and punishment.

Respectful interaction, oriented towards the taxpayer, as well as the recognition of the rights of individuals, remain, most of the time, the only possible measures to create an understanding capable of increasing trust, fiscal morality and voluntary compliance.

If the tax authorities trust the willingness of taxpayers to comply with their obligations, in accordance with the legal provisions and accept the complexity of the legislation, this aspect can lead to errors in the tax returns, both to the advantage and to the disadvantage of the taxpayers. Tax inspectors can develop the role of advisers with the main purpose of assisting in the correct preparation of tax returns and the supervision of taxpayers. Among taxpayers, this approach can attract perceptions of empathy and fair treatment, which can be reciprocated through fair behavior and respect.

We consider it important to consider how taxpayers are perceived by tax authorities and the resulting style of interaction that determines the relationship between tax authorities and taxpayers.

From an exchange perspective, the interaction style determines the contractual relationship between the involved parties that shapes fiscal morality and, consequently, the desire to comply with it. If tax authorities treat taxpayers as equal partners, instead of unwilling participants, in a relationship where tax authorities have legal power, mutual respect and honesty can be the results.

However, it is not easy to establish a cooperative contractual relationship or a psychological contract when the instruments that determine the payment of taxes, applied by the tax authorities, are, predominantly, control and punishment.

Respectful interaction, oriented towards the taxpayer, as well as the recognition of the rights of individuals, remain, most of the time, the only possible measures to create an understanding capable of increasing trust, fiscal morality and voluntary compliance.

Specific to computer systems, no matter how powerful they may be, is that they cannot completely replace the mental processes that allow individuals to know, perceive, learn, think and make decisions, but they can fundamentally support their activity. But, unlike the human factor, intelligent systems are permanent, being able to work 24 hours a day, on all days of the

week, they cannot be accused of conniving with criminal elements, and they can simultaneously process all the financial and fiscal data collected and incident to all taxpayers, so that, if they are well configured and programmed, they always give the same relevant and quality results. Also, the calculation process does not allow the results to be vitiated, based on emotions, empathies or certain specific human states. Thus, they can execute intelligent programs, emulating the reasoning ability of the human expert in a variety of poses designed to support the human factor in decision-making.

Beyond these aspects, digitization in the tax field is an imperative requirement of some international organizations (The Organization for Economic Co-operation and Development, European Union) initiators of large-scale tax reforms at an international level, for their (countries') acceptance and inclusion in these reform processes, such as the implementation of measures to combat the erosion of the tax bases and the transfer of profits (BEPS) and compliance with the digital agenda of the European Union in terms of taxation and the European fiscal framework, in general.

Some conclusions

The pursuit of the simultaneous and consistent implementation of these methods and tools in tax administration must be supported, continued where it has already occurred, initiated where it has not yet begun, and gradually there will be a recognition of the importance of voluntary compliance with obligations and an orientation of the authority towards emphasizing tax education and advising taxpayers, in their capacity as "clients" of the state.

Moreover, beyond the immediate effects on the level of tax revenues and the reduction of administrative efforts of the state (reduction of costs), tax education in the medium term will strengthen and generate positive cultural effects regarding taxation, which will be perpetuated among current generations of taxpayers, but above all, on future generations, both from the point of view of their behavior and from the perspective of the benefits felt from the public goods and services provided by the state.

Accelerating the implementation of digitization in the tax administration processes will lead to the rapid efficiency of the activity of identifying non-compliant fiscal aspects by facilitating the interference with all the data and information from the tax databases of the taxpayers, as well as with the databases of other institutions, a situation that it will also lead to an increase in the quality of the administrative act by eliminating systemic risks and vulnerabilities.

The modernization process through advanced digitization aims to ease the administrative burden of bona fide taxpayers, to reduce tax evasion by streamlining collection and inspection activities, to identify and stop illegal activities regarding "money laundering", to limit tax optimizations that are at the limit of the law, stop smuggling or identify the obscure sources of financing of criminal groups that can act against national interests.

Despite the resistance to organizational change, the difficulties in evaluating change processes and their long-term effects, the "new educational and digital culture", oriented towards the partnership relationship, is much more promising for stimulating cooperation, voluntary compliance, as well as in regarding the increase of taxpayers' responsibility towards the community.

References

1. Alm, J., Cherry, T., Jones, M. și Mckee, M. (2010). „*Taxpayer Information Assistance Services and Tax Compliance Behavior*", Journal of Economic Psychology, vol. 31, nr. 4, pp. 577-586;
2. Bătrâncea, L.M., Nechita, R.A. și Bătrâncea, I. (2012). „*Understanding the Determinants of Tax Compliance Behavior as a Prerequisite for Increasing Public Levies*", Annals of the Ștefan cel Mare, University of Suceava, Faculty of Economics and Public Administration, vol. 12, nr. 1(15), pp. 1-10;
3. Henley, Terry N. (2020). „*Book Review of Ethics in Fiscal Administration: An Introduction*." Public Finance and Management, vol. 19, no. 3, pp. 232;
4. Ilie-Răsvan DUMITRU (2023), „*Îmbunătățirea proceselor de administrare fiscală prin implementarea inteligenței artificiale*", RFPC. Nr. 2 , https://mfinante.gov.ro/static/10/Mfp/revista/pg23-32_nr22023.pdf
5. Mikesell, J. L. (2014). „*Fiscal administration: Analysis and applications for the public sector*" (9th ed.). Boston, MA: Wadsworth;
6. Niway, A.W. (2016). „*Determinants of Voluntary Compliance Behavior Evidence from SNNPR*", International Journal of Science and Research, vol. 5, nr. 12, pp. 967-973. 24.
7. OECD. (2010). „*Forum On Tax Administration – Understanding and Influencing Taxpayers Compliance Behavior*";

Torgler, B. (2007), „*Tax Compliance and Tax Morale. A Theoretical and Empirical Analysis*", Edward Elgar Publishing Limited, 2007